

Ντανιέλ
Γκερέν

πάνω στο φασισμό

1.

ή φαιά
πανούκλα

|| Κείμενα ||

ΝΤΑΝΙΕΛ ΓΚΕΡΕΝ

πάνω στο φασισμό

1 Η ΦΑΙΛΑ ΠΑΝΟΥΚΛΑ

μετάφραση από τα γαλλικά
ΜΠΑΜΠΗ ΛΥΚΟΥΔΗ

“ΚΕΙΜΕΝΑ”

εισαγωγή

“Όταν μᾶς ὑποσκέλιζε ὁ φασισμός

Τὸ κείμενο ποὺ ἀκολουθεῖ καὶ ποὺ χρησιμεύει σὰν εἰσαγωγή στὸ σύνολο τῶν ἄλλων κειμένων ποὺ συγκεντρώθηκαν σ' αὐτὸ τὸ βιβλίο, ἔχει ξαναδημοσιευθεῖ τὸ φθινόπωρο τοῦ 1954. Ἡ ἐπιθεώρηση Μοντέρνοι Καιροί, ἐτοιμάζοντας ἕνα εἰδικὸ τεύχος γιὰ τὴν «Ἀριστεράν», μοῦ ζήτησε νὰ περιγράψω τὴ μοιραία ἐκείνη δεκαετία ποὺ ὁ φασισμὸς ὑποσκέλιζε ἀσταμάτητα τὶς ἐργατικὲς καὶ δημοκρατικὲς δυνάμεις. Ἀλλά, παρ' ὅλο ποὺ γράφτηκε τελικὰ τὸ ἄρθρο, δὲν δημοσιεύθηκε ἀπ' τὴν ἐπιθεώρηση. Βγήκε κατόπιν, δὲ φορὲς, σὲ μπουσσόρα^α. Ἀλλαγὲς δὲν ἔκανα παρὰ μόνο στὶς λίγες συμπερασματικὲς γραμμὲς, γιὰ νὰ τὶς προσαρμόσω περισσύτερο στὴ σύγχρονη ἐποχὴ.

Στήν ἀρχή τῆς δεκαετίας 1930 - 1940, διὰν ἔπρεπε ἡ
νά συγκρουσθεῖ μετὰ τὸν φασισμό καὶ νὰ τὸν νικήσει ἢ νὰ κα-
ταποντισθεῖ ἀπ' αὐτόν, ἡ γαλλικὴ Ἀριστερὰ παρουσίαζε ἓνα
θλιβερὸ θέαμα: τὸ θέαμα τῆς δεχόνοιας, τῆς ἀπολίθωσης καὶ
τῆς ἀδυναμίας. "Ὅχι πῶς εἶταν στήν ἴδια κατάστασιν μ' αὐτὴ
ποῦ εἶναι σήμερον. Ἔχε ἀκόμα ζωντάνια καὶ πολλοὺς ἀνθρώ-
πους ποῦ δὲν τοὺς ἔλειπε οὔτε ἡ προσωπικότητα, οὔτε ὁ ἐν-
θουσιασμός, οὔτε ἡ πείρα. Μέσα τῆς ἀντιφέγγιζαν ἀκόμα οἱ
τελευταῖες ἀχτίδες ἐνὸς ἐνδοξοῦ παρελθόντος. Ἀκόμα δὲν
εἶχε ἀφήσει νὰ χαθεῖν οἱ παραδόσεις τοῦ κλασσικοῦ σοσια-
λισμοῦ καὶ κομμουνισμοῦ ἄλλοι ἀπ' τοὺς ὀπαδοὺς τῆς δια-
ποτιζόνταν ἀκόμα ἀπ' τὴ σκέψη τοῦ Γκέσντ καὶ τοῦ Ζωρρές
καὶ ἄλλοι ἐμπνέονταν ἀπ' τὴν ἐπιδημικὴ ἐποποιία τῆς Ρωσι-
κῆς ἐπανάστασης καὶ τῆς πρώτης ἐποχῆς τῆς Κομμουνιστι-
κῆς Διεθνούς, μιὰ ἀπ' τὲς γονιμότερες ἐμπειρίες τῆς ἀνθρώ-
πινῆς ἱστορίας.

"Ὅμως ἡ γαλλικὴ Ἀριστερὰ εἶχε χωθεῖ, εἶχε βουτη-
χθεῖ βαθειά, μέσα στήν ἐργατικὴ διάσπαση. Ἡ ἐξῆ τῆς ἀ-
δελφοφραγῆς τῆς εἶχε γίνει δεύτερη φύση. Τὸ καθένα ἀπὸ
τὰ δύο τῆς κομμάτια ἔμοιαζε σὰ νάχε πῆξει σὲ στερεου-
πίστο.

Ἀπ' τὴ μιὰ μεριά, ἡ παλιὰ S.F.I.O.,* διατηροῦσε ἀκό-

* Γαλλικὸ τμήμα Ἐργατικῆς Διεθνούς (σ.τ.μ.).

μα τήν επιρροή της σέ ορισμένα ἐργατικά στρώματα κ' εἶταν βέβαια πολύ πιά «ἀριστερή» — στή λόγια τουλάχιστον — ἀπ' τὸ σημερινὸ κόμμα τοῦ Γκὸ Μολλέ, πολὺ πιά πιστὴ ἀπ' αὐτὸ στήν «ἐσωκομματικὴ δημοκρατία» καὶ δὲν εἶχε ἀκόμα ἐκφυλιστεῖ ἀπὸ τὴν ἀσκηση τῆς ἐξουσίας, ἀλλὰ ἔχοντας κινδύνους κατολισθήσει στήν πολιτικὴ τῆς συνεργασίας τῶν τάξεων καὶ στή μωσικὴ ἐκλογομανία, σπαταλοῦσε τίς τελευταῖες δυνάμεις της στήν ἐπανάληψη τῶν μονότονων λιτανειῶν τῆς πολεμικῆς της μέ τοὺς «διασπαστὲς τῆς Τούρ».*

Ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά τὸ κομμουνιστικὸ κόμμα, πολὺ πιά ἀδύναμο ἀριθμητικὰ ἀπὸ σήμερα, ἀκολουθοῦσε ἀριστεριστικὴ καὶ σχιταριστικὴ, δηλαδὴ τυχοδιωκτικὴ πολιτικὴ, χωμένο μέχρι τὸ λαιμὸ στίς καθημερινὲς καταγγελίαις τῶν «σοσιαλπροδοτῶν» καὶ προσπαθώντας νὰ συγκαλύψει κάτω ἀπ' τὰ θορυβώδη καὶ ἐξτρεμιστικὰ συνθήματα τῆς «Τρίτης περιόδου», τὴν εἰρηνικὴ συνύπαρξιν μέ τὸν ἀστικὸ κόσμον πού χρειαζόταν ἢ Μόσχα γιὰ νὰ «οἰκοδομήσει τὸ σοσιαλισμὸ» πάνω στὸ ἕνα ἕκτο τῆς γῆς — στή θεωρία —, γιὰ νὰ σταθεροποιήσει τὴν ἐξουσία μιᾶς νέας γραφειοκρατίας — στήν πράξιν.

Αὐτὸ τὸ διχασμένο, ἀποστεωμένο καὶ ἀρνητικὸ κίνημα, μέ τὴν ὁρατότητα περιορισμένη ἀπὸ τεράστιες παρωπίδες, ἔμελλε νὰ δέχεται, σ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς δεκαετίας, ξαφνικὰ τραντάγματα ἀπὸ μιὰ σειρά ἀπρόσμενα συμβάντων καὶ νὰ αἰφνιδιάζεται ἀπὸ γιγαντιαία γεγονότα πού οὔτε νὰ τὰ προβλέψει οὔτε καὶ νὰ τὰ ἐλέγξει μπορούσε· κι ὅποτε ἀγαγκαζόταν νὰ θγαίνει ἀπ' τὴν παθητικότητά του, αὐτὸ γινόταν κάτω ἀπ' τὴν πίεσιν ἐπιθετικότερων ἀντίπαλων δυνάμεων.

* Στὴν πόλιν Τούρ, τὸ Δεκέμβρη τοῦ 1920 ἔγινε τὸ συνέδριον τοῦ Γαλλικοῦ σοσιαλιστικοῦ κόμματος, ὅπου ἐκδηλώθηκε ἡ διάσπαση ἀνάμεσα στοὺς ὁπαδοὺς τῆς ἐπίσημης πολιτικῆς τοῦ κόμματος καὶ στήν ἀριστερὴν του πτέρυγαν πού ἀποσχίστηκε καὶ σὲ συνέχεια ἀπέτελεσε τὸ Γαλλικὸ Κομμουνιστικὸ Κόμμα, προσχωρώντας στήν Κομμουνιστικὴ Διεθνῆ (σ.τ.μ.).

Πρώτα - πρώτα, τὸ ἀναπάντεχο γεγονός τῆς παγκόσμιας οικονομικῆς κρίσης ποὺ ξέσπασε στὸ τέλος τοῦ 1929 καὶ ποὺ, ἂν καὶ στὰ χαρτιά πρόσφερε στὴν Ἀριστερὰ ἕναν εὐκολο θρίαμβο, μὲ καλὸδεχτὴ, ἂν καὶ ἀπρόσμενη, ἐπαλήθευση τῆς θεωρίας τῆς, στὴν πραγματικότητά ὡστόσο τῆ βρῆκε ἀπόλυτα ἀνέτοιμη: ἡ ἐκπληξὴ τῶν ἡγετῶν τοῦ Κρεμλίνου, ποὺ εἶχαν «στὰ κρυφὰ» ποντάρει σὲ μιὰ παροδική σταθεροποίηση τοῦ καπιταλισμοῦ, σιῶθηκε τὸ ἴδιο μεγάλη — παρ' ὅλες τίς διαβεβαιώσεις τους γιὰ τὸ ἀντίθετο — ἔσο καὶ τῶν ἀφελῶν σοσιαλδημοκρατῶν ποὺ εἶχαν ἀίχμαλωτιστεῖ ἀπὸ τὴ γοητεία τῆς «ἀμερικανικῆς εὐημερίας».

Καί, μερικὸς μῆνας ἀργότερα, τὸ ἄλλο μεγάλο ἀναπάντεχο γεγονός τῶν γερμανικῶν ἐκλογῶν τῆς 14ης Σεπτεμβρίου τοῦ 1930, ἔπου οἱ ναζιστὲς κέρδισαν 107 ἔδρες στὸ Ράιχσταγκ — ἀντὶ γιὰ τίς 12 ποὺ εἶχαν πρὶν — μίσα σ' ἕνα τεράστιο πανδαϊμόνιο ἀπὸ ποδοκροτήματα μὲ μπόττες καὶ *Sieg Heil!*

Ἐαφικὰ, χωρὶς νὰ νὰ προλάβει νὰ τὸ δεῖ νάρχεται καὶ νὰ τὸ ξορκίσει, ἡ γαλλικὴ Ἀριστερά, σχολαστικὴ καὶ δέσμια τῶν παλιῶν θεωρητικῶν συνταγῶν τῆς, εἶχε μπροστὰ τῆς τὸ σχεδὸν ἄγνωστο φάσμα τοῦ φασισμού.

Κι ἔμως, ἡ ἀπειλητικὴ αὐτὴ ἐμφάνιση δὲν εἶταν κατὰ τὸ ἐντελῶς καινούριο. Ἐδῶ κι ὀχτὼ χρόνια, ἡ πάθησις αὐτῆ, ποὺ δὲν τὴν εἶχε ἀκόμα ἀναλύσει σ' ὅλο τῆς τὸ βάθος ἡ κοινωνιολογικὴ ἱατρικὴ, εἶχε κατακλύσει τὴ γειτονικὴ Ἰταλία καὶ τὴν εἶχε ἰσοπεδώσει. Ἡ Ἀριστερὰ ὁμῶς δὲν πῆρε ποτὲ στὰ σοβαρὰ αὐτὸ τὸ «ἐκείθεν τῶν Ἀλπεῶν» φαινόμενο. Ἀφοῦ καυτηρίασε τοὺς δολοφόνους τοῦ Ματτεότι, ἔπως ὄφειλε ἄλλωστε, ξαναβρῆκε γρήγορα τὸν τόνο τῆς διακιομώδησις. Ὁ Πῶλ Μπρονκὸρ ἐξακόντισε ἐκεῖνο τὸ: ὁ Ἀποκριάτικος Καίσαρας!*

Δὲ θέλησαν νὰ δεχτοῦν ὅτι ἐδῶ εἶχαν νὰ κάνουν μὲ μιὰ ἐπιδημικὴ ἀσθένεια κι ὅτι τὰ ἴδια αἷτια μπορούσαν νὰ παράγουν ἄλλοῦ τὰ ἴδια ἀποτελέσματα. Ἀκόμα καὶ στὴν

* Ἀναφερόμενος στὸν Μουσσολίνι (σ.τ.μ.).

Ἰταλία, οἱ σοσιαλιστές, λίγο πρὶν ἀπ' τὴν Πορεία στὴ Ρώμη, εἶχαν καγγάσει. Ὅσο γιὰ τοὺς κομμουνιστές, εἶταν καταδικασμένοι ν' ἀρνοῦνται τὸ φασιστικὸ κίνδυνον, διακηρύσσοντας ὅτι ὑπάρχει ἀπόλυτη ταύτιση ἀνάμεσα στὶς διάφορες μορφές τῆς ἀστυκῆς κυριαρχίας, εἴτε τῆ «δημοκρατικῆ» εἴτε τῆ «φασιστικῆ» ἐτικέτα ἔχει αὐτή. Μετὰ τὴν ἤττα, οἱ νικημένοι Ἰταλοὶ εἶταν οἱ πρῶτοι ποὺ προσπάθησαν νὰ πείσουν τὰ ἀδελφία τους τῶν ἄλλων χωρῶν ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ φοβῶνται παρόμοια ἀπειλὴ: πορεία στὸ Βερολίνο δὲ γινόταν ποτέ· ἡ δημοκρατία τῆς Βαυαρίας εἶταν ἀτριωτὴ ἀπὸ κάθε κίνδυνον. Κ' οἱ ἀγαθοὶ Γερμανοί, στὴ μακάρια ὑπεροφία τους, πείθονταν εὐκολά: σοσιαλδημοκράτες καὶ κομμουνιστές μαζί, διακήρυξαν ὅτι ἡ γερμανικὴ ἐργατικὴ τάξη εἶχε ὕψηλὴ πολιτικὴ διαπαιδαγώγηση: «Ἔνας τόσο κτηνώδικοσ σφαγιασμός τῆς δημοκρατίας» εἶταν ἀδικιόητος γιὰ τὴ χώρα τοῦ Γκαίττε. Ὁ φασισμὸς δὲν εἶχε πιθανότητες ἐπιτυχίας παρὰ μόνο στὶς καθυστερημένες μισοαγροτικὲς χῶρες κλπ., κλπ.

Ἡ ἐκπληξὴ τῆς 14ης Σεπτεμβρίου 1930 δὲν ἄρκεσε γιὰ ν' ἀνοίξει τὰ μάτια αὐτῶν τῶν τυφλῶν. Τὴν παραμονὴ ἀκόμα τῆς χιτλερικῆς νίκης, πρὸς τὸ τέλος τοῦ 1932, οἱ ἴδιοι οἱ συντάχτες τοῦ *Vorwärts*, ἔπως καὶ τῆς *Rote Fahne* ἔδιναν χρησιμοὺς ὅπου παρουσίαζαν τὸν ἐθνικοσοσιαλισμὸ νὰ ἀναδίνει τὴ μωρουδιὰ τοῦ «σαπισμένου πτώματος». Ὁ Λεὼν Μπλουμ εἶταν λοιπὸν δικαιολογημένος ὅταν, τὸν ἴδιο καιρὸ, σ' ἓνα περίφημο ἄρθρο, πρόβλεψε τὴν παρακμὴ καὶ τὴν τελικὴ ἀποτυχία τοῦ Φύερ.

Ὅμως οἱ «ἀλυσιδιαιτὲς ἀντιδράσεις», ὅπως θὰ λέγαμε σήμερα, συνέχισαν νὰ ξαφνιάζουν τὴν Ἀριστερά μας μ' ἓναν ἀδυσώπητο ρυθμὸ. Στις 30 Γενάρη 1933, εἶχε τὴν ἐκπληξὴ τῆς κατάληψης τῆς ἐξουσίας ἀπ' τὸν ἐθνικοσοσιαλισμὸ, ποὺ τὴν ἀκολούθησαν ἀπὸ κοντὰ ἡ πρόκληση τῆς πυρπόλησης τοῦ Ράιχσταγκ καὶ ἡ θέση ἐκτὸς νόμου καὶ ἐκτὸς μάχης τοῦ γερμανικοῦ ἐργατικοῦ κινήματος.

Ἐπιτέλους αὐτὴ τὴ φορὰ ἡ γαλλικὴ Ἀριστερὰ αἰσθάνθηκε νὰ πιάνεται ἀπ' τὸ λαϊμὸ. Τὸ φράξιμο τοῦ δρόμου στὴ

φασιστική επιδημία γινόταν γι' αυτή ζήτημα ζωής και θανάτου. Το φευτοπαίγνιδο της καταγγελίας του καπιταλιστικού συστήματος — στη θεωρία — ενώ ή ανατροπή του αναβαλλόταν για τις έλληνικές καλένδες και το εόλεμά της με μιά λεπτή φέτα απ' αυτό, έπαιψε πιά νά της χρησιμεύει. Έπρεπε ή νά νοιαστεί για την άμυνά της ή νά χαθεί.

Κι αυτήν ακόμα την ώρα του πανικού, δρέθηκαν ανάμεσα μας στενοκέφαλοι αγωνιστές που ή μακαριότητά τους δεν διαταράχτηκε και πολύ απ' το γολγοθά της μακρινής Γερμανίας: οι Έταλοι «μακαρονάδες» παραδόθηκαν στον Μουσσολίνι γιατί έχουν κλίση σέ κάθε τί το χτυπητά φανταχτερό και στή μεγαλαυχία· οι «μπός»* υπόκυφαν στον Χίτλερ γιατί τους άρεσε τό θήμα της χήνας· έμεις έμεις οι Γάλλοι είμαστε πολύ «ξύπνιοι» για νά πέσουμε στή παγίδα. Έγστερα, ή Άριστερά είχε ακόμα και τους μικροαστούς της που δεν τους άρεσε καθόλου νά τους άνησυχούν. Άκούω ακόμα τή μακαρίτισσα Σουζάνα Μπυισόν, της Σοσιαλιστικής Όμοσπονδίας του Σηκουάνα, νά φωνάζει: «Μικροί μου φίλοι, φωνάζοντας ειλικώς για τό φασιστικό κίνδυνο, θα τόν κάνετε στο τέλος νά γεννηθεί!». Λίγα χρόνια άργότερα έμελλε νά πεθάνει στα χέρια των ναζιστών δημίων.

Η λιγγιώδικη κατάρρευση της γερμανικής δημοκρατίας κ' ή καινούρια άλυσιδωτή αντίδραση που στάθηκε, τήν επόμενη χρονιά, ή αιματηρή εξόντωση του διεθνέζικου προλεταριάτου κ' ή φριχτή και άσταμάτητη επέκταση της φασιστικής κηλίδας, όλα αυτά άπαιτούσαν, όλα αυτά έκαναν άπαραίτητη και επείγουσα τήν άναγέννηση των αντίληψεων καθώς και των μεθόδων πάλης της γαλλικής Άριστε-

* *Boche* : περιφρονητική ένομοσία που δίνεται στους Γερμανούς απ' τους Γάλλους, απ' τή λέξη της άργκό *alboche* = Γερμανός (σ.τ.μ.).

ρᾶς. Ἐπρεπε νὰ ἀπαλλαχτεῖ, πρὶν εἶναι ἀκόμα ἀργά, ὄχι μόνο ἀπ' τὴ στασιμότητα καὶ τὴν ἀποστείωση τῶν θεωρητικῶν τῆς ἀποσκευῶν, ἀλλὰ ἀκόμα καὶ ἀπ' τὴ διαίρεση: γιὰ νὰ ἐπιβιώσει, ἔπρεπε νὰ σπεύσει νὰ ἀποκαταστήσει τὴν ἐνότητα τῶν ἐργατῶν.

Δὲν ὑπάρχει ἕως δυσκολότερο πρᾶγμα ἀπὸ τὸ ξανακόλλημα κομματικῶν πού, ἀπὸ πολλὰ χρόνια, εἶχαν συνηθίσει νὰ εἶναι χωρισμένα. Ἡ μᾶλλον, δὲν ὑπάρχει δυσκολότερο πρᾶγμα ἀπ' τὸ νὰ θυσιάσουν στ' ὄνομα τῆς ἐργατικῆς ἐνότητας κατακτημένους θέσεις οἱ κάτοχοι ἐκλογικῶν καὶ συνδικαλιστικῶν φέουδων. Γιατί, σ' ὅ,τι ἀφορᾷ τὸ ἴδιο τὸ προλεταριάτο, τὸ στοιχειακὸ ταξικὸ τοῦ ἐνστικτο δὲν τὸ ἀπατοῦσε ποτὲ δὲν ἔπαψε νὰ θέλει τὴν ἀποκατάσταση αὐτῆς τῆς ἑνώσεως πού κάνει τὴ δύναμη. Ἀλλὰ μὴ ἀκόμα δυσκολία ὑπῆρχε: τὸ πρόβλημα τῆς ἐνότητας εἶχε τὸ κλειδί του ἔξω ἀπ' τὴ Γαλλία. Δὲν ὑπῆρχε πιθανότητα ἐπανένωσής τοῦ γαλλικοῦ ἐργατικοῦ κινήματος παρὰ μόνο ἂν αὐτὸ ἄρесе στοὺς ἡγέτες τοῦ Κρεμλίνου. Καὶ αὐτοί, στὴν περίοδο πού προηγήθηκε ἀπ' τὴ γερμανικὴ ἤττα καὶ γιὰ λόγους τόσο σκιστεινοῦς καὶ τόσο ἀνομιολόγητους¹ πού, κατὰ θάθος, ποτὲ δὲν ξεκαθαρίστηκαν ἀπόλυτα, ἔσπρωξαν τὰ πρᾶγματα μέχρι τὸ σημεῖο νὰ χαρακτηρίζουν τὴ σοσιαλδημοκρατία καὶ τὸ φασισμὸ «δίδυμα ἀδελφία» καὶ μέχρι τὸ σημεῖο νὰ ὑποχρεώσουν τοὺς γερμανοὺς κομμουνιστὰς, κάποτε, νὰ ἐνώσουν τίς φήφους τοὺς μὲ τίς ψήφους τῶν ναζιστῶν. Ἀραγε τὰ σκληρὰ μαθήματα τῆς ἤττας, πού ἀνάλυσε ἡ ἀστραφτερὴ πέννα τοῦ Τρότσκι,² τοὺς ἔκαναν νὰ ἐγκαταλείψουν αὐτὴν τὴν ταχτική αὐτοκτονίας;

Μερικὲς μεμονωμένους προσπάθειες πού ἔγιναν στὴ Γαλλία γιὰ νὰ θγεῖ τὸ κίνημα ἀπ' τὴν ἀδυναμία καὶ τὴ διχόνοια, ἔμειναν χωρὶς ἐπιτυχία.

Ἄπ' τὰ 1931 κίολας, μιὰ ἐπιτροπὴ ἀπὸ εἰκοσιδύο συνδικαλιστικὲς προσωπικότητες ποὺ ἀνήκαν στὴ μειοψηφία τῆς C.G.T.* καὶ τῆς C.G.T.U.** καθὼς καὶ σὲ αὐτόνομες ὀργανώσεις, εἶχαν ἐγάλει μιὰ διακήρυξη ζητώντας τὴν ἀποκατάσταση τῆς συνδικαλιστικῆς ἐνότητας. Ἡ δράση τῆς ἐπιτροπῆς αὐτῆς, ποὺ προβαλλόταν κάθε εβδομάδα ἀπ' τὴν ἐφημερίδα *Cri du Peuple* δὲν ἔμεινε χωρὶς ἀπήχηση. Τελικὰ ὁμοῦς συνθλίφθηκε ἀνάμεσα στὶς παντοδύναμες ἡγεσίες τῶν δύο μεγάλων ἀντιμαχόμενων ἐργατικῶν ὀργανώσεων: ἢ μὴ κομμουνιστικὴ μειοψηφία διώχτηκε νέτα-σκέτα ἀπ' τὴν C.G.T.U., ἐρέθηκε αἰωρούμενη στὸ κενὸ καὶ περιμαζεύτηκε ἀπ' τὴ γραφειοκρατία τοῦ Λεὼν Ζουώ, περνώντας ἔτσι, μὲ θλιβερὴ ταχύτητα, τὸ Ρουδέκιονα τοῦ ρεφορμισμού.³

Κατόπιν, στὰ 1933, μετὰ τὴ γερμανικὴ καταστροφή, μερικοὶ γάλλοι ἐπαναστάτες ἀγωνιστὲς, σοσιαλιστὲς ἢ συνδικαλιστὲς τῆς ἀριστερᾶς καὶ πρώην κομμουνιστὲς, συγκεντρώθηκαν μαζί μὲ τοὺς πρὸ ἀντιπροσωπευτικοὺς ἀπ' τοὺς γερμανοὺς φυγάδες, ποὺ ἀνήκαν σὲ παρόμοιες πολιτικὲς τάσεις. Μαζὶ προσπάθησαν νὰ ἐγάλουν συμπεράσματα ἀπ' τὴν ἦττα καὶ νὰ «ξανασκεφτοῦν» τίς θεωρητικὲς θέσεις καὶ τίς πρακτικὲς μορφὲς τῆς δράσης τους, χωρὶς ὅμως ἀπτὰ ἢ τουλάχιστον ἄμεσα ἀποτελέσματα. Ἡ ἦττα εἶταν ἀκόμα πολὺ κοντὰ καὶ ζητήματα προσωπικὰ καὶ στενόμενα μνησικακίης ὄζυναν τὴ μωσιπικότητα τῶν ἐμιγκρέδων τῆς ἄλλης πλευρᾶς τοῦ Ρήνου. Δὲν μπορούσαν νὰ μᾶς ποῦν καθαρά γιατί νικήθηκαν καὶ τί μέτρα θάπρεπε νὰ πάρουμε ἡμεῖς γιὰ νὰ μὴν ἔρθει κ' ἡ δική μας σειρά.⁴

Καὶ τότε ἀκριβῶς, ἐνῶ οἱ «ἀλυσιδωτὲς ἀντιδράσεις» συνέχιζαν νὰ μᾶς αἰφνιδιάζουν, ξέσπασαν τὰ γεγονότα τῆς 6ης

* Γενικὴ Συνομοσπονδία Ἑργατῶν (σ.τ.μ.).

** Γενικὴ Συνομοσπονδία Ἐνωμένων Ἑργατῶν (σ.τ.μ.).

Φλεβάρη 1934. Τή φορά αὐτή, ὁ φασισμός εἶταν πρὸ τῶν πυλῶν μας. Κυριαρχοῦσε στὸ πεζοδρόμιο. Προσπαθοῦσε νὰ καταλάβει τὸ Παρίσι μας. Τὸ αἷμα ἔτρεξε. Ἡ πλατεία ντὲ λά Κογκόρντ καὶ τὰ Ἑλύσια Πεδία ἔγιναν πεδίο μάχης. Στὶς γραμμὲς μας ἐπικράτησε ἀπερίγραπτη σύγχυση καὶ κατάπληξη.

Οἱ σοσιαλιστὲς εἶχαν κιόλας δυσφημιστεῖ μετὰ τὸν Λεὼν Μπλουά πού τὴν παραμονή ἀκόμα ἐρωτοτροποῦσε μετὰ τοὺς φάυλους ριζοσπαστικοὺς πολιτικοὺς, τοὺς προστάτες τοῦ καταχραστῆ Σταβίσκου, μετὰ τοὺς «κλέφτες» πού εἶχαν δώσει τὴν ἀφορμὴ γιὰ τὴ φασιστικὴ ἐξέγερση.

Οἱ κομμουνιστὲς δὲν εἶχαν λιγότερο συμβιβάσει κρουγάζοντας «κάτω οἱ κλέφτες» μαζί μετὰ τὴν συμμορίαν τοῦ συνταγματάρχη ντὲ λά Ρόν* καὶ παρελαύνοντας στὴν ἴδια γραμμὴ μ' αὐτὲς στὸ πλάτος τῆς ὁδοῦ Ρουαγιαλ — εἶμουν αὐτόπτης μάρτυρας σ' αὐτό. Διαπιστώνοντας ἀργότερα ὅτι εἶχαν φασίξει κι αὐτοὶ στὴ φασιστικὴ πυροστιά, ἔκαναν μιὰ ἀκροατικὴ προσπάθεια ἀποκατάστασης τῶν πραγμάτων ριχνοντας, στὶς 9 Φλεβάρη, τὶς ομάδες κρούσης τους — πού τὶς ἀποτελοῦσαν ἐξαιρετικὰ θαρραλεοὶ ἐργάτες — ἐνάντια στὴ παρισινὴ ἀστυνομία.

Μέσα σ' ἕλη αὐτὴ τὴ σύγχυση, ἡ ὀργανωμένη ἐργατικὴ τάξη δὲν ἔχασε τὴ ψυχραιμία της. Κι ὅταν ὁ πονηρὸς Ζουέ ὕστερα ἀπὸ προτροπὴ, ὅπως λένε, κάποιου ἀπ' τοὺς ὑπουργοὺς πού παραιτήθηκαν στὶς 6 Φλεβάρη καὶ γιὰ νὰ κατευθύνει σὲ ἀνώδυνους δρόμους τὴ λαϊκὴ ἀγανάκτηση, ἔριξε τὸ σύνθημα τῆς γενικῆς εἰκοσιετράωρης ἀπεργίας στὶς 12 Φλεβάρη, οἱ ἐργαζόμενοι, χωρὶς τὴ παραμικρὴ τάλαντευση, εἶπαν μετὰ μιὰ πειθαρχημένη ὁμοφωνία «ὄχι» στὸ φασισμό.

* Ἐτσι ἕμως, ἀπλὰ καὶ μόνο εἶχε προληφθεῖ τὸ χειρό-

* Ἀρχηγὸς καὶ ἱδρυτὴς τοῦ Γαλλικοῦ Κοινωνικοῦ Κόμματος (Parti Social Français), ὑπερδεξιᾶς καὶ ἐθνικιστικῆς κατεύθυνσης, συγκροτημένου πάνω στὰ πρότυπα τοῦ φασιστικοῦ κόμματος τοῦ Μουσσολίνι (σ.τ.μ.).

τερο. Ο δρόμος για την εξουσία είχε κλείσει για τους φασίστες για το άμεσο μέλλον, άλλ' απ' αυτό επωφεληθήκαμε μια κυβέρνηση «έθνικης ενότητας» που δεν ήταν απόλυτα ελεύθερη απέναντι στους Πυροσταυρίτες.* Η ρωγμή είχε σκεπαστεί, ο κίνδυνος όμως παρέμενε ο ίδιος.

Παρ' όλ' αυτά, η Άριστερά συνερχόταν. Είχε πιά συνειδητοποιήσει στην πράξη τη σοβαρότητα του φασιστικού κινδύνου. Κι ο συνταγματάρχης ντε λα Ρύκ — που όπως αποδείχτηκε δεν ήταν παρά ένα ανδρείκελο — τη βοήθησε χωρίς να το θέλει, στο να αποκτήσει πάλι αυτοσυνείδηση. Το φόβητρο του φασισμού έδρασε σαν μια δυνατή ζύμη επαναστατικής ανανέωσης ενώ ταυτόχρονα συνέβαλε στην επανασυγκόλληση των χωρισμένων κομματιών της γαλλικής Άριστεράς.

Μερικές σιωπές πρωτοβουλίες επιτάχυναν αυτή την ανόρθωση. Στο Σαιν-Ντενί, ιδιαίτερα, ο Ζακ Ντοριό — ο μελλοντικός αποστάτης — σήκωσε τη σημαία της ανταρσίας κατά της ήγερσίας του Κ.Κ. που άρνούταν την ενότητα δράσης με την S.F.I.O. — ή που τη δεχόταν μόνο «στην έαση» — και η ήγερσία του Κ.Κ., μπρός στην απειλή να γίνει σύραγός, πήρε την άδεια απ' τη Μόσχα να πραγματοποιήσει την ενότητα δράσης «στην κορυφή».

Αυτήν όμως τη στιγμή, όταν θα μπορούσε να πιστέψει κανείς ότι η Άριστερά έγινε όριστικά από την αποτελεσματικότητα κι όταν όλες οι ελπίδες ήταν δικαιολογημένες, την πλάκωσε μια καινούρια συμφορά. Οι θεοί του Κρεμλίνου,

* *Croix de feu* (Πύρινος σταυρός). Ήταν διομαζόταν η μεγαλύτερη και στρατιωτικά συγκροτημένη γαλλική φασιστική οργάνωση. Οι Πυροσταυρίτες έπαιξαν πρωταρχικό ρόλο στην οργάνωση και στην εκτέλεση της φασιστικής εξέγερσης της 6 Φλεβάρη 1934 (σ.τ.μ.).

πηδώντας απότομα απ' την αδιαλλαξία στον δεμπορτουνισμό, υποχρέωσαν τους κομμουνιστές συντρόφους μας να επιδιώξουν τη συμμαχία μ' ένα άστικό κόμμα που με τη σπίλα του είχε προκαλέσει, κατά ένα μεγάλο μέρος, τη φασιστική έκρηξη: το ριζοσπαστικό σοσιαλιστικό κόμμα. Αντί να μετατρέψουν την ενότητα δράσης «στη κορυφή» σε οργανική ενότητα, πάνω σ' ένα μίνιμουμ πρόγραμμα πάλης κατά των τράστ και κοινωνικού μετασχηματισμού, αντί να διευρύνουν τον εργατικό αυτό συνασπισμό σε Λαϊκό Μέτωπο, συνασπίζοντας γύρω απ' την εργατική τάξη, το μεγαλύτερο δυνατό τμήμα των μεσαίων τάξεων και των εξαθλιωμένων μικροχωρικών, οι άρχηγοί του Κ.Κ. άφησαν τον κ. Νταλαντιέ να τους δέσει τα χέρια.

Το πρόσχημα για τη δικαιολόγηση αυτής της ανάρμοστης ένωσης ήταν ότι έπρεπε να αφαιρεθούν απ' το φασισμό τα μεσαία στρώματα. Στα 1935, τα μεσαία στρώματα ανακαλύφθηκαν — ή ξαναανακαλύφθηκαν — απ' τη γαλλική Άριστερά. Πρέπει να θυλολογήσουμε ότι ο κλασικός σοσιαλισμός τα είχε κάπως παραμελήσει. Είχε προφητέψει, κάπως διαστικά και με φανερή ικανοποίηση, την εξαφάνισή τους και τη διάρριξη με μιá λέξη ταυτόχρονα αδέξια και ανακριβή: «προλεταροποίηση» όπως διαπιστώθηκε όμως, τελικά μπόρεσαν να επιδιώσουν αλλά μέσα σε συνθήκες αυξανόμενης εξαθλίωσης κ' ή κρίση του καπιταλιστικού καθεστώτος τα άλλαξε άμέσως σε λυσσασμένα πρόβατα. Αυτά ακριβώς τα στρώματα, παρασιρμένα σε μιá συλλογική παραφροσύνη, ντύθηκαν στις γειτονικές χώρες ποικιλόχρωμους χιτώνες κι άρχισαν το κυνήγι των προλεταρίων που τους είχαν δείξει σαν τους αποδιοπομπαίους τράγους των συμφορών τους. Ήταν αναγκαίο λοιπόν να προφυλαχτούν οι μεσαίες τάξεις απ' το τραγούδι των φασιστικών σειρήνων. Πώς όμως θα γινόταν αυτό; Μά, με τη συμμαχία με το ριζοσπαστικό-σοσιαλιστικό κόμμα, άπαντούσαν οι ολιγοσκόποι του Κ.Κ., το «κατ' εξοχήν» κόμμα των μεσαίων τάξεων. Το έπιχείρημα δέν είχε παρά ένα τριωτό σημείο: ήταν φανερό πως δε θα μπο-

ροῦσι νὰ μπεῖ τέρμα στὰ δάσανα τῶν μεσαίων τάξεων παρὰ μόνο ἂν καταφέρονταν ἀποφασιστικά χιτυπήματα στο μονοπωλιακὸ κεφάλαιο ποὺ τὶς καταστρέφει. "Ὅταν ἄνωγες συνασπίστηκαν μὲ τὰ ἀστικά κόμματα ποὺ ἔπαιρναν ἐντολὲς ἀπ' τὸν παντοδύναμο Χόρας Φίναλυ, τῆς τράπεζας τοῦ Παρισικοῦ καὶ τῶν Κάτω Χωρῶν καὶ ποὺ, συνακόλουθα, δὲν εἶχαν καμιά ὄρεξη νὰ εὐλάβουν στὸ ἐλάχιστο τὸ καπιταλιστικὸ καθεστῶς κι ἔταν, ταυτόχρονα, γιὰ νὰ ἱκανοποιήσουν τὴν ἐργατικὴ ἐκλογικὴ πελατεία τους τὴν ἔριξαν σὲ μιὰ καθαρὰ διεκδικητικὴ πάλη, μέσα στὰ πλαίσια τῆς κατεστημένης κοινωνικῆς τάξης, τὸ ἀποτέλεσμα εἶταν νὰ χειροτερέψει ἀκόμη περισσότερο — ἀντὶ νὰ βελτιωθεῖ — ἡ ἀνυπόφορη κατάστασι τῶν μεσαίων τάξεων ποὺ συνθλίβονταν ἔτσι ὀλοένα καὶ πιὸ πολὺ ἀνάμεσα στὸ μεγάλο κεφάλαιο καὶ στὸ προλεταριάτο καὶ στράφηκαν τελικὰ, ἀπὸ ἀπελπισία, στὸ φασισμό ἀπ' ὅπου ἀκριβῶς ἔπρεπε νὰ ἀπομακρυνθοῦν."

Ἄλλὰ γιὰ τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ Κ.Κ. τὸ σύνθημα τῶν μεσαίων τάξεων δὲν εἶταν παρὰ πρόσχημα. Ὁ ἀληθινὸς λόγος τῆς συνεργασίας τους μὲ τοὺς ριζοσπάστες ἡγέτες εἶταν ἄλλος. Οἱ στρατηγικὲς τους ἐμπνεύσεις τοὺς ἔρχονταν ἀπ' ἔξω. Ὁ Στάλιν, θορυβημένος ἀπ' τὴ ξαφνικὴ νίκη τοῦ χιτλερισμοῦ ποὺ τὴν εἶχε διευκολύνει ὁ ἴδιος τόσο ἀπρόσμενα καὶ τόσο ἀνόητα, προσπαθοῦσε τῶρα νὰ προστατέψει τὴν Ε.Σ.Σ.Δ. ἀπὸ μιὰ ἐνδεχόμενῃ γερμανικὴ ἐπίθεσι σέρνοντας, μαζί μὲ τὶς δυτικὲς δυνάμεις, τὸ «χορὸ τῶν δημοκρατῶν». Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ συμφιλιωθεῖ μὲ τοὺς γάλλους πολιτικοὺς ποὺ θεωροῦνταν ὀπαδοὶ μιᾶς πολιτικῆς «σταθερῆς ἁμυνας» ἀπέναντι στὴ χιτλερικὴ Γερμανία ἀπ' τὴ μιὰ μεριά καὶ τῆς γαλλοσοβιετικῆς συμμαχίας ἀπ' τὴν ἄλλη, εἰδικὰ τὸ κόμμα τοῦ κυρίου Νταλαντιέ.

Τὸ Λαϊκὸ Μέτωπο λοιπὸν, παρὰ τὶς ἀπέραντες ἐλπίδες ποὺ ξεσήκωσε καὶ τὶς ἐνθουσιασμένες μάζες ποὺ συγκέντρωσε, εἶχε, ἀπ' τὴν ἀρχὴ κιόλας, μέσα του τὸ σαράκι τῆς ἀδυναμίας. Ἐχω περιγράψει ἄλλοῦ λεπτομερειακὰ πῶς, παρὰ τὸ μεγαλόπρεπο προλεταριακὸ ξεσήκωμα τοῦ Ἰούνη 1936 ποὺ

γρήγορα φρεναρίστηκε απ' τους ίδιους τους αρχηγούς της 'Αριστεράς, τελικά συνθηκολόγησε με το «τείχος του χρήματος» και πώς η βίαιη κατάπιξη της γενικής απεργίας της 30ης Νοέμβρη 1938, απ' τον ίδιο τον Νταλαντιέ προσωπικά έβαλε τελεία και παύλα στο γιγάντιο κύμα ενός δόκληρου λαού. 'Η θαρριά αυτή ήττα αποθάρρυνε βαθιά τη γαλλική 'Αριστερά. Είχε ανοίξει πιά ο δρόμος που θα οδηγούσε λίγο αργότερα στην έγκαθίδρυση, με τη βοήθεια της γερμανικής εισβολής, μιας γαλλικής ποικιλίας του φασισμού.

Ένω όμως στη χώρα εκτυλίσσονταν τὰ γεγονότα που αναφέραμε, η κηλίδα του φασισμού εξακολουθούσε να απλώνεται γύρω μας. Τον 'Ιούλη του 1936, απ' την άλλη μεριά των Πυρηναίων, ξέσπασε ξαφνικά το φρανκικό προνοουνταμέντο. Τώρα όμως η εργατική τάξη έδειξε ότι είχε καταλάβει το μάθημα των γειτονικών χωρών. 'Αμύνθηκε με επίθεση. Κυρίως με έφοδο τὰ μυδράλλια πούχαν στηθεί καταπάνω της. 'Υπερφαλάγγισε το φασισμό παίρνοντας την εξουσία.

Οι αρχηγοί της όμως έμπόδισαν την Ισπανική 'Αριστερά να εκμεταλλευτεί τη νίκη της — που ήταν και η μόνη αληθινή νίκη της διεθνούς 'Αριστεράς αυτή τη δεκαετία. 'Ο ρεφορμισμός στάθηκε, πέρα απ' τὰ Πυρηναία, άξιος του έαυτού του, δηλαδή διστακτικός και φοβισμένος. 'Ο άναρχισμός, που για πρώτη φορά δοκίμαζε τη γεύση της νίκης, έδωσε λαμπρά δείγματα άγροτικής και βιομηχανικής αυτοδιεύθυνσης αλλά, περνώντας από ένα ξέσπασμα παιδίαστικής δικαιοσύνης στον όππορτουισμό, έκανε το σφάλμα να δέσει τὰ χέρια του συμμετέχοντας σε άστικοδημοκρατικές κυβερνήσεις. 'Όσο για τον κομμουνισμό, που στην αρχή ήταν μειοψηφία και δεν είχε κανένα ένδοξασμό σχετικά με τὰ μέσα που χρησιμοποιούσε, αυτός κατάφερε να έλέγξει την Ισπα-

νική επανάσταση όχι για το συμφέρον του Ισπανικού λαού, αλλά για το συμφέρον της εξωτερικής πολιτικής του Κρεμλίνου. Η Ε.Σ.Σ.Δ. λοιπόν δεν ήθελε ούτε νίκη του Φράνκο που υποστηριζόταν απ' τις Άξονικές δυνάμεις, ούτε μια αυθεντική προλεταριακή επανάσταση, που θα την έφερνε σε σύγκρουση με τη βρετανική κυβέρνηση και το Σίτυ του Λονδίνου, τους καβαλιέρους της στο «χορό των δημοκρατών».

Το παιχνίδι όμως ήταν πολύ λεπτό και τελικά ο Στάλιν τόχασε, όπως το είχε χάσει και στη Γερμανία, όταν ήταν ακόμη δυνατό να φραχτεί ο δρόμος στον εθνικοσοσιαλισμό. Βάζοντας τροχοπέδη στη νίκη του Ισπανικού προλεταριάτου, έμποδίζοντάς το να πάρει τολμηρά σοσιαλιστικά μέτρα, να επιχειρήσει, ιδιαίτερα, μια αγροτική επανάσταση που θα του εξασφάλιζε την ανεπιφύλακτη υποστήριξη των αγροτών, υποχρεώνοντάς το να μοιραστεί την εξουσία με φιλελεύθερους άστούς, ενώ έπνιγαν στο αίμα τη καταλάνικη εμπροσθοφυλακή του, το άποστερούσε από τα πολιτικά εκείνα μέσα που, πολύ περισσότερο απ' τα στρατιωτικά — που άλλωστε η Ε.Σ.Σ.Δ. τάδινε με το σταγονόμετρο —, θα του έδιναν τη δυνατότητα να κατατροπώσει τον Ισπανικό φασισμό. Κ' έτσι ο Φράνκο κάθησε, ξέπειτα από ένα μακρόχρονο και σκληρό εμφύλιο πόλεμο, πάνω στο κουφάρι της 'Ισπανίας' κ' η γαλλική 'Αριστερά' αισθάνθηκε περισσότερο ακόμη περικυκλωμένη και σ' αυτό τώρα εύθυνόταν κι αυτή γιατί η κυβέρνηση Μπλουμ άρνήθηκε να δώσει όπλα στους δημοκρατικούς — ή κι αν τους έδωσε, το έκανε κρυφά και σε άσημαντες ποσότητες.

Το Ισπανικό δράμα δε στάθηκε μονάχα αίτια πανικού και πηγή αποθάρρυνσης για τη γαλλική 'Αριστερά'. Την έβαλε μπροστά σε μια φοβερή αντίφαση που πολύ γρήγορα την αλχημάλωτισε: στον εσωτερικό φασιστικό κίνδυνο, δηλαδή στο φόβο μήπως η φασιστική κηλίδα τελικά εξαπλωθεί και στην ίδια τη χώρα μας, προστέθηκε και ο εξωτερικός, δηλαδή το ένδεχόμενο μιας ένοπλης σύγκρουσης με τις δυνάμεις του Άξονα. Μέχρις ένα βαθμό, ο Ισπανικός έμ-

φύλιος πόλεμος προδιέγραφε κιόλας το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο: όπλα, αεροπλάνα, στρατηγοί και άνθρωποι που προέρχονταν απ' την Β.Σ.Σ.Δ. και τη Δύση μάχονταν με όπλα, αεροπλάνα, στρατηγούς και ανθρώπους που προέρχονταν απ' τον Άξονα.

Έτσι, η γαλλική Άριστερά δεν μπορούσε πια να άγνοήσει — κ' η συνειδητή της μειοψηφία έδλεπε καθαρά — πως πίσω απ' την επιφανειακή άντινομία ανάμεσα στις «δημοκρατίες» και στις «δικτατορίες», διεξαγόταν ένας καυγάς για πλιότατο ανάμεσα σε δυό συνασπισμούς ιμπεριαλιστικών δυνάμεων, τον «επιθετικό», που ονομαζόταν έτσι γιατί, έχοντας έλλειψη πρώτων ειδών και άγορών, προσπαθοόσε να επιβάλει, με τη δύναμη των όπλων, ένα καινούριο μοίρασμα του κόσμου και τον «ειρηνόφιλο», που ονομαζόταν έτσι γιατί εΐταν χορτάτος κ' έτοιμαζόταν να άντιταχθεί με τη δία στο μοίρασμα αυτό. Προτρέποντας λοιπόν η γαλλική Άριστερά την κυβέρνηση της Γαλλίας να κηρύξει τον πόλεμο στη Γερμανία, έκειοδή η κυβέρνηση της τελευταίας εΐταν φασιστική, δεν έκανε μ' αυτό τον τρόπο συμμαχία με τους πλουτοκράτες της χώρας μας, δεν τους βοήθοσε να υπερασπίσουν την άποικιακή και άυτοκρατορική τους λεία που εΐχε ακόμα πιο πολύ διογκωθεί με τη συνθήκη των Βερσαλλιών, να ενισχύσουν τη κυριαρχία τους πάνω στο γαλλικό λαό και, ίσως, να προετοιμάσουν το δρόμο για μιά γαλλική έκδοση φασισμού;

Το δίλημμα όμως εΐχε και μιά άλλη όψη. Η άστική μας τάξη παράδερνε ανάμεσα σε δυό άντιφατικές επιθυμίες: απ' το ένα μέρος, την ιμπεριαλιστική επιθυμία να υπερασπίσει τα προνόμιά της, έστω και με το τίμημα ενός πολέμου απ' το άλλο, η ταξική άλληλεγγύη που εΐχε κιόλας, κάποτε, δείξει στο νικητή του 1871 και που της γεννοόσε συναισθήματα άνοχής — δηλαδή συμπάθειας — για τα «ίσχυρά» καθεστώτα της Ίταλίας και της Γερμανίας κ' ένα κρυφό πόθο να συμμαχήσει μαζί τους ενάντια στο προλεταριάτο. Αυτοί οι ύπολογισμοί όδήγησαν τους κ.κ. Νταλαντέ και Τσάμπερ-

λαιν στο Μόναχο και έκαναν τελικά ένα μεγάλο τμήμα της γαλλικής άστικής τάξης να θεωρήσει σαν ανέλπιστα σωτηρία τη στρατιωτική ήττα του 1940, που της έδωσε τη δυνατότητα να εγκαθιδρύσει τη δικτατορία του Βισού. Χειροκροτώντας ή γαλλική Άριστερά τους συνθηκολόγους του Μονάχου, πιέζοντας την κυβέρνηση μας να συνδιαλλαχτεί με το Χίτλερ, επειδή ένας πόλεμος ενάντια του θα εΐταν ήμπεριαλιστικός, δε συμμαχούσε μ' αυτό τον τρόπο με το τμήμα εκεινο των άστων που προτιμούσε να προσκυνήσει τον έξωτερικό φασισμό παρά να υποκύψει στο προλεταριάτο;

Ή μακριά σειρά των «άλυσιδωτών αντιδράσεων» που δεν μπορέσαμε ν' αναχαιτίσουμε άπ' το 1930 και μετά, σιγά - σιγά μäs έφερε στο σημείο να μήν έχουμε πιά να διαλέξουμε παρά ανάμεσα στο πόλεμο και στο φασισμό. Τελικά, αναγκαστήκαμε να τα ύποστουμε και τα δύο: και τον πόλεμο και το φασισμό.

Και το δίλημμα αυτό, που μäs ταλάνιζε την παραμονή του 1939, δημιούργησε ανάμεσά μας καινούριες διαιρέσεις. Ένω ή έσωτερικός φασιστικός κίνδυνος επέδρασε πάνω μας σαν ισχυρό κίνητρο ενότητας κ' ενώ, για να το φράξουμε το δρόμο, τελικά βάλαμε τέρμα στις διαμάχες μας, ή έξωτερικός φασιστικός κίνδυνος μäs χώρισε πάλι. Είχε σαν άμεση συνέπεια μιá διάσπαση μέσα στη S.F.I.O., με άρνηση της επαναστατικής Άριστεράς να ακολουθησει το δρόμο της άνέρρης συμμαχίας όπου ή Μπλουμ ήδηγουσε το κόμμα του. Κι όταν, μετά την εκδίωξή της, ή μειοψηφία αυτή ίδρυσε το Έργατοαγροτικό Σοσιαλιστικό κόμμα, δεν άργησε ν' αποσυντεθει. Οι μισοι δεν άπεχθάνονταν την ιδέα να πολεμήσουν ενάντια στο Χίτλερ — ξεχνώντας τον ήμπεριαλιστικό χαρακτήρα του πολέμου που έρχόταν — κ' οι άλλοι μισοι θάλτωναν σε ειρηνιστικά βελάσματα, το ίδιο τυφλοι και εκλιπαρούσαν για ειρήνη με κάθε θυσία, σε έναρμόνιση με τους «άνθρώπους του Μονάχου» και τους μελλοντικούς «άνθρώ-

πους του Βισού. Μετρημένοι στα δάχτυλα είναι αυτοί που δεν πήγαν ούτε με τη μία ούτε με την άλλη πλευρά.

Κ' ενώ η γαλλική Άριστερά ζούσε μέσα σε ολοκληρωτική αδυναμία και σε όχι μικρότερη πνευματική σύγχυση τις τελευταίες ώρες της αγωνίας της, τα χτυπήματα έρχονταν με έλο και γρηγορότερο ρυθμό: το Anschluss της Αυστρίας, η υποδούλωση της Τσεχοσλοβακίας, το γερμανοσοβιετικό σύμφωνο, η εισβολή στη Πολωνία και κατόπιν, ύστερα από ένα κώμα που κράτησε μέχρι την άνοιξη του 1940 κ' έμεινε στην ιστορία σαν «ο γελοίος πόλεμος», το τελευταίο χτύπημα της στρατιωτικής πανωλεθρίας, της εισβολής και της ανάρρησης του Στρατάρχη. Η Γαλλία με τη σειρά της, γνώριζε την αίσχυνή του φασισμού, ενός φασισμού που δεν μας επιβλήθηκε αποκλειστικά απ' το εξωτερικό. Γιατί το καθεστώς του Βισού, πράγμα που πολλοί το ξεχνάνε σήμερα, υποστηρίχτηκε από ένα σημαντικό τμήμα των μεσαίων μας τάξεων και δεν ήταν μονάχα υποπροϊόν της γερμανικής κατοχής.

Μένει ν' αναζητήσουμε, όσο γίνεται συντομότερα, την αιτία της κατάρρευσης αυτής. Έμεις, οι άδοξοι επιζήσαντες απ' τη δεκαετία 1930 - 1940, έχουμε υποχρέωση απέναντι σε μια νεολαία δίκαια δύσπιστη και δίκαια αυστηρή, όχι να θρηνησουμε για τα λάθη μας, πράγμα που δεν θα χρησίμευε σε τίποτα, αλλά να της εξηγήσουμε πώς έγινε και σταθήκαμε τόσο λίγο κύριοι των τυχών μας.

Την πρωταρχική εξήγηση πρέπει να την αναζητήσουμε στα έαθη της «υποδομής». Βασική αιτία έλης αυτής της άναστάτωσης στάθηκε η κρίση του καπιταλιστικού συστήματος, κρίση όχι πια μονάχα κυκλική, αλλά διαρκής, που τα

πρώτα συμπτώματά της εκδηλώθηκαν στο τέλος του 1929. Γιατί θάταν ανόητο ν' αποδώσουμε, όπως τὸ ἔκανε ὁ Φρόντ, σέ, δὲ ξέρω κ' ἐγὼ ποιά, βιολογικὸ ἔνστικτο καταστροφῆς καὶ θανάτου, ἔμφυτο στὴν ἀνθρώπινη φύση, θάταν σφάλμα καὶ ἀνεπιστημονικὸ νὰ ἀποδώσουμε σὲ δαιμονιακὴ θέληση, σὲ νοσητικὴ ἀνισορροπία, τίς φασιστικὲς καὶ πολεμικὲς ἐνέργειες ποὺ ὁδήγησαν στὴ μεγάλη κατάρρευση τοῦ 1939 - 40.

Ἀκόμη, θάταν σφάλμα νὰ ὑποστηρίξουμε ὅτι ὁ πόλεμος εἶταν προκὸν τοῦ φασισμού. Ὁ φασισμὸς κι ὁ πόλεμος εἶταν κ' οἱ δύο τους οἱ συνέπειες, οἱ διαφοροτικὲς ἀν καὶ περιπλεγμένες συνέπειες ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος. Ἐπιασαν ρίζες στὴν ἴδια κοπριά, εἶταν κ' οἱ δύο ὁ καθένας μὲ τὸ τρόπο του, ἀποτρόπαιοι καρποὶ ἑνὸς συστήματος ποὺ πιά εἶχε γίνει ἐμπόδιο στὴν ἀνθρώπινη προόδου, ἑνὸς οικονομικοῦ μηχανισμοῦ ἀθεράπευτα βαλτωμένου. Ὁ Ράντεκ εἶπε κάποτε ὅτι ἡ φασιστικὴ δικτατορία εἶταν οἱ σιδερένιοι κύκλοι μὲ τοὺς ὑποίους ἢ ἀστικὴ τάξη προσπαθεῖς νὰ στηρίξει: τὸ σαπισμένο βαρέλι τοῦ καπιταλισμοῦ. Τὸ ἴδιο εἶναι κι ὁ πόλεμος. Κι ὁ ἕνας κι ὁ ἄλλος εἶχαν σὰν σκοπὸ νὰ παρατείνουν τεχνητά, μὲ ἔκτακτα μέτρα, ἕνα ξεπερασμένο πιά τρόπο παραγωγῆς καὶ ἰδιοποίησης ποὺ δὲν μπορούσε πιά νὰ ἐπιβιώσει μὲ κανονικὰ καὶ εἰρηνικὰ μέσα: Τὸ ἰσχυρὸ κράτος, ἀπ' τὴ μιὰ κι ὁ ὑπερξεοπλισμὸς ἀπ' τὴν ἄλλη, εἶταν — κι ἀκόμα εἶναι σήμερα — τὰ ἔσχατα μέσα ποὺ χρησιμοποιεῖ ἡ ἀστικὴ τάξη γιὰ ν' ἀνανεώσει τὸ συστάσιο ποὺ τῆς χρειάζεται γιὰ νὰ μὴν πεθάνει ἀπὸ ἀτροφία: τὸ κέρδος.

Κ' ἐδῶ, γιὰ νὰ διαλύσουμε μιὰ σύγχυση ποὺ τὴ συντηροῦσε ἔντεχνα ὁ φασισμὸς, εἶναι ἀναγκαῖο, ἀλίμονο, νὰ τονίσουμε ὅτι τὸ «βαρέλι» τοῦ Ράντεκ δὲ σάπισε κάτω ἀπ' τὰ χτυπήματα τοῦ προλεταριάτου. Τὸ κύμα ποὺ ξεσήκωσε ἡ Ὀχτωβριανὴ ἐπανάσταση εἶχε ἀπὸ πολὺ πρὶν ὑποχωρήσει σ' ὅλη τὴν Εὐρώπη ὅταν ὁ φασισμὸς ἔκανε τὴν ἐμφάνισή του στὴ σκηνὴ. Ἡ Κλάρα Τσέτκιν ὑπογράμμισε σωστὰ ὅτι ὁ φασισμὸς δὲν εἶταν, όπως διατεινόταν ὅτι εἶναι, ἡ «ἀπάντηση τῆς ἀστικῆς τάξης στὴν ἐφοδὸ τοῦ προλεταριάτου», ἀλλὰ

περισσότερο ή «έκφραση της παρακμής της καπιταλιστικής οικονομίας». Το θάρρος είχε σπίσει από μόνο του. Ο φασισμός προσπάθησε να δικαιολογηθεί αυτοπαρουσιαζόμενος σαν «άντανακλαστικό άμυνας». Άλλά το κατεστημένο δεν το άπειλούσε πια ή εργατική τάξη όταν ο φασισμός σήκωσε το ρόπαλό του ενάντια της. Ποτέ, στην Ίταλία, ή κατάληψη των εργοστασίων — παρά τον επαναστατικό της χαρακτήρα — δεν πήρε τή μορφή επαναστατικής κατάληψης της εξουσίας κ' είχε από πολύ πριν σταματήσει όταν οι μεγάλες του μεγάλου Ιταλικού κεφαλαίου ανέβασαν το Μουσολίνι στην εξουσία. Ούτε για μια στιγμή, το γερμανικό προλεταριάτο, διχασμένο και παραπλανημένο από τους άρχηγούς του, δεν είχε φέρει πραγματικά σε κίνδυνο τήν άστική κοινωνία — παρά τήν αναμφισβήτητη επαναστατική του ώριμότητα — όταν οι επιχειρηματίες συγκεντρώθηκαν στο σπίτι του τραπεζίτη Σραϊντερ κι άποφάσισαν να καλέσουν τον Άδόλφο Χίτλερ στην καγκελαρία του Ράιχ.

Η νίκη του φασισμού λοιπόν δεν βοηθήθηκε από τις επαναστατικές «άκρότητες» του προλεταριάτου άλλ' αντίθετα άπ' τήν όλιγορία των κακών ποιμένων του προλεταριάτου. Η πρώτη ήττα της Άριστερας στάθηκε στα 1918, όταν οι γερμανοί εργάτες δέ μπόρεσαν ν' άδράξουν τήν εύκαιρία της κατάρρευσης του άυτοκρατορικού καθεστώτος και της στρατιωτικής ήττας για να καταλάβουν τήν εξουσία όπως οι Ρώσοι σύντροφοί τους. Και παράλληλα, ή πρώτη άκόμα ήττα της Άριστερας έλοκληρώθηκε όταν το γαλλικό προλεταριάτο, έξ αίτίας της έλλειψης μιας ίκανής επαναστατικής ήγεσίας, στάθηκε άνίκανο, μετά το τέλος των έχθροπραξιών και παρά το ίσχυρό διεκδικητικό κίνημα που άνάπτυξε, να σπρώξει τή μπουρζουαζία του και να άποσοθήσει έτσι τήν άδικη ειρήνη των Βερσαλλιών, πηγή καινούργιων πολέμων και μια άπ' τις άμεσες αίτίες του φασισμού τόσο στην Ίταλία όσο και στη Γερμανία.

Μια άλλη αίτια της σχετικής άνεσης με την οποία μπόρεσε να ριζώσει ο φασισμός ήταν, το ξαναλέμε άλλη μια φορά, η εργατική διαίρεση: η αδελφοκτόνα πάλη ανάμεσα στους σοσιαλιστές και στους κομμουνιστές συνέβαλε όχι λίγο στον άφοπλισμό της 'Αριστεράς απέναντι στο φασίστα αντίπαλο. Κ' η διαίρεση αυτή οξύνθηκε απ' το γεγονός της εξάρτησης της από δυναμικής πτέρυγας του εργατικού κινήματος στις διακυμάνσεις της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής.

Τέλος *last but not least*, ο φασισμός έπιωφελήθηκε απ' τον εκφυλισμό της εξουσίας των σοσιέτ. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι σε πολλές εκδηλώσεις του μιμήθηκε το πρότυπο που του δινόταν από μια μονολιθική και ολοκληρωτική δικτατορία, προσωποποιημένη από έναν «άνθρωπο της θείας πρόνοιας», στηριγμένη πάνω σε μια παντοδύναμη μυστική αστυνομία και βασισμένη πάνω σ' ένα και μοναδικό κόμμα που δεν άργησε να χάσει κάθε δημοκρατικό περιεχόμενο και γνώρισε μια σειρά από εκκαθαρίσεις. 'Αντίθετα μ' αυτό που υποστήριξε ο Μαλαπάρτε,² ο φασισμός δεν διδάχτηκε και πολλά πράγματα από την 'Οχτωβριανή επανάσταση του 1917, που δεν ήταν «πραξικόπημα» αλλά ένα γιγάντιο κίνημα μαζών που βρισκόταν στους αντίποδες του *Führerprinzip*. 'Αντίθετα έμαθε πολλά απ' το σταλινισμό.

Συνοφίζοντας, στην αρχή της δεκαετίας 1930 - 40, η 'Αριστερά είχε πάρει στα χέρια της μια θαυμάσια υποθηκευμένη κληρονομιά. 'Απ' το 1923, η πάντα διορατική Κλάρα Τσέτκιν παρατήρησε ότι ο φασισμός ήταν «η τιμωρία που έπεφτε πάνω στο προλεταριάτο για το γεγονός ότι δεν συνέχισε την επανάσταση που άρχισε στη Ρωσία». 'Επρεπε να είχαμε απαλλαγεί απ' τον καπιταλισμό πριν οι επιθανάτιοι σπασμοί του μ'ας θυβίσουν στο φασισμό και σε καινούριους πολέμους.

Μια και δεν μπόρεσε, όταν έπρεπε, ν' αλλάξει τον κόσμο, δεν απόμεινε πιά στην 'Αριστερά παρά να προσπαθήσει,

μέ άπίθανες έπινοήσεις και μέ άτελέσφορες έπιπολαιότητες, νά κιάσει τό φασισμό στόν ίλιγγιώδη άγώνα δρόμου για την έξουσία όπου αὐτός είχε ριχτεί. Ἡ καταγραφή τῶν άτυχῶν αὐτῶν προσπαθειῶν άποτελεῖ τό τελευταίό μέρος τῆς εἰσαγωγῆς μου — και τό δυσκολότερο: πραγματικά, ἡ κακομοίρικη ταχτική πού θά περιγράψω δέν ύπαγορεύτηκε στην Ἐριστερά μόνο άπ' τῆ φροντίδα νά φράξει τό δρόμο στόν έσωτερικό φασισμό. Εἶχε κι άλλα κίνητρα — «εξερῆ σημαχία» ενάντια στόν έξωτερικό εχθρό, ύπαγωγή στην έξωτερική πολιτική τῆς Ε.Σ.Σ.Δ. κλπ. Ὑστερα, οἱ γενικεύσεις πού θά έκθέσω εγγήκαν άπ' την πείρα πού συσσωρεύτηκε άπό διάφορες χῶρες, μέ άφαίρεση θέβαια τῶν ιδιομορφιῶν τῆς καθειμάς. Τό πεδίο παρατήρησῆς μου θάναί τόσο ἡ Ἰταλία κ' ἡ Γερμανία ὡς κ' ἡ Γαλλία.

Πολλοί εἶταν οἱ άγωνιστές τῆς δεκαετίας τοῦ 30 πού, συμφωνώντας μέ την άυστηρή κρίση τῆς Κλάρας Τσέτιν, συμπέραναν ὅτι ὁ σιγουρότερος τρόπος για νά αναχαιτιστεῖ ὁ φασισμός εἶταν νά τοῦ κοπεῖ τό χόρτο κάτω άπ' τά πόδια του και νά γίνει, σύμφωνα μέ την έκφραση τοῦ Μαρσῶ Πιέρ, «πρῶτα άπ' ὅλα ἡ επανάσταση». Ὅμως, ἀλίμονο, μιᾶ επανάσταση δέν ξεσπάει κατά διαταγή και σέ καθορισμένη ὥρα κι ὄχι άπ' τῆ διαμόρφωση τῶν κατάλληλων αντικατασκευῶν συνθηκῶν, ἀλλ' άπ' τό λόγο μόνο τῆς ύπαρξῆς τῆς φασιστικῆς άπειλῆς. Ἡ τεχνική τῆς προλεταριακῆς επανάστασης δέν εἶναι, τό ξαναλέμε, μιᾶ τεχνική «πραξικοπηματική». Εἶταν άδύνατο νά ὑποσκελιστεῖ ὁ φασισμός μέ μπλανκιστικές* ἐνέργειες. Ἡ προληπτική (preventive) επανάσταση πέτυχε — ἡ μάλλον παρά λίγο νά πετύχει — μονάχα στην Ἰσπανία κι αὐτό γιατί, σ' αὐτή τῆ χώρα, τό φασιστικό πραξικόπημα ἔγινε σέ περίοδο αὐθεντικῆς επαναστατι-

* Ὁ Αὐγουστος Μπλανκί (1805 - 1881), περίφημος Γάλλος σοσιαλιστής επαναστάτης, ὑποστήριζε ὅτι ἡ κατάργηση τῶν άπολυταρχικῶν καθεστώτων θά εἶναι άποτέλεσμα τῆς ἥρωικῆς και ταλμηρῆς δράσης ὀλιγάριθμων, σκληρά πειθαρχημένων και φανατισμένων ομάδων κι ὄχι μιᾶς μαζικῆς λαϊκῆς επανάστασης (σ.τ.μ.).

κής κατάστασης: ή πρωτοβουλία του Φράνκο σιάνθηκε ή στα-
γόνια που έκανε τὸ ποτήρι: νά ξεχειλίσει· ή επανάσταση είχε
ώριμάσει. Ἄλλοῦ, στήν Ἰταλία, στή Γερμανία καί στή Γαλ-
λία, τὸ ἐργατικό κίνημα δὲ μπόρεσε ή δὲ θέλησε νά κατα-
φύγει στὸ ὄπλο τῆς προληπτικῆς επανάστασης. Σ' αὐτὲς τὲς
τρεῖς χώρες λοιπόν, ή Ἄριστερά δὲν εἶχε ν' ἀπαντήσει στὸ
φασισμό παρά μὲ μιὰ πρόσκαιρη ἀντεπίθεση. Ἄς δοῦμε μὲ
ποῖό τρόπο τὸ έκανε.

Πρὶν ἀρπάξει τὴν ἐξουσία ὁ φασισμὸς ἄρχισε νά τοκί-
ζει καί νά τρομοκρατεῖ τὸ προλεταριάτο μὲ τὲς παραστρα-
τιωτικές του ομάδες. Ἡ Ἄριστερά προσπάθησε ν' ἀπαντή-
σει μὲ τὴν «ἐργατική αὐτοάμυνα». Ἄλλὰ ή μειονεκτική τῆς
θέση σ' ἓνα πεδίο μάχης διαλεγμένο ἀπ' τὸ φασισμό, εἶταν
ὀλοφάνερη. Στὴν Ἰταλία καί στή Γερμανία, τὸ ἀστικό κρά-
τος εἶχε τεράστια ἀποθέματα ἐπιείκειας γιὰ τὲς φασιστικές
σημιορίες, ἐνῶ κατάπνιξε, δηλαδή ἀπαγόρευσε, τὲς ομάδες
προστασίας τῆς ἐργατικῆς τάξης. Κ' ή ἴδια ή Ἄριστερά,
πιστεύοντας ὅτι τὴν ὠφελοῦσε ή προσκόλλησή της στή νο-
μιμότητα, ἀπόφυγε τελικὰ νά τὲς χρησιμοποιοῦσει. Στὴ Γαλ-
λία, ὁ ἐμφύλιος πόλεμος δὲν ξεπέρασε τὴν ἐμβρυακή φάση.
Κι ὅμως οἱ λίγες τῶν φασιστῶν, παρά τὸ ὅτι εἶχαν διαλυ-
θεῖ ἀπ' τὸ νόμο, μπόρεσαν νά ἀνασυσταθοῦν ἐνῶ ὁ ἴδιος αὐ-
τὸς νόμος χτύπησε ἀμελεκτα τοὺς σχηματισμοὺς τῆς ἄκρας
Ἄριστερᾶς, ὅπως π.χ. τὸ Βορειοαφρικανικὸ Ἀστέρι.

Κατόπιν, ὁ φασισμὸς ξεχύνεται γιὰ τὴν κατάκτηση τοῦ
ἐκλογέα μὲ μιὰ θορυβιώδικη καί κυνική προπαγάνδα. Ἡ Ἄ-
ριστερά ἔδλεπε καταπτοημένη τὰ καινούρια αὐτὰ τερτίπια.
Κ' ἐδῶ πάλι: ὑπερφαλαγγίστηκε. Δὲν μποροῦσε νά ἰδιοποιη-
θεῖ — ή δὲν ἔπρεπε νά τὸ κάνει — τὲς καινούριες αὐτὲς
καί τόσο ἀποτελεσματικές μέθοδοι προπαγάνδας: πρῶτα-
πρῶτα γιατί δὲν εἶχε στή διάθεσή της τὲς τεράστιες ὀκο-
νομικὲς πηγὲς καί τὰ μέσα δημοσιότητας ποὺ τὸ μεγάλο
κεφάλαιο παραχωροῦσε στὸ φασισμό κ' ὕστερα γιατί τὸ νά

εγκολπωθεί το μεγαλύτερο μέρος απ' αυτές τις ανέντιμες υποσχέσεις, θα σήμαινε γι' αυτήν αυτοάρνηση. Κι όμως, πολύ συχνά η "Αριστερά" έπεσε στο πειρασμό του μιμητισμού. Στην προσπάθειά της να συναγωνιστεί το φασισμό, κατάληξε να του μιμνήσκει. Έκτέθηκε στον κίνδυνο να δει τις μάζες να γίνονται περισσότερο ευαίσθητες απέναντι στη φασιστική προπαγάνδα, απ' όσο απέναντι στην αντιφασιστική αντανάκλασή της. Ένώ πίστευε ότι προφυλάγεται απ' το φασισμό, πιθηκίζοντάς τον, στη πράξη έριχνε νερό στο μύλο του.

"Ας απαριθμήσουμε μερικούς απ' τους πιθηκισμούς αυτούς.

Ο φασισμός περιφρονεί τις μάζες. Δεν διστάζει να τις πιάσει απ' το αδύνατο σημείο τους. Τις χαρακτηρίζει θηλυκές και ευχαριστιέται να δηλώνει ότι θα τις «διάσει». Για να το κάνει αυτό χρησιμοποιεί ένα σωρό βλακοπαγίδες — σύμβολα, μεγαλοπρεπείς σκηνοθεσίες κλπ. Ο σοσιαλισμός, αντίθετα, δεν περιφρονεί τις μάζες. Θα τις ήθελε καλύτερες απ' ότι είναι, «κατ' εικόνα» της πρωτοπορίας του προλεταριάτου που είναι ο ίδιος απόρροιά της. Γι' αυτό πρέπει να προσπαθεί να ανυψώσει, κι όχι να χαμηλώσει, το ήθικό και διανοητικό τους επίπεδο. Δεν πρέπει να απευθύνεται, όπως ο φασισμός, στα κατώτερα ένστικτα του όχλου, στην ύστερία που «δυνάμει» βρίσκεται μέσα του. Παρ' όλ' αυτά, τον καιρό του Λαϊκού Μετώπου, ένας καθηγητής, ειδικός στους «δικασμούς των μαζών», άκουγόταν πολύ στους κύκλους της S.F.I.O. Ο ίδιος δεν είταν άλλωστε πού, στη Γερμανία, πίστεψε ότι θα ξορκίσει τα δαιμόνια της χιτλερικής σβάστικας θεωρίζοντας στους σοσιαλδημοκράτες τα συμβολικά αλλά ανίσχυρα τρία δέλη;

Ο φασισμός εκμεταλλεύεται προς υφέλός του το θρησκευτικό συναίσθημα που αιώνας κυριαρχίας του ανθρώπου πάνω στον άνθρωπο, αμάθειας και άθλιότητας φύτρεψαν βαθιά μέσα στα ανθρώπινα κεφάλια. Ο σοσιαλισμός θάπρεπε ν' άπευθυνθεί μονάχα στη Λογική και, αντί νά χρησιμοποιήσει για τους σκοπούς του τη θρησκευτικότητα των μαζών, νά αποβλέψει στο ξερίζωμα των ύλικών αιτίων. Όμως ή Άριστερά νομίζοντας ότι έτσι υποσκελίζει στον άγώνα δρόμου το φασισμό, προσπάθησε νά μιμηθεί μερικές άπ' τις λειτουργίες του, άρχίζοντας άπ' το μύθο του «θεόσταλτου ανθρώπου», που διαδοχικά μεταφτυτεύτηκε άπ' το φασιστικό στο σταλινικό κράτος και κατόπιν άπ' το φασισμό στον άντιφασισμό. Έτσι, στα 1936 είδαμε τον Λεόν Μπλουμ νά εμφανίζεται, ανάμεσα στα διασταυρούμενα πυρά των προδολέων, σέ έκστατικούς σοσιαλιστές που κραύγαζαν ρυθμικά και μέχρις εξαντλήσεως το όνομά του, ενώ στο άντικρυνό κτίριο το «παιδί του λαού»* ξεσήκωνε παρόμοιο παραλήρημα στους πιστούς του. Υπνωτίζοντας το λαό της Γαλλίας, με τις βολταιρικές και έλευθερόφρονες παραδόσεις, με τέτοιες ενέργειες, δέν διευκόλυναν έτσι, σ' ένα κάποιο βαθμό και μακροπρόθεσμα, την έκρηξη του μύθου του Στρατάρχη «που δίνει τη ζωή του για τη Γαλλία»;

Ο φασισμός δέ διατάζει νά παραπλανήσει τις μάζες με μιá δημαγωγία «για όλα τα γοθστα». Υπόσχεται τον ούρανό με τ' άστρα σέ κάθε κοινωνική κατηγορία, άδιαφορώντας για το ότι φορτώνει με άντιφάσεις το πρόγραμμά του. Ο σοσιαλισμός, άκριδώς γιατί σέβεται τις μάζες, δέν θάπρεπε ν' άκολουθήσει και σ' αυτό το πεδίο το φασισμό. Και για έναν ακόμη λόγο, που μας ξαναφέρει στο πρόβλημα των μεσαιών τάξεων: Ο σοσιαλισμός δέ μπορεί ν' άνακατέψει σ' ένα πο-

* Αναφέρεται στον τότε άρχηγό του Κ.Κ.Γ. Μωρίς Τορρέζ, που τον άποκαλούσαν οι Γάλλοι κοιμωμιστές «γιό του λαού» (σ.τ.μ.).

νηρό κοκταίηλ τὸν ὀπισθοδρομικὸ ἀντικαπιταλισμὸ τῶν μικροαστῶν — ποὺ θάβηλαν νὰ ζαναγουρίσουν στὸν προκαπιταλιστικὸ «χρυσὸ αἰῶνα» — μὲ τὸν προοδευτικὸ ἀντικαπιταλισμὸ τῶν ἐργατῶν πρέπει νὰ τονίζει πάντοτε ὅτι ἡ μικροαστική καὶ ἡ ἐργατική τάξη συνθλίβονται, καθιεμὰ μὲ τὸν τρόπο της, ἀπ' τὸ μεγάλο κεφάλαιο, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ τίς συνενώσει στὴν ἄμεση πάλη ἐνάντια στὰ μονοπώλια. Ἀλλὰ πρέπει νὰ παραμένει ἀδιόλλακτος στὰ βασικὰ σημεῖα τοῦ σοσιαλιστικοῦ του προγράμματος· ἄλλιως, δὲ θὰ κατορθώσει νὰ καταφέρει ἀποφασιστικὰ χτυπήματα στὸν καπιταλισμὸ, δηλαδή νὰ ἐπιβάλλει μιὰ κοινωσία δικαιότερη καὶ ἀνθρωπινότερη γι' αὐτοὺς ποὺ τὴν ἀποτελοῦν. Μολοντοῦτο, εἶδαμε στὴ Γαλλία ἀπ' τὸ 1935 καὶ μετὰ, ἕνα μεγάλο ἐργατικὸ κόμμα νὰ προσπαθεῖ νὰ ἀποσπᾶσει τὸν ἐκλογεῖα ἀπ' τὸ φασισμὸ πιθηκίζοντας τὴ «γιὰ ὅλα τὰ γούστα» δημαγωγία τοῦ τελευταίου σὲ τέτοιο βαθμὸ, ὥστε κάποτε-κάποτε οἱ ἀκροατὲς του δυσκολεύονταν νὰ πείσουν τοὺς ἑαυτοὺς τους ὅτι δὲν ἀκούνε λόγῳ τοῦ συνταγματάρχη ντὲ λά Ρόκ.

Ἀπ' ὅλα τὰ ὄργανα ποὺ διαθέτει ἡ φασιστικὴ ὀρχήστρα, αὐτὸ ποὺ ἐγάζει τοὺς ἐλκυστικότερους ἤχους, εἶναι, χωρὶς ἀμφιβολία, ὁ ἐθνικισμὸς. Κ' εἶναι ἀκόμα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ λιγότερο ἀπ' ὅλα τὰ ἄλλα θάπρεπε νὰ χρησιμοποιεῖται ἀπ' τὴν Ἀριστερά, ποὺ ἡ Διεθνὴς της ἐκφράζει σ' ὅλες τίς γλώσσες τοῦ κόσμου τὸ ἰδανικὸ τῆς παγκόσμιας ἀδελφότητος. Κι ὅμως ἡ Ἀριστερὰ νομίζοντας ὅτι μ' αὐτὸ τὸν τρόπο διεκδικεῖ τοὺς «πατριώτες» ἀπ' τὸ φασισμὸ, ἔχωσε ξαφνικὰ καὶ τὴ λέξη ἔθνος στὸ λεξιλόγιό της. Ἀπ' τὸ 1932 κιόλας, τὴν ἐποχὴ τῆς κατοχῆς τοῦ Ρούρ, τὸ γερμανικὸ Κ.Κ. ρίχτηκε στὴν ἐθνικὴ πλειοδοσία, φτάνοντας μὲχρι νὰ ἐξυμνεῖ τὸ μάρτυρα Σλάγκκετερ. Ἀπ' τὰ 1930 μὲχρι τὰ 1932, ἔπεσε πάλι στὰ ἴδια ἀμαρτήματα. Στὴ Γαλλία, εἶδαμε διαδοχικὰ τοὺς νεοσοσιαλιστὲς νὰ ἐγγράφουν τὸ ἔθνος στὴ πρώτη θέση τοῦ πιστεύω τους, ἐνῶ οἱ κομμουνιστὲς σύντροφοί μας ξελαρυγ-

γιάζονταν διαλαλώντας την «ἀγάπη για τὴ χώρα μας». Ἀλλὰ ἡ πλειοψηφία τῶν «πατριωτῶν», ἐρεθισμένη ἔτσι ἀκόμα πιὸ πολὺ στὴ σοβινιστικὴ τῆς ὑστερία, ὅμως πάντα δύσπιστη ἀπέναντι στὴν Ἀριστερά, ἐκτίμησε ὅτι ὁ φασισμὸς εἶταν καταλληλότερος ἀπ' αὐτὴ γιὰ νὰ ἐνσαρκιώσει τὴν ἐθνικὴ ἰδέα. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς, κάτω ἀπ' τὴ γκλίτσα τοῦ Μωρράς,* ὀδγγήθηκαν τελικὰ στὸ μαντρί τοῦ Στρατάρχη.

Ὁ φασισμὸς, ἂν καὶ στὸ βάθος δὲν ἐνδιαφέρεται παρά γιὰ μιὰ μονάχα λατρεία, τὴ δική του, προβαίνει μὲ εὐχαρίστηση σὲ παραχωρήσεις στὴν καλιὰ παραδοσιακὴ θρησκεία, πού τὴ χρειάζεται γιὰ νὰ ὀλοκληρώσει καὶ νὰ σταθεροποιήσει τὴν ἐπιβολή του πάνω στὶς μάζες. Ὁ σοσιαλισμὸς, ἂν καὶ σέβεται τὶς θρησκευτικὲς πεποιθήσεις τοῦ καθενός, δὲ θάπρεπε ποτὲ νὰ σταματήσει νὰ ἐξηγεῖ ὅτι «ἡ θρησκεία εἶναι τὸ ἔθνος τοῦ λαοῦ». Ὅμως κ' ἐδῶ ἀκόμα, ἡ Ἀριστερά θεώρησε φρόνιμο νὰ μιμηθεῖ τὸ φασισμὸ καί, βάζοντας τέρμα στὴν ἀντικληρικὴ τῆς προπαγάνδα, «ἄπλωσε τὸ χέρι στοὺς καθολικοὺς». Μιὰ τέτοια ἐνέργεια, μὲ τὴν ἐλαστικὴ ἀσάφειά της, ἀναγκαστικὰ θὰ τὴν ἔφερνε μακρύτερα: δὲν στράφηκε μονάχα στὸ ἄτομο χριστιανό, πράγμα θεμιτὸ καὶ μάλιστα σωστότατο σὰν τακτικὴ, ἀλλὰ «ἄπλωσε τὸ χέρι» ἐπὶ τὸν πολιτικὸ καθολικισμό. Ἡ ἐπανάληψη αὐτῆς τῆς χειρονομίας στὴ διάρκειά τῆς Ἀντίστασης καὶ ἀργότερα, ὁ «τρικομματισμὸς», εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα νὰ ξανακαταλάβει ἡ καθολικὴ ἱεραρχία καὶ τὰ κοινοβουλευτικὰ τῆς τσιράκια θέσεις πού ἡ λαϊκὴ Ἀριστερά εἶχε καταχτήσει μὲ σκληρὴ πάλη, σὲ βαθμὸ πού σήμερα, φωτισμένοι χριστιανοὶ νὰ ἀναθεματίζουν πρῶτοι ἀπ' ὀ-

* Σὰρλ Μωρράς: Ἡγέτης καὶ θεωρητικὸς τοῦ γαλλικοῦ ὑπερσυντηρητισμοῦ, ὑπαδὸς τῆς μοναρχίας καὶ φανατικὸς ἀντίπαλος κάθε δημοκρατικῆς ἰδέας. Ἰδρυτὴς τῆς Γαλλικῆς δράσης, ἐφημερίδας ἀντιδημοκρατικῆς κατεύθυνσης, ὑποστήριξε τὸν Πεταῖν καὶ καταδικάστηκε τὸ 1945 σὲ ἰσόβια δεσμά γιὰ συνεργασία μὲ τὸν ἐχθρὸ (σ.τ.μ.).

λους τὸ ἀντιδραστικὸ M.R.P.* Ἡ ἀνοιχτὴ συμπάρταξις τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ φασισμού, στὸ καθεστῶς τοῦ Πεταίν, θάπρεπε νὰ κάνει πρὸ ἐπιφυλαχτικὴ τὴν Ἀριστερά.

Ὁ φασισμὸς διαλαλεῖ ὅτι εἶναι ὁ καλλύτερος ὑπερασπιστὴς τῆς ἀστικῆς οἰκογένειας καὶ κραυγάζει ὅτι τὸ εἶδος πρέπει νὰ πολλαπλασιασθεῖ. Ὅπου κατέχει τὴν ἐξουσία, οἱ ἀντισυλληπτικὲς μέθοδοι ἀπαγορεύονται αὐστηρότατα καὶ ἡ γυναίκα προορίζεται γιὰ τὸ ρόλο τῆς «μάννας-κουνέλας». Ὁ σοσιαλισμὸς, φωτισμένος ἀπ' τὸ περίφημο ἔργο τοῦ Ἐνγκελς, σὲ καμὰ περίπτωσιν δὲ θάπρεπε νὰ γίνετο καὶ αὐτὸς ὑπερασπιστὴς τῆς πατριαρχικῆς οἰκογένειας. Κι ὅμως, οἱ ἀναγνώστες τῆς Οὐμανιτέ, πολλὰς φορὰς εἶδαν ἐκπληκτοὶ τὴν ἐφημερίδα τοὺς νὰ σπεύδει ξαφνικὰ «σὲ βοήθεια τῆς οἰκογένειας», νὰ καταδικάζει τὸ μαλθουσιανισμὸ καὶ νὰ ἐκθειάζει τὴ γονιμότητα τῆς φυλῆς. Ἀκόμη περισσότερο νερὸ στὸ μύλο τοῦ ἐχθροῦ.

Ὁ φασισμὸς, μόλις καταφέρει νὰ διαδώσει ἀρκετὰ τὴ προπαγάνδα του στὶς λαϊκὰς μάζες μὲ τὰ τεχνάσματα ποὺ ἀναφέραμε καὶ μόλις κατορθώσει νὰ παγιώσῃ ἀν ὄχι τὴν πλειοψηφία, τουλάχιστον ἓνα μεγάλο τμήμα τοῦ ἐκλογικοῦ σώματος, ξεχύνεται γιὰ τὴν κατάληψιν τῆς ἐξουσίας. Ἀλλὰ ἔχει ἓνα δικό του τρόπο γι' αὐτό. Ξέρει ὅτι ἡ κατάληψιν αὐτὴ δὲν εἶναι γι' αὐτὸν ζήτημα δύναμης. Ξέρει ὅτι μπορεῖ νὰ βασίλει στὴ συναίνεσιν τῆς πολιτικῆς καὶ οικονομικῆς ἰσχυρότερης μερίδας τῆς ἀστικῆς τάξεως. Ἐχει ἐξασφαλισμένη, ἔπειτα, τὴν συνηγορίαν τῶν ἀρχηγῶν τοῦ στρατοῦ καὶ

* Mouvement Républicain Populaire (Λαϊκὸ Δημοκρατικὸ Κίνημα), πολιτικὸ κόμμα ποὺ ἰδρύθηκε στὰ 1944, Χριστιανοδημοκρατικῆς κατεύθυνσης (σ.τ.μ.).

της αστυνομίας, καθώς και της ανώτερης διοικητικής γραφειοκρατίας. Έσο για τους πολιτικούς που βρίσκονται ακόμα επικεφαλής του αστικο-«δημοκρατικού» κράτους, ξέρει ότι κι αν δεν είναι ολοκληρωτικά δικό του, δεν πρόκειται να το αντιτάξουν ενοπλη αντίσταση: ή ταξική αλληλεγγύη είναι ισχυρότερη απ' τη διαφορά συμφερόντων ή μεθόδων. Έτσι, όταν συμπληρωθούν όλες οι ψυχολογικές και συνταγματικές προϋποθέσεις, θρονιάζεται, χωρίς φασαρίες, στην κρατική μηχανή. Όταν γαντζωθεί σταθερά στην εξουσία, παραμερίζει χωρίς κόπο τους μη φασίστες πολιτικούς που τον εγκατέστησαν προσωρινά εκεί.

Ο σοσιαλισμός δε μπορεί ν' ακολουθήσει την ίδια ταχική. Γιατί, είτε το θέλει είτε όχι, είναι ο ταξικός αντίπαλος έστω και «δημοκρατικός», του αστικού κράτους. Έτσι, δε μπορεί να κατακτήσει την εξουσία παρά με σκληρή πάλη, συντρίβοντας, μόλις κατορθώσει να πάρει την εξουσία, τη λυσσαλέα αντίσταση όλων των έχθρικών δυνάμεων. Αν ενεργήσει διαφορετικά, μπορεί αναμφίβολα «να πάρει την εξουσία», αλλά δε θα την έχει παρά μόνο φαινομενικά, αιχμάλωτος του αστικού κυβερνητικού μηχανισμού. Ο έξυπνος Λεόν Μπλουμ είχε από πολύ καιρό καταλάβει αυτή τη στοιχειώδη αλήθεια. Και καθώς, άλλωστε, σεβόταν πολύ την κατεστημένη τάξη για να επιχειρήσει να μπει με «διάρρηξη» μέσα στη κρατική μηχανή, εύχόταν να μὴν του δοθεί ποτέ η ευκαιρία ν' αναβεί στην εξουσία. Παρελθένω απ' έμου το ποτήριον τούτο! Στά 1936 όμως, ή γαλλική Άριστερά, πανικοβλημένη απ' τη φασιστική απειλή, πίστεψε ότι της παρουσιαζόταν μια μεγάλη ευκαιρία να δρέψει τον ώριμο καρπό της Εξουσίας. Και καθώς είχε καταγάγει μια εκλογική νίκη, χάρη στο συνασπισμό της με αστικά κόμματα, φαντάστηκε ότι το φρούριο θα της άνοιγε όλες του τις πόρτες διάπλατες, όπως άλλωστε τόχε κάνει για το φασισμό." Άλλήμονο όμως, στο Παρίσι το σενάριο ξετυλίχτηκε όλωσδιόλου δια-

φορετικά ἀπ' ὅτι στή Ρώμη καί στό Βερολίνο. Ἡ κυβέρνησις τοῦ Λαϊκοῦ Μετώπου στραγγαλίστηκε ἀπ' τὸ ἀστικὸ κράτος πού μαζί του θέλησε νὰ συνταυτιστεῖ. Ἕνα μόνο παράδειγμα, ἰδιαίτερα συμβολικό: στίς 16 τοῦ Μάρτη 1937, στό Κλιού, παρά τὸ ὅτι τὸ ὑπουργεῖο ἐσωτερικῶν κατεχόταν ἀπὸ ἕνα σοσιαλιστῆ, ἡ ἀστυνομία καί ἡ πολιτοφυλακὴ πυροδότησαν, ὄχι τίς φασιστικὲς συμμορίες πού εἶχαν συγκεντρωθεῖ ἐκεῖ, ἀλλὰ ἐργάτες σοσιαλιστές· σκοτώθηκαν ἀρκετοὶ καί, ἀνάμεσα στοὺς τραυματίες, εἶταν κι ὁ διευθυντὴς τοῦ σοσιαλιστικοῦ γραφείου τοῦ σοσιαλιστῆ πρωθυπουργοῦ.

Καί, ἐνῶ στήν Ἰταλία καί τῇ Γερμανία οἱ μὴ φασίστες πολιτικοὶ πολὺ γρήγορα πετάχτηκαν ἔξω ἀπ' τὴν κυβέρνηση, στή Γαλλία, ἐκεῖνοι πού τελικὰ ἔμειναν κύριοι τοῦ πεδίου εἶταν οἱ μὴ σοσιαλιστὲς ὑπουργοί. Ὁ Μπλούμ, ἀφοῦ δοκίμασε, παρά τὴ θέλησή του, τὸ ποτήριον, δὲν ἔκανε τίποτα γιὰ νὰ τὸ ἐμποδίσαι νὰ τοῦ φύγει.

Ἡ κατάρρευση τῆς Ἀριστερᾶς — ἡ αὐτοῦ πού ἀπόμεινε ἀπ' αὐτὴν — ἔφτασε στό ἀπόγειό της μετὰ τὸ θρίαμβο τοῦ τρομεροῦ της ἀντικάλου. Συμπεριφέρθηκε ὅπως περίπου οἱ γιατροὶ πού, ἀντιμετωπίζοντας μιά ἀγνωστὴ ἀρρώστια, ἀρκεῖνται νὰ δεχτοῦν ὅτι ἡ ἐπιστήμη τους ἔχει ἐλλείψεις καί δίνουν ἀντιφατικὲς διαγνώσεις. Ὅταν ἡ θεομηνία δὲν εἶταν παρά στίς ἀρχές της, ὁ Δρ. τόσο-τὸ-καλύτερο δήλωσε ὅτι ὁ φασισμὸς δὲν εἶταν δυνατό νὰ διαρκέσει, ὅτι εἶταν μιά παροδικὴ καὶ ἐπεισοδιακὴ ἐπιδημία κι ὅτι δὲν θ' ἀργοῦσε γ' ἀποσυντεθεῖ καί νὰ διαλυθεῖ κι ἀκόμα ὅτι ἔπρεπε «νὰ περᾶσομε ἀπὸ τὴν κόλαση τῆς φασιστικῆς δικτατορίας» (sic) γιὰ νὰ ἀπολαύσομε τίς ἀνείπωτες χαρὲς τῆς προλεταριακῆς Ἐπανάστασης. Στὸ βαθμὸ πού τὸ κακὸ ἀπλωνόταν καί ρίζωνε, ὁ Δρ. τόσο-τὸ-χειρότερο ἐκδήλωσε τὸ φόβο ὅτι, ἀντίθετα, ὁ φασισμὸς, παρά τίς ἐσωτερικὲς του ἀντιφάσεις, ἴσως εἶναι ἱκανὸς νὰ διαρκέσει γιὰ ἀόριστο χρόνον. Διαλαλώντας

ὅτι θὰ μείνει γιὰ μὰ χιλιετηρίδα, ὁ Χίτλερ τελικὰ κατάφερε νὰ πείσει τοὺς ἀντιπάλους του γι' αὐτό.

Αὐτὴ ἡ ὑπερεχτίμηση τῶν δλοκληρωτικῶν καθεστώτων, αὐτὴ ἡ ἔλλειψη ἐμπιστοσύνης στὴ διαλεχτικὴ ἐξέλιξη τῆς ἱστορίας καὶ στὴν ἀκατανίκητη πορεία τοῦ κόσμου πρὸς τὴν ἐλευθερία, ἔκαναν τὴν Ἄριστερά τῆς Γαλλίας νὰ στραφεῖ, μετὰ τὴ καταστροφή τοῦ 1940, τόσο πρὸς τὸ Βισὺ ὅσο καὶ πρὸς τὸ Λονδίνο. Ἐνας ἀριθμὸς, οἱ λιγότεροι, θεώρησαν ὅτι ἔπρεπε νὰ προσαρμοστοῦν στὸ τετελεσμένο τῆς φασιστικῆς νίκης — καὶ κατάληξαν στὴν προδοσία· ἄλλοι, οἱ περισσότεροι, φαντάστηκαν καλόπιστα ὅτι μόνο ἡ συντριπτικὴ οἰκονομικοστρατιωτικὴ ἀνωτερότητα τῶν ἀγγλοσαξωνικῶν ἱμπεριαλισμῶν μποροῦσε νὰ τὰ ἐγάλει πέρα μετὰ τὸ δλοκληρωτικὸ τέρας. Ἔτσι, ἡ Ἄριστερά, σ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς τραγικῆς δεκαετίας, δὲ στάθηκε ἱκανὴ νὰ νικήσει τὸ φασισμό μετὰ τὸ ὄπλα τοῦ σοσιαλισμοῦ. Κατάφυγε, ἀντίθετα, σ' ὅλα τὰ τεχνάσματα καὶ σ' ὅλα τὰ κομπογιαννίτικα γιατροσόφια· ἔφτασε μέχρι νὰ μιμηθεῖ τὸ φασισμό, μετὰ τὸ πρόσχημα ὅτι ἔπρεπε νὰ τὸν ὑποσκελίσει. Καί, γιὰ νὰ τελειώσουμε, δὲ βρῆκε τίποτα καλύτερο νὰ κάνει ἀπ' τὸ νὰ ἐγκαταλείψει τὴν ὑπόθεσή της στὰ χέρια ὄχι μονάχα ἑνὸς στρατηγοῦ μετὰ φασιστικὴ ἰδiosisυγκρασία, ἀλλὰ καὶ ἑνὸς συνασπισμοῦ μεγάλων δυνάμεων ποὺ ὁ ἀληθινὸς σκοπὸς τους εἶταν περισσότερο ἢ παγκόσμια ἡγεμονία καὶ λιγότερο ἢ συντριβὴ τοῦ φασισμοῦ. Ἔτσι, ἡ στρατιωτικὴ νίκη πάνω στις δυνάμεις τοῦ Ἄξονα δὲν ἀπάλλαξε τὸ κόσμον οὔτε ἀπ' τὸ φασιστικὸ κίνδυνον οὔτε ἀπ' τὸ φόβητρο τοῦ πολέμου. Τὸ βλέπουμε ξεκάθαρα σήμερα.

Θὰ εἶταν ἀναμφίβολα σφάλμα νὰ μένουμε, τὴ σημερινὴ ἐποχὴ, ἐπηρεασμένοι ἀπ' αὐτὰ ποὺ προηγήθηκαν. Τὰ σοβαρὰ καὶ ζωτικὰ προβλήματα ποὺ ἔχουμε νὰ λύσουμε τώρα δὲ μπαίνουν μετὰ τοὺς ἴδιους ἀκριβῶς δρους σὰν αὐτοὺς ποὺ ἐκτέθηκαν παραπάνω. Ἡ στρατιωτικὴ νίκη τοῦ 1945 εἶχε τουλάχιστον

χιστον οὐκ ἄμεσο θετικό ἀποτέλεσμα νὰ ριχτεῖ, γιὰ ἕνα χρονικό διάστημα, σὺν κάλλοιο τῶν ἀχρήστων ὁ φασισμός τῆς δημαγωγίας καὶ τῆς μπόττας. Ἡ ἀστική τάξη ἀναγκάστηκε νὰ καταφύγει σὲ λιγότερο προκλητικά καὶ πονηρότερα μέσα κυριαρχίας.

Ἄς μὴ ξεχνᾶμε ὁμῶς ὅτι ὁ φασισμός τοῦ κλασικοῦ τύπου δὲν εἶναι παρὰ μιὰ ἀπ' τὴν μορφὴν ποὺ μπορεῖ νὰ πάρει ἢ ἀντεπανάσταση. Ἐπειτα, ἡ πείρα ἐδειξε ὅτι, σὲ τὶς χώρες ποὺ ὑποδούλωσαν, τὰ φασιστικά καθεστῶτα κλασικοῦ τύπου ὁδηγήθηκαν μέχρι ἕνα βαθμοῦ σὲ ἀστυνομικοστρατιωτικές παπαδοκρατικές δικτατορίες, ἀπ' ὅπου οἱ πληθεῖσι μὲ τοὺς χρωματιστοὺς χιτῶνες λίγο-πολύ παραμερίστηκαν.

Κι ἂς μὴ ξεχνᾶμε ἀκόμη ὅτι ἡ μόνιμη κρίση τοῦ καπιταλιστικοῦ συστήματος σοθεῖ πάντοτε, παρ' ὅλο ποὺ μεταλλάσσεται κάπως ἀπ' τὴν ἐνέσει ἀμερικανικῶν δολλαρίων καὶ τὸν ἀτλαντικό ἐπαγεξοπλισμό. Τὸ ἰσχυρὸ κράτος, μὲ τὴν χωρὶς τὴν φασιστικὴν ὁμάδα, θὰ συνεχίσει νὰ γεννοβολιέται — ὅπως κι ὁ πόλεμος, πυρηνικός αὐτὴ τὴν φορὰ — πάνω στὴν κοπρὰ τῆς καπιταλιστικῆς παρακμῆς.

Στὴ Γαλλία, ἡ ἔλλειψη διάδοξης κατάστασης σ' ἕνα προσωπικό καθεστῶς* ποὺ χάνει τὴ ζωτικότητά του καὶ δολοφᾷ καὶ περισσότερο ἀπομονώνεται ἀπ' τὴν χώρα, ποὺ βασίλλεται σὲ στρατό, στὴν ἀστυνομία καὶ σ' ἕναν ἀνώτερο διοικητικό μηχανισμό μὲ φασιστικὴς τάσεις θὰ μπορούσε, ἀν ἐκδηλωνόταν ξαφνικά, νὰ μᾶς θάλει μπροστὰ σ' ἕνα δίλημμα: στρατιωτικὴ δικτατορία ἢ Λαϊκὸ Μέτωπο. Θὰ πρέπει λοιπὸν νὰ εὐχρηθοῦμε αὐτὴ τὴν φορὰ τὸ καινούριο αὐτὸ Λαϊκὸ Μέτωπο νὰ στηριχτεῖ στὴν ἐργατικὴ τάξη, νὰ μὴν ὑπονομευτεῖ οὔτε ἀπὸ ἀφύσικες πολιτικὲς συμμαχίες οὔτε ἀπὸ ρεφορμιστικὲς αὐταπάτες, νὰ μὴν ὑποταχτεῖ στὴν ἐξωτερικὴ πολιτικὴ καμῆς μεγάλης δυνάμεως καὶ τέλος νὰ ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ τραδῆξει μὲ τὸ μέρος του μιὰ σκεπτικιστικὴ γεολογία ποὺ, σήμερα, δὲν ἀκολουθεῖ κανένα.

* Ἡ εἰσαγωγή γράφτηκε ὅταν ἀκόμα ζοῦσε ὁ στρατηγὸς Ντε Γκωλ κ' εἶταν πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας στὴ Γαλλία (σ.τ.μ.).

Πρὶν ἀπ' τὴν καταστροφή
(1932)

Τὸ πρῶτο αὐτὸ μέρος εἶναι ἡ περιγραφή
ἑνὸς ταξιδιοῦ ποὺ ἔκανα μὲ τὰ πόδια, τὸν Ἀύ-
γουστο - Σεπτέμβρη τοῦ 1932, γυρίζοντας ὅλη
τὴν τότε προχιτλερική Γερμανία. Ἐφερα μιὰ
σειρὰ ἀπὸ ἄρθρα ποὺ δημοσιεύτηκαν τὸ φθινό-
πωρο τῆς ἴδιας χρονιᾶς σὲ διάφορα περιοδικά:
στό εἰκονογραφημένο Vu· στό ἐβδομαδιαῖο
Monde, ποὺ διεύθυνε ὁ Ἄγγελος Μπαρμπός· στή
συνδικαλιστικὴ ἐπαναστατικὴ ἐπιθεώρηση La
révolution prolétarienne καὶ στό εἰκονογρα-
φημένο κομμουνιστικὸ Regards.^β

Ἐκείνη τὴν ἐποχὴ ὁ ἐκδότης δὲν ἔκρινε
ὅτι ἔπρεπε νὰ συμπεριλάβει καὶ αὐτὲς τὶς μαρ-
τυρίες ποὺ ἐγὼ θεωροῦσα ὅτι ἔπρεπε νὰ μποῦν
σὰν εἰσαγωγὴ στό ρεπορτάζ μου γιὰ τὴ Γερ-
μανία τῆς ἐπόμενης χρονιᾶς: Ἄπὸ δὴ πέρχου
ἡ Φαιά Πανούκλα. Μὲ τὸ πέρασμα τῶν χρό-
νων, ξαναδιαβάζοντάς τες, δὲν θεώρησα σωστὸ
νὰ τὶς δημοσιέωμαι ὅπως εἶχαν. Εἴταν κάπου-
κάπου δυσνόητες. Τοὺς ἔλειπε ἡ ὁμοιογένεια.
Κάποτε - κάποτε ἀπομακρύνονται ἀπ' τὸ οὐ-
σιαστικὸ θέμα: τὴν ἄνοδο τοῦ ἐθνικοσοσιαλι-
σμοῦ. Γι' αὐτὸ προτίμησα, μὲ τὴ βοήθεια αὐτῆς

τῆς πρώτης ὕλης, νὰ ξανακάνω σὲ σὺν ἀυτο-
βιογραφικό, τὴν περιγραφή τοῦ πρώτου μου
ταξιδιοῦ. Ἔτσι, τὸ κείμενο ποὺ ἀκολουθεῖ ἔδω,
εἶναι ἀνέκδοτο. Δὲν ὑπῆρχε στὶς προηγούμενες
ἀπ' αὐτὴν ἐκδόσεις τῆς Φαιᾶς Πανούκλας.

Τις τελευταίες μέρες τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1932, ἀποφασίζω νὰ κάνω ἓνα μεγάλο ταξίδι μὲ τὰ πόδια στὴ Γερμανία, μὲ τὸ σάκκο μου στὴν πλάτη, σύμφωνα μὲ τὰ γερμανικὰ ἔθιμα. Προετοιμαζόμεστε μὲ μεγάλη φούρια, ἐγὼ κι ὁ φίλος ποῦ θὰ ἐρχόταν μαζί μου. Στὰ πόδια τοῦ ὄχυροῦ τῆς Ρομανδελ, τὸ γειτονικό μας κανάλι τῆς Οὐρκ, ξετυλίγει ἤρεμα τὴν ἴσια γραμμὴ του. Γιὰ νὰ συνηθίσουμε στίς πορείες ποῦ θὰ κάνουμε, φορᾶμε ὀλόκληρη τὴν ὁδοπορικὴ μας στολή: μπλούζα, κοντὴ βελούδινη κυλίκια, βαριὰ πέδιλα καὶ χοντρές μάλλινες κάλτσες καὶ στουμπώνουμε στὸ σάκκο μας ὅλο του τὸ σεβαστὸ σὲ βάρος φορτίο ποῦ θὰ μᾶς θαραίνει σ' ὅλη τὴν περιοδεία μας. Καί, μὲ τὸ χάρτη στὸ χέρι, καθορίζουμε πάντα στίς ὄχθες τοῦ καναλιῦ μὴν ἀπόσταση δωδεκάμιση χιλιόμετρα. Μὲ ἄγρια ἐλαφρὸ καὶ κανονικό, μὲ τὸ κεφάλι ψηλά, μέσα τὰ πλευρὰ καὶ γέροντας λίγος τὸν κορμὸ, διασχίζουμε κάθε μέρα αὐτὴ τὴν ἀπόσταση. Μόλις φτάνουμε ἐκεῖ ποῦ ἔχουμε κανονίσει, κάνουμε μισὴ στροφὴ, σχεδὸν στρατιωτικὴ, καὶ ξανακάνουμε τὰ ἴδια χιλιόμετρα ἀνάποδα, ἀδιαφορώντας γιὰ τὸν ἥλιο καὶ τίς κακοκαιρίες, ἔτοιμοι γιὰ ὅλα.

Καί φτάνει πιά ἡ ὥρα τῆς ἀναχώρησης, τὸ βράδυ τῆς 9ης Αὐγούστου 1932. Ἕνας ὁδηγὸς ποῦ κάνει κάθε νύχτα τὴ γραμμὴ Παρίσι - Στρασβούργο δέχτηκε καλὸβόλα νὰ μᾶς

βάλει στο «βαρύ φορτίο» του. Το τεράστιο αυτοκίνητο πήρε με μουγκρητά το δρόμο της Παντέν κ' έμεις στριμώξαμε στο πίσω μέρος, ανάμεσα σε δυο επιβλητικού ζγκου ρολλά από λαδόπανο, τὰ ξεθεωμένα κορμιά μας και τούς φουσκωμένους κι ασφυλούπωτους σάκκους μας. Στο τιμόνι μπροστά κάθονται, φιλοκουδεντιάζοντας ποῦ και ποῦ μαζί μας, καλοκάγαθα παιδικά της Άλσατίας, μεγαλόσωμα και ξανθά. Για να βλέπουμε έξω τὸ τοπίο, δὲν έχουμε παρά να σηκώσουμε τὸ σκέπασμα. Τὴν περισσότερη ὄρα ὅμως τὴν περνᾶμε ξαπλωμένοι με βασιλικὸ ραχάτι πάνω σε χοντρά δέματα. Κι ὅταν νυχτώνει κ' οἱ κουρασμένοι ὄδηγοι σταματᾶνε στὴν ἄκρη τοῦ δρόμου, τρέχουμε στο κοντινὸ κάμπο και φέρνουμε γοτισιμένο χόρτο ἀπὸ νιόκοπο στάρι ποῦ τὸ στρώνουμε στις γωνιές και μαλακώνουμε ἔτσι τὰ τραντάγματα τῆς διαδρομῆς.

Μπαίνοντας στο Μέλανα Δρυμό, νιώθω να με πλημμυρίζει μιὰ αλσιοδοξία ποῦ, παρ' ὅλες τίς ἀντιξοότητες τῆς κοινωνικῆς πάλης, δὲν ἔχει ἀκόμα χαθεῖ και ποῦ ὁ συνταξιδιώτης μου, ἀδιάφορος και σκεπτικιστῆς μικροαστῆς, δὲ δείχνει καθόλου να τὴ συμμερίζεται. Μετὰ ἀπὸ μιὰ τόσο μεγάλη περίοδο στείρας ἀπραξίας σε μιὰ γέρικη κ' ἐκφυλισμένη χώρα, μπορεί, δὲν ξέρεις, να βρεθῶ μέσ' στὴν καρδιά τῆς δράσης, σ' αὐτὴ τὴ νεαρή, μοντέρνα και δυναμικὴ Γερμανία ποῦ δὲν ἔπαψα ποτέ, ἀπ' τὰ μικρά μου χρόνια, να θαυμάζω. Ὁ σοσιαλισμὸς θὰ θριαμβεύσει ἢ ἔδω ἢ ποῦθενά. Ἐδῶ εἶναι ποῦ συγκροτήθηκε ἡ καλύτερα ὀργανωμένη κ' ἡ πιὸ καλλιεργημένη ἐργατικὴ τάξη τοῦ κόσμου. Ἐδῶ εἶναι ποῦ οἱ κοινωνικὲς και οἰκονομικὲς ἀντιθέσεις ἔχουν φτάσει σε σημεῖο μεγάλης ἐντασης. Ἐδῶ εἶναι ποῦ θὰ χτυπήσει ἡ ὄρα τῆς ἀποφασιστικῆς ἐξήγησης ἀνάμεσα στο γιγάντιο συνασπισμὸ τῆς μισθωτῆς ἐργασίας και τούς μισθοφόρους τοῦ μεγάλου κεφαλαίου.

Κι ὅμως τὰ σπέρματα μιᾶς θανατηφόρας ἀσθένειας καταστρέφουν σιγὰ-σιγὰ τὴ φαινομενικὰ εὐρωστη σάρκα. Ἡ

ἀτμόσφαιρα είναι βαριά, τὰ πουλιά πετάνε χαμηλά, ὅπως πρὶν ἀπ' τὴ θύελλα. Ὅσο βαθύτερα θὰ μπαίνω στὴ χίψα, τόσο περισσότερο θ' ἀπογοητεύομαι. Γιατί, ἐχτός ἀπὸ μερικά ἀπατηλὰ φαινόμενα ἐδῶ καὶ κεῖ, τὰ πάντα φωνάζουν, τὰ πάντα δείχνουν χωρὶς νὰ τὸ ἔχω ἀκόμα συνειδητοποιήσει ἀπόλυτα — τὴ μελλοντικὴ νίκη τοῦ χιτλερικοῦ φασισμού.

Ἐνα ἄμορφο δειλινό, κάνουμε τὸν πρῶτο σταθμὸ τοῦ ταξιδιοῦ μας πέρ' ἀπ' τὸ Ρῆγο. Ἐχουμε κάνει κίβλας εἰκοσιπέντε χιλιόμετρα περπατώντας καί, στοὺς ὄμιους μας, παρ' ὅλη τὴν προσπάθησιν ποὺ κάναμε, τὰ λουριά μας σφίγγουν λιγάκι. Περνάμε ἕνα χωριὸ ποὺ φαίνεται πολὺ κοκέτικο σὲ σύγκρισιν μὲ τὰ δικά μας, μὲ τ' ἄσπρα φρεσκοθαμμένα σπιτάκια του καὶ τὰ στολισμένα μὲ γεράνια παράθυρά του. Κι ὅπως τὸ ἄλογο ὅταν νιώθει τὴ μυρουδιά τοῦ σταύλου, κάνουμε κ' ἡμεῖς τὸ ἔθιμα μας πρὸς ζωνηρὸ μῶλις, ἐγαίνοντας ἀπ' τὸ μικρὸ συνοικισμό, λίγο πρὸ πέρα καὶ μέσα σὲ δέντρα, βλέπουμε τὴ φωλιά ποὺ ζητούσαμε: τὸν ξενώνα νεότητος. Κάθε βράδυ, μὲ τὸν ἴδιον τρόπο, θὰ ὀρυσκόμαστε σὰ στὸ σπῖτι μας.

Ἡ μεγάλη αἴθουσα εἶναι κίβλας γεμάτη: ξανθομάλληδες ἔφηβοι δεκαπέντε μὲ εἴκοσι χρονῶν, μ' ἀντρίκιες φωνὲς καὶ θεληματικὰ πρόσωπα. Φορᾶνε χακὶ ἢ πράσινα σπορ πουκάμισα μὲ ἀνασκουμπωμένα μανίκια κ' ἔχουν τὰ μπράτσα μαυρισμένα ἀπ' τὸν ἥλιο. Τὰ γόνατά τους, καλοφτιαγμένα, ξεπροβάλλουν ἀπ' τὰ κοντὰ βελούδινα ἢ δερμάτινα παντελονάκια τους, ποὺ τὰ κρατάει συχνὰ ἕνα ζευγάρι τυρολέζικες τιράντες μὲ τὴ φαρδεῖα δερμάτινη ὀρθογώνια πλάκα ποὺ μοιάζει σὰ γεφύρι ἀνάμεσα στὰ στήθια τους. Οἱ γάμπες τους εἶναι λισκαμένες, μὲ γερὰ μούσκουλα. Χοντρές κάλτσες χύωνονται μέσα σὲ βαριὰ καὶ σκληρὰ παπούτσια. Μερικοὶ φορᾶνε σὸ κεφάλι, ριγμένο πρὸς τὰ πίσω μὲ ἀλάνικο τρόπο, ἕνα μικρὸ καπελάκι, σὰν τὸ σκιάδιο τῶν παπᾶδων, ἀπὸ γκρι-

ζο ύφρασμα, κοιμμένο στο φόντο άλλου παλιού καπέλου.
Δέν άργοϋμε νά γνωριστοϋμε. Μόλις μαθαίνουν πώς εί-
μαστε Γάλλοι, μάς δέχονται μέ μεγάλη έγκαρδιότητα.

— *Française*; Μπά! Δέν είναι δυνατό! Βλέπουμε τόσο
σπάνια Γάλλους.

Κ' ύστερα μιά θύελλα από έρωτήσεις:

— Έχετε πολλή άνεργία έσείς εκεί πέρα;

— Είναι άλήθεια αυτό που λένε, ότι οι Γάλλοι είναι
ζάπλουτοι, ότι έχουνε σωρό τό χρυσάφι;

— Έχετε ύποχρεωτική στρατιωτική θητεία;

— Καί πώς μάς λέτε; Έ... Έ... Μπός;

Άπαντάμε όπως μπορούμε. Γύρω μας σχηματίστηκε κύ-
κλος' κώθω μέσα μου άνετα. Βλέπω στο βλέμμα τους μιá
ανάγκη άμεσης επικοινωνίας, πέρα άπ' τά τεχνητά σύνορα
καί τίς ψευτιές των πολιτικών καί των έφημερίδων, μιá εκ-
πληξη που είμαστε τόσο δημοιοι.

Πάνω σ' ένα τραπέζι, μιá «χρυσή βίβλος». Ό καθένας
μπορεί νά γράφει τ' όνομά του καί ν' αφήσει ένα χνάρι
— σκέψη, ποίημα ή στίχο — του παράσημάς του από καί.
Μπροστά, είναι γραμμένη μιá μάτα: η παράκληση: «Σάς πα-
ρακαλοϋμε νά ξεχάσετε τήν πολιτική άνοίγοντας αυτό τό βι-
βλίο». Κι όμως, ξεφυλλίζοντάς το, βλέπω τήν πολιτική νά ξε-
χύνεται σέ κάθε σελίδα. Συνταράζει τούς νέους αυτούς τόσο
πολύ ώστε νά μήν μπορούν, παρά τό οϋδέτερο κλίμα του ξε-
νώνα, ν' άπαλλαγούν άπ' αυτή. Ένα χέρι έχει γράφει:
«Προλετάριαι όλων των χωρών ένωθείτε». Ένα άλλο όμως
έχει τραθήξει μιá όργισμένη γραμμή από πάνω σβύνοντάς
το. Άλλού βλέπω τά σοσιαλιστικά τρία βέλη νά διαπερνούν
έναν άγκυλωτό σταυρό. Μάς εξηγούν ότι αυτό τό πάθος εί-
ναι μάλλον πρόσφατο.

Η μεγάλη αίθουσα άδειασε λίγο-λίγο. Όμως, στα δύο
άκρα, μένουν ακόμα δύο ομάδες. Στο μισόφωτο, μερικοί μα-
θητές κρατάνε ό καθένας μιá συλλογή τραγουδιών στο χέρι.
Κάτω άπ' τή διεϋθυνση του δασκάλου τους, τραγουδάνε πο-
λεμικώς σκοπούς όπου γίνεται λόγος για νικηφόρους ήρωες

καί γιά ἐχθρούς πού τρέπονται σέ φυγή. Τρία μεγαλόσωμα παλληκάρια τῆς Βεστφαλίας, προλετάριοι χωρὶς ἀμφιβολία, τοὺς ἀκοῦνε μ' εὐχαρίστηση κ' ὕστερα παίρνουν κι αὐτοί, μαζί τους, τὸ ρεφραίν. Στὴν ἄλλη ἄκρη τῆς αἰθουσας, ἄλλοι «ἀξίσιτες»,* ἐνοχλημένοι ἀπ' αὐτὴ τὴν ἐπίδειξη, τοὺς κοιτάζουν σιωπηλοὶ καὶ κατσουφιασμένοι. Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς σφίγγει στὰ δάχτυλά του τὴ *Rote Fahne*, τὴν καθημερινὴ κομμουνιστικὴ ἐφημερίδα. Καὶ καθὼς προσπαθῶ, μάταια, νὰ τὸν κάνω νὰ μοῦ μιλήσει, μοῦ δείχνει, μὲ μιὰ κίνηση τοῦ κεφαλιοῦ, τὸ ἀντίπαλο στρατόπεδο καὶ σηκώνει τοὺς ὤμους. Μέχρι τὴν καθορισμένη ὥρα τῆς ἐκκαθάρισης τῶν λογαριασμῶν, ναζιστὲς κ' ἐπαναστάτες θὰ μείνουν ἔτσι πρόσωπο μὲ πρόσωπο, σὲ μιὰ ἐνοπλὴ ἐπαγρύπνηση.

Ἐνας νεαρός, πιδ εὐγλωττος ἢ πιδ ξευκνος, μοῦ μωρμυρίζει στ' αὐτί, ἐνῶ πάμε γιὰ ὕπνο:

— Βλέπεις, εἴμαστε ἀντιμέτωποι μεταξὺ μας. Τὰ πάθη ἔχουν φτάσει σὲ τέτοιο βαθμό, ὥστε μᾶς ἔρχεται ν' ἀλληλοσκοτωθοῦμε* στὸ βάθος ὁμοῦς θέλουμε τὸ ἴδιο πράγμα...

— Σοβαρά;

— Ναί, τὸ ἴδιο πράγμα, ἕναν καινούργιο κόσμο, ριζικά διαφορετικὸ ἀπ' τὸ σημερινό, ἕναν κόσμο ὅπου δὲν θὰ καταστρέφεται ὁ καφὲς καὶ τὸ σάρι ὅταν ἑκατομμύρια ἀνθρώποι πεινᾶνε, ἕνα καινούριο σύστημα. Ἄλλοι ἀπὸ μᾶς ὁμοῦς πιστεύουν ἀκράδαντα ὅτι θὰ μᾶς τὸ φέρει ὁ Χίτλερ κι ἄλλοι ὅτι θὰ μᾶς τὸ φέρει ὁ Στάλιν. Αὐτὴ εἶναι ἡ διαφορὰ μας...

Νά γιατί μέσα στὸ θάλαμο, πρὶν σδῆσουν τὰ φῶτα, θ' ἀντηχήσει, ἐγαλμμένο ἀπὸ πενήντα ἥρωικά στήθια, τὸ τραγούδι πού τραγουδοῦσαν οἱ πλάνητες τῶν δρόμων καὶ πού τὸ

* *Ajisme*: Νεολαϊστικὸ κίνημα τοῦ μεσοπολέμου πού ἀναπτύχθηκε ἰσχυρὰ στὶς χώρες τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης μὲ φυσιοκρατικὸ καὶ φιλελεύθερο χαραχτήρα.

τραγουδάει ὁ ναζιστὴς μὲ τὴν ἴδια πίστη ἔπιως κι ὁ σοσιαλιστὴς κι ὁ κομμουνιστὴς:

*Ὅταν βαδίζουμε στοὺς δρόμους πλάι - πλάι
καὶ τραγουδάμε τοὺς παλιούς σκοποὺς
καὶ ἀντηχοῦν τὰ δάση ἀπ' τὴ φωτιή μας
τότε, τὸ νιώθουμε πὼς πρέπει πιά νὰ γίνει:*

*Μαζί μας ἔρχονται οἱ καινούριοι οἱ καιροί!
Μαζί μας ἔρχονται οἱ καινούριοι οἱ καιροί!*

Μιά ἐμφωνία ποὺ ραγίζεται λιγάκι ἀπ' τὴν ἀσυμφωνία τῶν τριῶν ἀντίθετων κραυγῶν, ποὺ τίς φωνάζουν μαζί, σὰ μιὰ καληνύχτα ἢ μιὰ τελικὴ πρόκληση:

— *Heil Hitler!*

— *Freiheit!*

— *Rot Front!*

Κι ὅμως οἱ ντυλεττάντηδες, οἱ ποιητὲς καὶ τὰ ρομαντικὰ καὶ φιλολογικὰ ὑπολείμματα τῆς *Jugendbewegung* (κίνημα νεολαίας) πρὶν ἀπ' τὸ 1914, δὲν ἐξαφανίστηκαν ἀκόμα ὀλοκληρωτικὰ. Ἀπόδειξη αὐτὴ ἡ φοιτητικὴ ὁμάδα, ποὺ συναντᾶμε τὴν ἄλλη μέρα στὸ δρόμο· εἶναι ντυμένοι μ' ἓνα ἀπλό σόρτ, γυμνοὶ σχεδὸν κάτω ἀπὸ ἓναν ἥλιο μολυβένιο. Πάνω στὴ λισκαμένη ράχη τους κουβαλᾶνε ἓνα ἀπίθανο νοικοκυριό. Μειάζουν μὲ καραδάνι γκαμηλές φορτωμένες μπαχαρικά. Οἱ εὐθυμοὶ αὐτοὶ τολμητὴς ἐπιμένουν νὰ προτιμᾶνε τὴ φυσιολατρεία ἀπ' τίς πολιτικὲς διαμάχες. Καὶ σιγοτραγουδᾶνε, μὲ τὴ συντροφιά μιᾶς κιθάρας, τοὺς στίχους αὐτούς, τοὺς τόσο εἰρηνικοὺς, ἐνὸς ποιητῆ ποὺ σκοτώθηκε στὸ μέτωπο:¹⁰

*Κ' ἡ καρδιά μου, ἡ καρδιά μου τραγουδάει
ἓνα σκοπὸ ποὺ πετᾶει ψηλά σιτὸν οὐρανό,
ἓνα σκοπὸ πολὺ ἀπαλό, πολὺ γλυκό,
ἓνα σκοπὸ τόσο ἀνάλαφρο καὶ τόσο τρυφερό*

πού μοιάζει συννεφάκι πού ταξιδεύει ψηλά,
σά χνουδι άπαλό μέσα στην αύρα.

Όμως, στη Γερμανία αυτή του 1932, οι «άξιστες» πού περιπλανιώνται για την ευχαριστήσή τους, είναι πολύ λιγότεροι άπ' αυτούς πού άλγτεύουν άπό άνάγκη. Μισό έκατομμύριο νεαροί άνεργοί περιπλανιώνται στους δρόμους. Δέν τους δίνεσαι καμιά βοήθεια, τίς περισσότερες φορές γιατί ένα μέλος της οικογένειάς τους είναι κάπου βολεμένο. Παρά να κυνηγάνε μύγες στη γειτονιά τους και νάναι φόρτωμα στην οικογένειά τους, παρατάνε την πατρική έστία την άνοιξη και γυρίζουν έδω κ' έκει μέχρι να τελειώσει τó φθινόπωρο. Μερικοί άλγτεύουν έτοι για χρόνια, ζώντας με τη ζητιανιά, περνώντας τή νύχτα τους σέ άσυλα και σέ σταύλους. Συνήθως πάνε δυό-δυό, μ' ένα χοντρό καλάμι ή μπαστούνη στο χέρι, λεηλατώντας τά καρποφόρα δέντρα κ' έφαρμόζοντας αυτό πού έίπανε άργότερα «άτο-στόπ». "Όταν γίνονται μεγάλη παρέα, ό ένας παίζει κάποιο όργανο, ένώ οι άλλοι, γεννημένοι μουσικοί καθώς είναι οι Γερμανοί, τραγουδάνε όλοι μαζί. Είναι: καλαμπουριτζήδες και μοιρολάτρες, μερικοί μάλιστα κυνικοί και γλύφτες: όταν πρέπει να γεμίσεις τó στομάχι σου, πρέπει νάσαι ευχάριστος σέ όλους. "Όλοι αυτοί, κάποια μέρα — κι άκόμα δέ ξέρουμε ότι ή μέρα αυτή είναι τόσο κοντά — θα πουληθούν σ' αυτόν πού θα δίνει τά περισσότερα' ή άκόμα τó μίσος τους, άπό πολύ καιρό μαζεμένο μέσα τους, θα έκραγεί με διαίότητα και θα πέσουν με μανία πάνω στους άποδιοπομπικούς τράγους πού άλλοι θα τούς δείξουν.

Στην όχθη του ποταμού όπου λουζόμαστε, κάναμε τή γνωριμία ένός ζευγαριού άπ' αυτούς. "Ό ένας, όταν ύπήρχε

δουλειά, εΐταν τσαγγάρης, ό άλλος εΐταν μπογιατζής. Δέν έχουν για να ντυθοΰν παρά ένα σακκάκι κουρελιασμένο στη ράχη' μου δείχνουν γελώντας τὰ σκισμένα τους πέδιλα άπ' όπου τὰ δάχτυλα θγαίνουν έξω, μεγάλα και ροδαλά. Άπό μιá τσέπη ξηλωμένη, θγάζουν με προσοχή ένα λερωμένο σημειωματάριο, τó έπίσημο «βιβλιάριο περιπλανώμενου» που τους έχουν δώσει. Στις αναρίθμητες σελίδες του, έχει σημειωθεί μιá σειρά άπό τοποθεσίες, με μελάνι ή μολύδι, παρασμένα με ταμπόν. Πολλά όνόματα είναι γραμμένα δυό και τρεις φορές και, χωρίς άμφιβολία, στις σελίδες που είναι άκόμα λευκές, θά ξαναγραφτούν. Ένας φαύλος κύκλος. Δέ θά τελειώσει παρά με τή στρατολογία τους στους «φαιοχίτωνες» ή τήν επιστράτευση τους στα πολεμικά έργοστάσια.

Άλλά, ως τότε, ή προφασιστική κυβέρνηση παίρνει μερικούς άπ' αυτούς τους πειναλέους, σάν «έθελοντές» σέ στρατιωτικοποιημένα στρατόπεδα έργασίας. Η γερμανική νουλαία του 1932 δέν έχει να διαλέξει παρά ανάμεσα σέ δυό λύσεις: να πεθάνει άπ' τήν πείνα ή να καταταχτεί σ' αυτά.

Άπ' τó γεφύρι του Κέλ μέχρι τήν είσοδο της Σαξωνίας — μεγάλη διαδρομή που τήν περάσαμε άλλοτε με τὰ πόδια κι άλλοτε με τó τραίνο — μιá έντύπωση μάς κυριάρχησε: ό πληθυσμός έχει πιά περάσει με τó μέρος των ναζί. Είναι μιá επιδημία που άπλώθηκε παντού, στις πόλεις και στην ύπαιθρο.

Σέ κάθε πλατεία χωριού, άπό ένα ψηλό κοντάρι, όρατό άπό μακριά, κρέμεται μιá τεράστια κόκκινη σημαία, με κραυγαλέο κόκκινο χρώμα, μ' ένα μαύρο άγκυλωτό σταυρό πάνω της. Στους τοίχους της δημαρχίας ή του σχολείου είναι κολλημένες κάθε μέρα οι σελίδες της καθημερινής έθνικοσοσιαλιστικής έφημερίδας. Στις μπουραρίες, πάνω στα τραπέζια,

βρίσκονται μέσα σε πολυτελή καλύμματα, τα έντυπα του κόμματος.

Μπήκα σ' ένα αγροτόσπιτο ν' αγοράσω γάλα και αυγά. Στοές τοίχους, εικόνες του Φύρερ κοιμμένες από κάποιο ει-
κονογραφημένο περιοδικό και κολλημένες πρόχειρα.

—'Ο σωτήρας μας! βεβαιώνει ο πατέρας με μεγάλη σι-
γουριά.

Μου ξετυλίγουν το σωρό των χιτλερικών φέγγ-βολών της
τελευταίας έκλογικής έκστρατείας. Ύπάρχουν σ' όλα τα σχή-
ματα και σ' όλα τα χρώματα. 'Ο γιός μου δηλώνει με κο-
φτερή φωνή πού δέχεται ούτε φαντάζεται αντίρρηση:

— Τό εθνικοσοσιαλιστικό φηφοδέλτιο είχε στην περιοχή
μας την απόλυτη πλειοψηφία!

Η μητέρα ψάχνει με φούρια σ' ένα ντουλάπι. Τέλος
βγάζει από μέσα και μου δείχνει ένα πακέτο τσιγάρα. Άρ-
νιέμαι, της λέω ότι δεν είμαι καπνιστής. Τότε τ' ανοίγει,
βγάζει ένα μάτσο κίτρινα τραπεζογραμμάτια, και μου φωνά-
ζει, ενώ ο γιός μου ρίχνει ένα σκληρό βλέμμα:

—'Όλο τ' έχει μας! 'Ό,τι μαζέψαμε μέσα σε είκοσι
χρόνια σκυλίσιας δουλειάς. Σήμερα δεν αξίζουν τίποτα...
ούτε ένα πρένιχ κύριε! Οί σοσιαλδημοκράτες, με τον πληθω-
ρισμό τους, μάς τ' πήρανε όλα!

Στις πόλεις, βροντοχτυπώντας το πεζοδρόμιο, με και-
νούριες και καλογουλισμένες μπότες και ζώνες, τριγουρίζουν
οί νεαροί S.A. Γύρω απ' τ'α κομματικά χείρια, όπου έδρευ-
ουν παλυάριθμοι υπάλληλοι, ένα δλόκληρο κράτος εν κράτει
πού είναι κιόλας τ'ο έμβρυο ενός καινούριου κράτους, βασι-
λεύει μι'ά έντονη κίνηση: Άνθρωποι πάνε κ' έρχονται, πλήθη
περίεργων και συμπαθούντων.

Στό Ρότενμπουργκ, μι'ά μικρή πόλη της Βαυαρίας, πού
διατήρησε τ'ο μεσαιωνικό χρώμα τόσο τέλεια ώστε μοιάζει σ'α

νάναϊ από χαρτόνι, είχα τήν πρώτη μου συζήτηση μ' ένα μέλος του ναζιστικού κόμματος. Παθιασμένος, μιλώντας δυνατά, με τὰ μάτια γουρλωμένα, αλλά με μιὰ καθαρά γερμανική εὐγένεια, μ' ἀνοίγει τήν καρδιά του σά νάχε μιὰ πιεστική ἀνάγκη νά τήν ἀνακουφίσει.

Μικροαστός ἀγαναχτισμένος, μοῦ ἐξηγεῖ ὅτι, ὁδηγός ταξί τὸ ἐπάγγελμα (κ' ἰδιοκτητὴς τοῦ αὐτοκινήτου), γιὰ πολὺ καιρὸ εἶταν μέλος τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος. Ἐφυγε δμως ἀπὸ καὶ με ἀηδία. Κατηγορεῖ τὸ «μαρξισμό» ὅτι πρόδωσε ταυτόχρονα τὴ Γερμανία καὶ τὸ προλεταριάτο. Νά τον λοιπὸν ἀρχηγὸ τάγματος ἐφόδου στὸ καινούριο κόμμα τοῦ ὅπου μάλιστα ἀνήκει καὶ στὴν ἐξτρεμιστικὴ πτέρυγα.

— Θὰ συμμετάσχει ὁ Χίτλερ στὴν κυβέρνησι;

— Ὅχι! Ὅχι! Χίλιες φορές ὄχι! οὐρλιάζει, σὰ νὰ καθησούχαζαν τὰ οὐρλιαχτὰ τὶς ἀνησυχίες του σχετικὰ με τὸ θέμα. Ὅλα ἢ τίποτα!

Τὸ πανδοχεῖο ὅπου μᾶς καλεῖ νὰ πιούμε ἕνα κόπελλο μπύρα εἶναι ἡ τοπικὴ ἔδρα τοῦ κόμματος. Ἀνοίγοντας ξαφνικὰ καὶ χτυπώντας με θόρυβο τὴν πόρτα, ὁρμᾶνε μέσα μοτοσυκλετιστὲς με στολή, εὐριστοὶ παλληκαράδες, ἀλαζονικοί, με μπόττες καὶ πέτσινες κάσκες. Με παιδιάστικη σιγουριά, ὁ ὁδηγός μας καὶ ἡ διευθύντρια μᾶς ἐξηγοῦν ὅτι ὁ Χίτλερ θὰ ἐξαλείψει τὴν ἀνεργία καὶ τὴν ἀνέχεια καὶ θὰ ἐγκαθιδρύσει τὸ καινούριο σύστημα.

Τὰ ἴδια συναντᾶμε καὶ σ' ἕνα μικρὸ μέρος τῆς φραγκο-νικῆς Ἑλβετίας, κοντὰ στὸ Μπάρντ. Πηγαίνουμε σὲ μιὰ ὑπαίθρια πισίνα περιτριγυρισμένη ἀπὸ βράχια σκεπασμένα μ' ἔλατα. Γύρω μας, ἕνα πλῆθος ἀπὸ κορμιὰ μαυρισμένα, ξαπλωμένα κ' ἐλευθερωμένα. Ἀλλὰ γιὰ μιὰ φορὰ ἀκόμα, ἡ πολιτικὴ κυριαρχεῖ πάνω στὴ φύση. Μ' ἕνα μικρὸ φτωχάκι, ἕνα μωρὸ γυμνὸ σὰ σκουλήκι, μᾶς πετάει ἄμμο στα μάτια καὶ παίζει μαζί μας. Εἶναι τόσο ὁμορφο, τόσο ξανθὸ, μ' ἕνα

τύπο τόσο καθαρά γερμανικό, πού ζητάω απ' τον πατέρα του την άδεια νά τ'ο φωτογραφήσω.

— Πολύ εύχαρίστως! Θά δείξετε στους Γάλλους τ'ο πορτραίτο ενός μικρού Γερμανού και θά τ'ους παρακαλέσετε νά ναι λιγότερο άδικοι απέναντι στή χώρα του...

Κι ό φυσιολάτρης αυτός ξεσπάει σ'ε μιά βίαιη ίερεριάδα ενάντια στή συνθήκη των Βερσαλλιών κ' ενάντια στήν Ιμπεριαλιστική Γαλλία. Σαπλωμένος κάτω απ' τον καφτερό ήλιο, μέ τ'α μάτια κλειστά και τ'α χέρια πίσω απ' τ'ο σέβρο, ζητάει τ'ο δικαίωμα τ'ης ύποχρεωτικής στρατιωτικής θητείας, όχι, μου εξηγεί, για νά γίνει πόλεμος, αλλά για νά πειθαρχηθεί ή νεολαία. Καθώς προσπαθώ νά τ'ο αντιτάξω επιχειρήματα απ' όπου διαφαίνεται μιά πνοή «μαρξισμού», τ'α δάζει μέ τ'ους σοσιαλδημοκράτες άρχηγούς πού, έδω και δεκατέσσερα χρόνια, μου λέει, δουλεύουν, όχι για τήν εργατική τάξη, αλλά για νά γεμίσουν τ'ις τσέπες τους.

Και ξαφνικά:

— Στ'ο κάτω-κάτω, πέστε μου καθαρά: μιά κι όπου φαίνεται, ενδιαφέρεστε για τ'ο γερμανικό προλεταριάτο, θά εϋχόσαστε γι' αυτό ένα σταλινικό καθεστώς;

Σ' ένα θαγόνι, έβγαλα απ' τ'ο σάκκο μου ένα μάτσο κομμουνιστικά έντυπα κι άρχισα νά τ'α διαδάζω. Δίπλα μου, έρχεται μέ βαρύ δάδισμα και κάθεται ένας έργατης μέ τή φόρμα τ'ης δουλειάς.

Βλέποντάς τον νά ρίχνει κλεφτές ματιές στίς εφημερίδες μου, τ'ο τ'ις θένω. Ρίχνεται προσεχτικά στ'ο διάδοσμά τους, μία-μία, χωρίς νά λέει κουδέντα. Δέν είχα προσέξει όμως δυό νεαρούς στήν άλλη άκρη τ'ο θαγονιοϋ. Πάνω στ'ο κομψό σακκάκι τους γυάλιζε ό άγκυλωτός σταυρός. Δέν κάνουν καμιά κίνηση, αλλά κοιτάζουν τ'ο θήραμά τους μέ τήν άκρη τ'οϋ ματιοϋ.

Κι όταν, φτάνοντας εκεί που ήθελε, ο εργάτης σηκώνεται και θγάζει το μικρό του σάκκο απ' το φιλέ, ο ένας απ' αυτούς τον πλησιάζει, του απλώνει τη *Voelkischer Beobachter* και τον παρακαλεί, εύγενικά αλλά επιτακτικά, να την πάρει. Ύστερ' από ένα δευτερόλεπτο δισταγμού, ο άνθρωπος, φοβισμένος, αποφασίζει να την πάρει, χαιρετάει διασπαστικά με το κασκέτο του κ' εξαφανίζεται.

Στή μεγάλη πλατεία της μικρής πόλης που σταματάμε, ένα απόγευμα, γίνεται μιὰ παιδική γιορτή. Ειδυλλιακό το θέαμα. Γιοί και κόρες εργαζομένων, με στεφάνια από λουλούδια στο κεφάλι, χορεύουν σε κύκλο και τραγουδάνε όλοι μαζί, με κρυστάλλινες φωνές.

Ψιθυρίζω στο σύντροφό μου:

— Όπωςδήποτε, θάνατι κάποια εργατική γιορτή!

Κουνάει το κεφάλι με αμφιβολία και δεν έχει άδικο. Όταν νύχτωσε, ξανακείδαμε τὰ ίδια τὰ παιδιά σε μακριές σειρές, στο δρόμο της επιστροφής. Οι γονείς τους, προλετάριοι ντυμένοι με τὰ κυριακάτικα τους, τὰ οδηγούν. Κάθε μικρό σηκώνει περήφανα, στην άκρη ενός ξύλινου κονταριού, ένα λαμπιόνι με κόκκινες λάμπες, που έχει χαραγμένο πάνω του, με χοντρές μαύρες γραμμές, τον άγκυλωτό σταυρό.

Παρ' όλ' αυτά, στα βιομηχανικά κέντρα, βρίσκουμε και κόκκινους. Μιὰ Κυριακή, την ώρα που μπαίναμε σ' ένα μεγάλο προάστιο της Στουτγάρδης — οι δρόμοι άδειοι, πλήξη κυριακάτικη, τροπάρια και κωδιονοκρουσίες — το άκουσμα της Διεθνούς από μακριά μ' έκανε ν' άναπηδήσω. Ο φίλος μου γελάει με τή συγκίνησή μου. Στέκομαι κοιτάζοντας

γύρω μου, σάν κυνηγόςκυλο, μωρίζοντας, ψάχνοντας τὸ μέρος ἀπ' ὅπου ἔρχεται τὸ τραγούδι. Ὁ ἦχος μᾶς φέρνει στὴ πίσω αἴθουσα μᾶς μπουραρίας, ὅπου ἀγόρια καὶ κορίτσια μᾶς ὑποδέχονται μὲ μεγάλη ἐγκαρδιότητα, μὲ σηκωμένες γροθιές καὶ μὲ *Rot Front!* Εἶναι τμήμα μᾶς προλεταριακῆς ἀθλητικῆς λέσχης τῆς Στουτγάρδης καί, μιά καὶ γυρίζουν στὴ Στουτγάρδη, ὕστερα ἀπὸ μιὰ κυριακάτικη ἐκδρομὴ, μᾶς προτείνουν ν' ἀνέδουμε καὶ μεῖς στὴν καμιονέττα τους. Οἱ κοπέλες ἔχουν τὰ μαλλιά κομμένα κοντὰ καὶ τὰ μπράτσα μαυρισμένα ἀπ' τὸν ἥλιο καὶ γὰρ σάν ἀντρίκια. Τ' ἀγόρια μὲ κοντὴ κυλόττα καὶ ρωμαλέα, μοιάζουν μ' ἐπαναστάτες ἱστορικῶν τοιχογραφιῶν.

Σ' ὅλη τὴ διαδρομὴ, μέσ' ἀπ' τὴς ἀτέλειωτες συνοικίες τῆς Στουτγάρδης, τραγουδᾶνε ὀλόκληρο τὸ ρεπερτόριο τῶν κόκκινων τραγουδιῶν, ξεσηκώνοντας παντοῦ τὸν ἐνθουσιασμό. Οἰκογένειες ποὺ ἐγῆκαν περίπατο, χαρούμενοι ἐρωτευμένοι, γυναῖκες στὸ κατώφλι τοῦ σπιτιοῦ τους, μωρὰ στὸ ρέμα, εὐγενικοὶ ποδηλατιστὲς μὲ λουλουδιαστὴ σημαιοῦλα, ἄλλοι, μὲ ἐνθουσιασμό στὸ πρόσωπο, σηκώνουν τὴ γροθιά καὶ μᾶς φωνάζουν μὲ πάθος:

— *Rot Front!*

Αἰσθάνομαι καλύτερα. Παίρνω ξανά θάρρος. Ἐνιωσα, μὲ φυσικότητα, αὐτὸ ποὺ πιστεύω ὅτι εἶναι ἡ δύναμη τοῦ γερμανικοῦ ἐπαναστατικοῦ προλεταριάτου.

Ἄλλὰ τὸ θέαμα ποὺ προσφέρει τὸ συνδικαλιστικὸ κίνημα, ἰσχυρὰ στὴς μεγάλες πόλεις, εἶναι συχνὰ πολὺ λιγότερο εὐχάριστο. Πήγαμε στὸ «Σπίτι τοῦ Λαοῦ» στὴ Δρέσδη. Σπίτι τὸ λέει ὁ λόγος. Μπροστά μας ἔχουμε ἓνα κολλοσιακὸ πολυώροφο οἰκοδόμημα, ἔργο ἀρχιτέκτονα τῆς τελευταίας ἐποδείας.

Μπήκαμε στὴν ἀρχὴ στὴν αἴθουσα τῆς μπουραρίας,

μέ τὰ μεγάλα παράθυρα. Κάτω ἀπ' τὰ φτωχὰ ὁδοιπορικά μας πέδιλα, ἓνα παχὺ χαλί μετράζει τὸ θόρυβο τῶν βημάτων. Ἀτιμόσφαιρα σιωπηλὴ κι ἀκριβὴ ταπετσαρία. "Ἐνας μαίτρ ντ' ὀτέλ μὲ κομψὸ λευκὸ ἔνδυμα προχωρεῖ πρὸς τὸ μέρος μας, περιποιητικὸς. Ἡ ἀσυνήθιστη ἄμως γι' αὐτὸν τὸν πολυτελὴ χῶρο ἐμφάνισή μας δίνει στὴ φωνή του κάπως εἰρωνικὴ χροιά. Μᾶς δείχνει τὸν κατάλογο: μεγάλη λίστα ἀπὸ ραφινάτα φαγητά, μὲ τιμὲς ὀλοκληρωτικὰ ἀπρόσιτες στὰ ἐργατικὰ εὐαλάντια. Στὸ διπλανὸ τραπέζι, δυὸ - τρεῖς χοντροὶ καταναλωτὲς παίζουν μὰ τρομερὴ παρτίδα χαρτιά, καταπίνοντας τεράστια κύπελλα μπύρα καὶ δίνοντας τρομεροὺς γροθιὲς στὸ τραπέζι.

Καὶ ξαφνικά, ἡ ἔννοια τῆς λέξεως *bonze**, πού χρησιμοποιοῦν οἱ κομμουνιστὲς κ' οἱ ναζιστὲς μαζί, γιὰ νὰ χαρακτηρίσουν τοὺς ρεφορμιστὲς ἡγέτες, παίρνει γιὰ μῆνα ὅλη τῆς τῆ σημασία. Οἱ χαρτοπαίχτες, οἱ διπλανοὶ μας, εἶναι *bonzes*. Εἶναι καὶ καλόκαρδοι ἄνθρωποι. Μόλις μαθαίνουν πῶς εἴμαστε Γάλλοι σύντροφοι, μᾶς προσκαλοῦν ἐγκάρδια νὰ πάρομε μέρος στὴν εὐωχία τους. "Ἐτσι ὅπως εἶναι μὲ τὸ πάχος τους, τὴν ἀσπράδα τους, χωρὶς καμιά φλόγα, περικλεισμένοι στὸ μικρὸ γραφειοκρατικὸ καὶ συντεχνιακὸ κόσμο τους, μούρχεται ἡ ἐπιθυμία νὰ τοὺς ἀρπάξω ἀπ' τὸ γιακὰ καὶ νὰ τοὺς ταρακουνήσω. Ἐφτά ἢ ὀχτὼ ἑκατομμύρια Γερμανοὶ προλετάριοι πεθαίνουν ἀπ' τὴν πείνα κι ἄλλα ἑκατομμύρια δουλεύουν σὲ συνθήκες ὑποσιτισμοῦ. Ὁ φασιστικὸς κίνδυνος εἶναι στὴν πόρτα. Οἱ *bonzes* ὅμως τῆς Δρέσδης δὲ νοιάζονται γιὰ τίποτα.

Καθὼς ἔχουν ὅλη τὴν εὐγενὴ καλωσύνη νὰ μᾶς δείξουν αὐτὸ τὸ «Σπίτι τοῦ Λαοῦ» πού δὲν ἀνήκει πιά στὸ λαό, μπαίνουμε στοὺς ἀσταμάτητα κινούμενους ἀνεγκυστηρες' πηδᾶμε δηλαδὴ μέσα, χωρὶς νὰ σταματήσουνε τὸ σιω-

* *Bonze*, κάτι ἀνάλογο μὲ τὸ ἐλληνικὸ ἐργατοπατέρας (σ.τ.μ.).

πηλό πηγαινέλα τους. Με μιὰ ανάδραση, πιάνουμε κορυφή: μιὰ ταράτσα στὴ στέγη, ἀπ' ὅπου ξαφνικά βλέπουμε ν' ἀπλώνεται μπροστά μας ἡ ἀπέραντη πόλη λαμποκοπώντας κάτω ἀπ' τὸν ἥλιο.

Πουθενά δὲν ὑπάρχει φειδώ, οὔτε στὶς αἰθούσες συγκεντρώσεων, μεγάλες καὶ φωτεινὲς μὲ ζωηρὰ καὶ τολμηρὰ χρώματα ἔπου οἱ συνδικαλισμένοι ἐργάτες, σὰν ἐπηρεασμένοι ἀπ' τὸ περιβάλλον, κρατᾶνε μιὰ ἐπιτηδευμένη σιωπὴ, οὔτε στὸ ξενοδοχεῖο πού τὰ πανάκριθα δωμάτιά του, ἐπιπλωμένα σὲ σὺλ Λουὶ Κένζ, ἀνοίγουν σὲ σπάνιες εὐκαιρίες, γιὰ τοὺς σοσιαλισμοκράτες βουλευτές, δταν κάνουν τίς προεκλογικὲς τοὺς περιοδεῖες.

Τρίδω τὰ μάτια μου. Μήπως ἔχει κιόλας γίνεи ἡ ἐκανάσταση; Μὰ ὄχι, πίσω ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀνακτορικὴ βιτρίνα, ὑπάρχουν ἑκατομμύρια ἄνθρωποι χωρὶς ψωμὶ καὶ χωρὶς ἐλπίδα, κι ἄλλοι πού εὐσοδομοῦν γιὰ ν' ἀρπάξουν ἀπ' τὴν ἐργατικὴ τάξη καὶ τίς τελευταῖες τῆς κατακτήσεις. Ὁ παλιὸς κόσμος εἶναι σὲ ἀποσύνθεση. Ἦρθε ἡ ὥρα νὰ τὰ παίξουμε ὄλα γιὰ ὄλα. Κι ὅμως ὁ θόρυθος τῆς μάχης δὲ διαπερνάει αὐτοὺς τοὺς τοίχους· ὄλη αὐτὴ ἡ χλιδὴ δὲν ἀφήνει ν' ἀκουστῆ τίποτα.

Τὸ «Σπίτι τοῦ Λαοῦ» τῆς Δρέσδης εἶναι τὸ σύμβολο καὶ τὸ προῖόν ἐνὸς μαζικοῦ παραλογοισμοῦ. Μιὰ μεγαλομανία ἐξαμερικανισμοῦ ἔχει πάρει τὰ μυαλὰ ὀλόκληρης τῆς Γερμανίας. Ὅταν οἱ μεγαλοκαρχαρίες τῆς βιομηχανίας ἔχτιζαν ἐργοστάσια τρεῖς φορές ὠραιότερα καὶ μὲ παραγωγικότητα τρεῖς φορές μεγαλύτερη ἀπ' τίς ἀνάγκες, δταν οἱ δῆμοι κ' οἱ δημόσιοι μηχανισμοὶ ἔχτιζαν σταθμούς, ταχυδρομεῖα καὶ ξενοῶνες νεότητας πού ἔπασχαν ἀπὸ γιγαντισμὸ, οἱ βοντzes τῶν συνδικάτων, γιὰ νὰ μὴ φανοῦν πρὸ «λίγοι», δαπανοῦσαν μεγάλα ποσὰ ἀπ' τίς ἐργατικὲς εἰσφορὲς σὲ πολυτελέστατα οἰκοδομήματα. Ἀλλά, ἀπ' τὴν κρίση κ' ἔπειτα, ἡ χλιδὴ αὐτὴ δὲν ἐμποδίζει τὰ εἰσοδήματα τῶν μισθωτῶν νὰ λιγοστεύουν ἀσταμάτητα καί, τὴν ὥρα πού θάπρεπε νὰ συγκρούονται μὲ τοὺς φαιοχίτωνες, οἱ ἡγέτες

τῶν συνδικάτων ζοῦν ναρκωμένοι μέσα στήν ἀνεση καί στήν πολυτέλεια.

Καθώς τολμᾶω νά ἐκφράσω, μὲ προσεγγίμενο λεξιλόγιο, τῆ δυσπαρέσκεια πού κώθεω, ὁ ὁδηγός μου ἐξηγεῖ μ' ἓνα λυρικό πείσμα:

— Θέλουμε νάχουν οἱ ἡγέτες μας ὁμορφα καὶ καλοβαλμένα γραφεῖα γιατί εἶναι οἱ δικοί μας ἡγέτες... Κάθε ἐργαζόμενος εἶναι περήφανος πού ἡ ὀργανωμένη ἐργατική τάξη μπόρεσε νά πραγματοποιήσῃ τέτοια θαύματα. Μιά φορά νά μπεῖ μέσα στοῦ ὄρατο μας «Σπίτι τοῦ Λαοῦ», θγαίνει ἀπ' αὐτό μὲ τὴν ἰδέα νά θελιώσῃ τὴ θέση του...

Δὲν κρατιέμαι πιά:

— Δὲ νομίζετε ὅτι, ἔτσι, δὲ θάχει πιά παρὰ μιά καὶ μόνη σκέψη: γιὰ νά ζήσει καλύτερα νά γίνει κι αὐτός μὲ τὴ σειρά του ὁπσε ;

Ἄναμφίβολα, ὁ μακάριος αὐτὸς γραφειοκράτης δὲν εἶχε ποτέ του ξανακούσῃ λιγότερο κονφορμιστικά λόγια. Ψάχνει, μάταια, νά βρεῖ ἀπάντηση.

— Κι ἀκόμα, γιὰ πίστα μου, ἀν οἱ φαιοχίτωνες εἰσβάλουν καμιά μέρα στοῦ Σπίτι τοῦ Λαοῦ σας, πῶς θὰ ἀμυνηθεῖτε;

Ἡ γλώσσα τοῦ συνομιλητῆ μου πλαταγίζει ἀνήσυχα μέσα στὰ σαγόνια του:

— Ἄν οἱ...; Πιστεύετε... Ἄν οἱ...;

Ἐρεῖ ἀπέξω κι ἀνακατωτὰ πόσο στοίχισαν οἱ τηλεφωνικές ἐγκαταστάσεις πού ξεδιπλώνονται σὰν ἀκκορντεόν, τὰ μεταλλικά κουτὰ κ' οἱ πολυθρόνες τῶν γραφείων, τόσο βαθιὰ πού μέσα τους χάνει τὴν ἔννοια τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου. Αὐτὸ ἔμμος... Ἀλήθεια, δὲν τόχε ποτέ σκεφτεῖ.

Ἄσο γιὰ τοὺς κομμουνιστές, ἔχουν ἀπὸ τώρα ξεγράφει καὶ παραδῶσει στοῦ Χίτλερ ἔλο αὐτὸ τὸ ρεφορμιστικὸ ἐξοπλισμὸ. Ἄνα ἀγόρι ψηλό, μὲ ἱεροξεταστικὸ κι ὀρθόδοξο

βλέμμα που με κόβει απ' τὸ ὄφθαλμὸν τῶν ἑνα κ' ἐνενήντα του, μου λέει:

— Πολὺ λίγο σκοτιζόμαστε ἂν οἱ ναζὶ θάλουν χέρι στοὺς ἐργατοπατέρες αὐτοὺς καὶ τὰ παλάτια τους... Ἐμεῖς δὲν ἔχουμε τίποτα νὰ χάσουμε. Ἀντίθετα! Ἐμεῖς οἱ κομμουνιστές, θὰ δουλέψουμε πολὺ καλύτερα στὴν παρανομία παρὰ στὴ νομιμότητα.

Αὔριο, πανορθοί πλιατσικολόγοι, ἐκμεταλλευόμενοι τὴ διάλυση καὶ τὴ λαϊκὴ ἀδιαφορία, θὰ καταλάβουν, χωρὶς ν' ἀνοίξει ρουθόφι, ὅλο αὐτὸ τὸ μάταιο πλοῦτο. Καὶ τότε, θὰ ἐγκαταστήσουν μέσα σ' αὐτὰ τὰ παλάτια, στὴ θέσῃ τῶν *bonzes* που ἀνατράπηκαν, τοὺς *Διολογὸς* τοὺς *bonzes*.

Τὸ ἴδιο βράδυ, στὴ Δρέσδη, ὁ ἐθνικοσοσιαλισμὸς κάνει: μπροστά μας μὲ ἐπίδειξη τῆς αὐξανόμενης δυνάμεως του. Ἄρχισε, ἀπ' τὸ ἀπόγευμα, μὲ πτήση, πάνω ἀπ' τὴν πόλη, ἑνὸς σμήνους ἀεροπλάνων γρήγορων καὶ θορυβιόδικων, που κατέβαιναν ὀρμητικὰ ἀφήνοντας μὲ θρογγὴ ἀπὸ χαρτάκια κ' ὕστερα ξαναπέβαιναν πάνω σὲ διάταξη μάχης. Καὶ στοὺς δρόμους που ἔφερναν στὴ σαξωνικὴ πρωτεύουσα, πλῆθος ναζὶ ἀπ' τὰ γύρω χωριά, κατευθυνόταν μὲ τὰ πόδια, μὲ ποδήλατα ἢ μὲ καμιόνια πρὸς τὴν πόλη. Στὶς κερκίδες τοῦ ἀπέραντου ἀθλητικοῦ σταδίου, ἕνα ἄλλο πλῆθος περιμένει ὄρθιο. Μία μάζα λαϊκῆς προέλευσης, ὅπου ὑπερτεροῦν οἱ μικροαστοί. Στὴν ἀρχὴ ἔχουμε μὲ ἀτέλειωτη στρατιωτικὴ παρέλαση. Κάτω ἀπ' τὸ ἀδύναμο φῶς τῶν προβολέων, στὸν ἦχο μιᾶς μουσικῆς ἀπελπιστικῆς κακῆς, που ξεκούφαινε, τὰ τάγματα ἐφέδου θάδιζαν, ἕνα-ἕνα, μὲ τὴ σημαία μπροστά. Ὄταν τὸ θάδισμα γινόταν πιὸ ἀργό, πατοῦσαν μηχανικὰ μέσα στὴ σκόνῃ, κουνώντας ρυθμικὰ τὰ χέρια, μὲ ἄθλια βαρῦ.

Τέλος, ὁ ἀρχηγὸς που περίμεναν, ἐμφανίζεται χωρὶς

τίποτα στο κεφάλι και περιτριγυρισμένος από σωματοφύλακες τον υποδέχονται ένθουσιαστικά χείλι. Με μπότες και στρατιωτικό ζωστήρα, μαύρη γραβάτα πάνω στο φαιό του χιτώνα, κοντούλης, φαλακρός, λίγο παχύς, με το κάτω χεῖλος εξογκωμένο, ο Γκρέγκορ Στράσσερ, δίνει πὸ πολύ τὴν ἐντύπωση κομμικοῦ παρά μαχητῆ. «Πολίτης», εἶταν ἀποθηκάριος κ' ἡ πανοπλία πού ἔχει φορτωθεῖ τώρα δὲν ἀρκεῖ γιὰ νὰ καμουφλάρει τὴ λαουσιζίδικη μικροαστική του κοψιά. Δὲν εἶναι ἕμως καθόλου κουτός. Τὸν θεωροῦν σὰν τὸν πιδ ἔξυπνο καὶ τὸν πιδ «ἀριστερό» ναζιστῆ ἡγέτη. Μερικοὶ μάλιστα λένε πὸς εἶναι ὁ πραγματικὸς ἀρχηγὸς τοῦ κόμματος. Πραγματικά, ἡ ἰσχυρὴ του προσωπικότητα ἐπισκιαρίζει τὸ Χίτλερ, πού θὰ τὸν σκοτώσει σὰ σκυλί, στὶς 30 Ἰουνίου 1934.

Γιὰ δύο ὥρες συνέχεια, τὰ μεγάφωνα μᾶς μεταδίνουν μιὰ πολὺ εὐγλωττὴ δημαγωγία μὲ πολὺ μεγάλη πειστικὴ ἱκανότητα:

— Τὸ εὐσιαστικὸ γεγονός τῆς στιγμῆς αὐτῆς εἶναι ὅτι παραπάνω ἀπ' τὰ 90% τοῦ γερμανικοῦ πληθυσμοῦ θεωροῦν τὸ κεφαλαιοκρατικὸ σύστημα ξεπερασμένο καὶ ζητοῦνε κάτι ἄλλο... μιὰ καινούρια οἰκονομία... ἕνα καινούριο σύστημα... (Φωνὲς ἀπὸ παντοῦ: *Ναί, ἔτσι εἶναι, Γιανοὺ!*).

Κι ὅλες αὐτὲς οἱ χιλιάδες ἀρχίζουν νὰ τραγουδοῦνε, σὰν ἕνας ἄνθρωπος, τὸ *Horst Wessel Lied* σ' ἕνα κλίμα συλλογικῆς ὑπνώσης.

Ὅταν φτάνουμε στὸ Βερολίνο, στὶς 5 τοῦ Σεπτέμβρη, μὲ τὴν ἐλαφριά αὐτὴ ταραχὴ πού συνοδεύει τὴν ἀνακάλυψη μιᾶς μεγάλης πρωτεύουσας, γινόμαστε μάρτυρες μιᾶς τόσο ἀπότομης ὥσο κι ἀπρόσμενης ἀλλαγῆς κλίματος.

Θάλεγε κανεὶς πὸς εἶσκεται σὲ μιὰ ἐπαρχιακὴ πόλη, ἔδρα φρουρῶν, ὅπου ὅλες οἱ μονάδες τῆς ἔχουν ταυτόχρονη ἔξοδο. Σ' ἀντίθεση μὲ τοὺς νεαροὺς S.A. τούτη δὲ ἡ φανταρία εἶναι μαρκαρισμένη ἀπ' τὰ σημάδια τῆς ἡλικίας. Εἶναι ἄραγε «ἐφεδρικοί», ὅπως θὰ λέγαμε στὴ Γαλλία, ὅλοι αὐτοὶ οἱ χοντρομπαλάδες μὲ τὰ μνημειακὰ καπούλια, μὲ τὴ

φουσκωμένη κοιλιά και τις φθαρμένες λίγο στολές; "Όταν σηκώνουν την πράσινη κάσκα τους, μ' ένα πράσινο χρώμα άπαίσιο, ο ιδρώτας κυλάει στο τσιτωμένο δέρμα του προσώπου τους· τόν σκουπίζουν με τα καρώ μαντήλια τους διασπικτά. Βαδίζουν, σε συμπαγείς ομάδες, κρατώντας όλο το πλάτος του πεζοδρομίου, φωτογραφίζονται μπροστά στο κολοσσιαίο ξεινικό άγαλμα του Γουλιέλμου Ιου, συναβροίζονται κάτω άπ' τó θόλο ρωμαϊκού ρυθμού που σκεπάζει τόν «άγνωστο στρατιώτη». Τά χρυσά γυαλιά του *Herr Doktor* είναι πλάι στο μονόκλ του *Junker**. Πλήθη άπό άγρότες, που άκόμα βρίσκονται σε κατάσταση μισοδουλοπαροικίας, σέρνουν τά βαριά τους πέδιλα. Η άριστοκρατική έπαρση τών πρώτων συνυπάρχει με τήν κραιγαλιά κακομοιριά τών άλλων.

Άπό ποιά καθόλου ξετρύπωσε τούτη ή παλιά στρατιωτική κι άυτοκρατορική Γερμανία; Άγαστήθηκε, μέσα σ' ένα πρωί, έπειδή έτσι τόθελε ο καγκελάριος φόν Πάπεν. Έπειδή οι κύριοι του παλιού καθεστώτος, οι τσιφλικάδες, οι στρατηγοί, οι βιομήχανοι, οι βαρώνοι του *Herrenklub* («ή λέσχη τών Άρχόντων») δέν τρέφουν καμιά συμπάθεια για τίς πληθειακές ομάδες του Άδόλφου Χίτλερ. Πιστεύουν ότι θά τίς υπερφαλαγγίσουν με πιο έμπειρες λεγεώνες, συγκροτημένες πάνω στην παλιά πρωσική πειθαρχία. Θά δέχονταν ίσως νά μοιραστούν τήν έξουσία μ' αυτόν τόν τυχάρπαστο που έκανε τó ντεμπούτο του σαν έλασχροιωματιστής, αλλά όχι και νά του τήν αφήσουν ολόκληρη. Έχουν άρκετους τίτλους για νά κυβερνήσουν τó Ράιχ· σ' αυτούς τους άμόρφωτους κι άπειρους άναιδείς στην άνάγκη θά δώσουν μερικά δευτερεύοντα ύπουργεία· τους μοχλούς όμως θά τους κρατήσουν αυτοί.

Νά γιατί, με τήν εύκαιρία ενός έτήσιου συνέδριου, μάζεψαν στην πρωτεύουσα 150.000 παλιούς πολεμιστές της

* *Junker*. Όνομάζονταν οι μεγαλογαιοκτήμονες της Πρωσίας (σ.τ.μ.).

όργάνωσης *Stahl-helm* («Χαλυδδόκρανοι»), φέρνοντάς τους κι απ' τις τέσσερις γωνίες της χώρας. Πιθνίζοντας την τεχνική της ναζιστικής προπαγάνδας, ελπίζουν να ύποσκελίσουν το Χίτλερ μ' ένα μεγάλο πάταγο, με μιὰ γιγαντιαία παρέλαση.

Τί γυρεύει στη σκηνή αυτό το σκιαχτρο ενός πεθαιμένου παρελθόντος, την ώρα που αναμένεται ή αποφασιστική σύγκρουση ανάμεσα στο φασισμό και στην επανάσταση; Μολοντούτο, παρ' όλο που πρόκειται για μιὰ ιστορική αναπαράσταση ή για ένα ίντερμέντζο χωρὶς συνέχεια, ὁ σκηνοθέτης ἔκανε πολὺ καλὰ τὴ δουλειά του.

Τοὺς βλέπω ἀπὸ πολὺ κοντὰ τοὺς πρᾶσινοντυμένους τούτους χοντρούς. Πάνω στὴν πλατφόρμα ἑνὸς αὐτοκίνητου, εἶμαι κολλημένος ἀνάμεσα στίς καμπυλότητές τους καὶ στοὺς Σιδερένιους Σταυρούς τους. Ὁ «Χαλυδδόκρανος» εἶναι ἡ σκουριασμένη, ἀργοκίνητη, ζωόδοικη ἀντίδραση, ὁ στενόμυαλος μικροαστός, ὁ κοιμισμένος χωριάτης, ὁ σκληροστράχηλος ρεθανοιστής, ἡ ἀκατάλυτη ἀντίδραση.

Τὸ Πότσταντμ, οἱ Βερσαλλίες τοῦ μεγάλου Φρειδερίκου, ξαναζωντάνεψε γιὰ μιὰ μέρα. Σ' ὅλα τὰ παράθυρα κυματίζουν οἱ σημαίες μὲ τ' αὐτοκρατορικὰ χρώματα. Παλιοὶ δραγόνιοι ἔβγαλαν ἀπ' τὴν καμφορὰ τὴ χρυσοκόκκινη κι ἀρχαϊκὴ στολὴ τους καὶ φόρεσαν μὲ καμάρι τὴ μυτερὴ κάσα — πὸ τὴ ζωγραφίζαμε, ὅταν εἴμαστε μικροὶ τρέμοντες, σὰ νάταν τὰ κέρατα τοῦ διαβόλου. Μὲς στὸ ἀπέραντο πάρκο μὲ τις φηλές φυλλοσιεῖς, τοῦτοι οἱ λιπαροὶ γεροφαντάροι προσβάλλουν τὴ φύση, εἰάζουν τὴν ἔραση, τὴν ἀκοή καὶ τὴν ἐσφρηση. Βαδίζουν στοιχημένοι πυκνά μὲ ὄμμα ρυθμικὸ κάτω ἀπ' τις δεντροστοιχίες καὶ γύρω ἀπ' τὰ συντριβάνια, σταματώντας ξαφνικά μὲ τὸ παράγγελμα, μέσα σ' ἕνα θόρυβο ἀπὸ τακουνοχτυπήματα. Χωριάτες, μὲ τὴν

τραχιά έπαρχειώτικη προφορά, δείχνουν ό ένας στον άλλο με τό δάχτυλο, μισογελώντας πονηρά, τά σμιλεμένα με φινέτσα ευζικά των άγαλμάτων. "Άλλοι με φαρδιές κοιλιές, παρ' όλο πού ό γυλιός διπλασιάζει με πολύ κομικό τρόπο τον όγκο της πλάτης τους, διασκεδάζουν προσπαθώντας να πιάνουν με τό χέρι τά φάρια μέσ' από τις δεξαμενές. Γύρω-γύρω, είναι σταματημένα κινητά μαγειρεία, με τις καμινάδες τους πού θυμίζουν προϊστορική άτμομηχανή, έτοιμα να τάζουν όλους αυτούς τους κοιλαράδες.

Μπροστά στον τάφο της «τελευταίας αυτοκράτειρας της Γερμανίας» (μικρό παμπάλαιο τέμπλο, σκεπασμένο με κισσό και με κυκλίδωμα γύρω), οι πρασινοντυμένοι μαζεύονται κάνοντας έναν κόψιο θόρυβο:

—Όρκιστείτε εδώ μπροστά ότι θά ξανακάνετε τή Γερμανία ήγγέτιδα των λαών! ούρλιάζει ένας γιγαντόσωμος με σκληρό βλέμμα και πολεμόχαρη φωνή.

—Όρκιζόμαστε!

Οι κύριοι όμως θάδειχναν έλλειψη φρονιμάδας αν προεξοφλούσαν τή νίκη τους. "Αν έχουν στο πλευρό τους τους παλιούς πολεμιστές κ' ένα μέρος άπ' τά στελέχη του στρατού, τά σημεία στήριξης τους στις μάζες και στο κοινοβούλιο είναι: άσθενικά. Προσπαθούν τώρα να σταθεροποιήσουν τις εύθραυστες θέσεις τους.

Στις 12 Σεπτέμβρη 1932 τό Ράιχσταγκ συγκαλείται για μιá συνεδρίαση πού, όπως ψιθυρίζεται, δέν αποκλείεται να μείνει «ιστορική». Δέ θάθελα να άπουσιάζω άπ' αυτή τήν παράσταση και ή πεζοπορική μου εμφάνιση μ' έμποδίζει να πάω εκεί. Κάποιος εξυπηρετικός σοσιαλδημοκράτης μου δανείζει ένα όλόκληρο κοστούμι, τόσο φαρδύ πού πλέω μέσχα σ' αυτό. Καί, καθώς έφοδιάστηκα και με μιá κάρτα δημοσιογραφική, κάνω μιá πολύ άξιοπρεπή είσοδο στο άνά-

κτορο του κοινοβουλίου, με ταξί, ενώ οι Schuyres* της φρουράς με χαιρετούσαν στρατιωτικά.

Η ατμόσφαιρα στο άμφιθέατρο μου φαίνεται σκυθριπλή σε σύγκριση με το γαλλικό κοινοβούλιο. Η προσωπικότητα δε μετράει εδώ. Πάνω στους πάγκους, δε διακρίνονται παρά συμπαγείς και ξεκάθαρα χωρισμένοι μεταξύ τους όγκοι: οι κοινοβουλευτικές ομάδες των κομμάτων. Η καθέμιιά έχει το δικό της τόνο, τα μέλη της μοιάζουν να έχουν χυθεί στο ίδιο καλούπι.

Πρώτα-πρώτα, νά η σοσιαλδημοκρατία, μεγαλόπρεπη στους λεπτούς της τρόπους: στυλ έπαρχιακού γεροκαθηγητή, άστειοι, σαν περασμένες στα χρόνια κυρίες με λιγάκι ψηλό κολλέτο. Δύσκολα μπορεί να φανταστεί κανείς ότι αυτό το κόμμα είναι το κόμμα του Μπέμπελ και του Λήμπκνεχτ.

Οι κομμουνιστές είναι πιο νέοι, πιο δυναμικοί, με πιο άνοιχτες στους τρόπους γυναίκες, το ίδιο αξιοπρεπείς όμως και προσεχτικές. 'Απέναντι σ' όλες τις άλλες ομάδες, οι 89 αντιπρόσωποι της Γ' Διεθνούς δίνουν την εντύπωση, ή, ως ποίημα, την αυταπάτη ενός σχηματισμού χωρίς ρωγμές. 'Υστερα είναι οι άνθρωποι του Zentrum, ίερωμένοι με πολιτικά, με μαύρες ζακέτες και με φάτσες άτριχες και ύπουλες. 'Επειτα οι σφιχτοκουμπωμένοι βαρώνοι του συντηρητικού κόμματος του Χούγκενπεργκ και, δεξιότερα ακόμα, ή προκλητική, πληθειακή και φασαριόζικη μάζα των 230 χιτλερικών. 'Ανάμεσά τους πολλοί νέοι, καλοκαμωμένοι και θρασεΐς. Δεν τολμάνε ακόμα να φορέσουν μέσα εδώ το φαιό χιτώνα. Οι διάδρομοι όμως και τα προαύλια του Ράιχσταγκ είναι γεμάτα από φαιοχιτώνες.

Στην προεδρική έδρα, ψηλό κάθισμα γοθτικού τύπου, κάθεται, ντυμένο με άστικό καφετί κοστούμι και άσπρο κολλάρο, κομψό και ύπεροπτικό, ένα πράγμα σαν παχύ μωρό,

* Schuyres. Σύντμηση του γερμανικού schutzpolizist, άστυφάλακας προστασίας (σ.τ.μ.).

κουτώντας διαρκώς τὰ σαγόνια του, μισο-δήμιος καὶ μισο-κλόουν μαζί. Ὅταν ὁμοῦς ἀνοίγει τὸ στόμα του, ἡ φωνή του εἶναι τὸ ἴδιο δηλητηριασμένη ὅσο καὶ τοῦ γιγαντόσωμου ὁμιλητῆ τοῦ Πότονταμ' καί, στὸ βάθος τῶν θολῶν, ἀπ' τὴ χρήση τῆς μορφίνης, ματιῶν του, περνᾶνε λάμψεις ἀγριότητος. Ὁ πρόεδρος Χέρμαν Γκαίριγκ δίνει τώρα τὸ λόγο στὸν κομμουνιστὴ βουλευτὴ Τόργκλερ. Μὲ λίγες σύντομες, βίαιες καὶ καλοζυγισμένες λέξεις, ὁ σταλινικὸς ἀρχίζει τὴν ἐπίθεσιν ἐνάντια στὴν κυβέρνησιν. Στριμωγμένοι πίσω ἀπὸ ἕνα τραπέζι, δεξιὰ ἀπ' τὸ θῆμα, οἱ ὑπουργοὶ κοιτάζουν ἀπαθεῖς. Δίνουσι τὴν ἐντύπωσιν ἑνὸς σεβαστοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου ἀνώνυμης ἐταιρίας.

Ὁ Γκαίριγκ, ὅστερ' ἀπὸ μιὰ σύντομη διακοπὴ τῆς συνεδρίασης, δάξει, μὲ κοφτὴ φωνή, σὲ ψηφοφορία τὴν κομμουνιστικὴν πρότασιν. Ὁ καγκελάριος φὸν Πάπεν σηκώνεται, κομψός, ἀντιπαθητικὸς καὶ κατάχλωμος. Μὲ μιὰ σχεδὸν ἀδιόρατη κίνησιν, ζητάει τὸ λόγο. Ἄλλὰ τὸ τρομερὸ προεδρικὸ μωρὸ γυρνᾶει τὸ κεφάλι ἄλλοθι, ἀγνοώντας τον. Ὁ Πάπεν σηκώνει γιὰ δευτέρην φορά τὸ δάχτυλό του. Μάταια. Τέτοια ἱεροσυλία δὲν εἶχε ξαναγίνει στὸ γερμανικὸ κοινοβούλιον. Τότε, μόλις συγκρατώντας τὴν ἀργίαν του, ὁ καγκελάριος παίρνει ἕνα ρόζ χαρτοφύλακκα, κατευθύνεται μὲ γρήγορον θῆμα πρὸς τὸ προεδρεῖο, πετάει στὸν Γκαίριγκ ἕνα μικρὸ χαρτάκι κ' ὅστερα ἀποχωρεῖ ἀπ' τὴν αἴθουσαν μαζί μὲ ἄλλους τοὺς βαρύνους του ποὺ τὸν ἀκολούθησαν σχηματίζοντας γραμμὴν πίσω του.

Τὸ μωρὸ ἀρπάζει στὸν ἀέρα τὸ χαρτάκι, τὸ πετάει περιφρονητικὰ στὴν ἄλλη ἄκρην τοῦ γραφείου του καὶ δηλώνει, σαρκαστικὰ, ὅτι ἡ ψηφοφορία γιὰ τὴν κομμουνιστικὴν πρότασιν συνεχίζεται.

Οἱ κάλπες περιφέρονται κίολας. Τὸ ἀποτέλεσμα θὰ δείξει ὅτι τὸ σκιάχτρο τῆς παλιᾶς Γερμανίας δὲ συγκέντρωσε παρὰ μόνον 33 φήφους. Ὁ φασισμὸς κὶ ὁ μαρξισμὸς συνασπίστηκαν ἐνάντια τῆς.

Ξαφνικὰ, ἀπ' τὸν πάγκο του, ἕνας κοντὸς καὶ κουτσὸς

πίθγκος κινείται. Με δυό πηδύματα φτάνει στη γοτθική έδρα και με πειστικότητα και ζωνηρές χειρονομίες, δίνει στο μορφνομανή συμβουλές. Κ' έτσι, ύστερα από υπόδειξη του Γκαίμπελς, ο Γκαίριγκ αναγγέλλει ότι η κυβέρνηση άνατράπηκε και συνακόλουθα, τó διάταγμα της διάλυσης του Ράιχσταγκ που ο Πάπεν έβγαλε άπ' τó ρόζ χαρτοφύλακά του θεωρείται άκυρο και σαν «μη ύπάρξαν».

Κ' ένας ψίθυρος άπλώνεται με μεγάλη ταχύτητα σ' έλο τó Βερολίνο: αύριο ο στρατός θά καταλάβει τó άνάκτορο του Ράιχσταγκ — ένας επαγγελματικός στρατός από 100.000 άντρες, με άρτια εκπαίδευση και μοντέρνο όπλισμό. Ό Γκαίριγκ άραγε θά παραστήσει τó Μιραμπώ; Οί δυό παρατάξεις της δεξιάς θ' άλληλοσπαραχτούν; Μπά, δέν άργούν νά τά συμφωνήσουν μεταξύ τους. Μιά ώρα μετά τή συνεδρίαση μαθεύτηκε ότι ο Γκαίριγκ ξεφούσκωσε και υπέκυψε στη συνταγματική νομιμότητα. Τó Ράιχσταγκ, όπου ο έθνικοσοσιαλισμός είχε 230 έδρες, έτσι η άλλοίως διαλύθηκε. Οί χιτλερικοί φανφαρόνοι δέν τόλμησαν νά τά θάλουν με τή Ράιχσδερ.

Ή παλιά Γερμανία, για σύντομο διάστημα, κυριάρχησε. Άλλά, όπως κι ο έθνικοσοσιαλισμός, έτσι κι αυτή δέ θέλει άνοιχτή ρήξη μαζί του. Μάταια τά κόμματα της άριστεράς, αντί νά ένωθούν, προσπάθησαν, πιστεύοντας ότι κάνουν ευφύεστατο χειρισμό του ζητήματος, νά δξύνουν τή διχόνοια ανάμεσα στις δυό αντίπαλες παρατάξεις. Τó αύριανό Τρίτο Ράιχ θά γεννηθεί ταυτόχρονα άπ' τήν προλεταριακή διάσπαση κι άπ' τó συμβιβασμό ανάμεσα στους παλιούς και στους καινούριους κυρίους. Στις 12 Σεπτέμβρη, άρχισε κιόλας νά επωάζεται.

Μιά Κυριακή, στα περίχωρα του Βερολίνου, συναντήμμε τυχαία, στο δρόμο, ένα περίεργο μπουλούκι. Δέν είναι τόσο

τά κοντά παντελονάκια τους, οι γυμνές γάμπες τους χλωμές σε μάλλινες κάλτσες, το τεράστιο κ' έτερόκλητο φορτίο που τραμπολλίζει πάνω στις πλάτες τους και ή βαριά τους πόδιση, που τους ξεχωρίζουν απ' τους συνηθισμένους φωμοζήτες. Το ιδιαίτερο που έχουν είναι ότι μοιάζουν, όπως θα λέγαμε σήμερα πολύ «μπλουζόν κουάρ».* Έκφυλα, ταραγμένα, αλήτικα πρόσωπα με τα πιο περίεργα καπέλλα που θα μπορούσε κανείς να φανταστεί: μαύρα ή γκριζα καθουράκια ή λα Σαρλώ, παλιά γυναικεία καπέλλα, με μπόν σγκωμένα σε στόλ «άμαζόννας» με φτερά και πόρτες, σκούφους έργατικούς στολισμένους, πάνω απ' το γείσο, μ' ένα τεράστιο έντελθάκι, μαγνήλι ή φουλάρι με φανταχτερό χρώμα τυλιγμένο άνέμελα γύρω απ' το λαιμό, μισόγυμνες πλάτες με χαρακωμένο δέρμα, μπράτσα γεμάτα τατουάζ με παράδοξα ή αίσχρά σχέδια, αυτιά με μεγάλα κρεμαστήρια και σκουλαρίκια, πέτσινες κυλόττες με φαρδιές τριγωνικές ζώνες, με ζωγραφισμένα άπάνω τους διάφορα καθβαλιστικά σχέδια, ανθρώπινα πρόσωπα, έπιγραφές όπως *Wild-Frei* (άγριος και λεύτερος) ή *Räuber* (ληστές). Στο χέρι, ένα τεράστιο πέτσινο βραχιόλι. Με λίγα λόγια, ένα θρασύ άνακάτεμα άντρισμού και θηλυπρέπειας.

Μπροστά-μπροστά, ένας ψηλός έφηβος, μ' αισθησιακά χείλη, με τα μάτια θαμμένα γύρω-γύρω μαύρα, κρατάει με ή σημαία. Είναι ο Βινγκετσί, ο «κάνιτ» της συμμορίας. Δέν του άρέσουν οι πολλές κουδέντες. Μας λέει όμως άρκετά για να πληροφορηθούμε αυτό που θέλουμε: Έχουμε να κάνουμε με μιá *Wild-clique*, μιá άγρια συμμορία, μιá σκείρα παραστρατημένων κι άκαιώνητων έφηβων, μιá κοινότητα νέων διωγμένων απ' τήν κοινότητα.

Μόλις γυρίζω στο Βερολίνο, τρέχω στη σύνταξη τύπου της άκρας άριστεράς να βρω κάποιον που να μπορέσει να

* Μπλουζόν κουάρ. «Μαύρες μπλουζες». Έτσι ονομάζονταν οι τέντυ - μπούς της δεκαετίας 1955 - 65 (σ.τ.μ.).

μέ εφημερίσει σχετικά μ' αυτές τις συμμορίες. Με στέλνουν στην Κριστίν Φουρνιέ, πρώην σύζυγο του φιλελεύθερου συγγραφέα Ροβντολφ Όλντεν και συνεργάτρια του A.I.Z., εικονογραφημένης εβδομαδιαίας επιθεώρησης που εγάζει ο Βόλφ Μόξενμπεργκ, πανέξυπνος επιχειρηματίας και σταλινικός προπαγανδιστής. Η Κριστίν συναναστράφηκε τους νεαρούς αυτούς ρέμπελους με στοργή και ύπομονη. Σιγά-σιγά κατάφερε να κερδίσει την εμπιστοσύνη τους, να μπει στη συντροφιά τους και να μυηθεί στα πιά άποκρυφα μυστικά τους. Στη *Neuzeitbühne*, στις 20 Γενάρη 1931, δημοσίευσε, σε μία έξοχη μελέτη, τους καρπούς της πολμηρής της έρευνας.

Μπροστά μου έχω μία 45χρονη περίπου γυναίκα, με νεανικό και γοητευτικό άκμα πρόσωπο παρά την πρόωγη άσπράδα των μαλλιών της και με βλέμμα καθαίο πίσω άπ' τον κοκκάλινο σκελετό των γυαλιών της. Το κυμικό ντύσιμό μου — ντύσιμο πλάνητα — δέ φαίνεται να τή στενοχωρεί καθόλου: "Έχει πιά συνηθίσει.

— Πώς ξεφύτρωσαν αυτές οι συμμορίες;

— Οι *cliques*, στη Γερμανία, δέν είναι κάτι το καινούριο. Γεννήθηκαν άπ' το χάος του πολέμου και του μεταπολέμου... Άπ' το 1916 και το 1917 κιδίας μπορούσες να συναντήσεις στα περίχωρα και στα προάστια των μεγάλων πόλεων τέτοιας μορφής μπουλούκια. Είτανε παιδικά που οι πατεράδες τους έβρισκονταν στο μέτωπο κ' οι μανάδες τους στο έργοστάσιο. Στο σπίτι δέν ύπηρχε κανένας να φροντίσει γι' αυτά. Ο πληθωρισμός του μεταπολέμου κ' έδω και χρόνια ή άνεργία, πλάνησαν αυτές τις σπείρες. Μ' αυτό τον τρόπο, μία ξερριζωμένη νεολαία, συχνά χωρίς στέγη, έβρισκε την κοινή συμδίωση, τή συντροφικότητα, τή γείωση του κίνδυνου και τής περιπέτειας. Για να γλυτώσουν άπ' τον πειρασμό τής αυτοκτονίας, πλάνησαν ένα φανταστικό κόσμο, έναν κόσμο που βασίζεται σε άξίες ολοκληρωτικά διαφορετικές άπ' αυτές που δέχεται ή τρέχουσα ήθικη, έναν

κόσμο μίσους ενάντια στην κοινωνία που τους εγκατέλειψε.

— Τι σημαίνει το έμβλημά τους: *Wild-Frei*;

— *Wild-Frei*, άγριοι και λεύτεροι, άρνητές κάθε εξουσίας: επαναστατημένοι, όχι επαναστάτες. Κι από μόνα τους τα όνόματά τους δίνουν στις συμμορίες τους, είναι χαρακτηριστικά: Ταρτάρικο αίμα, Κοζάκινο αίμα, "Άγριο έγκλημα, Τρόμος των κοριτσιών, Κόκκινοι "Απάτσι, Μαύρος έρωτας, Αίματοβαμμένοι σκαλετοί, Πειρατές των δασών, Κρασομένα λαρόγγια. "Όλοι τους έχουνε διαβάσει τον Κάριλ Μάου και το δικό μας τον Γκουστάβ Λιμάρ και το παρατσούκλι Βιννετού, που το συνηθίζουν πολύ, είναι το όνομα του τελευταίου "Ινδιάνου "Απάτσι...

— Κ' ή σεξουαλική τους ζωή;

— Κάθε συμμορία έχει το καταφύγιό της, σε κάποια οσταποθήκη, σε κάποιο καλάρι, σε κάποια τρύπα: το μόνο έπιπλο σ' αυτές τις μυστικές κρυφώνες είναι το *Stoss-sofa* ή σοφάς όπου γίνεται ή συνουσία. Δεν είναι μόνο αυτό όμως...

"Η συνομιλήτριά μου χαμηλώνει τη φωνή:

— ... Γίνονται μυστικές μυστικές τελετουργίες... Τη νύχτα, σε κάποιο έρημο δάσος, στις έχθρες μιάς από τις πολλές λίμνες που βρίσκονται γύρω απ' το Βερολίνο. Οί δοκιμασίες είναι πολλές φορές τρομερές: μονομαχία με μαχαίρι, βούτυγμα, με όλα τα ρούχα, μέσ' στη λίμνη: δοκιμασία της φωτιάς: έχτέλεση σεξουαλικής πράξης μπροστά σ' όλη τη συμμορία απ' τον ύποψητο μέσα σε όρισμένο χρόνο που έλέγχεται απ' τον «κάιντο» με το χρονόμετρο στο χέρι. Κι άλλα ακόμα χειρότερα...

Στο σημείο αυτό, φωνάζουν την κυρία "Όλντεν στο τηλέφωνο στο διπλανό δωμάτιο και μένω για λίγο μόνος. Έκμεταλλεύομαι την ευκαιρία για να κοιτάξω ένα φάκελλο με φωτογραφίες που ή κυρία "Όλντεν δεν τόλμησε να μου δείξει παρ' όλο που μου μίλησε γι' αυτόν. Πέφτω πάνω σε μια συλλογή από φωτογραφίες όπου γυμνοί έφηβοι κρέμονται με τα χέρια από κλαδιά δέντρων ή είναι δεμένοι, τα χέρια πίσω απ' την πλάτη, στην κορφή ενός δέν-

τρον, ενώ γύρω απ' τὸ δοκιμαζόμενο τὰ μέλη τῆς συμμορίας, γυμνά κι αὐτά, κραδαίνουν φαλλικά σύμβολα.

Ὅταν ξαναγυρίζει ἡ κυρία Ὀλντεν, αἱ εἰκόνες ἔχουν ξαναμπεῖ μέσα στὸ φάκελλο.

— Ἡ γιορτὴ τῆς μύησης, μοῦ λέει τελειώνοντας, καταλήγει πάντοτε σ' ἓνα ἄγριο μεθύσι καὶ σὲ ἀκατανόμηστα δρῆμα. Σ' αὐτὸ ἐπαιξαν βέβαια τὸ ρόλο τους καὶ τὰ διδλία ποὺ προτιμᾶνε αὐτοὶ οἱ νέοι: μιμοῦνται ἴσως πρωτόγονες τελετουργίες. Ἀλλὰ μοῦ φαίνεται ὅτι ἐδῶ πολὺ περισσότερο ἔχουμε μιὰ αὐθόρμητη ἐπιστροφή στὴ βαρβαρότητα. Ἄλλωστε ὁ πολιτισμὸς δὲν εἶναι παρὰ ἓνα λεπτό, πρόσφατο κ' εὐθραυστο θερινίκι.

Ἀφήνοντας τὴν Κριστίν Φουρνιέ, δὲν καταφέρνω ν' ἀπαλλαγῶ ἀπὸ μιὰ ἐνδόμυχη ἀγωνία: ὅποιος μπορέσει νὰ τοὺς στρατολογήσει, θὰ εἶναι σὲ θέση νὰ κάνει αὐτοὺς τοὺς Ἄπατοι τοῦ γλυκοῦ νεροῦ ἀληθινούς ληστές. Δυὸ χρόνια ἀργότερα, ἡ δημοσιογράφος τῆς *Newswellbühne* — ποὺ εἶχε γίνει πιὰ πεθερὰ μου — μοῦ εἶπε ὅτι μετὰ τὴν ἀνοδο τοῦ Χίτλερ στὴν ἐξουσία, διασταυρώθηκε μιὰ μέρα σ' ἓνα δρόμο τοῦ Βερολίνου μ' ἓναν ἰσχυρὸ καὶ διαδῶστο S.A. Μὲ μεγάλη τῆς ἐκπληξή, ὁ ναζὶ τῆ φώναξε φιλικότατα, μὲ μεγάλη ἐγκαρδιότητα μάλιστα. Ἔταν ὁ παλιὸς «κάνιτο» τῆς συμμορίας ποὺ μαζί τῆς εἶχε φιλικές σχέσεις. Ἔταν ὁ Βιννετού.

Ἀπ' τὴ *Wild-clique* μέχρι τὰ *Kuhle Wampe*, ὑπάρχει ἡ ἴδια ἀπόσταση ποὺ χωρίζει δυὸ κόσμους μεταξὺ τους. Κι ὁμοίως, κι ὁ ἓνας κι ὁ ἄλλος εἶναι ἀποτελέσματα τῆς ἀνεργίας καὶ τῆς φτώχειας τῶν καιρῶν. Ἐδῶ πιὰ δὲν ἔχουμε ἀπέναντί μας ἐπαναστατημένους ἀλλὰ ἐπαναστάτες.

Τὸ *Kuhle Wampe*, στὴν ἔχθη τοῦ Μόγκελσε, εἶναι μιὰ κατασκήνωσις ἀνεργῶν Βερολινέζων. Ἀπ' αὐτὴν ἐμπνεύστηκε ὁ κομμουνιστῆς σκηνοθέτης Σλάταν Ντοθνοτὸ καί, σὲ συνεργασία μὲ τὸν Μπέρτολντ Μπρέχτ, γύρισε ἓνα πε-

ρίφημο και ωραιότατο φιλμ: έτσι, τοπο το καλοκαίρι του 1932, ένα άσταμάτητο κύμα από επισκέπτες θρίσκειται καθημερινά στην κατασκήνωση. Σκορπισμένα στην όχθη της λίμνης, κάτω απ' τὰ πεύκα, τὰ μικρά σπιτάκια μοιάζουν μεταξύ τους: απλές ξύλινες καλύβες, σκεπασμένες με άσπρες ή ραβδωτές πάνινες τέντες. Όλα είναι φωτεινά, καθαρά και συγυρισμένα. Οι κατασκευαστές τους συναγωνίστηκαν ο ένας τον άλλο σε έμπνευση και γούστο. Τὰ όμορφότερα απ' αυτά περιτριγυρίζονται από ένα μικροσκοπικό κηπάκι. Τη στιγμή που φτάνω, ένα γέριχο ζευγάρι άνεργων, με τὸ ποτιστήρι στο χέρι, κοιτάζουν έκστατικοί τρία γεράνια που άκόμα δροσοσταλάζουν.

Αρχίζει όμως νά φιλοδρέχει κ' ένα άγόρι μου φωνάζει νά μπῶ στο καλύδι του. Μεῦ προσφέρουν εκεί τή μοναδική τους πολυθρόνα για νά κάτσω. Άλλοι κάθονται σε ξύλινα χωριάτικα σκαμνάκια κι άλλοι άνεβαίνουν στις κουκέτες τους. Γύρω μου μαζεύονται άλλοι σύντροφοι γεροφτιαγμένοι, με σταθερό βλέμμα, ντυμένοι με μπλέ ναυτικά πανωφόρια κ' οι γυναίκες τους, χαμογελαστές και προσεκτικές. Μεῦ εξηγούν:

— Καθώς βλέπεις και σύ, ο άέρας του *Kuhle Wampe* είναι καλύτερος απ' τὸν άέρα τῶν προαστίων' ύστερα είναι και διακοπές που δε μᾶς στοιχίζουν τίποτα... Προτιμάμε νά κατεβαίνουμε με τὸ ποδήλατο κάθε εβδομάδα στο Βερολίνο και νά παίρνουμε τὰ ἐπιδόματα άνεργίας μας. Άκόμα, θέλουμε έτσι νά δείξουμε ότι οι προλετάριοι ξέρουν νά ζήσουν με ά υγιεινή και χειραφετημένη ζωή...

Μόλις σταμάτησε ή βροχή, κατεβαίνουμε στην όχθη βλέπουμε νέους και γέρους νά παραδίνονται στις χαρές της θάλασσας και του ήλιου, ενώ οι περισσότεροι έγκεφαλικοί, ξαπλωμένοι στις πετσέτες τους, είναι ευθισμένοι σε σοβαρές μελέτες. Και καθώς άκουμπάω πάνω στο σάκκο μου, ένας ψηλόλιγνος άθλητής με πυρρόξανθη χείτη, θράζει με

μιά θίαση κίνηση τὸ σλίπ του καὶ προσφέρεται ὀλόγιμος στὸν καφτερὸ ἥλιο:

— Γιὰ διαμαρτυρία ἐνάντια στὸ διάταγμα τοῦ καγκελάριου φὸν Πάπενι φωνάζει σκάζοντας στὰ γέλια.

Πραγματικά, ἡ Ἀντίδραση βλέπει μὲ πολὺ κακὸ μάτι αὐτὲς τὶς ἐλεύθερες προλεταριακὲς κατασκηνώσεις, ἀπ' ὅπου ἔχουν ἐκτοπιστεῖ οἱ ἀστικές προλήψεις. Πολλὲς τέτοιες ἀποικίαι ἔχουν ἀπαγορευτεῖ κ' ἓνα πουριτανικὸ διάταγμα ἐκδόθηκε πὺ ἀπαγορεύει τὸ γυμνασμιό. Οἱ ἀνεργοὶ τοῦ *Kuhle Wampe* δὲν εἶναι οὔτε παράνομοι, οὔτε ἀντικοινωνικοὶ τύποι· εἶναι ὄχι καὶ ἀποφασιστικοὶ ἄνθρωποι πὺ θέλουν νὰ χρησιμοποιοῦσιν ὅσο τὸ δυνατό καλύτερα αὐτὴ τὴν περίοδο ὑποχρεωτικῆς ἀργίας. Ἡ φυσιολατρεία καὶ ὁ γυμνασμιός δὲν εἶναι γι' αὐτοὺς ἓνα πρόσχημα ἐπιδειξιμανίας οὔτε ὑποκατάστατο τῆς κοινωνικῆς πάλης. Ἀγαποῦν τὸν ἥλιο πὺ τοὺς κάνει γεροὺς καὶ τὰ ρούχα τοὺς πὺ πετᾶνε, προκαλώντας ἔτσι τοὺς θαρόνους τοῦ *Herrenklub*, συμβολίζουσι γι' αὐτοὺς τὶς προλήψεις πὺ ρίχνουσι ἀπὸ πάνω τοὺς.

Οἱ κομμουνιστὲς τοῦ Βέντιγγκ, τῆς κόκκινης συνοικίας τοῦ Βερολίνου, εἶναι πολυάριθμοι στὸ *Kuhle Wampe* καὶ κάνουν ἓναν ἐπίμονο ἀγῶνα, ἐξηγώντας ὑπομονετικά, ἐνάντια στὸ μικροαστικὸ, ἀτομικιστικὸ πνεῦμα πὺ ἀπειλεῖ πάντοτε, λίγο-πολύ, μὲ ἀποικία κατασκηνωτῶν.

Χαρένη γησίδα, μέσα στὴ σκαραγμένη Γερμανία, τὸ *Kuhle Wampe* θὰ σαρωθεῖ σὲ λίγο ἀπ' τὴ χιτλερική καταγίδα καὶ δὲ θὰ μείνει ἀπ' αὐτὸ τίποτ' ἄλλο ἔξω ἀπ' τὶς ἀφθαρτες εἰκόνας πὺ θὰ διατηρηθοῦν στὶς κινηματοθήκες.

Γιὰ νὰ μπορέσω νὰ δῶ ὄλους τοὺς ἀγωνιστὰς καὶ «θεωρητικούς» πὺ ἔχω στὸ πρόγραμμά μου, διατρέχω τὸ *Gross-Berlin* κατὰ μῆκος καὶ κατὰ πλάτος. Ἡ ἐναέρια *S-Bahn* μὲ γυρίζει μέσ' ἀπὸ τὸ γιγάντιο αὐτὸν ὄγκο τετραγώνων ἢ

τεράστιων κύκλων. Βρίσκομαι έτσι παρών σε μία συγκέντρωση μιας οργάνωσης του σοσιαλδημοκρατικού κόμματος. Παλιοί αγωνιστές, βουτηγμένοι στη ρουτίνα, νεροουλιασμένοι και παθητικοί φλύαρες γιαγιάδες που μου θυμίζουν κυρίες των εράνων ή κυρίες του "Ερυθρού Σταυρού" μπαγιατεμένοι μικραστοί με προκοιλία και προγοιλία.

Στο βάθος όμως της αίθουσας, μία ανυπόμονη νεολαία άσφυχτά και προσπαθεί ν' άνασηκώσει το καπάκι που της έχουν φορέσει. Οι αντιπρόσωποι της καταφέρνουν ν' άκουστεί ένα κατηγορητήριο όπου άναδίνεται ή όργή της. Η νέα γενιά χειροκροτάει με πάταγο ή παλιά, κατσοφιασμένη σιωπάει: ύπάρχει ρήξη. Κι όμως, όταν πρόκειται να στιγματίσουν τους ύπουργούς που, στις 20 Ιούλη, διώχθηκαν άπ' την πρωσοική κυβέρνηση άπ' τον φόν Πάπεν χωρίς να προβάλουν την παραμικρή αντίσταση, όλοι οι ρήτορες, μαζί κ' ένας βουλευτής του Λάντσταγκ, ξαναβρίσκονται σύμφωνοι: για ένα σοσιαλιστή, το χάσιμο της μάσκας του ή μιας κοινοβουλευτικής έδρας είναι μεγάλο πλήγμα.

Μία άλλη βραδιά, είμαι προσκαλεσμένος από μια ομάδα της κομμουνιστικής νεολαίας, στην κόκκινη συνοικία Βέντιγκ. Στην πίσω αίθουσα ενός καφενείου, γύρω από ένα μεγάλο τραπέζι, όγόρια και κορίτσια κάθουν κύκλο. Θαυμάζω τή σοβαρότητά τους, τó μορφωτικό τους επίπεδο, τήν αγωνιστική τους πνοή. Ένας νεαρούλης, στα δεκαεφτά περίπου, με γυαλιά και θεληματικές κινήσεις, άνοίγει σοβαρά τή συζήτηση. Με εύστροφία κ' επιδειξιότητα που μ' άφήνουν άναυδο προσπαθεί να δικαιολογήσει (χωρίς άμφιβολία για να πείσει και τον έαυτό του) τή γραμμή του Κόμματος. Θά προτιμούσα όμως να μην είχε τόσο εύγλωττία γιατί έξωρατζοντας έτσι τó σεχταρισμό του, αντί να δυσαρεστήσει τó ακροατήριο, τó καθησυχάζει και τó ύπνωτίζει. Μου φαίνεται πως όλη αυτή ή άδελφική άφοσίωση,

δλη αὐτὴ ἢ ἐπαναστατικὴ πίστη ζοδεύονται χωρὶς κανένα ὄφελος.

Γιὰ νὰ λέμε τὴν ἀλήθεια, δὲ μπόρεσα νὰ θρῶ οὔτε ἓναν κομμουνιστὴ πού, ἀποκτιώντας ἐμπιστοσύνη ἀπέναντί μου ὕστερ' ἀπὸ ἓνα λεπτό συζήτηση, νὰ εἶναι πραγματικὰ σύμφωνος μὲ τὴ ταχτικὴ τοῦ Κόμματος. Οἱ πῖθ ὀρθόδοξοι λένε καὶ ξαναλένε μέσα τους δτι «ἡ γραμμὴ εἶναι σωστὴ», ἀλλὰ τὸ κάνουν μὲ τὴν ἀγωνία τοῦ πιστοῦ πού κλονίζεται ἢ πίστη του ἀπ' τὴν ἀμφιβολία. *Ὅσο γιὰ τοὺς πῖθ θαρραλέους, αὐτοὶ πῖθ μὲ κόπο κρύβουν τὴν ἀνησυχία τους.

Μπαίνω στὸ γραφεῖο ἀνέργων μᾶς ἐργατικῆς συνοικίας. Σὲ μιὰ εὐρύχωρη, καθαρὴ κι ἀερισιμένη αἴθουσα, μακριὰς σειρὰς ἀπὸ κατσούφηδες καὶ σιωπηλοὺς ἀνεργούς περιμένουν. Στὴν ἐξοδο οἱ ἀνεργοὶ μένουν δσο τὸ δυνατὸ περισσότερο στὸ πεζοδρόμιο. Γιατί νὰ διαστοῦν; Ἐδῶ δὲν εἶναι, δς πούμε, τὸ «τελευταῖο μέρος ὅπου μποροῦν νὰ κουθεντιάσουν»; Καὶ τὸ κουθεντολὶ ἀρχίζει, μέχρι πού γίνεται σφοδρὴ πολιτικὴ συζήτηση. Τὰ τρία κόμματα δὲ δίνουν πῖθ τὴ μάχη στὸ ἐργαστάσιο, ἀλλὰ ἐδῶ. Προκηρῶξεις καὶ πολυγραφημένες μικροεφημερίδες μοιράζονται ἀδιάκοπα. Συχνά, ἀνάμεσα στοὺς κόκκινους καὶ στοὺς ναζί, γίνονται αἱματηρὰς συμπλοκὰς.

Νά, γιὰ παράδειγμα, ἓνας κύκλος πού σχηματίζεται ἐδῶ μπροστά μου καὶ γίνεται ἀρκετὰ μεγάλος μέσα σ' ἓνα λεπτό. Ἐργάτες μὲ μπλὲ κασκέτα, ἀδυνατισμένοι, νέοι, μὲ ζωηρὴ ματιά. Δυὸ ἀπ' αὐτοὺς λογομαχοῦν ζωηρά. Ὁρλιάζουν δυνατὰ καὶ εἶναι ἐτοιμοὶ ν' ἀρπαχτοῦν στὰ χέρια. Στὴν ἀρχὴ σκέφτομαι δτι θάναι καυγὰς ἀνάμεσα σὲ κομμουνιστὴ καὶ σὲ ναζιστὴ. *Ὅχι: εἶναι δυὸ ἀδελφοὶ-ἐχθροί.

*Ὁ ἓνας ἔχει τὴν τυπικὴ δψη τοῦ σοσιαλδημοκράτη: σοβαρὸς καὶ συγκρατημένος ἐργαζόμενος, μεσόκοπος, λίγο

παχουλός. 'Ο κομμουνιστής είναι νεότερος, πιο μπόμεκος, ζωηρότερος και πιο λιπόσαρκος. Μπροστά σ' ένα άκροατήριο που μετράει τα χτυπήματα, ρίχνουν κατάμουτρα ο ένας στον άλλο όλα τα σφάλματα, περασμένα και τωρινά, που έχουν κάνει τα κόμματα και των δυό τους. 'Η πλειοψηφία των θεατών είναι φανερά με το μέρος του κομμουνιστή. 'Αλλά ο σοσιαλιστής δεν αφήνει να τον πάρουν φαλάγγι, υπερασπίζεται τους άρχηγούς του με μεγάλο πεύσιμα. Τους χωρίζουν τελικά με δυσκολία.

Κι όμως, παρά την αντίσταση των γραφειοκρατών που διευθύνουν, στη «βάση» άρχισε να γεννιέται ένα ένδοτικό ρεύμα. Πολλοί εργάτες άρχισαν να διακρίνουν ότι ή ένδοτητα τους μπροστά στο φασιστικό κίνδυνο είναι γι' αυτούς ζήτημα ζωής και θανάτου. Τόν 'Ιούλιο και τον Αύγουστο, μετά το πρωσικό πραξικόπημα,* το ένδοτο μέτωπο στην «κορυφή» — δηλαδή ανάμεσα σε οργανώσεις — πραγματοποιήθηκε αμόρμητα σε πολλά μέρη. Κάθε φορά όμως, λίγο μετά την πραγματοποίησή του, διαλυόταν. 'Αλλού, που είχαν άρχισι διαπραγματεύσεις, διακόπηκε άπότομα κάθε προσπάθεια. Οι κεντρικές καθοδηγήσεις και των δυό εργατικών κομμάτων — παρά την ισχυρή πίεση της βάσης — στέκονταν αδιάλλακτοι έχθροί της ένδοτητας δράσης: οι σοσιαλδημοκράτες γιατί φοβόνταν μη χάσουν τον έλεγχο της άγέλης τους κ' οι κομμουνιστές γιατί υπάκουαν δουλικά στις διαταγές της Μόσχας κι άκόμα γιατί φοβόνταν μην έκτεθούν κάνοντας διαπραγματεύσεις με τους «σοσιαλφασίστες».

Και κάθε φορά, το πρόσχημα γιά την άρνηση του ένδοτου μετώπου και ιδιαίτερα γιά την άπόρριψη της πρότασης γιά κοινή γενική άπεργία που έγινε δυό φορές άπ'

* 'Αναφέρεται στην έκδίωξη των σοσιαλδημοκρατών ύπουργών άπ' την τοπική κυβέρνηση της Πρωσίας (σ.τ.μ.).

τὸ Κομμουνιστικὸ Κόμμα στὸ Σοσιαλδημοκρατικὸ, εἶταν τὸ περιβόητο ζήτημα «νά πάφει ἢ κρετικῆ»: οἱ κομμουνιστὲς ἀρνιόνταν νὰ σταματήσουν τὶς ἰδεολογικὲς τοὺς ἐπιθέσεις ἐνάντια στὸ ρεφορμισμὸ κ' οἱ ρεφορμιστὲς δὲν ἀποδέχονταν τὸ ἐνιαῖο μέτωπο παρὰ μὲ τὴ μορφή μιᾶς ἀνετηγ «συμφωνίας μὲ τὸ Θεὸ» ὅπου καμιά ἐκδήλωση ἀντίθετης ἀποφῆς δὲ θὰ ἐρέθειζε τὴν ὑπερευαίσθητη ἐπιδερμίδα τοὺς.

Κι ὅμως τὸ Κομμουνιστικὸ Κόμμα, μετὰ τὴν ἀπεργία τοῦ στίς 20 Ἰουλίου ποὺ τελικὰ δὲν ἐγινε, ἔπρεπε νὰ θγάλει τὰ συμπεράσματά του γιὰ τὴν ἤττα. Πῶς εἶταν δυνατό, χωρὶς καμιά προπαρασκευή, νὰ παρατήσουν τὴ δουλειὰ ἐργάτες μαθημένοι νὰ μισοῦν τὸ «σοσιαλφασισμὸ», ἐπειδὴ διώχτηκαν ἀπ' τὴν κυβέρνησι «σοσιαλφασίστες» ὑπουργοί; Ἄλλὰ, πράγμα ἀκόμα πιὸ σοβαρὸ, ἀποδείχτηκε ὅτι ἡ ἐπιρροή τοῦ κόμματος, ἰσχυρὴ ἀνάμεσα στοὺς ἀνεργούς, εἶταν σχεδὸν μηδαμινὴ ἀνάμεσα στοὺς ὀργανωμένους ἐργάτες: εἶναι φανερὸ ὅτι ἡ πραγματοποίησι μιᾶς γενικῆς ἀπεργίας, χωρὶς τὴ συμμετοχὴ τῶν ρεφορμιστῶν ἐργατῶν, εἶναι ἀδύνατη. Τί περιμένει λοιπὸν τὸ Κόμμα, ἀπ' τὸν καιρὸ ποὺ ὑποστηρίζει ὅτι τὸ ἀντιλήφθηκε αὐτό, γιὰ νὰ βρεῖ τὸ σωστὸ μονοπάτι ποὺ θὰ τὸ ὀδηγήσει στὰ ἑκατομμύρια τῶν συνδικαλισμένων;

Θὰ χρειαστεῖ ἡ τραγικὴ λύσι τῶν ἀρχῶν τοῦ 1933: τὸ ἀνέδασμα τοῦ Χίτλερ στὴν ἐξουσία, ἡ πυρπόλησι τοῦ Ράιχσταγκ κ' ἡ θέσι ἐκτὸς νόμου τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος γιὰ νὰ ἐπιτρέφει, πολὺ ἀργὰ πιά, ἡ Μόσχα στοὺς ὀπηκούς της νὰ «σταματήσουν τὴν πολεμικὴ ἐνάντια στίς σοσιαλιστικὲς ὀργανώσεις ὅσο διαρκεῖ ἡ κοινὴ δράσι». Ἐκεῖνη τὴν ὄρα ὅμως ἡ φαϊὰ πανούκλα θὰ ἔχει κατακλύσει τὰ πάντα.

Βλέποντας τὴν τελικὴ ἤττα νάρχεται μὲ μεγάλες δρα-
σκελιές, οἱ δούστωχοι Γερμανοὶ ἐργαζόμενοι εὐθίζονται στὴν
ἀπόγνωση καὶ τῇ σύγχυσι. Ἀκούω συνέχεια κουθέντες τέ-
τοιαις μορφῆς:

— Μὰ γιὰ ποιὸ λόγο ἐγώ, ἓνας σοσιαλδημοκράτης ἐρ-
γάτης, θὰ πρέπει νὰ θεωρῶ σὺν κυριότερο ἐχθρὸ μου τὸν
ἐργάτη ποὺ δουλεύει πλάι μου καὶ ποὺ εἶναι κομμουνιστής;

— Μὰ γιὰ ποιὸ λόγο ἐγώ, ἓνας κομμουνιστής ἐργάτης,
θὰ πρέπει νὰ γροθοκοπιέμαι, συχνὰ μέχρι σκοτομοῦ, μὲ τὸ
ναζιστὴ ἐργάτη ποὺ στέκεται μαζί μου στὴν οὐρὰ γιὰ τὸ
ἐπίδομα ἀνεργίας;

Στὴν πραγματικότητά κανένας δὲν ξέρει τώρα πῶς τὸ
γιατὶ. Κ' εἶσι βλέπουμε ναζιστὲς ἐργάτες νὰ παίρνουν μέρ-
ος στὶς ἀπεργίας ἐναντῖα στὰ νομοσχέδια τοῦ φόν Πάπεν.
Κι ἀκόμα ἄλλους νὰ περνᾶνε μὲ καταπληχτικὴ ἀνεση ἀπ'
τῆ μιὰ παράταξη στὴν ἄλλη: σοσιαλδημοκράτες γίνονται
ναζί, ναζί γίνονται κομμουνιστὲς ἢ τὸ ἀντίθετο. Ὑπάρχουν
ναζί καὶ κομμουνιστὲς ποὺ τοὺς προσεγγίζει τὸ κοινὸ μῖσος
γιὰ τὴ σοσιαλδημοκρατία καὶ τὸ δηλητηριασμένον σύνθημα
τῆς «ἐθνικῆς ἀπελευθέρωσης». Ὑπάρχουν σοσιαλιστὲς καὶ
φασίστες ποὺ τοὺς ἐνώνει ὁ μύθος μιᾶς διευθυνόμενης οἰ-
κονομίας κ' ἐνὸς συνδικαλιστικοῦ γενικοῦ συμφέροντος ἐν-
σωματωμένου στὸ Κράτος.

Κι ἀκόμα, ἡ ἀποτελεμάτωση κάνει τὴ δουλειά της. Κα-
νένα σημάδι οἰκονομικῆς ἀνάρρωσης. Θάματα ἀνεργοὶ στὴν
αἰωνιότητα; Τὰ πολιτικὰ κόμματα μᾶς ἔδωσαν ἓνα σωρὸ
ὑποσχέσεις. Ἔγιναν τόσες καὶ τόσες προεκλογικὲς ἐκστρα-
τεῖες. Διαβάστηκαν ἓνα σωρὸ ἀφίσσες καὶ προκηρύξεις. Στοι-
ροὶ ψηφοδέλτια ρίχτηκαν τσάμπα καὶ θερεσὲ μέσα στὶς
κάλπες. Καὶ τίποτα δὲν ἄλλαξε. Ἀντίθετα ὅλα πᾶνε πρὸς
τὸ χειρότερο. Κ' οἱ τελευταῖες ἐλευθερίες καταργήθηκαν·
οἱ ἐργατικὲς ἡμερίδες ἀπαγορεύτηκαν· οἱ δημόσιες συγ-
κεντρώσεις, τὸ εἶδα μὲ τὰ μάτια μου, ἓνας θρασὺς Schupo

ἀφαιρεί τὸ λόγο ἀπ' τοὺς ὁμιλητὲς ποὺ δὲν τοῦ ἀρέσουν.

Καὶ ἀνάμεσα στοὺς πρὸ σοπισμένους ἐργάτες, ἀκούγεται αὐτὸς ὁ μονόλογος ποὺ θὰ μπορούσε κάλλιστα νὰ χτυπήσει τὴν καμπάνα γιὰ τὴ δημοκρατικὴ Γερμανία: Ἄχ! καὶ νὰ συμφωνοῦσαν μεταξὺ τους οἱ ἀρχηγοί! Ἡ προοπτικὴ ὅμως αὐτὴ εἶναι ἀμυδρὴ καὶ μακρινή... Γιατί λοιπὸν νὰ μὴν ἀκούσω καλὸπιστα τούτους τοὺς καινούριους σωτήρες ποὺ μοῦ ὑπόσχονται ψωμὶ καὶ δουλειὰ καὶ ποὺ λένε ὅτι θὰ μ' ἀπελευθερώσουν ἀπ' τὶς ἀλυσίδες τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλίων καὶ ποὺ μοῦ ὀρκίζονται ὅτι κι αὐτοὶ εἶναι κόμμα ἐργατικὸ, ἐπαναστατικὸ καὶ σοσιαλιστικὸ; *Χάιλ Χίτλερ!*

Μολοντοῦτο, τὸ φθινόπωρο τοῦ 1932, ὁ ἐπιφανειακὸς παρατηρητὴς θὰ μπορούσε νὰ πιστέψει ὅτι ἡ φασιστικὴ πλημμυρίδα ἀνακόπηκε ἢ ἀκόμα ὅτι ὑποχωρεῖ. Οἱ ἄρχοντες τοῦ «*Herrenklub*», μὲ τὴν ὑποστήριξη τοῦ προέδρου Χίντεμπουργκ καὶ τοῦ στρατοῦ, φαίνονται γιὰ λίγο ὅτι σταθεροποιοῦν τὴν ἐξουσία τους. Στὶς ἐκλογὲς τῆς 6ης Νοέμβρη, ποὺ διενεργήθηκαν ἀπ' τὸν Πάπεν γιὰ νὰ ἀντικατασταθεῖ τὸ διαλυμένο Ράιχσταγκ, οἱ ἐθνικοσοσιαλιστὲς χάνουν ἔδρες. Ὁ ἀσυλλόγιστος Λεὼν Μπλουὲμ εἰςῆται νὰ προφητέψει, στὸν *Populaire*¹¹: «Ὁ Χίτλερ ἀποκλείστηκε γιὰ πάντα ἀπ' τὴν ἐξουσία. Ἀποκλείστηκε, πιστεύω κι ἀπ' τὴν ἐλπίδα γιὰ ἐξουσία. Ἀνάμεσα στὸ Χίτλερ καὶ στὴν ἐξουσία στάθηκε ἕνα ἀδιαπέραστο φράγμα».

Τὸν Πάπεν διαδέχεται ὁ πρῶτος ἀντιπρόεδρος του, ἕνας πανούργος στρατιωτικὸς. Ὁ στρατηγὸς φὸν Σλάιχερ ἔχει κατανοήσει βαθιὰ ὅτι μιὰ ἀπλὴ ἀποκατάσταση τῆς παλιᾶς αὐτοκρατορικῆς Γερμανίας, δηλαδὴ μιὰ μοναρχικὴ κατενάρθρωση, δὲν ἔχει καμιά προοπτικὴ διάρκειας. Ὁ στρατὸς, ἂν θέλει νὰ ποδηγατήσῃ ἢ νὰ οὐδετεροποιήσῃ ἢ καὶ νὰ παραμερίσῃ τὸ Χίτλερ, πρέπει νὰ κάνει κάτι καινούριο.

Έτσι λοιπόν ο στρατηγός ονειρεύεται να εγκαθιδρύσει με τη συνδυασμένη υποστήριξη των εργατικών συνδικάτων και της άριστερης πτέρυγας του εθνικοσοσιαλισμού, ένα είδος «βοναπαρτισμού» ή έμβρυακοφ φασισμού· ένα μείγμα κρατικού καπιταλισμού πρωσσικού στυλ και μουσολινικού κορπορατισμού.* Αεθλατεί άπ' τό πρόγραμμα του ναζισμού και των σοσιαλιστών ότι μπορεί να τόν εξυπηρετήσει· παίρνει άπ' τίς δυό παρατάξεις όχι μόνο ιδέες, αλλά και ανθρώπους. Έρωτοτροπεί με τό Γκρέγκορ Στράσσερ, τόν δημαγωγικό άνταγωνιστή του Φύρερ και διαπραγματεύεται με τό γενικό γραμματέα της γερμανικής Γενικής Συνομοσπονδίας Έργατών, τόν άμφίβολης ποιότητας Λέιπαρντ, άξιο άντίτυπο του δικού μας Ζουώ. Μιλάει για έθνικοποίηση των τραπεζών και μερικών μεγάλων βιομηχανιών. Μ' αυτό τόν τρόπο, ο κρατικός μηχανισμός θ' άπορροφούσε μερικούς καλοπροαίρετους χιτλερικούς που διάζονται κι άνυπομονούν ν' άποδείξουν τό βαθμό του ταλέντου τους και ταυτόχρονα θά ένωμάτωνα τούς εργατοκατέρες των συνδικάτων και των συνεργατικών δίνοντάς τους τήν ούρανοκατέβατη ευκαιρία να περισώσουν τά έπιχρυσωμένα τους φέουδα.

Όλη αυτή όμως ή δολοπλοκία είναι πολύ ευζαντινή κι άκόμα πολύ άρργοποιημένη για να πετύχει. Τό μόνο που καταφέρνει ο Σλάιχερ είναι να συγκεντρώσει ενάντια του ένα συνασπισμό άντιπάλων άπ' όλα τά κόμματα. Πώς άλλωστε ή «έάση» του συνδικαλιστικού κινήματος θ' άφηνε τό Λέιπαρντ να τή σύρει στο άρμα του στρατηγού και, πρό πάντων, πώς θά μπορούσε αυτός ο «βοναπαρτισμός» της τελευταίας ώρας, άκόμη και με τήν υποστήριξη του στρατού, να διατηρηθεί στην έξουσία ενάντια σ' έναν δλόκληρο λαό που άνυπομονούσε για ριζικές αλλαγές;

* Κορπορατισμός. Θεωρία του συντεχνιακού κράτους. Συντεχνιακό χαρακτήρισαν οι θεωρητικοί του Ιταλικού φασισμού τό κρά-

Πλάι στη μεγάλη, έρχεται να προστεθεί κ' ή μικρή ιστορία που ό Μπρέχτ, με μια απογοητευτική μωπικότητα έβαλε σε πρώτη μοίρα στον *Λοτούρο Ούι* του. Ό γέρο πρόεδρος Χίντεμπουργκ, για να πνίξει ένα σκάνδαλο δωροδοκίας που κινδυνεύει να τον διασύρει, καθαιρεί τον καγκελάριο φόν Σλάιχερ, που δεν τον είχε απόλυτα του χεριού του και, στις 30 Γενάρη 1933, ύστερα από συμβουλή του Πάπεν και των βαρώνων του, ανεβάζει στην έξουσία το Χίτλερ. Τό ανεπανόρθωτο επιτελέστηκε.

Ένας νεαρός κομμουνιστής σύντροφος, που τον είχε γνωρίσει στην κόκκινη συνοικία Βέντιγκ, μου στέλνει στη Γαλλία, στις 28 Φλεβάρη 1934, ένα τελευταίο μήνυμα: ή κυβέρνηση του Χίτλερ, μου γράφει, έτοιμάζει μια θεαματική επίθεση ενάντια στο Κόμμα' μετά τις εκλογές που θα γίνουν στις 5 του Μάρτη, το Κόμμα θα διαλυθεί και θ' ακυρωθούν οι έντολές των βουλευτών του. Από τώρα κιόλας προετοιμάζουν την κοινή γνώμη γι' αυτό το χτύπημα. Το προλεταριάτο είναι πολύ αποθυναμωμένο για να μπορέσει ν' αντισταθεί. Ό φίλος μου προσθέτει στο γράμμα του ένα πολύ θλιβερό ύστερόγραφο: μόλις αυτή τή στιγμή ξμαθε για την πυρπόληση του Ράιχσταγκ που έγινε την προηγούμενη νύχτα. Οι έκτακτες εκδόσεις δημοσιεύουν κιόλας την επίσημη έκδοχή: δράστες τής απόπειρας είναι οι κομμουνιστές. Πολύ θάθελα να δω αυτόν τον ήλίθιο που πυρπόλησε το Ράιχσταγκ νομίζοντας ότι δουλεύει για τό συμφέρον του προλεταριάτου! άπορεί ό φίλος μου. Και συνεχίζει: ή έθνικοσοσιαλιστική κυβέρνηση, χωρίς να χάσει λεφτό, πήρε αποφασιστικά μέτρα ενάντια στο Κόμμα' έγιναν αναρίθμητες έρευνες και συλλήψεις' ή βοηθητική αστυνομία των γαζι κλήθηκε στα όπλα' κηρύχθηκε κατάσταση πολιορκίας' τό Βερολίνο μοιάζει με στρατόπεδο' δε θ' άργή-

τος όπου τα βασικά κότταρα τής οικονομικής ζωής είναι οι επαγγελματικές ενώσεις (corporation) που λειτουργούν κάτω άπ' τον έλεγχο του κράτους.

σουν οι μαζικές εκτελέσεις. Ύπεναντία στην εργατική τάξη
έξαπολύθηκε μία φεβερή τρομοκρατία· και, καθώς σε λίγο
θα καταργηθεί χωρίς αμφισβολία το απόρρητο των επιστο-
λών, ο φίλος μου τελειώνει το τελευταίο του μήνυμα με τα
λόγια: Αυτό το γράμμα είναι πιθανότατα το τελευταίο.
Ή νύχτα έπεσε πάνω στη Γερμανία.

Μετὰ τὴν καταστροφὴν (1933)

Γύρω στὸ τέλος τοῦ Ἀπρίλη καὶ ἀρχὴς τοῦ Μάη τοῦ 1933, ὅταν ὁ Χίτλερ εἶχε πιά θρονασιτεῖ στὴν ἐξουσία, ξανακάνω ἓνα δεύτερο ταξίδι στὴ Γερμανία, ὄχι πιά μὲ τὰ πόδια, ἀλλὰ μὲ ποδήλατο. Εἶχα ἐπισκεφτεῖ τὸν Λεὼν Μπλουὺμ καὶ τοῦ ἔκθεσα τὸ πρόγραμμά μου. Μοῦ δόξατε, χωρὶς νὰ διστάσει, ἄδεια νὰ κάνω ὅ,τι νομίζω. Παρόλο πὺν σὲ μερικὰ ἀπὸ τὰ αἰσιόδοξα προγνωστικά του εἶχε ἀπατηθεῖ, τὸ καλοκαίρι τοῦ 1932, ἀπὸ τότε εἶχε καταλάβει ὅλη τὴν ἔκταση τοῦ ὄλεθρου. Τὸ ρεπορτάζ μου ἐμφανίστηκε, μερικὲς βδομάδες ὑστερότερα, στὸ καθημερινὸ ὄργανο τῆς S.P.I.O. Le Populaire.^γ

Στὴ διήγηση πὺν ἀκολουθεῖ, προσθέτω ἐδῶ δυὸ γραφικὲς λεπτομέρειες πὺν δὲν τόλμησα νὰ ἀναφέρω στὸ κείμενό μου τοῦ 1933. Στὸ δρόμο, συνήθιζα νὰ κρύβω στὸ σωλήνα τῆς μηχανῆς παράνομα ἔντυπα πὺν μοῦ ἐμπιστεύονταν παράνομοι ἀγωνιστές. Μιὰ μέρα, στὸ Βερολίνο, κάνοντας μὲ τὸ ποδήλατο μιὰ στροφὴ, ἔπεσα πάνω στὸ ποδήλατο μιᾶς κυρίας πὺν ἔρχόταν ἀντίθετα σὲ μένα. Μὲ τὴ σύγκρουση

έσπασε ή μηχανή μου· βλέποντας μακριά τή
μαύρη κάσκα ενός αστυνομικοῦ, τόβαλα στά
πόδια, κουβαλιώντας στόν ὄμο τό επικίνδυνο
μου ὄχημα.

Στήν κλειστή συγκέντρωση ναζιστῶν ποί
κατάφερα νά παρευρεθῶ, στή Δειψία, ἔκανα
κ' ἐγώ, γιά νά μή δώσω λαβή σέ ὑποψίες, το
ρωμαϊκό χαιρετισμό μαζί μέ τοὺς ἄλλους καί
μέ κατακόκκινο πρόσωπο, οὐρλιαζα κ' ἐγώ
κάθε φορά ποῦ δινόταν τό σύνθημα: Χάιλ Χί
τλερ! Αὐτός ὁ ἀποκρουστικός πιθηκισμός μοί
ἐπέτρεψε νά φέρω σέ πέρας μέχρι τέλος τή δη
μοσιογραφική μου ἀποστολή.

Όταν γύρισα στή Γαλλία, μέ ἐκπληξη δια
πίστωσα ὅτι ἡ μαρτυρία μου, ἀκόμα καί μέσο
στό Σοσιαλιστικό Κόμμα, συναντοῦσε δυσπι
στία. Ὁ μακαρίτης Ὁρέστης Ροζενφέλντ, ἀρ
χισυντάκτης τότε τοῦ Populaire, μοῦ φανέ
ρωσε μετὰ ὅτι ἔλαβε ἀπό ἀναγνώστες, πολλέ
ἐπιστολές διαμαρτυρίας, συχνά ὀργισμένες. Ἐῶ
μονα ὑπερβολικός. Εἶμονα προκατειλημμέ
νος. Ἡ γαλλική Ἀριστερά εἶχε ἀκόμα πολλή
νά μάθει.⁸

Πρόλογος στην επανέκδοση τοῦ 1945

Οἱ σημερινοὶ Γάλλοι δὲν χρειάζονται πιά, ἀλίμινο, πληροφορίες γιὰ τὴ ναζιστικὴ βαρβαρότητα. Ἡ φαϊὰ πανούκλα ποὺ ἀπλώθηκε στὴ Γερμανία στὰ 1933, πέρασε κατόπι στὸ δικό μας ἔδαφος. Ἐδῶ καὶ μόλις λίγο καιρὸ μπορέσαμε νὰ γλυτώσουμε ἀπ' αὐτή. Ἀκόμα εἴμαστε τοκκισμένοι ἀπ' τὸ βάρος τῆς.

Ὁ ἀναγνώστης δὲ θὰ βρεῖ, λοιπόν, σ' αὐτὴ τὴ μαρτυρία, λόγους γιὰ νὰ μισήσει περισσότερο. Ἐχει ἀρκετοὺς ἀπ' αὐτοὺς. Οἱ εἰκόνες ποὺ θὰ παρελάσουν μπροστά του θὰ τὸν ὀδηγήσουν ἴσως σὲ ἄλλους στοχασμοὺς. Γιὰ τέσσερα χρόνια, δὲν εἶδαμε ἀπ' τὴ Γερμανία παρά μονάχα τὴν κτηνώδη ἐφεῖη τοῦ χιτλερισμοῦ. Τίποτα τὸ περίεργο λοιπὸν ἂν τελικὰ ταυτίσαμε αὐτὰ τὰ κτήνη μὲ τὸ γερμανικὸ λαό. Ἡ περιγραφή ποὺ θ' ἀκολουθήσει θὰ μᾶς θυμίσει ὅτι ὑπάρχει καὶ μιὰ ἄλλη Γερμανία. Θὰ προσκομίσει τὴν ἀπόδειξη ὅτι τὰ καλύτερα τέκνα τῆς γερμανικῆς ἐργατικῆς τάξης, ὅχι μόνο δὲ συμπαραστάθηκαν στὸν Χίτλερ, ἀλλὰ στάθηκαν τὰ πρῶτα θύματα τῆς ναζιστικῆς βαρβαρότητας.

Μᾶς ξαναθυμίζει ὅτι αὐτὴ ἡ ἄλλη Γερμανία, ἀφοῦ προσπάθησε μάταια ν' ἀποσοθῆσει τὸ χιτλερικό χεῖμαρο, συνέχισε, κάτω ἀπ' τὴν τρομοκρατία, μέσα στὴν παρανομία καὶ μέσα στὰ στρατόπεδα καὶ στὶς φυλακές, μιὰ ἥρωική πάλη παράλληλη μ' αὐτὴ ποὺ κ' ἐμεῖς κάτω ἀπ' τὴν τρομοκρατία καὶ μέσα στὴν παρανομία, κάναμε στὴ χώρα μας.

Ὁ γάλλος ἐργάτης Τριπὼ εἶχε τὴν ἴδια γνώμη ἔσταν, μπροστά στο ἐκτελεστικό ἀπόσπασμα, φώναξε: «Ζήτω ἡ ἀντιφασιστικὴ Γερμανία!».

Οἱ κρατούμενοι τοῦ Μπούχενδαλντ συμμαρτυροῦσαν αὐτὴ τὴν ἀποφῆ ἔσταν τὴν ἐπαύριο τῆς ἀπελευθέρωσής τους ἔγραψαν σὲ μιὰ πολυγραφημένη *Οὐμανιτέ*: «Ξέρουμε πῶς ὑπάρχουν δυὸ Γερμανίες — ἡ μιὰ τοῦ Χίτλερ ποὺ πρέπει νὰ ἐξουτώσουμε κ' ἡ ἄλλη, ἡ ἀντιφασιστικὴ, ποὺ πρέπει νὰ βοηθήσουμε». Μὲ τὴ βοήθεια ποὺ πήραν, μὲ τὴ σωτηρία τους ἀπ' τὸ θάνατο πολλὰς φορές, ἀπ' τοὺς γερμανοὺς κομμουνιστὰς, σύντροφους τους στὴν αἰχμαλωσία, οἱ γάλλοι αὐτοὶ μπόρεσαν νὰ ἐπαληθεύσουν, στὴν πράξη, τί σημαίνει διεθνὴς ἀλληλεγγύη τοῦ προλεταριάτου κι ἀρνήθηκαν γι' αὐτὸ νὰ ταυτίσουν τὴ μιὰ Γερμανία μὲ τὴν ἄλλη, νὰ βάλουν στο ἴδιο σακκὶ ναζιστὰς καὶ ἀντιναζιστὰς, θύτες καὶ θύματα.

Κ' ἐδῶ ἀκόμα, στὴν κατοχὴ, παρὰ τὴ σιδερένια περὶ-θαρχία τοῦ πρωσοικοῦ μιλιταρισμοῦ, καὶ τὴν τρομοκρατία τῶν S.S., στρατιῶτες τῆς Βέρμαχτ ἀπάντησαν στίς ἐκκλησεις ποὺ τοὺς ἀπεύθυναν, στὴ γλῶσσα τους, οἱ παράνομοι δμάδες γάλλων ἐργαζομένων καὶ γερμανῶν προσφύγων. Πολλὰς φορές, Γάλλοι καὶ Γερμανοί, πολίτες καὶ στρατιωτικοί, ἐρέθησαν κάτω ἀπ' τὸ ἴδιο ἄγριο κόμμα δίωξης.

Ἔτσι, παρ' ὅλες τίς κραυγὰς γιὰ «μὴ συναδέλφωση» ποὺ ἀκούστηκαν κι ἀπ' τὰ δυὸ ἐμπόλεμα ἐπιτελεῖα, ἐργατικὰ χέρια ἀπλώθηκαν καὶ κατόρθωσαν ν' ἀνταρτωθοῦν.

Μέσα στὴν παγκόσμια ἀποχαλίνωση τῆς βαρβαρότητας ἡ Διεθνὴς δὲν εἶναι πιά σήμερα παρὰ μιὰ μικρὴ φλόγα. Καίει ὁμοῦς ἀκόμα κι αὐτὸ εἶναι πολὺ, εἶναι κιόλας ἀρκετὸ γιὰ νὰ μὴν ἀπελπίζεται γιὰ τὸ μέλλον του τὸ ἀνθρώπινο γένος.

* Ἀφερόνω αὐτὰς τίς λίγες σελίδες στὴ μνήμη τῶν Γερμανῶν ἐργαζομένων ποὺ ἔβωσαν τὴ ζωὴ τους στὴν πάλη κατὰ τοῦ φασισμοῦ καὶ ἰδιαίτερα στὴ μνήμη τοῦ συντρόφου

μου "Αρνο Μπάρ, ἀπ' τῆ Λειψία, ἐπαναστάτη ἀγωνιστή. Ὁ "Αρνο μὲ ἐσώθησε νὰ γράψω τῆ Φαιά Πανούκλα. «Ἡ Μαδρίτη, μούγραφε λίγες μέρες πρὶν, θὰ γίνει ὁ τάφος τοῦ φασισμού». Ἐκανε λάθος μονάχα στὸν τόπο καὶ στὴν ἡμερομηνία.

Τὸ τρομερὸ καθεστῶς ποὺ ἀσέληγχε πάνω στὴ Γερμανία, κ' ὕστερα πάνω στὴν Εὐρώπη, δὲν εἶναι πιά παρὰ μιὰ κακὴ ἀνάμνηση. Ἡ πάλη ὅμως δὲν τέλειωσε, ἡ καταπίεση τοῦ ἀνθρώπου ἀπ' τὸν ἄνθρωπο δὲν ἔπαυε. Στὴν ἕβια τῆ Γερμανία, οἱ ἐργαζόμενοι θγαίνουν ἀπ' τὴ μιὰ σκλαβιά γιὰ νὰ πέσουν στὴν ἄλλη. Ἄλλοθ, τὰ ἀεροπλάνα καὶ τὰ τάνκς τῶν «ἀπελευθερωτῶν» χρησιμοποιήθηκαν γιὰ νὰ κρατήσουν τοὺς λαοὺς στὸ ζυγὸ.

Κ' ἔτσι τὸ πέπλο ξεσχίζεται καὶ βλέπουμε λίγο καθαρότερα. Βλέπουμε καὶ νιώθουμε καθημερινὰ πὼς ἡ πραγματικὴ πάλη δὲ γίνεται ἀνάμεσα σὲ ἔθνη, ἀνάμεσα σὲ λαοὺς, ἀλλὰ ἀνάμεσα σὲ τάξεις.

Αὔριο, τὰ ἔθνικὰ μίσση, ποὺ χτές εἶταν σὲ ἔξαρση, θὰ παραχωρήσουν τὴ θέση τους στὴ διεθνή ἀλληλεγγύη τῶν ἐκμεταλλευσόμενων, στὸ κοινὸ μίσος τῶν λαῶν ἐνάντια στοὺς ἐκμεταλλευτῆς. Στὴ θέση τῆς παλιᾶς ἀναχρονιστικῆς κραυγῆς: «Ὁ καθένας τὸ Γερμαναρά του», θὰ μπεῖ, σ' ὅλες τὶς χῶρες, ἡ κραυγὴ τοῦ αἰῶνα μας: «Ὁ καθένας τὸν ἐκμεταλλευτὴ του».

Καὶ τότε, μαζὶ μὲ τοὺς Γερμανοὺς ἐργαζόμενους, θὰ χτίσουμε τὶς Ἐνωμένους Δημοκρατικὲς Σοσιαλιστικὲς Πολιτεῖες τῆς Εὐρώπης.

Κοιμήσου ἐν εἰρήνῃ, "Αρνο.

Ἡ πλημμυρίδα

Μερικὲς ἑκατοντάδες χιλιόμετρα ἀπὸ δῶ, ἄνθρωποι σὺν καὶ μᾶς ζοῦν μέσα σ' ἓναν ἀλλιώτικο κόσμο, ἓναν κόσμο κλειστό, ὅπου τίποτα ἀπ' ὅσα συγκροτοῦν τὸν τρόπο ποῦ σκεφτόμαστε, ποῦ αἰσθανόμαστε καὶ ποῦ ἀγωνιζόμαστε, δὲ γίνεται δεχτό. Τὴν περασμένη χρονιά, προβλέποντας τὴν καταστροφή, θέλησα νὰ γνωρίσω τὴ σοσιαλιστικὴ καὶ ἐπαναστατικὴ ἐκείνη Γερμανία ποῦ σήμερα κείτεται κομματιασμένη καὶ δολοφονημένη.

Κλείνω τὰ μάτια καὶ ξαναβλέπω τ' ἄπειρα ἐκεῖνα ἐργατικά πλήθη, φλογερὰ καὶ πειθαρχημένα, ἐκεῖνα τὰ τόσο ἄμορφα, τόσο πολὺ ἄμορφα, Σπίτια τοῦ Λακῦ. Σανακούω τὰ θριαμβικὰ τραγούδια τῆς προλεταριακῆς νεολαίας. Ἀναπολῶ τὴν ἀργὴ καὶ σταθερὴ ἐκείνη κίνηση γιὰ τὴν πραγμάτωση τῆς ἐνότητος στὴ δράση ποῦ ἀπ' τὰ κάτω ἄρχιζε στὶς μάζες...

Πάνω ἀπ' ὄλ' αὐτὰ πέρασε ἡ φαιδὰ πανούκλα.

Τί συγκεκριμένες καταστροφές ἔφερε; Τί ἀπόμεινε ἀπ' αὐτὴ τὴ Γερμανία ποῦ γνωρίσαμε, κατανοήσαμε καὶ ἀγαπήσαμε;

Ξαναγύρισα ἐκεῖ κάτω. Πάνω στὸ ποδῆλατο, ἀπ' τὴν Κολωνία στὸ Ἄμβουργο, ἀπ' τὸ Ἄμβουργο στὸ Βερολίνο καὶ στὴ Λειψία, ἀνακατώθηκα μὲ τοὺς ἀνθρώπους τῶν πόλεων καὶ τῶν χωριῶν, ἔχοντας γιὰ κατάλυμα, ὅπως καὶ πῆρσις,

τούς ξενώνες νεότητάς που μόνοι τους είναι ένας μικρόκοσμος της Γερμανίας; προσπάθησα να δω, γ' ακούσω, να καταλάβω.

Ένας σοσιαλιστής που ταξιδεύει σήμερα απ' την άλλη μεριά του Ρήνου, συχνά έχει την εντύπωση ότι περιπλανιέται μέσα στα έρειπια μιας πόλης που καταστράφηκε από σεισμό. Έδω, πριν από μερικούς μήνες ακόμα, είχαν ή έδρα του κόμματος, το συνδικάτου, της εφημερίδας; εκεί είχαν το εργατικό βιβλιοπωλείο. Τώρα σ' όλα αυτά τα κτίρια κυματίζουν τεράστια λάβαρα μ' άγκυλωτό σταυρό. Ο δρόμος αυτός είχαν ένας «κόκκινος δρόμος» ήξεραν εδώ να μάχονται. Σήμερα, βλέπεις μονάχα δουδούς ανθρώπους, με βλέμμα ανήσυχο και θλιμμένο, ενώ τα πιτσιρικά σε ξεκουφαίνουν με τα Χάιλ Χίτλερ τους.

Κάθε τι που αγαπούσαμε απ' τη χτισινή Γερμανία, κάθε τι που θα ξαναδούμε μιιά μέρα στην αύριανή, ή σταχτόχρωμη πλημμυρίδα, αν δεν το έπνιξε, το σκέπασε. Πρέπει να μπούμε στα τρισβάθα των σπιτιών και στα τρισβάθα των φυχών για να ξαναδρούμε την ταξική συνείδηση, τη θερμή συντροφικότητα, την αίσθηση της συλλογικής ζωής, την ώριμότητα και την κουλτούρα, την επαναστατική πίστη που είναι και μένουν άρετές των Γερμανών εργατών. Κ' ή φλόγα αυτή, παρά τις άγριες προσπάθειες να τη σβύσουν, καίει πάντοτε, μέσ στη σιωπή και το σκοτάδι. Κι αντίθετα, ή άλλη Γερμανία απλώνεται στο φως της μέρας, μ' όλη την ασχήμια της, το ξύπνημα των κακών ενστίχτων της, την κτηνωδία της και το θόρυθο της μπόττας της. Πώς μπορώ να σ' περιγράψω τί νιώθει κανείς σ' αυτή τη χώρα; Δεν είναι, πιστεύω, δυνατό γ' αγαπήσεις περισσότερο και να μσήσεις πιο πολύ.

Κι όμως, πρέπει να ξεπεράσω την αηδία μου και να προσπαθήσω να καταλάβω. Ν' αναθεματίζεις τους «σταχτόχρωμους ληστές» είναι εύκολο πράγμα. Το χιτλερικό κόμμα

όμως είν' ένα τόσο παράδοξο (μ' ἄλη τῆ σημασία τῆς λέξης) φαινόμενο πού τὰ ἐκδικητικά ἐπίθετα δέν ἀρκοῦν γιά νά τὸ ἐξηγήσουν. Βγήκε ἀπ' τὰ βάθη τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ. Στάθηκε ἀκατανίκητο γιατί εἶταν λαϊκό, γι' αὐτὸ μπόρεσε νά σκρῶσει τὰ πάντα, γι' αὐτὸ τὰ διχασμένα ἐργατικά κόμματα δὲ μπόρεσαν νά τοῦ ἀντισταθοῦν, γι' αὐτὸ ἡ παλιά, ἀντιδραστικὴ καὶ φεουδαλικὴ Γερμανία ὑποχρεώθηκε, παρὰ τὴ θέλησὴ τῆς, νά τοῦ ἀδειάσει τόπο.

Εἶναι ἀλήθεια, βέβαια, ὅτι στὴ στρατιὰ τῶν ναζι βρῆκε παχνί τὸ κατακάθι τοῦ πληθυσμοῦ. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἐκεῖ βρῆκε τὴν εὐκαιρία νά τραμπουκίσει, νά παῖξει μὲ τὸ πιστόλι. Πίσω του όμως θρίσκει τὴ ἀγροτικὴ μάζα, μὲ τ' ἀπούλητα προϊόντα τῆς καὶ τὰ χαμηλὰ μεροκάματα, ὀλόκληρη ἡ μεσοκία τάξη πού θρίσκειτ' ἐν ἀποσύνθεσιν, οἱ μικροαστοὶ πού καταστράφηκαν ἀπ' τὸν πληθωρισμὸ καὶ τὴν κρίση καὶ πού μάχονται ἐνάντια στὸν ἀνταγωνισμὸ τοῦ μεγάλου κεφαλαίου, ἐνάντια στὴν προλεταριοποίησιν πού τοὺς ἀπειλεῖ· κι ἀκόμα πλατιά στρώματα ἐργατῶν μὲ κλονισμένα τὰ νεῦρα ἀπ' τὴν πείνα καὶ τὴν ἀνεργία· καί, προπάντων, μιὰ νεολαία χωρὶς ψωμί, χωρὶς δουλειά, χωρὶς μέλλον.

Πρέπει νάχει δει κανεὶς μὲ τὰ μάτια του τί ὑπόφερε τὰ τελευταῖα τοῦτα χρόνια ἡ Γερμανία — κ' ὑποφέρει κάθε μέρα καὶ πῶς πολὺ —, ὅχι βέβαια γιά νά συγχωρήσει, ἀλλὰ γιά νά καταλάβει. Πρέπει νά γνώρισε τίς οὐρὲς στά γραφεῖα ἀνεργίας — οὐσιαστικὴ πράξιν μὲς ἀπρακτῆς ζωῆς —, τὸ ξεροκόμματο γιά δείπνο, τοὺς νεκροὺς ἀνεργούς ν' ἀλητεύσουν μ' ἀδειανὸ στομάχι στοὺς δρόμους ἢ νά τραγουδᾶνε τὸ παράκονό τους στίς αὐλὲς τῶν φτωχόσπιτων, γιά νά βρεῖ τὸ μυστικὸ αὐτῆς τῆς συλλογικῆς, παθολογικῆς κι ἀπεγνωσμένης παραφροσύνῃς.

Κ' ἡ ἀπέραντη τούτη μάζα, συγχισμένα, ζητάει τὸ σοσιαλισμὸ, πού τὸν νιώθει μοίρα τῆς, πού τὸν περιμένει νά βάλει τέλος στὸ γολγοθά τῆς. Τὸ σοσιαλισμὸ πού δεκατέσσερα χρόνια συνέχεται τὸν περίμενε ἀπ' τὰ προλεταριακὰ κόμ-

ματα, που της τον είχαν υποσχεθεί χωρίς να μπορέσουν να της τον δώσουν· τώρα, πιστεύει με πίστη ακράδαντη πως θα της τον φέρει ο Χίτλερ. Άγρότες των ανατολικών περιοχών που περιμένουν τον άναδασμό της γης, μικρομαγαζάτορες που απαιτούν προστασία απέναντι στο μεγάλο εμπορικό και χρηματιστικό κεφάλαιο, προλετάριοι που μονάχα με «Έπανάσταση» μπορεί να ικανοποιηθεί, όλοι αυτοί, γυναίκες κι άντρες, σχηματίζουν το κόμμα αυτό που, άκατανίκητο, συγχίζει στα τυφλά την πορεία του.

Μέχρι πού; Είναι μια βολίδα που την τροχιά της δε μπορούμε βέβαια να υπολογίσουμε. Έκείνο όμως που είναι βέβαιο, είναι ότι προχωρεί πάντα με την ίδια ταχύτητα. Κάποια μέρα, όλο αυτό θα τελειώσει μ' ένα δυστύχημα, μ' έναν τρομερό κλονισμό...

Σπρωγμένοι απ' αυτό το ρεύμα, οι άρχηγοί, στην κορυφή, προσπαθούν, με φοβερή ταχύτητα, μ' έναν πυρετό κακής ποιότητας, να χτίσουν σε λίγες εβδομάδες για την αιωνιότητα. Από τώρα κιόλας, σ' όλες τις πόλεις και τα χωριά, πήραν το όνομα του Άδόλφου Χίτλερ. Χωρίς να υπολογίσουμε τα σχολεία Γκαίμπελς και τα ιδρύματα Γκαίριγκ. Στους λόγους λένε και ξαναλένε επίμονα ότι το Τρίτο Ράιχ θα διαρκέσει αιώνια. Συνέχεια θγαίνουν νέα διατάγματα και νόμοι, συνέχεια δίνονται όνομασίες.

Δέ θέλει ρώτημα πως μάταια θ' αναζητήσει κανείς έστω κ' ένα ίχνος σοσιαλισμού στους αίφνιδιασμούς αυτούς. Υπάρχει όμως μια εκπληκτική όργάνωση (στη Γερμανία θρυσκόμαστε άλλωστε), με άναμφισβήτητη τόλμη και ταυτόχρονα ένας χοντροκοιμημένος και νηπιακός κυνισμός.

Άλλά όχτιώ εκατομμύρια άνεργοι περιμένουν ψομί κ' ή δίψα για σοσιαλισμό έχει βαθιά ριζώσει στην καρδιά του Γερμανού.

Όταν όμως θάρθει ή μέρα — και δεν είναι μακριά — που οι μάζες θα καταλάβουν ότι άπατήθηκαν, τότε οι ναζί πιστεύουν ότι θάχουν προλάβει να όργανώσουν με τόσο δυνατή έξουσία ώστε να μπορεί ν' άντισταθεί σ' όλες τις θύελλες.

Θὰ πᾶμε πρῶτα στὸν ἐχθρό, στὴ νικητὴ τῆς ἡμέρας.

*Ὑστερα θὰ πᾶμε νὰ ἐροῦμε τοὺς φίλους μας τῆς ἄλλης Γερμανίας πού, στὴν παρανομία καὶ κάτω ἀπ' τὴν τρομοκρατία, μὲ μικρὲς ομάδες σίγουρων ἀγωνιστῶν καὶ λησμονώντας τὶς ἀδελφοκτόνες διαμάχες τοῦ παρελθόντος, συνεχίζουν τὴν πάλη. Θὰ μᾶς δεχτοῦν μὲ τὴν ἀπλή τούτη φράση:

— Μείναμε αὐτὸ πού εἴμαστε.

Ἡ φαιά κανούκλα πέρασε, χωρὶς νὰ τοὺς λυγίσει.

Νεολαία σέ παραφροσύνη

Πρέπει, γιά ν' ἀρχίσουμε, νά ξρθάτε μαζί μου κοντά σέ τρελλούς. Τόσο τό χειρότερο ἂν δυσκολευταίτε νά καταλάβετε· θά κάνετε ὅ,τι ἐγώ· θά κυριαρχήσατε στά νεῦρα σας.

Ὅταν συγκεντρώνω τίς ἀναμνήσεις μου καί προσπαθῶ νά θυμηθῶ μέ ἀκρίβεια τήν ἡμερομηνία τῆς εἰσόδου μου σ' αὐτό τό φανταστικό κόσμο, μέ εἰκόνα μούρχεται στό μυαλό: Ὁ ξενώνας νεότητος τοῦ Ἔσπεν, ἓνα κυριακάτικο ἀπόγευμα. Ἔσπεν, ἡ θλιμμένη ἐργατοπούλη, γκριζα καί συννεφιασμένη, ἡ πόλη τοῦ Κρούπ... Ἐκεῖ μέσα, τήν περασμένη χρονιά, θά δρίσκατε ἡσυχούς θαμῶνες, νά φτιάχνουν τό βραδινό κολατσιό τους.

Σήμερα ἕμωσ, ἡ μεγάλη αἴθουσα εἶναι ἀσφυκτικά γεμάτη, ἔχι ἀπό νεαρούς πλάνητες, ἀλλ' ἀπό ἀγόρια καί κορίτσια τοῦ Ἔσπεν, παιδιὰ προλετάρων. Τί ζέστη πού κάνει! Μυρωδιά κλεισούρας καί πετσοῦ. Αὐτά τὰ ἐργατόπαιδα εἶναι ποδημένα μέ μπόττες καί σφιχτοδεμένα μέ ζωστήρες τὰ περισσότερα καί πάνω ἀπ' τό χακί τους πουκάμισο κρέμεται ἡ μαύρη γραβάτα τῆς «χιτλερικήσ νεολαίας». Τὰ κορίτσια φορᾶνε μικρά φαιδχρωμα πουκαμισάκια πολὺ ἀρσενικά καί πολὺ στρατιωτικά μέ τό σῆμα τοῦ ἀγκυλωτοῦ σταυροῦ στό πέτο.

Ποτέ, σέ ξενώνα νεότητος, δὲν εἶχα ξαναθεῖ τέτοιο

πράγμα. Έχω την αίσθηση ότι είμαι ανεπιθύμητος. Θα με προκαλέσουν να εγώ εξω; Όχι. Θα με αγνοήσουν. Θα με μεταχειριστούν με μιάν «άνωτερη» περιφρόνηση· δε θα θελήσουν καν να μάθουν πώς νιώθει ένας ξένος, ένας άνθρωπος απ' τον άλλο κόσμο, ένας άνθρωπος που δε χτυπάει τα τακούνια του, που λέει «καλημέρα» κι όχι Χάιλ Χίτλερ!

Υπάρχουν και μουσικοί, καθαρίστες, μέσα σ' αυτή τη νεολογιστική συγκέντρωση, μέσα σ' αυτή την έφηβική φαντασία. Αναπολώ τα τόσο τρυφερά, τόσο μπρόμικα, χαριτωμένα τραγούδια των δρόμων, που ακούγονταν πέρσι. Δεν είναι όμως τώρα ώρα για ρομαντισμούς. Χτυπάνε τις χορδές των οργάνων τους με σιδερένια δάχτυλα, τραγουδάνε με φωνές που σε ξεκουφαίνουν, σαν ένας άνθρωπος, τους ύμνους της εποχής: «Τα τόγματα δρόμου περνάνε... Το φλίμπουρο του Χίτλερ στη μάχη μ'ας καλεί...». Ούτε λεπτό δε σταματάνε. Ούτε ένα καλαμπούρι, μι'ά λέξη τρυφερή, ένα χαμόγελο. Καιρός να πάρουν ανάσα, ξαναρχίζουν. Λέγε ολόκληρο το ρεπερτόριο· τα τζάμια τρίζουν.

Αναμφίβολα, όταν τραγουδάνε έτσι, όλοι μαζί, δε νιώθουν την πείνα· δε φάχνουν για το «πώς» και το «γιατί» των πραγμάτων. Μια κ' είναι πενήντα, πλάι πλάι, κι ούλιάζουν το ίδιο ρεφραίν, θα πρέπει αναμφισβήτητα να έχουν δίκιο.

Τά λέγε όλα, ακόμα και τα «πατριωτικά» τραγούδια της παλιάς Γερμανίας. Ο έχθρος, ο *Franzose*, δίνει και παίρνει, όπως ο «Μπός» στα δικά μας έμβατήρια.

Ένας νεαρός, λιγότερο φανατισμένος απ' τους άλλους, σκύβει και μου σφυρίζει στ' αυτή:

— Έλπίζω ότι δεν καταλαβαίνεις τα λόγια...

Οί άλλοι όμως είναι ανίκανοι να νιώσουν τέτοια ανησυχία.

Επιτέλους, γίνεται μι'ά παύση. Για να πω κάτι, αναφέρομαι στην εξασθένηση, στους όχθω έκατομμύρια ανέργους.

— Όχι πιά τώρα! μπαίνει στη μέση ένας δωδεκά-

χρονος μικρός, μ' ένα τόνο έκπληξης κ' επίπληξης στη φωνή του.

Κ' οί άλλοι, όλοι μαζί πάλι, διασαφηνίζουν:

—'Ο Χίτλερ ύποσχέθηκε ότι σε τέσσερα χρόνια δε θα υπάρχουν άνεργοι...

Μόνιμη και μηχανική απάντηση που θα την άκούω για μέρες και για εβδομάδες απ' το στόμα νέων, μεσόκοπων και γέρων.

'Ο επιστάτης του ξενώνα, ένας έργάτης του Κρούπ, με το μπλε προλεταριακό του κασκέτο, κοιτάζει σκαφτικός, απ' την πόρτα, αυτό το άπειλητικό θέαμα. Κατεβάζει όμως το κεφάλι και σιωπάει.

Σέβομαι τη σιωπή του. Τόσες προσπάθειες και τόση πάλη, στο εργατικό αυτό Ρούρ, για να φτάσουμε εδώ!

Στο Λούμπεν, είναι ακόμα χειρότερα. Τόν ξενώνα νεότητος, στέκι της σοσιαλιστικής νεολαίας άλλοτε, κατέχουν τώρα οί φαιοχίτωνες. 'Ο επιστάτης του είναι ένας νεαρός S.A., με μπότες και ζωστήρες. Πολύ τυπικός. "Όταν του ζητάς μιá πληροφορία, χτυπάει τά τακούνια και δίνει μιá κοφτή και σύντομη απάντηση σαν φαντάρος την ώρα της αναφοράς.

Στόν ξενώνα είχαν καταλάβει για μερικές μέρες τάγματα έφόδου κι άφησαν τά χνάρια τους στο χάνι. 'Απ' το πρωί ως το θράδυ, ή χιτλερική νεολαία της πόλης χρησιμοποιεί τη μεγάλη σκιερή αύλή — όπου θα μπορούσε κανείς να ρεμβάσει πολύ ώραία — για να σχηματίζει γραμμές και στοίχους και για να κάνει κλίσεις επί δεξιά κ' επί αριστερά με άψογο τρόπο. Παραγγέλματα και κόντρα παραγγέλματα, επιθεώρηση των στολών, τίποτα δε λείπει.

"Όταν γίνεται διάλειμμα, κάποιος απ' αυτούς τους νεαρούς πολεμόχαρους, έρχεται και κάθεται πλάι μου κι αρχίζει φιλικά τη συζήτηση:

— Στη χώρα σας, στη Γαλλία, έχετε κ' εκεί εθνικοσοσιαλιστές με στολή;

— Η άρνητική μου απάντηση φαίνεται να τον απογοητεύει. Του είχαν πει και ξαναπει πολλές φορές ότι ο φασισμός άπλωνόταν παντού...

Καί, καθώς αποστολμάω μερικές παρατηρήσεις, στηρίζει τους δυο άγκωνες του στο τραπέζι και ρωτάει με πολλή πεποίθηση:

— Μά στο κάτω-κάτω, δε σώσαμε τον κόσμο απ' το μπολσεβικισμό;

— Έχω την εντύπωση ότι βρίσκομαι σ' έναν κόσμο κατάκλειστο, όπου καμιά επαφή δεν είναι δυνατή. Τί να του πω; Η γλώσσα μου θα του είναι άκατανόητη. Αυτοί οι σκληροπυρηνικοί πρωτόγονοι αλληλοφανατίζονται μεταξύ τους, κλεισμένοι στο δικό τους κόσμο.

— Πληροφορηθήκαμε με τηλεφώνημα σήμερα το πρωί, ότι τριανταοχτώ Γάλλοι κατάσκοποι βρίσκονται στην περιοχή... μου λένε νεαροί «S.A.» μ' έναν τόνο σοβαρό κ' εγκάρδιο ταυτόχρονα.

Είμαι από μια χώρα όπου έχουν ακόμα την ενοχλητική συνήθεια να συζητάνε:

— Μά, πώς γίνεται να βρίσκονται τριανταοχτώ κατάσκοποι όλοι μαζί; Συνήθως, οι κατάσκοποι δουλεύουν ο καθένας μόνος του...

— Μά ναί, αυτό θέλαμε να πούμε. Ο καθένας είναι μόνος του, αλλά όλοι μαζί είναι τριανταοχτώ... βεβαιώνουν οι νεαροί «S.A.» με πεισματάρικη σιγουριά.

Καί καθώς κρίνω άνώφελο ν' απαντήσω, ό ένας τους με κοιτάζει ίσια στά μάτια:

— Ξέρεις τί κάνουν στους κατάσκοπους σ' όλες τις χώρες;

— Για μένα τὸ λές αυτό;

— Όχι... Ξέρεις όμως τί τους κάνουν;

— Πές μου να μάθω...

— Τους κρεμάνει!

Και κάνει την κίνηση της θηλειᾶς στο λαιμό.

Γιὰ νὰ διασκεδάσω τις κακόβουλες σκέψεις αὐτῶν τῶν νέων, τοὺς προσφέρω τσιγάρα.

Δὲν εἶχαμε ἀκόμα καπνίσει τὸ πρῶτο καὶ νὰ κιόλας ἕνας S.S. μὲ μαύρο πηλίκιο μὲ μιά νεκροκεφαλή πάνω, ἔρχεται πρὸς τὸ μέρος μου μὲ ὄμμα ρυθμικὸ καὶ στέκεται σὲ ἀπόσταση τριῶν μέτρων:

— Ἡ ἀστυνομία θέλει νὰ δεῖ τὰ χαρτιά σας. Θέλετε νὰ ἔρθετε μαζί μου;

— Μὲ μεγάλη εὐχαρίστηση...

Ἄλιμονο! Τὰ χαρτιά μου εἶναι ἐντάξει καὶ ἐν εἶμαι ἕνας ἀπ' τοὺς «τριανταοχτῶ».

Τὴν ἄλλη μέρα τὸ πρωῒ, ἐνῶ φεύγω, ὁ ἐπιστάτης τοῦ ξενοῦνα, χτυπώντας τὰ τακούνια του, μοῦ ἀναγγέλλει, ξαλαφρωμένος καὶ φιλικός:

— Ἔνα καλὸ νέο! Μᾶς τηλεφώνησαν ἀπ' τὸ Πόστοκ: κ' οἱ τριανταοχτῶ γάλλοι κατάσκοποι πιάστηκαν... Θὰ σᾶς ξαναδῶ μ' εὐχαρίστηση... *Χάιλ Κίτλερ!*

Χιτλερικές Κυριακές

Τὴν ἑβδομὴ μέρα κάθε βδομάδας, ἡ συλλογικὴ παραφροσύνη ξεπερνάει κάθε ὄριο.

Ἄπ' τὶς ἑπτὰ τὸ πρωί, ἀρχίζει τὸ μεγάφωνο: ὁ ὕμνος τοῦ Χόρστ Βέσσελ, ἐθνικὴ ἐπανάσταση, ξύπνα Γερμανία... Πηδᾶνε ἀπ' τὸ κρεβάτι μὲ τὰ νεθρα κιόλας τεντωμένα. Στὸν τοίχο, ἓνα γιγάντιο πορτραῖτο τοῦ Χίτλερ ἀποσελειώνει τὸ μεθῦσι τους. Ἀπλώνουσι σημαίες κόκκινες μὲ ἀγκυλωτὸ σταυρὸ τόσο μεγάλες, ποὺ οἱ κάτοικοι τοῦ ἀποκάτω διαμερίσματος παύουν νὰ βλέπουν ἥλιο. Πίνουνε γρήγορα ἓνα φλυτζάνι ἐρξάτε καφέ· τί κι ἂν ἡ μικρὴ φετούλα μαῦρο φωμί δὲ γεμίζει τὸ στομάχι! Ἡ Γερμανία ξύπνησε· ἡ ζωὴ εἶναι ὥραία.

Στὴ *Beobachter*, διαβάζουμε τὸ πρόγραμμα τῆς μέρας. Ἄπ' τὶς 8 μέχρι τὶς 9, συναυλία ἀπ' τὴν ὀρχήστρα τοῦ 42ου τάγματος ἐφόδου στὴν πλατεία Ἀδόλφου Χίτλερ. Ἀντιπροσωπεύει παλιῶν πολεμιστῶν ἤρθαν ἀπ' τὰ χωριά, μὲ τὶς παλιές τους στολές. Βλέπω μυτερὰ κράνη καὶ χιτῶνια τῶν αὐσάρων τοῦ θανάτου.

— Κάνε γρήγορα Ὅττο, σφίξε τὸ ζωστήρα σου. Οὔτε ἓνα λεπτὸ δὲ θέλω νὰ χάσω ἀπ' αὐτὸ τὸ ὥραιο θέαμα!

Οἱ νεαροὶ ἀδελφοὶ τοῦ Ὅττο ξετρελλαίνονται, ἀκούγοντας ν' ἀντηχοῦν στὴν ἀσφαλτο τὰ πρῶτα δῆγματα ἀπ' τὶς μπότες.

—⁷Α! Μαμά, είναι οι S.A...

Στά χείλη αὐτῶν τῶν ξετρελλαμένων κοριτσιῶν, οἱ λέξεις S.A., S.S.... θουλίζουν σὰ μέλισσες πρὸ ἀπλώνουν τὸ βουητό τους στὴν ἐξοχή. Χωρὶς μπόττες, χωρὶς μυρουδιὰ πετοισθῶ καὶ χωρὶς ὕψος ἀρειμάνιου καὶ ἄγριου πολεμιστῆ, εἶναι ἀδύνατο σήμερα νὰ καταχτήσεις τοῦτες τὶς Βρουγχίλδες. Μέσα στὸ χιτλερισμὸ βρίσκουν διέξοδο πολλὲς συμπλεγματικὲς σεξουαλικὲς διαταραχές.

Ἡ ὀρχήστρα τελείωσε. Στάθηκαν προσοχή, χαιρέτησαν ρωμαϊκὰ κι ὁ μαέστρος ἀπάντησε μὲ τὸν ἴδιο τρόπο. Ξαναεἶπαν ὅλοι μαζί, γιὰ χιλιοστὴ φορά, τὶς στροφές πρὸ ἡλεκτρίζουν. Τώρα, σὰ κάθε συνοικία, μπροστὰ στὴν μπυραρία πρὸ εἶναι τὸ μόνιμο στέκι τῶν ὀργανώσεών τους, οἱ S.A. κ' οἱ S.S., ἡ χιτλερικὴ νεολαία, συγκεντρώνονται. Στὰ παράθυρα τῶν σπιτιῶν, χοντρές μαμάδες κοιτάζουν συγκινημένες τὸ θέαμα. Τ' ἀγόρια τους εἶναι κιόλας στὴ γραμμὴ, ἀκίνητα, μὲ τὸ κεφάλι ψηλὰ καὶ τὸ πηγγυρὸ σφιγμένο κάτω ἀπ' τὸ γέλιο τοῦ καπέλλου. Παράγγεσμα, ἐπιθεώρησι στολῆς. Ἀνάπαυσι! Ἕνας νεαρὸς ἀρχηγὸς οὐρλιάζει μὲ βραχνή φωνή μεγάλη λόγια:

— Εἴσαστε οἱ ἄγνωστοι στρατιῶτες τοῦ φαιοῦ στρατοῦ. Νὰ εἴσαστε πάντοτε ἕτοιμοι νὰ πεθάνετε γιὰ τὸν Χίτλερ, τὴν ἐπανάστασι καὶ τὴν πατρίδα!

Τὸ τιμῆμα αὐτῆς τῆς χιτλερικῆς νεολαίας ὀργάνωσε μιὰ ἐξοδο στὴν ὑπαιθρο. Στὴν ἄκρη τοῦ δρόμου εἶναι σταματημένα δυὸ καμιόνια στολισμένα μὲ φύλλωμα καὶ μὲ σημαίες. Ἀλλά, πρὶν παραδοθοῦν στὶς χαρὲς τῆς φύσης, πρέπει νὰ κάνουν καὶ λίγη προπαγάνδα. Ἡ συνοικία, πρὸ χτὲς ἀκόμα εἶταν «μαρξιστικὴ», δὲν ἔχει ἀκόμα προσχωρήσει. Ἔτσι, μὲ ὄμμα ρυθμικὸ, μέσ' ἀπ' τοὺς δρόμους, οἱ νεαροὶ αὐτοὶ γαζι περνᾶνε, τραγουδιώντας μὲ ἀντρίκια κιόλας φωνή, ἕνα ἐμβατήριο κλεμένο ἀπ' τοὺς κομμουνιστὰς, ὅπου ἀκούγεται καὶ ξανακούγεται σὰ λάιτ μοτιῖ: «Ἀριστερά... Ἀριστερά...». Νὰ μὴν εἶχαν τὴ σταχτόχρωμη στολή, θὰ νόμιζε κανεὶς πῶς εἶναι οἱ περήφανοι «μαχητὰς τοῦ κόκκινου μέτωπου» πρὸ

κάποτε κυριαρχούσαν στο πεζοδρόμιο. Στα παράθυρα, παρά τον καταραμένο εκείνο άγκυλωτό σταυρό, τὰ λάβαρα είναι, δπως και χτές, κόκκινα σαν αίμα.

Ἡ επίδειξη τέλειωσε, ἡ νεολαία χώνεται στὰ καμινία καὶ μέσα σὲ μὰ μυρωδιὰ ἀπὸ ἰβρώτα καὶ πετοί, θὰ κραυγάζει καὶ θὰ χαιρετάει ρωμαϊκὰ, μεθυσμένη, μέχρι τὸ βράδυ.

Στὶς ἔντεκα ἡ ὄρα, ἀνάγγειλε ἡ *Beobachter*, θὰ γίνεαι στὴν πλατεία μεγάλη συγκέντρωση τῶν S.A. καὶ τῶν S.S. Ἀπὸ παντοῦ, καταφτάνουν τὰ τάγματα. Τὰ παραγγέλματα δίνουν καὶ παίρνουν. Τὰ τακούνια χτυπάνε μὲ κρότο. Τὸ πλήθος μεγαλώνει κάθε λεπτὸ καὶ περισσότερο. Πολλοὶ μικροαστοὶ καὶ γυναῖκες. Προλετάριοι λίγοι.

Ἐνας γέρος, ντυμένος μ' εὐπρέπεια — συνταξιούχος καθηγητῆς ἄραγε ἡ παλιὸς κτηματίας καταστραμμένος ἀπ' τὸν πληθωρισμὸ; — ἐκδηλώνει τὴν ἀγάπη του γιὰ τὸ Φύρερ στὸ αὐτὸ τοῦ διπλανοῦ του:

— Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἑτοιμὸς νὰ χύσει μέχρι τελευταία σταγόνα τὸ αἷμα του γιὰ μᾶς...

Σὲ λίγο, ἡ πλατεία δὲν εἶναι παρά ἕνα ἀπέραντο ἀνθρώπινο τετράγωνο μὲ φακὰ καὶ μαυρα πηλίκια. Ἐδῶ καὶ μὴ ὄρα, ὄλοι στέκονται ὄρθιοι.

Τελικὰ, φτάνουν οἱ μεγάλοι ἀρχηγοί, περιζωμένοι κωμικά, μὲ τὰ χοντρά τους καπούλια σφιγμένα σὲ στενὰ παντελόνια. Ἐπιθεώρηση. Ὅλες αὐτὲς οἱ χιλιάδες στέκουν προσχῆ. Κατόπιν, ὁ ἀναπόφευκτος λόγος ποὺ μεταδίδεται ἀπ' τὰ μεγάφωνα, ἐκθειάζοντας τὴν ἐθνικὴ ἐπανάσταση. Λόγια τοῦ ἀέρα, εὐγλωττία χοντροκομμένη καὶ πρωτόγονη ἀλλὰ ὀπλοποιημένη μὲ πανουργία. Ὁ ρήτορας, ἕνας φόν τάδε, παλιὸς ἀξιωματικὸς τοῦ Γουλιέλμου II χωρὶς ἀμφισβολία, ξέρεαι νὰ ξεχνᾷ: γιὰ λίγο τὴν κομψὴ γλώσσα. Καὶ τὰ βραχνιασμένα ξεφωνητὰ του συγκλονίζουνε μέχρι τὸ κόκκαλο τὴν ἐρεθισμένη τούτη νεολαία, αὐτοὺς τοὺς πειναλέους ἀνεργούς.

Ἀρχίζει νὰ πέφτει βροχῆ. Σὲ λιγάκι γίνεται κατακλυσμός. Τὰ φακὰ χιτώνια μουλιάζουν καὶ παίρνουν ἕνα χρώμα λασπερό. Κανένας ὁμοίως δὲν κουνιέται. Κάτω ἀπ' τὴ νερο-

ποντή, ή όμιλία θά συνεχιστεί άλλη μιá ώρα. Μονάχα, κάθε τόσο, μέσ' στίς γραμμές σχηματίζεται ένα κενό. Κάποιος πέφτει, από κρού και παίνα. Βιαστικά, τόν παίρνουν νοσοκόμοι.

— *Χάιλ! Χάιλ! Χάιλ!* ούρλιάζουν στο τέλος, σάν σέ συμπέρασμα, πέντε χιλιάδες παγωμένα στήθια.

Ύστερα, τó ένα πίσω άπ' τó άλλο, τά τάγματα ξεκινάνε. Αρχίζει ή κυριακάτικη πορεία. Τριάντα χιλιόμετρα στην ύπαιθρο, μέ τή μουσική μπροστά.

Μπροστά σέ κάθε σημαία, οι κοιλαράδες μικροαστοι χαιρετάνε ρωμαϊκά. Κοιτάζω τή μονότονη παρέλαση, τούτη τή φάλαγγα τών άδυνατισμένων νεαρών. Έδω και κει, ανάμεσα τους, ένα μουστάκι μεγάλου ή κάποια γκριζα μαλλιά. Είναι τά στελέχη, οι παλιοί «όπαξισματικοί» τού αυτοκρατορικού στρατού, οι σίγουροι...

Έργάτες μέ πολιτικά, μέ τó σήμα στο πέτο, έρχονται κι αυτοί άπό πίσω, στη σειρά: άπλά μέλη τού Κόμματος, πού τους έπιασε κι αυτούς ή λύσσα τής πορείας, ή μέλη τών έθνικοσοσιαλιστικών «εργοστασιακών πυρήνων». Σά νά ντρέπονται κάπως πού φοράνε πολιτικά, τραγουδάνε πιδ δυνατό άπ' τούς άλλους.

Μέ άσυγκράτητη όρμή και φασαρία, οι μοτοσυκλετιστές θγαίνουν μπροστά: δυό σέ κάθε μηχανή, σέ κανονική άπόσταση μεταξύ τους, και μέ δαιμονισμένη ταχύτητα, δίνουν τήν έντύπωση ότι φεύγουν για έκστρατεία αντιποίνων.

Marschieren... Marschieren... μαγική λέξη πού κυριαρχεί σήμερα σ' όλόκληρη τή Γερμανία, πού ακούγεται σέ κάθε στροφή τών έμβατηρίων, πού γράφεται άπό κάθε πληρωμένο κοντυλοφόρο. Βαδίζουν. Θά βαδίσουν όλόγισια μπροστά τους μέχρι τó θράδυ.

Χωρίς άνάσα, θά διασχίσουν χωρικά άναστατωμένα, πυρετωμένα κι αυτά' και τά μωρά τών τριών χρόνων θά φω-

νάζουν Χάιλ Χίτλερ / Θα συναντήσουν στο δρόμο κι άλλους στρατούς νά βαδίζουν, γιατί κάθε χωριό βαδίζει κι αυτό.

Και παντού, σέ πόλεις και χωριά, τὰ ίδια γίνονται κάθε Κυριακή. Τὴ μιὰ ὁ ἴδιος ὁ Χίτλερ, τὴν ἄλλη ὁ Γκαίμπελς ἢ ὁ Γκαίρινγκ, κατεβαίνουν ἀπ' τὸν οὐρανό, με τὸ ἀεροπλάνο, γιὰ νὰ θερμομετρήσουν τίς μάζες, νὰ τίς σπρώξουν στὸν παροξυσμό. Τὸ παραμικρὸ γίνεται εὐκαιρία γιὰ τέτοιες ἐκδηλώσεις: ἡ ἐπέτειος μιᾶς μάχης, ἑνὸς ἐθνικοῦ ἥρωα, ἑνὸς κατορθώματος τοῦ παλιοῦ καθεστῶτος.

Καί, κάθε Κυριακή σημασιοτολίζονται, βαδίζουν και κάθε Κυριακή ξαναρχίζουν.

Πέφτοντας ἡ νύχτα, ἔχουν ἀκόμα δρεξή και στὴν ταπεινὴ καλύβα ἢ στὴ μεγάλη αἴθουσα, δίνεται ἕνα «γερμανικὸ δράδυ» με μουσική και λόγους... "Ἰσπερ, ἀποχώρηση με τίς σημαίες φηλά.

"Ἐντεκα ἡ ὄρα. Τὸ πρόγραμμα τοῦ ἀνάγγειλε ἡ *Beobachter* τελείωσε. Κοιτάξτε αὐτὸ τὸ ἀξιοπρεπὲς μικροαστικὸ ζευγάρι τοῦ γυρίζει σπίτι του. Τὸ σῆμα με τὸν ἀγκυλωτὸ σταυρὸ λάμπει καρφίτωμένο στὸ στήθος τους. Θάχουν ἀκόμα σαράντα πυρετὸ ἀπ' τὴ γιορτὴ.

Μιὰ ὑπόκιωφη ἀμφισβολία ταράζει ἕμως τὸ ὑποσυνείδητό τους ὁ ἄντρας ψιθυρίζει σι' αὐτὴ τῆς γυναίκα του:

— "Ὁλ' αὐτὰ τὰ πανηγύρια εἶναι πολὺ ὠραία, ἀλλὰ δὲ δίνουν ψωμί.

Ἡ προπαγάνδα τους

Ἐμπρός ἀδέρφια, γιὰ τὸν ἥλιο καὶ γιὰ τὴ λευτεριά!
τραγουδοῦσαν οἱ σοσιαλιστές κ' οἱ κομμουνιστές, πάνω σὲ
μιά παλιὰ καὶ γλυκιὰ μελωδία:

Συντρίψτε τὸ ζυγὸ τῶν τυράννων
ποῦ τόσο σκληρὰ σὰς δουλώνει
καὶ πάνω ἀπ' τὸν κόσμον τοῦ ἐργάτη
σηκᾶστε τὴν κόκκινη σὰν αἷμα σημαία!

Μὲ φοβερὸ θράσος, οἱ ναζιστὲς ἰδιοποιήθηκαν αὐτὸ τὸ
τραγούδι, ὅπως ἔκαναν καὶ μὲ τὴν κόκκινη σημαία, μὲ τὴ
γιουρτὴ τῆς Πρωτομαγιάς, τὰ συνθήματα, τὴν ἰδέα τοῦ πεν-
τάχρονου σχεδίου καὶ μ' ἕνα σωρὸ πράγματα ἀκόμα. Μονάχα
ποῦ στὸ τραγούδι ἡ κόκκινη σὰν αἷμα σημαία ἔγινε ση-
μαία μὲ ἀγκυλωτὸ σταυρὸ κι ὁ κόσμος τοῦ ἐργάτη, πολὺ
διεθμιστικὸς, Κεράτος τοῦ ἐργάτη.

Δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ σκοτίζουμε τὸ κεφάλι μας. Ἡ
οὐσία εἶναι ὅτι οἱ μάζες διατηροῦν τὴν αὐταπάτη ὅτι τρα-
γουδοῦσαν ἕνα ἐπαναστατικὸ τραγούδι.

Αὐτὸ ὁμῶς δὲν εἶναι τίποτα. Οἱ ναζιστὲς μαϊμουδιζόν-

τας πιστά τόν Ιταλικό φασισμό, έκλεψαν άπ' τόν κομμουνισμό, μιά πολύτιμη λέξη και τέχνη: «Προπαγάνδα».

Ο πονηρότερος έθνικοσοσιαλιστής άρχηγός, ο μικροσκοπικός δρ Γκαίμπελς, δε δίστασε νά τής άφιερώσει ένα υπουργείο. Τήν τρομερή έκεκτατική δύναμη πού έχει ο χιτλερισμός, τού τή δίνει μιά έπιστημονική και μοντέρνα όργάνωση τής προπαγάνδας του. Ίσως μιά μέρα οι ναζί νά γίνουν πολιτικοί άνδρες, αλλά από πολύ καιρό τώρα έχουν γίνει καταπληκτικοί σκηνοθέτες. Θάκρεπε ν' άκούσει κανείς τόν Γκαίμπελς νά μένει έκθαμβος από θαυμασμό μπροστά στό *Θωρηκτό Ποτέμκιν* καρ' όλο πού, όπως είταν φυσικό, άπαγόρευσε τήν προβολή τού φίλμ τού Άϊζενστάιν στό Τρίτο Ράιχ.

Όστε οι Κρατικές Σοβιετικές Έκδόσεις δέν πιστεύω νά έβγαλαν τέτοιο όγκο διβλίων σε τόσο μικρό χρονικό διάστημα. Μιά όδομάδα μετά τήν Πρωτομαγιά, οι βιβρίνες τών διβλιοπωλείων είταν κιόλας φίσκα από είκονογραφημένα λευκάματα πάνω στη «Μέρα τής έθνικής έργασίας»: όμορφη έκδοση με τιμή χαμηλή. Άναρίθμητα έργα καλλιεργούν τή λατρεία τού Φύρερ: *Πώς ο Άδόλφος Χίτλερ έγινε άρχηγός, ο Χίτλερ βασιλεύει, ή γενέθλια γη τού Χίτλερ, ο Χίτλερ έτσι όπως κανείς δέν τόν γνωρίζει, ο Χίτλερ και οι συμπολεμιστές του, ο θρίαμβος τής θέλησης*. Κι άλλα για τόν Γκαίμπελς, τόν Γκαίρινγκ, τόν Φρίκ' άναρίθμητες μονογραφίες, διαστικα και πρόχειρα τυπωμένες, πουλιούνται στα διβλιοπωλεία. Ένας άπ' τούς ύμνωδούς τού Γκαίμπελς είναι κάποιος διευθυντής γραφείου στό Ύπουργείο Προπαγάνδας: τήν καλύτερη δουλειά, στην κάνουν οι δικοί σου...

Πλάι σ' αυτές τις μπροσοϋρες, υπάρχουν οι «κλασικοί». Μπροστά-μπροστά, οι δυο τόμοι τού *Άγώνα μου*. Αύτη ή αυτοβιογραφία τού Χίτλερ, πού τήν έγραψε στη φυλακή στα 1925 όστερα από τό άποτυχημένο πραξικόπημα τού Μόναχου, πουλήθηκε και πουλιέται κάθε μέρα σε εκατοντάδες χιλιάδες αντίτυπα. *Η Μάχη τού Βερολίνου*, τού Γκαίμπελς, ο *Μέθος τού 20ού αιώνα*, τού Ρόζενμπεργκ, ή *Πά-*

λη ενάντια στο χρηματιστικό κεφάλαιο και το Γερμανικό Κράτος του Φέντερ και το Τρίτο Ράιχ του Μέλλερ βάν ντέ Μπρούκ, είναι τα απαραίτητα «βασιικά» έργα. Και για τη μάξα, αναρίθμητες εκλαϊκευτικές προσοδρες: το Πρόγραμμα του Κόμματος, το Άλφάβητο του έθνικοσοσιαλισμού, Πώς έγινε έθνικοσοσιαλιστής, κλπ...

Θά βρείτε φυσικά δλους τούς ήρωες της ήμέρας σε κάρτ-ποστάλ, κι αν θέλετε πορτραίτα του Φύρερ, δε θά ξέρετε τί νά πρωτοδιαλέξετε. Ύπάρχουν σε ασπρόμαυρο, έγχρωμα, σε κάθε σχήμα, σε πιατάκια κ' έπιχρυσωμένα. Αυτή ή ξανθιά και παχουλή κυρία έχει μιιά ώρα τώρα πού πασπατεύει έρωτικά τά κάδρα πού της δείχνουν και δεν έχει άποφασίσει: ακόμα.

Άνθρωποι πού έχουν θαυμάσει καμιά εκατοστή φορές μέχρι τώρα αυτό το κοινό και ανέκφραστο μοῦτρο, αυτό το μαύρο σουλούφι, αυτό το μουστακάκι κι αυτή τη σφιγγμένη λουρίδα στο στήθος, παραδίνονται ξανά χωρίς αντίσταση στον ύπνωτισμό. Θά χρειαζόταν νά γραφτεί δλόκληρο βιβλίο πάνω στην «τέχνη νά κατασκευάζεται άρχηγός». Θά πρέπει νά έρευνήσαι κανείς τούς λόγους και τά άρθρα του Γκαίμπελς — και των άλλων — για νά δει τό μύθο Χίτλερ νά σχηματίζεται σιγά-σιγά κι από χυδαία ανθρώπινη περίπτωση νά άγγίζει τη θεϊκή μεγαλοπρέπεια.

Κοιτάξετε ακόμα κι αυτά τά φαιά καταστήματα. Ά! τί έλκυστικές διτρίνες! Χιτώνες και παντελόνια, πηλίκια, σήματα, σάλπιγγες και γυλιοι και προπάντων μπότες, ζωστήρες, λουριά και πιστολοθήκες. Κάθε τι πού μπορεί ν' αλλάξει έναν άνθρωπο σε πολεμιστή προσφέρεται στον πελάτη, τον δάζει σε πειρασμό. Χωρίς φαί μένουν πολλές φορές για ν' αγοράσουν ζωστήρες — για νά σφιχτοδεθούν. Άν δεν τά καταφέρνεται νά ξεχωρίζετε τό πλήθος τις στολές πού συναντάτε κάθε μέρα, μπειτε τότε σ' ένα άπ' αυτά τά μαγαζιά. Θά μάθετε νά ξεχωρίζετε την παλιά στολή του S.A. και του S.S. άπ' την καινούρια' δε θά μπερδεύετε πια τό «χαλυδδόκρνο» με τό φαντάρο της Ράιχσδερ ή τό βοηθητικό άστυφύ-

λακα με τον επιστρατευμένο στην «δημοκρασία εργασίας».

Κ' η προπαγάνδα σας τριβελίζει συνέχεια το κεφάλι. Σας κατακυριαρχεί ακόμα κι όταν φύγετε απ' τη βιτρίνα. Στην πρόσφυγη του δημοαρχαίου σ' αυτό το χωριό, ένας τεράστιος μαύρος άετος κατασπαράζει με τα νύχια του ξαπλωμένα ανθρώπινα κορμιά. Και πάνω γράφει:

*Συντρίψτε το Μαρξισμό,
θάνατος στην αντίδραση:
Κι απ' αυτή τη διπλή νίκη
θ' αναστηθεί το έθνος μας.*

Τα θύματα του άετου είναι, βέβαια, οι σοσιαλιστές και κομμουνιστές εργατοπατέρες... Πιο πέρα, το σχολείο της κοινότητας έχει στολιστεί με δάφνινους άγκυλωτους σταυρούς με τους περίφημους στίχους του Γουλιέλμου Τέλλου του Σίλλερ, γραμμένους με δμορφα γοτθικά ψηφία:

Θέλουμε νάμαστε ένας ενωμένος κι αδελφωμένος λαός.

Άλλου, σε μια εξαιρετικά φροντισμένη δημόσια έκθεση, θα ξαναζήσετε την Ιστορία του εθνικοσοσιαλιστικού κόμματος. Θα περιμένετε τη σειρά σας — τόσο πολλοί είναι οι επισκέπτες και τόσο μεγάλη η ευλάβειά τους — για να σκύψετε πάνω στα Ιερά κειμήλια. Νά ένα αυτόγραφο του Χίτλερ — το χέρι του έπιασε αυτό το χαρτί... Άποκαλυφθείτε μπροστά σ' αυτό το σκονισμένο φύλλο: είναι ο κατάλογος — πριν από δεκατρία χρόνια γράφτηκε — των πρώτων μελών του κόμματος, στο Μόναχο. Παρ' όλο που το μελάνι ξεθώριασε, μπορείτε ακόμα να διαβάσετε:

*Άρ. 55. Άδόλφος Χίτλερ, ζωγράφος, Λοιστράσσε,
γεννηθείς την 24 - 8 - 89.*

Μή νομίζετε ότι θα σας αφήσουν τελικά ήσυχους. Μόλις μπείτε να πιείτε μια μπύρα στη μπυραρία, θ' ακούσετε στο ράδιο μια φρικιαστική ραδιοσκηνοθεσία: *Η Δημοκρα-*

τία της Βαϊμάρης. Αὐτὰ τὰ ροχαλητὰ ποὺ προκαλοῦνε χυχα-
νητὰ στοὺς ἀκροατῆς, εἶναι, ὅπως φαίνεται, τῶν σοσιαλιστῶν
βουλευτῶν ποὺ κοιμοῦνται στὰ ἔδρανά τους... Κι ἂν φάξετε
γι' ἄλλη ἐκπομπή, θ' ἀκούσετε τὸν τελευταῖο λόγο τοῦ
Χίτλερ σὲ ἠχογραφημένη ἀναμετάδοση.

Ἄν, τέλος, ἀποκαμωμένος καὶ ἐκλιπαρῶντας λίγη ἡρε-
μία, ζητήσετε τὴ λήθη σὲ κάποιον κινηματογράφο, ἢ ματω-
μένη Γερμανία θὰ οἶσθε μύσει στὴν «ἐθνικὴ ἀναγέννηση».
1914: ραίνουν μὲ ἄνθη τοὺς στρατιῶτες μὲ τὰ μυτερά κρά-
νη... Ὑστερα ἡ ἦρτα: ὁ Σάιντεμαν στὸ μπαλκόνι κηρύσσει
τὴ δημοκρατία· οἱ «κόκκινοι συμμορίτες» κυριαρχοῦν στοὺς
δρόμους. Βερσαλλίες: ἀδηφάγα χέρια παίρνουν ἀπ' τὸ Ράιχ
κομμάτια ἀπ' τὴ σάρκα του. Ὁ γολγοθᾶς συνεχίζεται: Ρη-
νανία: ἡ *Schwarze Schande* («μαύρη ντροπή», δηλαδὴ ἡ
στρατιωτικὴ κατοχὴ ἀπ' τὰ σενεγαλέζικα στρατεύματα) κ'
ἡ εἰσβολὴ στὸ Ρούρ. Ὑστερα ἡ ἀνεργία κ' ἡ κρίση: οἱ
ναζιστικοὶ σχηματισμοὶ μπαίνουν στὴ σκηνή... Ὁ Χίτλερ
οὐρλιάζει μὲ ὑστερικὲς κινήσεις. Ὁ Γκαίμπελς μὲ μοχθηρὰ
μάτια θαινας... Τέλος ἡ ἀποθείωση, ἡ ἐξαλλὴ νύχτα τῆς 30
Γενάρη... πορείες... πορείες... πορείες...

Στὶς πρῶτες σειρὲς τῶν καθισμάτων, ἡ χιτλερική νεο-
λαϊκία, ποὺ μπήκε μὲ μειωμένο εἰσιτήριο, χειροκροτᾷ φρε-
νισμένα.

Ἄλλὰ πλάι μου, ὁ ὀπίπλανός μου ἀποκοιμήθηκε.

«Ο Χόρστ Βέσσελ και ο Κόσμος»

Δέν είχανε δικό τους ύμνο· κι ούτε μπορούσαν βέβαια νά κλέψουν τή Διεθνή. Χωρίς άργοπορία λοιπόν, οικειοποιήθηκαν — άκόμα μιá φορά — μιá παλιά κομμουνιστική μελωδία, άρρενωπή και τρυφερή ταυτόχρονα, όπως τόσοι γερμανικοί λαϊκοί σκοποί.

Δέν είχανε, όπως τό επαναστατικό προλεταριάτο, ήρωες. Στήν άγνή εικόνα τοῦ δολοφονημένου Κάρλ Λήμπκνεχτ, έπρεπε ν' αντιπαραθέσουν ένα έρζάτς: έκατομμύρια κάρτ-ποστάλ σκόρπισαν παντοῦ τό θρόλο τοῦ Χόρστ Βέσσελ.

Ο νεαρός αὐτός ξανθός «Άρειος», πού τό νεανικό του πρόσωπο θρίσκειται σ' όλες τίς προθήκες, είχε ασκήσει στή ζωή του, όπως και πολλοί άπ' τοῦς «έν δπλοισ» άδελφούς του, δύο επαγγέλματα: αγαπητικός σέ πόρνες και άρχηγός τάγματος έφόδου.

Τό Φλεβάρη τοῦ 1930, γιά αρκετά σκοτεινοῦς λόγους ήρθε στά χέρια μέ κάποιον αντίζηλό του: έμεινε στόν τόπο.

Ο φόνος αὐτός αποδόθηκε φυσικά στοῦς κομμουνιστές, ο νεαρός «Άρειος» ανακηρύχτηκε έθνικός ήρωας και τρία χρόνια άργότερα, μέ μιá συμβολική πινελιά, ο Οίκος Κάρλ Λήμπκνεχτ, έδρα τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος, έγινε Οίκος Χόρστ Βέσσελ.

Και καθώς ο μάγκας συνήθιζε νά εάξει καινούρια λό-

για στην κομμουνιστική μελωδία που αναφέραμε στην αρχή — άπλη απομίμηση των παλιών — την έκαναν επίσημο ύμνο του Τρίτου Ράιχ, το Θούριο του Χόρστ Βέσσελ:

Με τη σημαία ψηλά και με πυκνές τις γραμμές
το S.A. προχωρεί με βήμα ήρεμο και σταθερό.
Οι σύντροφοί μας, θύματα του κόκκινου Μετώπου
και της 'Αντίδρασης,
βαδίζουν μαζί μας, νεκροί στις γραμμές μας...

Κάποιος όμως έφερε αναταραχή στο πανηγύρι τους.

Ο επαναστάτης συγγραφέας Ήλιος Έρεμπουργκ, με τον οίστρο που τον διακρίνει, ξεμασκάρεψε το νεαρό ήρωα. Τα στοιχεία που έφερε σε φως στο άρθρο του στην 'Ισβέστια, δεν άφησαν καμιά άμφισβόλια για το είδος της ζωής του Βερολινέζου Ρουζέ ντε Λίλ. Το άρθρο μεταφράστηκε σε πολλές γλώσσες. Η υπόθεση έπαιρνε άσχημη στροφή: παρόλο που ζούσαν στην απομόνωση, μερικές φωνές απ' έξω τους ένοχλούσαν δυσάρεστα τ' αυτιά. Έπρεπε να οργανωθεί γρήγορα μιá άντεπίθεση.

Κ' έτσι λοιπόν μπορούσε κανείς να διαβάσει, στους τοίχους του Βερολίνου τοιχοκολλημένες αφίσσες που καλούσαν το λαό σε μιá μεγάλη δημόσια συγκέντρωση. «Γνωστοί ξένοι όμιλητές» θά μιλούσαν με θέμα: ο Χόρστ Βέσσελ και ο κόσμος.

«Άς πληρώσουμε λοιπόν τα πενήντα μας πφέννιχ, άς διασχίσουμε το πενταπλό φράγμα από ξανθούς, επίλεκτους έφηβους με μπότες κι άς βρούμε μιá θέση να κάτσουμε.

Η μεγάλη αίθουσα του καμπαρέ «Κλό» μοιάζει μ' όλους τους τόπους ψυχαγωγίας του κόσμου. Τις άλλες μέρες, τρώει κανείς έδω σε μικρά τραπεζάκια, στον ήχο της τζάζ. 'Απόψε όμως ή σκηνή έχει μεταβληθεί σε έθιμα και τη φρου-

ροῦν νεαροὶ σημασιφόροι σὲ στάση προσοχῆς. Στὸ βάθος, πίσω ἀπ' τοὺς ντυμένους μὲ στολὴ μουσικοῦ τῆς ὀρχήστρας, ἓνα τεράστιο λάβαρο μὲ ἀγκυλωτὸ σταυρὸ εἶναι ἀπλωμένο. Ὦρω ἀπ' τὰ τραπεζάκια, φιλήσυχοι ἄστοι ρουφᾶνε κιάλας μὲ θαριεῖς κινήσεις τὰ γεμάτα μὲ μύρα κύπελλά τους. Πολλὰ κορίτσια τῆς χιτλερικῆς νεολαίας, ντυμένα μὲ χακί πουκάμισα καί, βέβαια, ἓνα πλῆθος ἀπὸ Ζίγκφριντ μὲ φαioὺς χιτῶνες, φρεσκοσιδερωμένοι καὶ μὲ τριζάτες μπόττες.

Ἐνας τομεάρχης, ποὺ δὲν εἶναι πάνω ἀπὸ εἴκοσι χρόνων, ἀνεβαίνει στὸ θῆμα, χαιρετᾷ: ρωμαϊκᾶ καὶ μὲ κοφτὴ ἐπιτακτικὴ φωνὴ λέει:

—"Ἄν ἐπιτρέπουμε σὲ ξένους νὰ μιλᾶνε στὶς συγκεντρώσεις μας, αὐτὸ συμβαίνει γιατί μπορούμε ν' ἀπαντήσουμε ἡμεῖς μὲ τὸ δικό τους στόμα: δὲ θὰ μιλήσουν παρὰ ξένοι ἔθνοκοσοσιαλιστές... (sic).

Καὶ μετὰ ἀπ' αὐτὴ τὴν καθησυχαστικὴ ἀναγγελία, συνεχίζει: βεβαιώνοντας, μὲ τὸ σοβαρότερο ὕφος τοῦ κόσμου, πῶς ἐλόκληρος ὁ «κόσμος», ἀγανακτισμένος γιὰ τὶς συκοφαντίες ἐναντίον τοῦ νεαροῦ ἥρωα, θ' ἀποκαταστήσει τὴ μνήμη τοῦ Χόρστ Βέσσελ.

Μόλις τελειώνει, οἱ τρεῖς πρῶτες σειρὲς τῆς τιμητικῆς φρουρᾶς κάνουν ἓνα ἄψογο ἐπὶ δεξιὰ καί, σὲ φάλαγγα κατ' ἄντρα, μὲ ρυθμικὸ θῆμα, πηγαίνουν σὲ μιὰ γωνιὰ τῆς αἴθουσας ὅπου διαλύονται. Θ' ἀντικαθιστοῦν, ὅλη τὴ διάρκεια τῆς βραδιᾶς, τοὺς σημασιφόρους συντρόφους τους ποὺ στέκονται καρφωμένοι στὰ πόδια τοῦ θῆματος, σὺν ἀγάλματα.

Ἦστερ' ἀπὸ ἓνα βούλγαρο στρατηγὸ ντυμένο μὲ πολιτικὰ ποὺ μὲ βραχνιασμένη παραδανάδικη φωνή, συγχάρηκε τὸ Χίτλερ ποὺ ἔσωσε τὸν κόσμο ἀπ' τὸ μπολσεβικισμό, ἓνα τέκνο τῆς ἐλευθέρης Ἀμερικῆς ἀνεβαίνει στὸ θῆμα, ἐνῶ ἀνάβουν τεράστιοι προβολεῖς. Καθὼς κάθε εδομάδα κάνει ραδιοφωνικὲς προπαγανδιστικὲς ἡμιλίερες στοὺς συμπατριῶτες του, πληρωμένες ἀπ' τὴ γερμανικὴ κυβέρνησι, νομίζει πῶς βρίσκεται ἀκόμα στὸ μικρόφωνο:

—Ἡ Γερμανία ξεσηκώθηκε κάτω ἀπ' τὴν ἡγεσία ἐνός

ἄξιου ἀρχηγού: τοῦ Ἀδόλφου Χίτλερ... τὸν Χόρστ Βέσσελ τὸν ξέρουν καὶ τὸν θαυμάζουν σ' ὀλόκληρο τὸν κόσμο...

Γιὰ νάχει καὶ λίγη ποικιλία τὸ πρόγραμμα, ἀντηχοῦνε ἐμβατήρια ποὺ ἐγκωμιάζουν τὸν παγκόσμιον ἥρωα.

Καὶ ξαφνικὰ ὁ πυρετὸς ἀνεβαίνει, ἡ αἰθουσα φρενιάζει: ἓνας μελανοχίτωνας Ἰταλός, ἓνας φασίστας μὲ σάρκα καὶ ὄστα, μὲ τὸ στήθος γεμάτο παράσημα, μὲ δώδεκα τραύματα ἀπ' τὸν πόλεμο καὶ ἄλλα τόσα ἀπ' τίς μάχες ἐναντία στοὺς «μαρξιστὰς», ἀνεβαίνει στὸ βῆμα καὶ στέκεται ἀκίνητος, μὲ τὸ χέρι τεντωμένο:

— Χόρστ Βέσσελ!

Κα μένει ἔτσι, μερικὰ λεπτὰ τῆς ὥρας, σὲ ἀμειψή ἐπικοινωνία μὲ τὸν ἐξαφανισθέντα.

Ὁ σινιὸρ μιλάει στὴ μητρικὴ του γλῶσσα. Ἀκοῦμε... «*martire della causa sacra di rivoluzione ...*» ποὺ ἀπελευθέρωσε τὸν κόσμο *del pericolo rosso ...*»*. Ὑστερ' ἀπὸ κάθε φράση, ἢ μετάφραση στὰ γερμανικὰ ξεσηκώνει ἐνθουσιασμό.

Ὅταν τελειώνει, ἡ ἀρχήστρα παίζει τὸν ὕμνο *Giornata* καὶ ὄλη ἡ αἰθουσα μαζί χαιρετὰει φασιστικὰ καὶ τραγουδάει τὸ ρεφραίν.

Τώρα εἶναι ἡ σειρά ἑνὸς ἀσθενικοῦ καὶ μαζεμένου νεαροῦ. Ἀπ' τὴν ἀρχὴ τῆς γιορτῆς, τὸ πηγαίνελα γύρω του μούχει ἐρεθίσει τὴν περιέργεια. Ἀρχηγοὶ καὶ ὑπαρχηγοὶ τοακίζου τὴ μέση τους σὲ τεμενάδες μπροστὰ του. Ὅπως φαίνεται, δίνουν ἰδιαίτερη σημασία στὴν παρουσία του καὶ τὴ συμμετοχὴ του.

Ὅλα ἐξηγοῦνται, δταν ὁ λόγος δίνεται στὸν «Κο Αἰήλον Σύνθ, παλιὸ φοιτητὴ τῆς Ὁξφόρδης»: ἡ μαρτυρία ἑνὸς βρετανοῦ πολίτη ἔχει μεγάλη σημασία γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τοῦ Χόρστ Βέσσελ.

Ὁ νεαροῦλης, μιλώνοντας σὲ σωστά γερμανικὰ, ἐξηγεῖ

* ἡμέρωτας τῆς ἱερῆς ὑπόθεσης τῆς ἐπανάστασης

** ἀπ' τὸν κόκκινον κίνδυνον (σ.ε.μ.).

δτι θρίσκειται γιά λίγες μέρες περνώντας απ' τὸ Βερολίνο. Παίρνει τὸ λόγο ὕστερα ἀπὸ ἐπίμονες πιέσεις τῶν ὀργανωτῶν:

— Δέχτηκα... Γιά τὸν ἐθνικοσοσιαλισμὸ ὅμως, δὲν μπορῶ νὰ πῶ καὶ πολλὰ πράγματα... Γιά μᾶς εἶναι κάτι πολὺ δυσκολονόητο... Γιά μᾶς τοὺς Ἕλληνας, εἶναι κάτι τὸ τόσο ἀντίθετο μὲ δολόκληρη τὴν ἱστορία μας, τὴν παραδόσεις μας... Πραγματικά, δὲν μπορῶ νὰ πῶ τίποτα.

«Ὅσο γιά τὸ Χόρστ Βέσσελ, ἀντιλαμβάνομαστε βέβαια ὅτι ἕνας ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ πεθαίνει γιά τὴν ἰδέαν του... Εἶτε φίλος μας εἶναι αὐτὸς εἶτε ἐχθρὸς μας...

«Κυρίες καὶ κύριοι...».

Ἐνα βιαστικὸ χαιρέτημα καὶ ὁ βρετανὸς πολίτης, πατώντας στὴν μύτη τῶν ποδιῶν του, ἐξαφανίζεται ἀπ' τὸ θῆμα.

Εἶναι ἀδύνατο νὰ περιγράψει κανεὶς τὴν κατάπληξη τῆς αἴθουσας. Ἀκούστηκαν μερικά «μπράβο» ἀπὸ εὐγένεια καὶ ὕστερα ἐπικράτησε μιὰ βαρὴ σιωπὴ. Ὁ τομειάρχης, πατώντας βαρῶς μὲ τὴν μπότες του, ὁρμάει στὸ θῆμα:

— Ἐλπίζουμε ὅτι κατὰ τὴ διάρκεια τῆς παραμονῆς του στὴ Γερμανία, ὁ Κος Αἰήκων Σνήθ θὰ κατορθώσει νὰ καταλάβει τὸν ἐθνικοσοσιαλισμὸ μας... Ἀλλοῦτε στὴν Ἄγγλια, εἶναι πολλοὶ αὐτοὶ ποὺ, ἀπ' τὴν ἀρχὴν καὶ τώρα, προσχώρησαν σ' αὐτόν. Ὁ ἐθνικοσοσιαλισμὸς, δὲν εἶναι πιά μιὰ γερμανικὴ ὑπόθεση, εἶναι ἕνα διεθνὲς φαινόμενο!

Ὅστε λόγος, ἀλλὰ ὅ,τι καὶ ἂν ποῦν ἢ τραγουδήσουν τώρα, πολλοὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες μέσα στὴν αἴθουσα κώθουν τὴν ψυχὴ τους νὰ σαγκιώνεται ἀπ' τὴν ἀμφιβολία...

Ὁ διεθυντὴς τοῦ κέντρου μοῦ ψιθυρίζει, προσπαθώντας νὰ διατρανώσει τὴν πίστη του:

— Καὶ ἂν ἀκόμα ὁ κόσμος θε θέλει νὰ μᾶς καταλάβει, μᾶς μένει πάντα ἡ Ἰταλία...

Θάνατος στὸ πνεῦμα

Δὲν ἀγαπᾶνε τὴ Διανόηση, τὴ λεγόμενη διανόηση, ὅπως λέει ὁ Χίτλερ. Καί, παντοῦ ὅπου τὴ συναντήσουν, τὴ λασκόνουν μὲ συκοφαντίες, τὴν παραδίδουν στὶς φλόγες.

Τόχα, ὅπως κι ὅλος ὁ κόσμος, διαβάσει στὶς ἐφημερίδες. Δὲν τὸ πιστεύει.

Ἴσως σὲ κάποιο τόπο νὰ συμβαίνουν αὐτά, ἀλλὰ ὄχι στὴ Γερμανία τοῦ Γκαίτσε καὶ τοῦ Χέγκελ...

Κ' ἓνα πρωί, ξαφνικά, βρέθηκα μπροστὰ σ' ἓνα ψηλὸ παλούκι χωμένο στὴ γῆ, μπρὸς στὶς πύλες ἑνὸς μεγαλοπρεποῦς Πανεπιστημίου. Φοιτητὲς μὲ πράσινα πηλίκια, μὲ τὰ πρόσωπα γεμάτα οὐλὲς ἀπὸ σπαθισμούς, χαχανίζουν.

Πάντα στὸ ξόλο εἶναι καρφωμένα σκισμένα καλύμματα βιβλίων. Τὰ ἔμορφα γερμανικὰ βιβλία, τὰ τόσο φροντισμένα καὶ καλοδεμένα... Ρεμάρκ, *Οὐδὲν νεώτερον ἀπὸ τὸ δυτικὸ μέτωπο*· Έρνστ Γκλαῦζερ, *Τάξη 1922*· Φουχτβάνγκερ, *Ὁ Ἑβραῖος Σούς*· Έμιλ Λούντβιγκ, *Ἰούλιος 1914*· Γιάκομπ Βάσσερμαν, *Ἡ ὑπόθεση Μασουρίτσιους*.

Χτὲς ἀκόμα, εἶχα ἐπισκεφτεῖ μιά βιβλιοθήκη, ποὺ πλάι τῆς ἢ δεκῆς μας Ἑθνικῆς βιβλιοθήκης φαίνεται φτωχὴ καὶ κακομοίρα· μιά ἐπαγγελματικὴ σχολὴ τοῦ βιβλίου ποὺ ἔμοιά τῆς δὲν ὑπάρχει πουθενά· μιά ἔκθεση γερμανικοῦ βιβλίου ποὺ ἔμοιά τῆς δὲν ὑπάρχει πουθενά· μιά ἔκθεση γερμανικοῦ

βιβλίου που θα την όνειρεύονταν οι γάλλοι εκδότες μας. Πώς μπορώ να καταλάβω;

Ο νεαρός αυτός φοιτητής που άποψε κοιμάται στο διπλανό μου κρεβάτι, ίσως μου εξηγήσει τίποτα. Σπάζοντας τη σιωπή της νύχτας, του έμπιστεύομαι με χαμηλή φωνή την κατάθλιψή μου:

— Όταν μιλάμε μαζί για φιλοσοφία, για τέχνη, ξέρω ότι μπορεί να καταλάβει ό ένας τον άλλο, ότι κατοικούμε στον ίδιο πλανήτη... Τη στιγμή όμως που πετσοκόβετε τα μούτρα σας με σπαθιές, καρφώνετε σε παλούκια τα βιβλία που αγαπώ, μιλάτε για σφαγή των Έβραίων και τραγουδάτε ήλιθια τραγούδια, σε μεθυσμένα ζώα...

Η τραχιά κριτική μου του άρέσει:

— Τα ξέρω όλα αυτά που λέτε, αλλά τραγουδάω με χαρά αυτούς τους παράλογους σκοπούς.

Στο χρωματισμό της φράσης του υπάρχει κάποια χροιά περιφρόνησης, κάτι σαν το *credo quia absurdum**, ή σαν: έσείς οι γάλλοι, είσαστε πολύ εκφυλισμένοι για να καταλάβετε...

Και, στο σκοτάδι, ξανακουκουλώνει το πρόσωπό του με την κουβέρτα, αφού μου σφυρίζει, μαζί με την καληνύχτα του:

— Ο Γκαίμπελς είπε: «Βέβαια, η έθνικοσοσιαλιστική προπαγάνδα είναι πρωτόγονη. Κ' η σκέψη του λαού όμως είναι πρωτόγονη...».

Νά με τώρα, για ν' αλλάξω και λίγο κλίμα, στο σπίτι: ένος νεαρού νομικού, ένος φίλου, ένος έπανασιάτη. Ούτε μιέ στιγμή δέν άμφισβάλλω ότι θάμεινε πιστός στις πεποιθήσεις του. Όμως, τί περίεργο ντεκόρ! Πάνω στο τραπέζι, πάνω

* Πιστεύω, άν και παράλογο (σ.τ.μ.).

στό κρεβάτι, κάτω στο πάτωμα, είναι σκορπισμένα φασιστικά βιβλία...

— Τί σημαίνει αυτό; Φτωχέ μου... 'Απλούστατα προετοιμάζομαι για να δώσω εξετάσεις στο δικαστικό κλάδο.

Μήπως δεν κατάλαβα καλά...

— 'Ακριβώς... Ξέρεις — η Ίσως δεν ξέρεις — πώς ύπουργός της Δικαιοσύνης, στην Πρωσσία, είναι αυτός ο παλαβός ο Κέρλ, αυτός που διακήρυξε ότι για να γίνει κανείς γερμανός δικαστής, πρέπει να έχει κατανοήσει βαθιά την εσωτερική ούσια του εθνικοσοσιαλισμού... Λοιπόν, αυτοί οι κύριοι θα με κάνουν να υποστού μιιά πεντάωρη ανάκριση πάνω σ' αυτή την εσωτερική ούσια. Και προετοιμάζομαι.

Και καθώς έγω τάχω χαμένα, προσθέτει:

— 'Αν αυτό σ' ενδιαφέρει, σε προσκαλώ και στα βαφτίσια μου...

— Στα βαφτίσια σου;

— Και βέβαια... Εξιμωνα, όπως κι άλλοι γερμανοί, ένας «μτ' θρησκευόμενος», δηλαδή είχα, σ'άν ελεύθερος στοχαστής, εγκαταλείψει τη λουθηρανική 'Εκκλησία. Σήμερα, για να γίνεις υπάλληλος ή για να πετύχεις σε εξετάσεις, πρέπει ν' άνήκεις σε κάποιο θόγμα. Χιλιάδες άτομα, κάθε μέρα, αναγκάζονται να βαφτιστούν για να διατηρήσουν τ'ό φωμί τους. Οι πάστορες δ'έν τους προλαβαίνουν... Θα με ξαναξετάσουν... Αδτή τη φορά, πάνω στην 'Αγία Γραφή...

'Ο μικρός του αδελφός, μαθητής με κοντά παντελόνια, μπαίνει μέσα:

— Λούντβιγκ, πάρε λοιπόν την «'Ιερά 'Ιστορία» σου...

Γιατί τώρα ή θρησκευτική διδασκαλία είναι υποχρεωτική στο σχολείο.

'Ακόμα όμως δ'έν είχα δει τίποτα.

Σε μιιά μεγάλη πλατεία της Βρέμης, σε μιιά έργατική

συνοικία, όχι μακριά απ' τὸ Σπίτι τοῦ Λαοῦ, ἕνα θορυβώ-
διο πλῆθος ἔχει σχηματίσει κύκλο.

Τί τρέχει; Ἄς πάμε κοντά σ' αὐτοὺς τοὺς φωνακλάδες.

Νεαροί, περιζωσμένοι μὲ πετοί, μ' ἀνασκουμπωμένα τὰ
μανίκια, στοιβάζουν εὐπυνείδητα, μὲ φτυάρια καὶ σκοῦπες,
πάκους καὶ δέματα ἀπὸ παλιὰ χαρτιά, παλιὲς μπροσούρες.
Τί ἀστείοι σκουπιδιαραῖοι ποὺ φαίνονται!

Προσπαθῶ, πάνω ἀπ' τοὺς ὄμιλους, νὰ ξεχωρίσω τίτλους
μέσ' ἀπ' αὐτὸ τὸ χαρτομάνι. Καὶ ξαφνικά, νιώθω τὴν καρ-
διά μου νὰ σφίγγεται: *Ἐφημερίδα τοῦ μεταλλουργοῦ, ὁ Ἐρ-
γάτης τοῦ βιβλίου. Καὶ τὸ A.I.Z., τὸ εἰκονογραφημένο κομ-
μουνιστικὸ περιοδικὸ καὶ ἡ σοσιαλιστικὴ Vorwaerts καὶ
μπροσούρες τοῦ Ἐνγκελς καὶ προκηρύξεις:*

*Ἡ κόκκινη Βρέμη ζητάει
μὲ ἀπόγνωση δουλειὰ καὶ ψωμί.*

Κι ἀκόμα ἀφίσσες ποὺ καλοῦν τοὺς σοσιαλδημοκράτες
ἐργάτες σὲ μεγάλες συγκεντρώσεις... Χρόνια δλόκληρα προ-
παγάνδας, μιζέριας καὶ πάλης.

Ὅταν ἡ πυραμίδα φτάνει στὸ καθορισμένο ὕψος, ἕνας
— ποὺ παίζει τὸ ρόλο τοῦ θήμιου — κόβει μὲ σουγιά ἕνα
ξύλινο ραβδί καὶ τὰ μπήγει στὴν κορυφή. Καί, μέσα στὰ
«μπράβο» καὶ στὰ χαχανητὰ τῶν γερμαναράδων, κρεμάει
πάνω στὸ ραβδί ἕνα μαῦρο πουκάμισο, ἕνα αὐθεντικὸ μαῦρο
πουκάμισο τῶν κομμουνιστικῶν «ομάδων αὐτοάμυνας»... Κ'
ὕστερα, μὲ προσοχὴ ἡδονιζόμενου φαταχιστῆ, καρφώνει στὸ
πέτο του τὸ κόκκινο σῆμα τῆς *Antifaschistische Action**.

Μετὰ μπάλλα χαρτί μπαίνει πάνω ἀπ' τὸ πουκάμισο γιὰ
κεφάλι τῆς φορῆς μιὰ ταπεινὴ προλεταριακὴ τραγιάσκα,
παλιὰ καὶ κουρελιασμένη. Δὲν καταλαβαίνει ἀκόμα:

— Ὁ Ταίλμαν, ὁ Ταίλμαν! τσιρίζουν ξαφνικά τὰ πι-
τσιρίκια χοροπηδώντας ἀπὸ χαρά.

* Ἀντιφασιστικὴ Δράση: Ὁργάνωση προστασίας τῶν κομ-
μουνιστικῶν συγκεντρώσεων καὶ κτιρίων ἀπ' τὴν ἐπιδρομὴν τῶν ταγ-
μάτων ἐφέδου τοῦ Ναζιστικοῦ κόμματος (σ.τ.μ.).

Και νά, κάτω απ' τὸ ὁμοίωμα τοῦ κομμουνιστῆ ἀρχηγοῦ, ἀπλώνουν ἓνα μεγάλο κομμάτι ἀπὸ κόκκινο πανί στολισμένο μὲ τὰ τρία σοσιαλιστικὰ θέλη. Ἡ ἐνότητα στὴ δράση ποὺ δὲν μπόρεσαν νὰ τὴν κάνουν οἱ ἄνθρωποι, πραγματοποιεῖται τώρα στὶς φλόγες.

Ἡ προετοιμασία τελείωσε. Γιὰ νὰ σκοτώσει τὴν ὥρα, ἓνας νεαρὸς ψάχνει στὴν τύχη μὲσ' στὸ σωρό, θγάζει ἓνα εἰδύλλιο, τὸ ξεφυλλίζει:

Κάρλ Μάρξ... λέει, χαχανίζοντας, στὸ διπλάνο του.

Καὶ τὸ ξαναρίχνει στὸ σωρό, σκουπίζοντας μὲ ἀπέχθεια τὰ χέρια του.

Λίγοι εἶναι οἱ ἐργάτες ποὺ, σιωπηλοὶ καὶ ἀκίνητοι, κοιτάζουν τὸ θέαμα. Καρφώνω τὸ ἐλῆμμα μου στὰ μάτια τους: ὄχι δάκρυα, κάτι πιὸ βαθύ, μιὰ σιωπηλὴ ἀπόγνωση... Γρήγορα ὅμως, γυρίζουν ἄλλοῦ τὸ πρόσωπο.

Ἡ φοιτιὰ θ' ἀνάψει δταν πῆσαι ἡ νύχτα. Τὸ πλῆθος εἶναι τεράστιο, σπρωγμένο ἐκεῖ περισσότερο ἀπὸ περιέργεια. Μὲ εἶημα ρυθμικό, οἱ σχηματισμοὶ τῶν φακοχιτώνων φτάνουν, τοποθετοῦνται μπροστὰ στὸ σωρό. Ἀκόμη πιὸ δυσκίνητοι, πιὸ χωριάτες, φτάνουν κ' οἱ πρασινοτυμένοι «χαλυβδόκρανοι». Τέλος οἱ φοιτητὲς μὲ μεγάλη στολὴ — βραδεμβουργιανὰ χιτώνια, πολύχρωμες ἐσάρπες, ξίφος καὶ γάντια ξιφομαχίας καὶ μικρὸ καπελάκι κλόουν — ἔρχονται κι αὐτοὶ γιὰ νὰ δεδαιωθεῖν διὰ τὴν καταραμένη θεωρία χάθηκε γιὰ τὰ καλὰ μέσα στὶς φλόγες.

Ἀκολουθεῖ ἓνας λόγος ποὺ μεταδίδεται ἀπ' τὰ μεγάφωνα, ὅσοι ὁ ὕμνος τοῦ Χόρστ Βέσσελ καί, ξαφνικά, μιὰ λάμψη σκίζει τὴ νύχτα. Μέσα σὲ λίγα λεπτά, τὸ ὁμοίωμα τοῦ Ταίλμαν, τὰ εἰδύλλια κ' οἱ ἐφημερίδες τῆς ἐργατικῆς τάξης δὲν εἶναι πιὰ παρὰ ἀναμμένα κομμάτια ποὺ τὰ στροβιλίζει ὁ ἄνεμος.

Λίγα ψυχρὰ χειροκροτήματα κ' ὅσοι, σὰ νὰ γτρέπεται γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, πολὺ γρήγορα, τὸ πλῆθος ἀπομακρύνεται ἀπ' αὐτὸ τὸ ἄουτο ντὰ φέ.

Σὲ κοιτάζουν Ἑβραῖοι

Στὴ Γερμανία τοῦ 1933, τὸ καταλληλότερο θέμα συζήτησης γιὰ ἓνα ξένο εἶναι τὸ ἑβραϊκὸ ζήτημα. Εἶναι φρονιμότερο νὰ μὴν πεῖς ὅτι εἶσαι «μαρξιστὴς» σ' ἓνα τυχαῖο συνομιλητὴ ἢ ἀνακίνηση ὅμως τοῦ φυλετικοῦ προβλήματος σ' αὐτοὺς τοὺς λυσσαζομένους «Ἀρειοὺς» εἶναι λιγότερο παρακινδυνευμένη.

Μὲ πονηρὴ εὐχαρίστηση, τοὺς χτυπᾶς σὸ ἀδύνατο σημεῖο τους, τοὺς βλέπω νὰ χτυποῦνται σὰν πιασμένες πεταλοῦδες. Ἵστερ' ἀπὸ μιὰ διακήρυξη ἀγάπης στὸ γερμανικὸ λαό:

— Πρέπει νὰ λέει κανεὶς τὴν ἀλήθεια σ' ἓνα λαὸ ποὺ ἀγαπᾷ... Λοιπὸν ἐπιτρέψτε μου νὰ σᾶς πῶ... ἓνα μεγάλο σοφὸ ὅπως ὁ Ἄϊνστάιν...

Ὁ νεαρὸς «ξανθὸς καὶ δολιχοκέφαλος» συνομιλητὴς μου ἀναπηδάει τὰ γαλάζια μάτια του γεμίζον αἷμα:

— Ὁ Ἄϊνστάιν; Ἕνας σκύλος!

Κάθε φορὰ ποὺ θὰ παίξετε αὐτὸ τὸ παιχνίδι θάχετε τὸ ἴδιο ἀποτέλεσμα: πάντα κερδίζεις.

Στὴ μεγάλη αἴθουσα τοῦ ξενώνα, ἓνας νεαρὸς μουσικός, ποὺ παίζει τόσο γτελικάτα τὰ δάχτυλά του πάνω στὴν κιθάρα, γιὰ μιὰ στιγμή μὲ κάνει νάχω ἀνταπάτες: Ὁχι κι αὐτὸς... Ἀποτολμάω λοιπὸν νὰ πῶ μπροστὰ του τὸ μοιραῖο

Ζνορια: ἀπέναντί μου ἔχω ξαφνικά ἕνα λυσσασιμένο μπουλ-
ντόγκ, ἔτοιμο νὰ δαγκώσει:

— Μά, ἐπιτέλους, αὐτοὶ οἱ δούστυχοι οἱ ἔβραῖοι τί σὰς
κάνανε;

— Τὸ ρωτᾷς; Σέρεις πὼς στὸ Βερολίνο, γιὰ παρά-
δειγμα, τὸ 70 στὰ 100 τῶν δικηγόρων εἴταν ἔβραῖοι; Γιατί
νὰ χάνεις χρόνια ὀλόκληρα σπουδῶν γιὰ νὰ τοὺς βρεῖς μετὰ
χωμένους παντοῦ;

Μὴν προσπαθῆσατε νὰ τοῦ ἐξηγήσατε ὅτι αὐτὴ ἡ ἰσχυ-
ρὴ ἀναλογία ἔβραίων δικηγόρων εἴταν περισσότερο τιμη-
τικὴ γιὰ τοὺς σιμῆτες παρὰ γιὰ τοὺς τούτονες· κι ὅτι ἂν τὸ
ἐπάγγελμα εἶναι κορεσμένο, γι' αὐτὸ φταίει ἡ καπιταλιστικὴ
κρίση κι ὄχι ὁ λαὸς τοῦ Ἰσραήλ. Θὰ χάσετε τὸν καιρὸ σας.

— Μά ἡ «ἄρεια» φυλὴ σας εἶναι ἕνας μύθος!

Κοντεύει νὰ πνιγεῖ:

— Μόθος; Κοίταξέ με... Δὲν εἶμαι, δὲν εἶμαστε ὅλοι
τούτονες ξανθομάλληδες; Ἀντίθετα μὲ σὰς τοὺς γάλλους,
εἶμαστε καθαρὴ ράτσα ἐμεῖς! Καὶ γιὰ νὰ ὑπερασπιστοῦμε
τὴ ράτσα μας, δὲ θὰ διστάσουμε νὰ καταφύγουμε καὶ στὴ
στεῖραση ἀκόμα...

Τόπει αὐτὸ, ὁ μικρὸς μουσικὸς, μὲ μιὰ τρομερὴ χάρη.

"Ἄς ἀφήσουμε ὅμως αὐτὴ τὴ δάρδερη νεολαία κι ἄς
ψάξουμε νὰ βροῦμε ἡλικιωμένους «Ἄρειους» νὰ συζητή-
σουμε. Ἴσως συναντήσουμε πιὸ λογικοὺς ἀνθρώπους.

Τὴν ὥρα ποὺ ὁ κουρέας μὲ ξυρῖζει, τὴν ὥρα ποὺ ὁ μη-
χανουργὸς διορθώνει τὴ μηχανή μου, τὴν ὥρα ποὺ ὁ τα-
ξερνιάρης γεμίζει τὸ ποτήρι μου ἀφρισμένη μπίρα, ἀρχί-
ζουμε, σιγά-σιγά καὶ αἰγούρα τὴ συζήτηση:

— Οἱ ἔβραῖοι; "Α! Καλὲ μου κύριε, ἀπὸ καιρὸ ἔπρεπε

νάχουμε ξεφορτωθεί αυτή τή σπορά... Αὐτοί εἶναι οἱ ὑπεύθυνοι γιά τή δυστυχία μας... Ἦρθανε νά μᾶς πάρουν τή δουλειά ἀπ' τὸ στόμα... Οὔτε ἓνας ἀπὸ αὐτούς δὲν εἶναι ἀνεργός... Πρὶν ἀπ' ἔλα δουλειά στοὺς γερμανούς!

Μὰ πῶς γίνεται 650.000 ἔβραιοὶ νά στερεοῦν τή δουλειά ἀπὸ 65 ἑκατομμύρια γερμανούς; Ὅταν ἕμεις ἢ κατάσταση δὲν πάει καλά, χρειάζεται ἓνας ἀποδιοπομπαίος τράγος καί, γιά νά προφυλάξουν ἀπ' τή λαϊκὴ ὀργή τοὺς ἀληθινούς καπιταλιστὲς ὑπεύθυνους, φέρτωσαν στὸ Ἰσραήλ ἔλα τ' ἁμαρτήματα.

Ἐνας ἄλλος, μαγαζάτορας στὸ χεῖλος τῆς χρεωκοπίας, μοῦ κραυγάζει τὸ μῖσος του γιά τοὺς καταστηματούχους:

— Μά, δὲν εἶναι αἴσιχος αὐτὰ τὰ ἔβραιοπάξια; Πῶς μπορῶ ν' ἀντισταθῶ στὸν ἀνταγωνισμό τους; Σανοίχτηκαν τόσο πολὺ, πού κι αὐτοὶ σήμερα κοντεύουν νά χρεωκοπήσουν.

Πρέπει ν' ἀκούσει κανεὶς μὲ τὰ ἴδια του τ' αὐτιά τοὺς ἀνθρωπάκους τοῦ λαοῦ, πού δὲν φόρεσαν τὸ φαῖδ χιτῶνα καὶ δὲν εἶναι θεωρητικοὶ τοῦ φυλετισμοῦ, γιά νά καταλάβει τίς βαθιὲς πηγές τοῦ μίσους τους. Ὁ Χίτλερ δὲν ἀνακάλυψε τίποτα ἄκουσε μονάχα, εἶδε καὶ μάντεψε τί θωμάσια ἀσφαλιστικὴ δικλείδα πρόσφερε ὁ ἀντισημιτισμὸς στὸν ἀντικαπιταλισμὸ τῶν μαζῶν.

Τοῦ ἀπαντῶ:

— Ναι, ἀλλὰ ἀνάμεσα σ' αὐτούς πού σᾶς ἀπομυζοῦν, ὑπάρχουν καὶ πολλοὶ «Ἄρειοι»...

— Κι αὐτοὺς πρέπει νά τοὺς πετάξουμε...

Ὁ ἀγαθὸς ἀνθρωπάκος ἔχει ἀκόμα τίς αὐταπάτες του.

— Καὶ τοὺς ἐπιστήμονες; Καὶ τοὺς διάσημους αὐτοὺς διανοητές;

Σνύθει τὸ κεφάλι. Τὴν νιώθω κάπως πεσμένο:

— Βέβαια, γίνανε ἀκρότητες... ὅπως καὶ σὲ κάθε ἐπανάσταση, ἔδδαια...

Κι ἀμέσως συνέρχεται, μὲ τὰ μάτια γεμάτα ὀργή:

— Δέν θά υποκύψουμε ὁμῶς στήν πτωματολογία τῆς διεθνοῦς ἐβραϊουριάς καί στή *Greuelpropaganda* τῆς (τὴν προπαγάνδα περί ὀμιοτήτων) ...

Κ' ἡ πάλη συνεχίζεται, τὸ ἴδιο λυσσαλέα, ἀκόμα κι ἂν εἶναι πιὸ ὑποκριτική.

Ἄπ' τίς κοινωνικές ἀσφαλίσεις, πού γιὰ ἓνα γερμανὸ γιατρὸ ἀποτελοῦν μιὰ σημαντική πηγή ἐσόδων, ἀπολύουν τοὺς ἐβραίους· ἀπ' τοὺς δικηγόρους πού ἀσκοῦν τὸ ἐπάγγελμα, ἀφαιροῦν ὀρισμένες ὑποθέσεις· οἱ δημόσιοι ὀργανισμοὶ παύουν νὰ δίνουν παραγγελίες σὲ ἐβραϊκὰς φέρμες· οἱ βιομηχανίες παύουν νὰ ἔχουν σχέση μὲ μεσάζοντες πού ἀνήκουν στήν καταραμένη φυλὴ· οἱ ἐθνικοσοσιαλιστικοὶ ἐργαστασιακοὶ πυρήνες ὀργανώνουν ἀπεργίες στίς ἐπιχειρήσεις πού διευθύνουν ἐβραῖοι· κι ἀπαιτοῦν τὴν ἀπόλυση τοῦ μὴ «ἄρειου» προσωπικοῦ· καί τὸ μποϊκοτάρισμα τῶν ἐβραίων μικρεμπόρων τοὺς ὀδηγεῖ σιγά-σιγά στήν καταστροφή...

Τὸν ἀληθινὸ ὁμῶς χαρακτήρα τῆς πάλης, τὸν κατάλαβα ὅταν ἀνοίξα ἓνα βιβλίον πού εἶναι σωστὴ προτροπὴ σὲ δολοφονία. Τίτλος: *Σὲ κοιτάζου· Ἑβραῖοι*. Μοιάζει μὲ λεύκωμα ἀνθρωπομετρικῆς ὑπηρεσίας. Ἐνας συγκεκριμένος ἀριθμὸς ἐβραίων παραδίνονται, φωτογραφημένοι, στήν κοινὴ δίωξη. Σὰν πρόλογος, ἔχει αὐτὰ τὰ λόγια: «Ἡ σειρά αὐτὴ τῶν διαφθορῶν τοῦ λαοῦ ἀποδείχνει ὅτι κανένα ἀπ' αὐτὰ τὰ ὑποκείμενα δὲν ἔχει μέχρι τώρα ἐκτελεσθεῖ ἀπ' τὴν Ἑθνικὴ ἐπανάσταση τοῦ 1933, ἂν καί τὰ ἐγκλήματά τους κραυγάζουν μέχρι τὸν οὐρανόν». Γιὰ ὅσους δὲν θά καταλάβαιναν τί σημαίνουν αὐτά, τὸ ὄνομα τῶν χτεσινῶν θυμάτων ἀκολουθεῖ ἢ σθμείωση: ἐκτελέστηκε· τὸ ὄνομα τῶν αὐριανῶν ἢ σθμείωση: δὲν ἀπαγχονίστηκε (ἀκόμα).

Ὁ μαῦρος αὐτὸς κατάλογος, φυσικά, ἔχει πολλές κατηγορίες: πρῶτοι-πρῶτοι, οἱ αἵματοβαμμένοι ἐβραῖοι: ἀπ' τῆ

Ρόζα Λούξεμπουργκ, τὸν Μπέλα Κόν και τὸν Τρότσκι, μέχρι τὸν καθηγητὴ Γκάμπελ, ποὺ διώχτηκε ἀπ' τὴν ἔδρα του στὴ Χαϊδελδέργη. Ὑστερα ἔρχονται οἱ ἀπατεῶνες ἔβραῖοι: Ἀϊνστάιν, Χίλφερτινγκ, Στάμπερ, Ἐμιλ Λούντβιγκ· οἱ καταχραστὲς ἔβραῖοι: οἱ διδάσκειοι μεγαλοκλέφτες Μπάρματ, Σκλάρτζ, Σκλάρεκ κλπ... Κατόπιν οἱ διαφθορεῖς ἔβραῖοι: ὁ καθηγητὴς Μάγκνους Χίρσφελντ, ὁ εἰδικὸς σχετικὰ μὲ τὴς αἰξουακλικὲς ἐπιστῆμες κι ὁ Λοβενστάιν, ὁ ἐμπνευστὴς τῶν Φίλων τῶν Παιδῶν τῶν Ἑργατῶν, ποὺ «δίδασκε τὰ παιδιὰ νὰ περιφρονοῦν τὸ λαό, τὴ φυλὴ και τὸ ἔθνος τῶν γερμανῶν, ἐξωθεῖσε τὰ παιδιὰ τῶν βερολινέζων στὴν ἔθνοπροδοσία και στὴν ὑποταγὴ στὴν ἔβραϊοκρατία». Ἐπειτα ἔρχεται ἡ σιρὰ τῶν ἔβραίων καλλιτεχνῶν, ὅπου πλάι στὸν Πισκάτορ και τὸν Ράινχαρντ, τοὺς διδάσκειοι σκηνοθέτες, βρίσκουμε και τὸν Τσάρλυ Τσάπλιν! Τέλος, οἱ ἔβραῖοι τοῦ χρήματος, ὁ τραπεζίτης Γιάνκομπ Γκόλντσομθ κ' οἱ ἀδελφοὶ Τίτς, μεγαλοκατασκευαστὰρχοι τοῦ Βερολίνου, κλείνουν τὴν ἐκθεσὴ. Καὶ τὸ βιβλίο τελειώνει μὲ τὰ λόγια: «Ἡ πάλη δὲν τελειώσε, ἡ πάλη συνεχίζεται: *Χάιλ Χίτλερ!*».

Γιὰ νάμαι ὅμως ἀπόλυτα ἐντάξει μὲ τὴ συνείδησή μου, θὰ πρέπει νὰ φέρω στὴ μνήμη μου και μιὰ ἄλλη εἰκόνα: σ' ἓνα καλοβαλμένο σπίτι, ἀστικής ἐμφάνισης, μὲ ὑποδέχεται μιὰ Ἰσραηλιτικὴ οἰκογένεια.

Μιὰ οἰκογένεια ποὺ κλαίει και ὀδύρεται μ' αὐτὸ τὸ ἀπίστευτο γεγονός ποὺ τὴν ἔβγαλε ἀπ' τὴ γλυκιά της ἡσυχία, τὴν ἀξιοπρεπή της διαβίωση και τὰ ἐξασφαλισμένα της εἰσδήματα.

— Μπορεῖτε νὰ μᾶς δώσετε μιὰ συμβουλή; Πρέπει νὰ πάμε στὴ Γαλλία; Μποροῦμε νὰ ζήσουμε στὴν Παλαιστίνη;

Πίσω ἀπ' αὐτοὺς τοὺς χοντρούληδες ἀστούς, βλέπω τὸν Ἰσκίο τοῦ περιπλανώμενου Ἰουδαίου, ποὺ μὲ τὸ ραβδί στὸ χέρι, ξαναπαίρνει πάλι τὸ δρόμο του...

Μὲ δάκρυα στὰ μάτια, ἡ γυναίκα μοῦ ἐξηγεῖ:

— Καὶ νὰ ξέρατε κύριε, πόσο γερμανίδα ἐνιωθα! Ζούσαμε στὴν Ἀμερικὴ. Ἀνάγκασα τὸ σύζυγό μου νὰ ξανάρ-

θουμε ἐδῶ... Μὰ τί κάναμε, γιὰ νὰ μᾶς μεταχειρίζονται ἔτσι;

Ἄχ! Γιατί νὰ προσθέσει ἀμέσως μετά:

— Στὸ κάτω-κάτω, μ' αὐτὸ τὸ καινούριο καθεστῶς, θὰ τὰ πηγαίναμε καλά, μονάχα νὰ μᾶς ἄφηνε ἡσυχούς...

Ἀμέσως ἡ γοητεία διακόπηκε. Σκέφτομαι αὐτοὺς πού ἀπὸ χρόνια, ἔβραϊοι καὶ μὴ, πεινᾶνε αὐτοὺς πού, ἔβραϊοι καὶ μὴ, σαπίζουν σήμερα στὶς ναζιστικὲς φυλακὲς.

Πόλεμος ή ειρήνη;

Τὸ χιτλερικό δράμα συμπληρώνεται μ' ἓνα ἄλλο δράμα, ὄχι λιγότερο σκοτεινὸ καὶ πού μᾶς ἀφορᾷ πρὸ ἄμεσας: τὸ δράμα τῶν γαλλο-γερμανικῶν σχέσεων.

Γιὰ νὰ καταλάβετε, θὰ πρέπει νὰ μπεῖτε σ' ἓνα ἀπ' τὰ διακόσια θέατρα τῆς Γερμανίας, ὅπου παίζεται αὐτὴ τῆ στιγμὴ ὁ Σλάγγστερ, ἔργο τοῦ Χάινς Γκόχστ.

Αὐτὸς ὁ Σλάγγστερ, σήμερα ἔθνικὸς ἥρωας τῆς ἴδιας περιουσίας μὲ τὸ Χέρστ Βέσσελ, εἶταν ἓνα σκοτεινὸ ὑποκείμενο: στρατολογημένος τὴν ἐκαύριο τοῦ πολέμου στὰ περίφημα «σώματα ἐλεύθερων σκοπευτῶν» τῆς Ἀνατολῆς, ἔπειτα καυάσκοπος στὴν ὑπηρεσία τῆς Πολωνίας, ἐμφανίζεται κατόπιν, στὰ 1932, τὴν ἐποχὴ τῆς εἰσβολῆς στὸ Ρούρ, τότε καταδότης γιὰ λογαριασμὸ τῆς Γαλλίας, πότε σαμποταριστὴς γιὰ λογαριασμὸ τῆς Γερμανίας. Τὸ Μάρτη, ἀνατινάξει ἓνα γεφύρι σὲ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ· στὶς 26 τοῦ Μάη, τουφεκίζεται ἀπ' τὸ γαλλικὸ στρατὸ κατοχῆς.

Ἄν ὅμως σὰν ἀνθρώπος δὲν ἀξίζει καθόλου τῆ λύπησιν, ἢ ἐκτέλεσὴ του τὸν κάνει σύμβολο: Ὁ Σλάγγστερ ἐνσαρκιώνει τὴν ἀντίστασιν στὴν ἐπίδειξιν πυγμῆς τοῦ Πουανκαρέ. Γιὰ δέκα χρόνια συνέχεια, ὁ ἐθνικοσοσιαλισμὸς θὰ ἐκμεταλλεύεται πρὸς ὄφελός του αὐτὴ τῆ σκοτεινὴ ἱστορία.

— Ἀνήκουμε στὸ Σλάγγστερ γιατί εἶναι ὁ πρῶτος

στρατιώτης του Τρίτου Ράιχ! φωνάζει ένας ήθοποιος απ' τή σκηνή.

Κι ὁ ἴδιος ὁ Σλάγγετερ ἐξηγεῖ:

— Έχουμε τὸ δικαίωμα — ὁ Γάλλος μᾶς τὸ δίνει μὲ τὴν κατοχὴ του — νὰ ξεσηκωθοῦμε καὶ νὰ φωνάξουμε: Ἐπὶ πάντων, συναδέλφωση, διεθνῆς τῶν λαῶν, ὅλα εἶταν τσαρλατασιζμοί! Ἐμπρὸς γιὰ μιὰ κοινὴ ἀντίσταση εἰς ὅλα τὰ εὐρωπαϊκὰ ἔθνη! Στὸ διάολο τὸ σύστημα τοῦ Νοέμβρη τοῦ 1918!

Κ' ἐνῶ ὁ ἥρωας προετοιμάζει τὴν ἀπόπειρά του, ἡ τραγικὴ ἀντίθεση ἀνάμεσα στὴν παλιὰ γενιά, σοσιαλιστικὴ καὶ στὴν καινούρια, φασιστικὴ, δξύνεται: ὁ γιὸς ἐνὸς ἀνώτερου σοσιαλιστικοῦ κράτους ὑπάλληλου δίνει τὴ βοήθειά του στὸ Σλάγγετερ.

Μάταια ὁ πατέρας — ποὺ ὁ συγγραφεὺς δὲν κατάφερε νὰ γελοιοποιήσῃ — μιλάει γιὰ «ἐξόντωση διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου τῶν τελευταίων τυχοδιωκτῶν καὶ λοιπῶν ποὺ θέλουν καινούριο Παγκόσμιο Πόλεμο» μάταια τὸν ἐκτεθεῖ:

— Θέλουμε εἰρήνη! Στὸ λέω ἐγὼ αὐτό, μικρὸ μου παιδί, ἐγὼ ποὺ ἔκανα τέσσερα χρόνια στὸ μέτωπο...

Τὸ κοινὸ ἀρχίζει νὰ ἐκνευρίζεται. Γύρω μου, ἀκούω πνευμένους λυγμούς.

Ἡ αὐλαία σηκώνεται γιὰ τελευταία φορά: βαθυγάλαζος ἐρίζοντας, ἓνα γαλλικὸ ἀπόσπασμα σημαδεύει τὸ Σλάγγετερ, στημένο σὲν τοῖχο.

— Γερμανία, φωνάζει ὁ κατάδικος, μιὰ τελευταία λέξη, μιὰ εὐχή, μιὰ διαταγή... Γερμανία, ξύπνα! Φλογίσου! Ἄστραψε!

Ἐνα ξερὸ κροτάλισμα. Ἰσπερ σιωπὴ καὶ νύχτα.

Ἐπὶ τὴν ἀνάδου τὰ φῶτα στὴν αἴθουσα, στὰ πρόσωπα κυλᾶνε δάκρυα.

— Καὶ σὲ λίγο οἱ Γάλλοι θὰ ξαναεισβάλουν στὴ χώρα μας! οὐρλιάζει σὰν τρελλή, μιὰ γυναίκα, κοντὰ μου.

"Όπως και στη Γαλλία, έτσι κ' εδώ μεγαλώνει με γυναικὰ πού δὲ γνώρισε τὴ φρίκη τοῦ πολέμου.

Θὰ πρέπει γ' ἀκούσετε αὐτοὺς τοὺς νεαροὺς, διὰν τοὺς ρωτᾶτε ἀνωστερόβουλα: «Κάνετε σπόρ;», νὰ σᾶς ἀπαντοῦν μὲ ξερὴ κι ὀργισμένη φωνή:

— *Kein sport! Wehrsport!* ("Ὀχι σπόρ! Στρατιωτικὴ ἐκπαίδευση!).

Θὰ πρέπει νὰ τοὺς δεῖτε πῶς ἐγάζουν κραυγὲς ἡδονῆς διὰν ἡ Ράιχσαερ παρελαύνει χοροπηδώντας μὲ τὸ ἔθιμα τῆς χήνας.

Μιά γυναικὰ νέων σήμερα, ἐκπαιδύεται ἀνοιχτά. Μὴν ἔχοντας ὑποχρεωτικὴ θητεία, τὸ εἰσέρχονται πολὺ διασκεδαστικὸ νὰ παίζου τοὺς στρατιωτικὰς ἀσκήσεις: παίζου τοὺς δρόμους, μὲ τὸ σκακίδιο στὸν ὄμο· κάνουν ἀκροβολισμοὺς καὶ σέρνονται στὸ χῶμα, στὰ πεδία ἀσκήσεων· δίνουν τὸ σύνθημα τοῦ συναγερμοῦ τοὺς πληθυσμοὺς τῶν πόλεων γιὰ τὴς ἀεροπορικῆς ἐπιδρομῆς, χτυπώντας παλιοκαταστροφῆς...

Παρ' ὅλ' αὐτὰ, ἡ ἀνάμνηση τῶν κακουχιῶν τοῦ πολέμου 1914-18 μένει πάντα ζωντανὴ στὴ μνήμη τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ.

Μίπαιτε μαζί μὲ μένα σ' αὐτὸ τὸ χωριάτικο καφεναῖο. Ἄντρες καὶ γυναῖκες εἶναι μαζεμένοι γύρω ἀπ' τὸ ραδιόφωνο καὶ περιμένουν σιωπηλά. Στὴς τρεῖς ἡ ὥρα, ὁ Φόρερ, ἀπ' τὸ ἔθιμα τοῦ Ράιχσαγκ, θὰ μιλήσει στὸν κόσμον. Ἄλλὰ θάλεγε κανεὶς — εἰ σοῦ εἶναι αὐτὸ τὸ ραδιόφωνο! — πῶς ἦρθε ὁ ἴδιος μέσα στὸ χάρι νὰ μᾶς κάνει μιὰ ἰδιαίτερη κουβεντούλα...

Ἄκουστε τον νὰ προφητεύει τὸ μέλλον:

— *Κανένας πόλεμος στὴν Εὐρώπη δὲ θὰ μπορούσε νὰ φέρει κάτι καλύτερο σὲ ἀντικατάσταση αὐτοῦ πού ὑπάρχει...* Ἄν ἀποτολμηθεῖ καμιά μέρα μιὰ τέτοια παραφροσύνη, αὐτὸ θὰ σημάνει τὴν καταστροφὴ τῆς κοινωνικῆς τάξης, ἕνα χάος χωρὶς προηγούμενο...

Ἄκουστε τὰ *ja... ja... ja...*, κοιτάξτε τὰ κουνήματα τῶν κεφαλιῶν τῶν διπλανῶν σας.

Και τὸ μέντοιμι μὲ τὰ γουρλωμένα μάτια θριαμβεύει
μ' αὐτὸ τὸ ἐπιχείρημα:

—*Ἡ Γερμανία εἶναι ἔτοιμη νὰ διαλύσει ὅλες τὶς
στρατιωτικὲς τῆς ὀργανώσεις καὶ νὰ καταστρέφει τὰ ὄπλα
ποῦ μένουσιν, ἂν ὅλοι οἱ ἄλλοι, χωρὶς ἐξαιρέση, κάνοσιν τὸ
ἴδιον... Ἡ Γερμανία δὲ θέλει νὰ ἐπανεξοπλιστεῖ, ἀλλὰ νὰ
ἀφοπλιστοῦν τὰ ἄλλα κράτη!*

Βέβαια, σκεφτόμουν, ὁ ἄνθρωπος εἶναι κακόπιστος· εἶ-
ναι πολὺ εὐχαριστημένος ποῦ μπορεῖ νὰ χρησιμοποιεῖ τὸ
πρόσχημα ποῦ τοῦ προμύθεψαν γενναϊδῶρα οἱ δυτικὲς δυ-
νάμεις: μὲ τὸ νὰ μὴν ἀφοπλιζοῦνται, παρὰ τὶς ὑποχρεώσεις
ποῦ ἀνέλαβαν στὶς Βερσαλλίες, ἐπαιζοῦν καὶ παίζουσι πάντοτε
τὸ παιχνίδι τοῦ.

Τῆ βραδιά τοῦ λόγου τοῦ, μὲ ἠλικιωμένη γυναίκα μοῦ
εἶπε μὲ δάκρυα στὰ μάτια:

—*Ὁ ἄντρας μου σκοτώθηκε ἐκεῖ κάτω σὲ σᾶς... Ἀκού-
σατε; Δὲ θέλωμε πόλεμο.*

Ναί, ἀλλὰ ἄς προσέχουμε μὴν τυχόν καὶ τούτη ἡ γριὰ
σὲ λιγάνι μεταβληθεῖ σὲ μαινόμενη ἐθνικίστρια!

Πρὸς τὸν «ἔθνικομπολσεβικισμό»

— Βαδίζουμε ὁλοταχῶς στὸν «ἔθνικομπολσεβικισμό»... ἄκουσα πολλές φορές σ' ὅλη τὴ διάρκεια τοῦ ταξιδιοῦ μου.

Τί εἶν' αὐτὸ τὸ φροῦτο πάλι; Ἡ ἔκφραση, θὰ μοῦ πεῖτε, εἶναι τόσο ἀδόκιμη ὥστε κ' ἐπικίνδυνη. Ἀδόκιμη γιατί μπολσεβικισμός κ' ἔθνικισμός (τουλάχιστον μέχρι τὴ μέρα ποὺ τὸ γερμανικὸ Κομμουνιστικὸ Κόμμα ἐάληθη, κι αὐτό, νὰ κάνει ἔθνικιστικὴ πλειοδοσία) εἶναι θεωρητικὰ ἀσυμβίβαστες ἔννοιες. Ἐπικίνδυνη, γιατί ἐκτρέφει περισσότερο τὸ φέμα μιᾶς δυνατῆς ἑνώσεως τῶν δυὸ ἀντίθετων ἔννοιῶν.

Ὅσο ἀδόκιμη ὅμως κι ἂν εἶναι, ἐκφράζει μιὰ ψυχικὴ κατάσταση ποὺ διαρκῶς μεγαλώνει μέσα στὶς μάζες. Ἄς πάμε μέσα σὲ ταπεινὲς κατοικίες νὰ τὸ δοῦμε καθαρά.

Εἶχα γνωρίσει τὸ γιό αὐτοῦ τοῦ ἐργάτη ξυλουργοῦ τοῦ Μόσκειν, στὸ δρόμο, ὅταν περιπλανιόταν κι αὐτὸς μὲ τίς ὁμάδες τῶν ἀνέργων. Εἶταν ἕνας νεαρὸς «κόκκινος» ποὺ τὰ μάτια του ἐλαμπαν ὅταν τοῦ μιλοῦσες γιὰ τὸν Ταίλμαν, τὸν Τέντε. Δὲ ξέρω γιατί, ἀλλὰ φανταζόμουνα πῶς κι ὁ πατέρας θάταν κομμουνιστής. Κ' ἡ τραχιά προλεταριακὴ του γλῶσσα, τὰ ἐπαναστατικὰ του ἐπιχειρήματα, γιὰ μιὰ στιγμή μοῦ δημιουργοῦν ἀσταπάτες:

— Κοιτάξτε, ἑμεῖς τοὺς ἐργαζόμενους, μᾶς πρόδωσαν τὰ δυὸ ἐργατικὰ κόμματα... Ἐπρεπε νὰ κάνουν τὴν ἐνότητα δράσης... Δὲν θέλησαν...

Κ' ύστερα, τὸ ὑποπτο ἐπιχείρημα:

— Τώρα, πρέπει νὰ σωθοῦμε μοναχοί μας...

— Ποιοί μοναχοί μας;

— Ὁ γερμανικὸς λαός! Ἄρκετὸς ταπεινώσεις δεχτήκαμε, ἀρκετὰ μᾶς μεταχειρίστηκαν ὡς σκλάβους. Φτάνουν πιά οἱ φόροι γιὰ νὰ πληρώνουμε πολεμικὲς ἀποζημιώσεις!

Κι ὅταν τοῦ λέω ὅτι ἔξω ἀπ' τὸν ἐπαναστατικὸ διεθνισμό, δὲν ὑπάρχει σωτηρία:

— Ναι... καί... ἡ Διεθνὴς εἶναι πολὺ ὄρατο πρᾶγμα...

Κάποτε εἶχαμε στείλει ἑκατομμύρια χρυσὰ μάρκα στοὺς ἄγγλους ἀνθρακωρύχους καὶ ἀπεργούσαν... Ἄλλὰ, σ' ἀντάλλαγμα, τί κάναν αὐτοὶ γιὰ μᾶς;

Κι ἀφοῦ καθάρισε τὴν πίπα του:

— Τὴν ἐπανάστασή μας πρέπει νὰ τὴν κάνουμε μοναχοί μας... Μέχρι νὰ γίνῃ ἡ Διεθνὴς, πρέπει νὰ σκεφτοῦμε τὸ παρόν... Πρῶτα-πρῶτα ν' ἀπελευθερωθοῦμε ἀπ' τὸ *Diktat* τῶν Βερσαλλιών, ν' ἀπελευθερώσουμε τοὺς καταπιεσμένους συντρόφους μας τῆς Σιλεσίας, τοῦ Σάαρ, τῆς Αὐστρίας, τοῦ *Sudetenland** τοῦ Μέμελ καὶ τοῦ Ντάντσιγκ... Νὰ χτίσουμε ἕνα γερμανικὸ κράτος τῶν ἐργαζομένων!

Κ' εἶναι χιλιάδες αὐτοὶ ποὺ, ὡς αὐτόν, ἀνακατώνουν τὶς συγκεχυμένες σοσιαλιστικὲς τοὺς ἀπαιτήσεις μ' ἕνα φαντακτικὸ αἰσθημα ἐθνικῆς ταπεινώσεως.

Καὶ πῶς πολὺ ἀκόμα οἱ νέοι. Ἄς κουβεντιάσουμε στὴν ἄκρη τοῦ δρόμου μ' αὐτόν τὸν ὁδοπρόμο καὶ πάει νὰ συναγῆσει τὸ «στρατόπεδο ἐθελοντικῆς ἐργασίας» του μὲ τὸ σάκκο στὴν πλάτη. Μὲ νευριάζει τόσο πολὺ ὅταν μοῦ ἐξυμνεῖ τὶς ἀρετὲς τῆς συνειδητῆς πειθαρχίας καὶ τῆς δουλειᾶς μὲ μειω-

* Σουδητία (σ.τ.μ.).

μένα μεροκάματα, που με μεγάλη προσπάθεια καταφέρνω να μη τόν ξαπλώσω χάμω με καμιά γροθιά.

Ξαφνικά όμως, σά να τόν σπρώχνει κάτι, ρίχνει τη μάσκα του και μου ξεφουρνίζει τὸ μυστικό του:

— Εέρεις... εἶμουν ἀπὸ χρόνια ἐθνικοσοσιαλιστής... Ἄπ' αὐτοὺς πού, στὰ 1928, χτυπούσαν με πείσμα τοὺς ρηγανούς αὐτονομιστὲς... Σήμερα όμως ἔφυγα ἀπ' τὸ Κόμμα...

— Γιατί;

— Γιατί δὲν εἶμαι ἱκανοποιημένος... Δὲν εἶναι πιά κόμμα ἐπαναστατικό, εἶναι σταθλός. Ἐγὼ θέλω τὸ γνήσιο σοσιαλισμό... Δεκατέσσερα ὀλόκληρα χρόνια, τὸ σοσιαλδημοκρατικό κόμμα εἶχε τὴ δυνατότητα νὰ τόν αἰκοδομήσει. Τί ἔκανε; Δὲν εἶμαι κομμουνιστής, γιατί εἶμαι πρὶν ἀπ' ὅλα γερμανός καὶ δὲ θέλω νὰ με μεταχειριστοῦν σὰν ρώσο μουζέκο. Σέβομαι όμως τοὺς κομμουνιστὲς, νιώθω πιὸ κοντὰ σ' αὐτοὺς παρά σ' ὅλους τοὺς ἄλλους...

Μοῦ μιλάει με μίσος γιὰ τοὺς πλούσιους, τοὺς μεγιστάνες τῆς βιομηχανίας, τοὺς μεγαλογαιοκτῆμονες καὶ λέει, ἀναστενάζοντας:

— Ἄν προδώσουν ὅλοι τὸ σοσιαλισμό, θὰ μείνω χωρὶς κόμμα.

«Ἐθνικομπολσεβικισμός»... Ποιὰ ἄλλη λέξη θὰ μπορούσε νὰ ἐκφράσει αὐτὲς τίς τόσο ἀπελπισμένα ἀμφιταλαντευόμενες ἐπιθυμίες;

Ἄς προχωρήσουμε ἀκόμη βαθύτερα. Ἄς ξεχάσουμε ποιοὶ εἶμαστε. Ἄς χωθεῖμε ἀνάμεσα στοὺς φαιοχίτωνες. Ἄς προσπαθήσουμε νὰ διακρίνουμε τίς σκέψεις πού κρύβονται πίσω ἀπ' τὰ *Χάιλ Χίτλερ!*

Εἶναι Σαββατόβραδο· σὲ μιὰ αἴθουσα χορευτικῆς λέσχης, σ' ἓνα προλεταριακὸ προάστειο τῆς Λειψίας, εἶναι μαζεμένοι ἄντρες καὶ γυναῖκες, ντυμένοι μικροαστικά, δπως ὁ-

λοι οι γερμανοί εργαζόμενοι. Υπάρχουν και πολλοί S.A. και της χιτλερικής νεολαίας, αλλά χωρίς υπεροπτικότητα και άγριότητα: πηγαίνουν πολύ, θρονιερὰ χάχανα: ο λαός.

Η ὀρχήστρα, με στολή, παίζει καλή κλασική μουσική: Βάγκνερ, Βέρντι.

Και, στο διάλειμμα, ένας ρήτορας ανεβαίνει στο θήμα και κοιτάζει το προσεχτικό και υπάκουο πλήθος. Θέμα: "Η Ἐπαναστάσις μας.

— "Η Ἐπαναστάσις μας, *Volksgenossen* (σύντροφοι τοῦ λαοῦ) εἶναι ἀκόμα στις ἀρχές της. Ἀκόμα δὲν πετύχαμε κανέναν ἀπ' τοὺς στόχους μας. Μιλᾶνε γιὰ ἐθνικὴ κυδέρνηση, γιὰ ἐθνικὸ ξύπνημα... Τί σημαίνουν αὐτά; Ἐκεῖνο πού ἔχει σημασία, εἶναι τὸ σοσιαλιστικὸ τμήμα τοῦ προγράμματος μας.

"Ἐνα Ἄχ ἰκανοποίησις εὐγαίνει ἀπ' τὸ πλήθος. Νά κάτι πού ὁ καθένας ἐνιωθε καὶ δὲν τολμοῦσε νὰ τὸ πεῖ. Τὰ πρόσωπα παρακολουθοῦν τώρα μὲ πάθος τὸν ἄνθρωπο πού μιλάει στ' ὄνομα ὅλων τους.

— Τὸ Ράιχ τοῦ Γουλιέλμου τοῦ 2ου εἶταν ἕνα Ράιχ χωρὶς ἰδανικά. Κυριαρχοῦσε σ' αὐτὸ ἡ μπουρζουαζία μετὸν ἀποκρουστικὸ ὕλισμό της καὶ τὴν περιφρόνησίν της γιὰ τὸ προλεταριάτο. Ἡ Ἐπαναστάσις τοῦ 1918, *Volksgenossen*, δὲν κατάστρεψε τὸ παλιὸ σύστημα. Οἱ σοσιαλιστὲς ἡγέτες ἐγκατάλειψαν τὴ δικτατορία τοῦ προλεταριάτου γιὰ χάρη τῆς τσέπης τους. Πρόδωσαν τὸ ἔθνος καὶ τὸ λαό. Ὅσο γιὰ τὸν κομμουνισμὸ στάθηκε ἀνίκανος νὰ τοὺς διώξει ἀπὸ τότε πού ὁ Στάλιν ἀπαρνήθηκε τὸ λενινιστικὸ μπολσεβικισμὸ γιὰ χάρη τοῦ καπιταλιστικοῦ ἀτομικισμοῦ...

Τρίθω τ' αὐτιά μου. Βρίσκομαι σὲ χιτλερική συγκέντρωση; Ὁ δημαγωγὸς ὅμως ξέρει τί κάνει, γιατί γύρω μου, μ' ἕνα ρυθμὸ πού ὁλοένα αὐξάνεται, τὸ πλήθος βράζει.

— Ἡ μπουρζουαζία, *Volksgenossen*, συνέχισε νὰ μονοπωλεῖ τὸν πατριωτισμὸ καὶ ν' ἀφήνει τὴς μάζες στὸ μαρξισμό, αὐτὸ τὸ ἀηδιαστικὸ κατασκευάσμα... Ἐμεῖς, καταλάβαμε ὅτι ἔπρεπε νὰ πᾶμε στὸ προλεταριάτο, νὰ μποῦμε μέσα

του, καταλάβαμε ότι για να κατακτήσουμε τη Γερμανία, έπρεπε να κατακτήσουμε την εργατική τάξη. Κι όταν αποκαλύψαμε σ' αυτούς τους προλετάρους την ιδέα της Πατρίδας, πάνω σε πολλά πρόσωπα είδαμε δάκρυα αγνωμοσύνης...

Και την εμφανική και Ιεραποστολική τούτη γλώσσα, διαδέχεται ξαφνικά ο αφορισμός κ' η απειλή:

— Δεν έχουμε πιά παρά ένα και μόνο έχθρο: τη μπουρζουαζία! Τόσο το χειρότερο γι' αυτήν αν δεν υποταχτεί, αν δε θελήσει να καταλάβει...

Και, παρκαυμένος απ' την σύγκλιση του, αφήνει να το ξεφύγει:

— Άλλωστε, μαά μέρα, θα μας εγγνωμονεί πού της φερθήκαμε έτσι...

Τò πλήθος όμως δεν άκουσε. Τò πλήθος τò μόνο πού άκουσε είπαν ότι ή επανάσταση αρχίζει, ότι ο σοσιαλισμός ανεβαίνει στον ορίζοντα. Κι όταν ο όμιλητής τελειώνει, τò πλήθος τραγουδάει με άγρια όργη:

Ω λαέ δουλευτή, δοκιμάζεις
σκληρά τών καιρών τή μιζέρια
κ' ή στρατιά τών άνέργων συνέχεια,
μεγαλώνει μέρα με τή μέρα.
Κ' εσύ, φουκαριά, τραγουδάς
τήν ίδια παλιά μελωδία:
Εμείς είμαστ' ή εργατιά,
τò απρολεταριάτον.

Γιά πείνας μεροκάματα
καθημερινά δουλεύεις,
μά οι Τίτζ, οι Βερτάν και οι Κόν
τήν πείνα δέν τήν ξέρουν.
Κι απ' τò μόχθο, τόν ιδρώτα σου
ποιός πάντα θησανορίζει;

οί πλουτοκράτες μέτοχοι.
Τὸ προφίταριάτο *.

Σπάσε τις ἀλυσίδες σου,
ἐργάτη Γερμανέ!
Μόσχα γιὰ νὰ σέ σώσει δὲν ὑπάρχει,
ξέχασε τοὺς σοσιαλιστές ἀπαιτεῶνες,
κ' οἱ δυὸ ζητᾶν νὰ σέ σκλαβώσουν στοὺς Ἑβραίους
Ἐἴτε τοὺς μπόντζ ἀκολουθεῖς, εἴτε τὸ μπολσεβίκο
θὰ μείνεις πάντοτε ραγιάς
στὸ προφίταριάτο!

...Καλὴ βοήθεια σούδωσε
ὡς τώρα ἢ Διεθνῆς!
Νά δῶμες, κοίτα στὸν ὀρίζοντα πῶς λάμπει
ὁ ἥλιος τῆς γερμανικῆς ἐλευτεριᾶς...

Ποτὲ δὲν ἄκουσα νὰ τραγουδᾶνε μὲ τέτοια πίστη. Που-
θενά δὲν εἶδα, οὔτε ἀκόμα στοὺς Ἀϊσάουας τοῦ Ἰσλάμ, τόσο
συμπαρμένα ὄντα. Ἐννοῦθα σὰ χαμένος μέσα σ' αὐτὴ τὴν
ἔρθη, ἀκίνητη μάζα ποὺ θὰ πέθαινε χωρὶς νὰ σταματήσῃ
τὸ τραγούδι της.

Κιόλας ἡ φήμη τρέχει διὰ τὰ τάγματα ἐφόδου ἀνυπο-
μονοῦν, κάνουν ἐπεισόδια. Σκέφτομαι πῶς σὲ λίγο καιρὸ θὰ
χρειαστῆ νὰ ἱκανοποιήσουν αὐτὸ τὸ πλῆθος — ἢ νὰ τὸ μα-
κελέψουν.

* Ἄπ' τῆ λέξη *profit*, κέρδος (σ.τ.μ.).

Ἀγκυλωτὸς σταυρὸς στὰ συνδικάτα

Τὴν ἄλλη μέρα τῆς Πρωτομαγιάς, γιορτῆς τῆς ἐργασίας, ἔπου ὁ Φόρερ ἀπότισε φόρο τιμῆς στὸν «*Προλεταριακὸ ἰδεαλισμὸ πὸ αὐτὸς καὶ μόνο ἐξασφαλίζει τὴ ζωὴ καὶ τὴν ἑκπαρξὴ ὄλων*», τὸ καθεστῶς κατέλαβε τὰ ἐργατικά συνδικάτα.

Αὐτὸ εἶχε γίνῃ λίγο πρὶν ἔρθω στὴ Γερμανία. Μὲ συγκίνηση, ξαναεἶδα τὰ ὁμορφα κτίρια, μὲ τὴν τολμηρὴ μοντέρνα ἀρχιτεκτονικὴ, πὸ κοντὰ τοὺς τὰ δικά μας κτίρια τῶν συνδικάτων ἐμοιαζαν μὲ φτωχοὺς συγγενεῖς. Λίγους μῆνες μετὰ τὸ ταξίδι μου τῆς περασμένης χρονιάς, ὁ φασισμὸς καταδρόχθισε αὐτὴ τὴν τεράστια ὀργάνωση πὸ γέμιζε περηφάνεια τοὺς συντρόφους μας. Σήμερα, σημαίτες μὲ ἀγκυλωτὸ σταυρὸ κυματίζουν στὰ παράθυρα καὶ στὴν πρόσοψη, ἢ ἐπιγραφὴ Σπίτι τοῦ Λαοῦ παραχώρησε τὴ θέση στὴν ἐπιγραφὴ: Σπίτι τῆς Γερμανικῆς Ἐργασίας, γραμμμένη πάνω σὲ φανταχτερὰ πανῶ.

Στὶς πόρτες, ἢ ἐργατικά συνωστίζεται καὶ διαβάζει σιωπηλὰ τίς ἀφίσσες καὶ τίς ἐφημερίδες τῶν νικητῶν. Προσπαθῶ νὰ διαβάσω τὰ ἐλέμματα καὶ τὸ μόνο πὸ βλέπω εἶναι μὰ θουβὴ ἔκπληξη.

Τί εἶταν αὐτὸ πὸ ἔγινε; Ἕνας φίλος πὸ εἶχε τὸ δράμα μέρα μὲ τὴ μέρα, μοῦ ἐξηγεῖ — καὶ μεταφέρω ἐδῶ τὰ λόγια του:

— Κατὰ βάθος, βλέπεις, αὐτὸ τὸ ἐπιδημικὸ «ὄχυρὸν» παρουσίαζε πολλὰς ρωγμὰς... Ἐνας κολοσσὸς μὲ πῆλινα πόδια, ὅπως λέτε. Ὅσο διαρκοῦσε ἡ περίοδος τῆς εὐμάρειας, ὅλα πῆγαιναν καλὰ... Μὲ τὶς συνδρομὰς ἑφτά ἑκατομμυρίων συνδικαλισμένων, χτίστηκαν ὅλα αὐτὰ τὰ μεγαλόπρεπα — καὶ πολυτελέστατα — οἰκοδομήματα. Πίστεψαν ὅτι θὰ ὑπάρχει διαρκὴς εὐημερία· φαντάστηκαν καλόπιστα ὅτι, μέσα στὰ σπλάγχνα τοῦ καθεστώτος, θὰ μπορούσε νὰ πραγματοποιηθεῖ αὐτὴ ἡ *Οἰκονομικὴ Δημοκρατία*, ποὺ τόσο ἄρεσε στὸ θεωρητικὸ Νάφταλι. Ὑστερα ἤρθε ἡ κρίση. Ἐκατομμύρια συνδικαλισμένοι, χωρὶς δουλειὰ τώρα, ἐγκατάλειψαν τὶς ὀργανώσεις. Χρειάστηκε νὰ μοιραστοῦν στοὺς ἄλλους πολλὰ ἐπιδόματα ἀνεργίας. Τὸ οὐσιαστικὸ ὄπλο τῶν συνδικάτων, ἡ ἀπεργία, ἔχασε τὴν ἀποτελεσματικότητά του. Κ' ὕστερα, ἐμφανίστηκε ὁ φασισμὸς. Οἱ ἡγῆτες μας δὲν μπόρεσαν νὰ κατανοήσουν σωστὰ τὴν κατάσταση, δὲν μπόρεσαν ἀκόμα ν' ἀντιταχθοῦν στὸ Χίτλερ. Ἐνάντια σ' ἕναν ἐπιθετικὸ ἀντίπαλο, δὲν παλεύεις μὲ ὥραϊες διακηρύξεις κι ὥραϊα φηφίσματα. Ἠξερτες τὴν ὥραϊα συνδικαλιστικὴ σχολὴ τοῦ Μπερνάου, αὐτὸ τὸ ἀδελτεῖο τοῦ Τολέμι;

— Ναί, τὴν ἐπισκέφτηκα περίου κι αἰσθάνθηκα λίγο ἄσχημα...

— Ἐ, λοιπόν, τὸ Μπερνάου ἐνσάρκωνε τὸ συνδικαλισμὸ μὲ δ,τι τοῦ ἔλειπε: θέλω νὰ πῶ ἢ ψυχὴ, ἢ θέληση πάλης. Συχνὰ οἱ ὀργανισμοὶ μας δὲν εἶταν παρὰ ἀπλὲς συντεχνιακὲς τράπεζες. Ὁ ἐργάτης ἐρχόταν νὰ πάρει τὸ ὀφειλόμενο, ὅπως στὸ Ἰδρυμα Κοινωνικῶν Ἀσφαλίσεων, ὅπως στὸ ταμεῖο ἀνεργίας. Οὔτε ἴχνος ἀπὸ ἐπαναστατικὰ ἰδανικά: βασιλευσε ἕνα γραφειοκρατικὸ πνεῦμα... Κοίτα, δὲ θέλω νὰ μειώσω τὴ δουλειὰ ποὺ ἔκαναν στὸ παρελθόν τὰ ἐργατικὰ συνδικάτα. Ξέρω πολὺ καλὰ τί ἔκαναν γιὰ τὴ χειραφέτηση καὶ τὴ μόρφωση τοῦ προλαταριάτου μας...

— Κατάφεραν νὰ ὀργανώσουν τὴ μάζα, πράγμα καθόλου ἀμελητέο!

— Ναί, χάνοντας ὅμως τὸ *Λαϊκὸ* τους χαρακτήρα... Ἡ

A.D.G.B. (ή γερμανική Γ.Σ.Ε.) κατόντησε στο τέλος ένα γρανάξι του κρατικού τροχού... Ο κορπορατισμός κι ο συνδικαλισμός συνεργασίας έδηγοῦνε κατευθείαν στο φασισμό. Από τὰ συνθήματα όπως «γενικό συμφέρον», «δυσυθνώσιμη οίκονομία», μέχρι τὴ χιτλερική φρασεολογία, τὸ ἔθιμα εἶταν πολὺ μικρό. Ἀκόμα, οἱ κομμουνιστὲς ἔχουν κι αὐτοὶ ἕνα τμήμα τῆς εὐθύνης μὲ τὸ σύνθημά τους: «Ἐγκαταλείψτε τὰ ρεφορμιστικὰ συνδικάτα!». «Ἄς ἔρθουμε στους τελευταίους μῆνες: μὲ τὸ πρόσχημα ὅτι πρέπει νὰ σωθεῖ ὅ,τι εἶναι δυνατό, συνθηκολογούσαν διαρκῶς μὲ τὸν ἐχθρό· γλύστρησαν σὲ μιὰ συνεχή κι ἀνελέγητη πιώση· οἱ ἐργάτες, ἀποκοιμισμένοι ἀπ' αὐτὴ τὴν τακτική, δὲν μπόρεσαν νὰ δοῦν τὴν ἀποφασιστικὴ στιγμὴ...

Ἄρκεσε νὰ στελεθῶν, ἕνα πρωί, στὰ Σπίτια τοῦ Λαοῦ, μερικὸς νεαρὸς φαιοχίτωνος, ὀπλισμένους μὲ ρόπαλα, κ' οἱ θυρωροὶ χάθηκαν — ὅπως καὶ στὴ Λειψία — κάτω ἀπ' τὰ κρεβάτια τους. Σήκωσαν στὴν ταραχὰ μιὰ τεράστια σημάια μὲ ἀγκυλωτὸ σταυρὸ καὶ τὸ θαυμάσιο μέγαρο τῆς A.D.G.B. ἔγινε τὸ γενικό ἐπιτελεῖο τοῦ Δρα Λέου καὶ τοῦ λεγόμενου «Μετώπου Ἐργασίας» του. «Ἡ παροχὴ τῶν ἐπιδομάτων συνεχίζεται», διακήρυξε ὁ φασισμὸς καὶ ὁ διοικητικὸς μηχανισμὸς συνέχισε νὰ λειτουργεῖ ὅπως πρῶτα... Ἔτσι, τὰ συνδικάτα ἔγιναν *gleichgeschaltet*, ὅπως εἶπαν, δηλαδὴ «συγχρονισμένα».

Ὁ συνομιλητὴς μου μοῦ δείχνει μιὰ ἀπ' τίς ἀναρίθμητες μπροσούρες ποὺ τύπωσαν διαστικὰ οἱ ναζιστὲς κι ὅπου, ἀφοῦ ἐκκαθάρισαν τοὺς λογαριασμοὺς τῶν συνδικάτων, ξεσπᾶνε σ' ἕνα κύμα κατηγοριῶν ἐνάντια στους μπόντζ:

— Τὰ 50% ἀπ' ὅσα γράφονται ἐδῶ μέσα εἶναι φέματα... Τὸ δυστύχημα εἶναι ὅτι μούλωξαν ἀπέναντι σὲ μερικὲς κατηγορίες. Δὲν ὑπῆρχε τόση «φαιδότητα», ὅσο θέλουν νὰ δείξουν αὐτοί· ὑπῆρχε ὅμως μιὰ τάση πρὸς τὴν καλοζωία... Ὅσο γιὰ τοὺς νέους ἡγέτες, σὲ διαβεβαιώνω ὅτι δὲν εἶναι οἱ κατάλληλοι γιὰ νὰ δώσουν μαθήματα ἀσκητισμοῦ!

Συνεχίζοντας την έρευνά μου επισκέφτηκα ένα συνδικαλιστή που είχα γνωρίσει περίσω.

Καθώς ή είσοδος στα Σπίτια του Λαού άπαγορεύεται άυστηρά στους θέβηλους, πρέπει να περιμένω απέξω. Τεράστιες και πολύ λίγο προλεταριακές λιμουζίνες, με τον άγκυλωτό σταυρό μπροστά, σταματάνε έξω άπ' την πόρτα. Άπό μέσα θγαίνουν «κομισσάριοι»: φαιοί χιτώνες, μπότες, λουρίδες, ένω οι σκοποί χτυπάνε τά τακούνια και στέκουν άγάλλματα σέ στάση προσοχής.

Τέλος ό φίλος μου έμφανίζεται, δείχνει την άδεια έξόδου του στους S.A. — γιατί δέν μπορεί κανείς να θγει άπ' τό μέγαρο χωρίς άδεια — και μου γελάει θλιμμένα:

— Νάμαστε λοιπόν καθώς θλέπετε...

— Καλά, σέ κρατάνε ακόμα έσένα έδω;

— Μπά, μ' έχουν άπολύσει άπ' την 1η Σεπτέμβρη...

Οί πονηροί, λένε, ό,τι πάντοτε λέγαμε, πώς θά γυρίσουμε στη θέση μας σαν άπλοι εργάτες κι ό,τι θ' άναγκάσουν τά στελέχη παίρνοντας άπ' τή «θάση». Μάς κρατάνε ακόμα για μερικούς μήνες για να τους ένημερώσουμε σχετικά με τή δουλειά. Δέν είναι καθόλου άστειο! Είμαστε σαν κρατούμενοι. Μές' στο γραφείο μου έχω συνέχεια ένοπλους φρουρούς άπ' τό πρωί ως τό θράδυ με κατασκοπεύουν κ' οι «κομισσάριοι» δέν κάνουν άλλη δουλειά άπ' τό να μαζεύουν συκοφαντικές άναφορές...

— Κι αυτοί οι περίφημοι «κομισσάριοι» άπό που θγαίνουν;

— Σχεδόν άπό παντού... Πολλοί άπό δούτους είναι *Akademiker*, διανοούμενοι, δικηγόροι, που δέν έχουν ιδέα άπ' τά προβλήματα τής δουλειάς. Παλιοί γραμματείς των κίτριων ή των Χριστιανικών συνδικάτων... Παλιοί δικοί μας που αυτομόλησαν, όπως ό Βίννιγκ, που κάποτε είταν γραμματέας τής Όμοσπονδίας των οικοδόμων... Κι άλλοι που αυτομόλησαν πιδ πρόσφατα... Γιατί κ' έμεις είχαμε τους έκκολαπτόμενους φασίστες μας...

Δέν μπορώ να μή θυμηθώ αυτόν τον *Herr Doktor*, που

είχα επισκεφτεί την παρασιμένη χρονιά στην Α.Δ.Γ.Β. και πού σήμερα διακηρύσσει ότι η εθνική κυβέρνηση «είναι η μόνη που μπορεί να οικοδομήσει το σοσιαλισμό».

Είναι όμως ώρα να γυρίσει ο συνομιλητής μου στη δουλειά του. Στενάζει, πιάνοντάς με απ' το μπράτσο:

— Σου είπα ποτέ πώς, κάποτε, έδω και χρόνια, είμουνα κομμουνιστής; Με διάγραφαν για «συμβιβαστικές τάσεις» απέναντι στο ρεφορμισμό του Λάικαρντ... Σήμερα τελικά βλέπω καθαρά... Άν και δε συμφωνώ με την όληθρια διασπαστική τακτική των «κόκκινων συνδικάτων», αναγνωρίζω όμως ότι κ' εγώ είχα κάνει λάθος, βαρύτατο λάθος...

Φαίνεται τόσο συγκινημένος, ώστε δε θέλω να γυρίσω το μαχαίρι στην πληγή.

— Και τώρα τί θα κάνεις; Πώς θα ζήσεις;

Κάνει μια άβριστη κίνηση, απαλπισμένου ανθρώπου:

— Πώς θα ζήσω; Είμουν εργάτης αεριόφωτος' ή 'Εταιρία 'Αεριόφωτος δέν με ξαναπαίρνει θέβαια... Ν' ανοίξω κανένα μαγαζί, πάλι δέν μπορώ: Ένας πρόσφατος νόμος, πού κατευθύνεται ενάντια μας, απαγορεύει την έκδοση καινούριων άδειών... Μου μένουνε τ' αμεγάλα δημόσια έργα, τ' α καταναγκαστικά έργα, δηλαδή!

Μόλις πέρασε ή πρώτη στιγμή έκπληξης, ή μάζα άρχισε να συνέρχεται. Παρόλο πού ή έξακολούθηση της παροχής των έπιδομάτων έφτασε για να ήσυχάσουν πολλοί, άλλοι όμως άντιδρούν και ζητάνε σεβασμό της συνδικαλιστικής έλευθερίας: δέν έχουν καμιά άρεξη να θάλουν λουκέτο στην γλώσσα τους και ν' άκουνε σέ στάση προσοχής τους λόγους του Φύρερ' ζητάνε τó δικαίωμα να εκλέξουν τους ήγέτες τους.

Στη Λειψία, σέ μιá συγκέντρωση της Κεντρικής Όμοσπονδίας των ύπαλλήλων, ένας σοσιαλιστής ζητάει θαρρα-

λέα τὸ λόγο, λέει τις παρατηρήσεις του καὶ μαζεύει ζωηρὰ χειροκροτήματα. Στὸ πὶ καὶ φί, ἡ συνέλευση διακόπτεται.

Στὸ Κίελο, οἱ ἐργάτες ἀπεργοῦν σ' ἐνδειξή διαμαρτυρίας γιὰ τὴν καθαίρεση τῶν ἐργοστασιακῶν ἐκπροσώπων τους. Στὸ Ἀμβούργο, οἱ ναξιστὲς ἡγέτες καταγγέλλουν τοὺς «φαιλοκράτες ἐργατοπατέρες»: πολὺ ἠραϊά! ἀπαντᾶνε οἱ παρευρισκόμενοι, ἅς δρίσουμε μιὰ ἐπιτροπὴ ἐλέγχου' καὶ τότε, οἱ ναξί διαλύουν τὴ συνέλευση.

Ἔτσι, ἀρχισαν νὰ φοβοῦνται. Ἡ παπαίθησή τους σπάει, τὰ χάνουν μπροστὰ στις ἀπαιτητικὲς αὐτὲς μάζες. Κι ἀντὶ νὰ συγκρουστοῦν μαζί τους, προτιμᾶνε νὰ κόψουν κάθε ἐπαφή.

Στὴ βιβλιοθήκη ἐνὸς Σπιτιοῦ τοῦ Λαοῦ, ἐνας S.A. μπαίνει μὲ ὀρμὴ καὶ κραυγάζει ἐνα τρομερὸ Χάιλ Χίτλερ! Πολλοὶ ἐργαζόμενοι μέσα διαβάζουν. Κανεὶς δὲν ἀπαντᾶει, κανεὶς δὲν κουνιέται.

Σασισμένο γιὰ μιὰ στιγμὴ ἀπὸ ἐκπληξή καὶ ὀργή, τὸ χαμίμι κάνει μεταβολὴ καὶ φεύγει χωρὶς νὰ ζητήσῃ ρέστα.

Στην κατάκτηση του προλεταριάτου

Οι προσπάθειές τους όμως για να κερδίσουν τους εργαζόμενους, συνεχίζονται άμειωτες. Κανείς δέν ακούγεται τόσο όσο ο Δρας Λέν. Λεβό, λένε οι κακές γλώσσες. Κ' είναι γεγονός ότι αυτός ο λυσσακμένος ρατσιστής παρουσιάζει το χαρακτηριστικότερο τύπο σημίτη. Ο τύπος αυτός έχει παρελθόν: μεγάλη μικροκανάτα, είχε πετάξει με αρκετή λεπτότητα μια άδειανή μπουκάλα τσέρου, στο κεφάλι του Βέλς, σοσιαλδημοκράτη ηγέτη, σε μια μπουραρία της Καλωνίας.

— Κ' εγώ, θεβαιώνω σε μια διακήρυξή του προς τους εργάτες, είμαι ένα φτωχό αγροτόπαιδο και ξέρω τί θα πει φτώχεια. Δούλεγα έφτά χρόνια σε μια απ' τις μεγαλύτερες επιχειρήσεις της Γερμανίας και ξέρω τί θα πει έκμετάλλευση απ' το άνωθυμο χρηματιστικό κεφάλαιο...

Πραγματικά, όταν ο κύριος Λέν αποφάσισε να φύγει απ' το «I. G. Farben», το περίφημο τράστ χρωματοουργίας, το δόθηκε, σε μασούρια, μια αποζημίωση δέκα χιλιάδων χρυσών μάρκων.

Για να γίνει λοιπόν, άργά αλλά σταθερά, αγαπητός στις μάζες, ο άρχηγός του Μέτωπου Έργασίας κυκλοφορεί σε περισσότερα από τέσσερα εκατομμύρια αντίτυπα μια πολύ φροντισμένη εικονογραφημένη εφημερίδα: Την *Arbeiterturn*, Πλάι σε διαφημιστικά στιγμιότυπα του Χίτλερ και σε περιπούδαστα αποφθέγματα όπως: Τέλος στην πάλη των τά-

ξεων και στις κοινωνικές προλήψεις, ή : Τιμή στη δουλειά, εκτοξεύει τα πυροτεχνήματα της γοητείας του :

— *Αγαπητοί μου σύντροφοι του λαού, αρχίζει ή σειράνα αυτή, θα μου πείτε (μεταφράζω κατά λέξη) : Μά τί άλλο θέλετε ; Δεν έχετε την απόλυτη εξουσία ; Και βέβαια έχουμε την εξουσία, μά δεν έχουμε ακόμα ολοκληρωτό λαό μαζί μας. Έσένα, εργαζόμενε, δεν σε έχουμε ακόμα εκατό τὰ εκατό. Κι ακριβώς, σε θέλουμε· δεν θα ήσυχάσουμε αν δεν έρθεις, συνειδητά και καλόπιστα, μαζί μας...*

Και καθώς, στην άλλη άκρη του καναπέ, ο τίμος προλετάριος μένει διστακτικός, τον αγναλιάζει απ' το λαμό :

— *Βέβαια, ξέρουμε πώς στο βάθος της καρδιάς σου μένεις ακόμα ένας συνδικαλισμένος μαρξιστής κι ότι θα διαβάσεις αυτό το φύλλο της Arbeitertum με ανάμικτα αισθήματα... Μια τόσο βίαιη αλλαγή σε εξέπληξε βέβαια. Ίσως είσαι πεπεισμένος ότι ή κατοχή των συνδικαλιστικών γραφείων και των όμοσπονδιών ήταν ένα χτύπημα ενάντια στα δικαιώματα των εργαζομένων. Μεγαλύτερο φεμά δεν υπάρχει !*

Με μητρική στοργή, ή πλανεύτρα έξηγγει ότι απλά και μόνο θέλησε να σώσει το συνδικαλισμένο φίλο του απ' τα νόχια των κακών μπόντζ, ότι το σύστημα της οργάνωσης θ' άπλοποιγθει και θα γίνει οικονομία στα λεπτά του λαού. Και, καθώς ο προλετάριος πάει να του ξεψύγει :

— *Δεν σε ζητάμε να γίνεις από σήμερα έθνικοσοσιαλιστής... Για να μάς καταλάβεις καλά, χρειάζεται καιρός... Μια μέρα όμως, θα αναγνωρίσεις τίμα, είμαστε σύγουροι γι' αυτό, ότι, όταν διώξαμε τους εργατοπατέρες σου, ήταν επιαρά πέντε». Ξέρουμε ότι μια μέρα θα μάς αποδεχτείς : Γιατί θ' αποχτήσουμε όπωσδήποτε την έμπιστοσύνη σου.*

Ή αναμφίβολα, ή πονηρή αυτή γλώσσα έπηρεάζει μερικά

αδύνατα μυαλά. Το προλεταριακό αισθητήριο θυμωσ δέν αφήνεται νά εξαπατηθεί τόσο εύκολα.

Κι όταν ή γοητεία τοῦ Δρα Λένυ δέν φέρνει ἀποτέλεσμα, ἔρχεται σ' ἐπικουρία ὁ ἴδιος ὁ Ἄδολφος Χίτλερ, προσωπικά.

— Ὁ Φύρερ, ἐξηγοῦν στοὺς ἀναγνώστες τῆς *Arbeiter-Imp*, ἔμαθε νά ἐκτιμᾷ σιὰ χρόνια τῆς πάλης του γιὰ τὴν ἐξουσία τὴν πίστη τοῦ ἀπλοῦ ἀνθρώπου πού, πίσω ἀπ' τ' ἀλλέτρι του ἢ σκυρμένος σιὰ ἀμόνι του, κάνει σιωπηλὰ τὸ καθήκον του σὰν ἀνόνημος σκαπανέας τῆς ἐργασίας... Γιὰ πέντε χρόνια, σιὰ Βιέννη, σὰν οἰκοδόμος καὶ τσιμεντάς, ὄστερα, σὰν ἀγνωστος στρατιώτης, τέσσερα χρόνια συνέχεια, σιὰ μέτωπο τοῦ μεγάλου πολέμου, ἔζησε μαζί μέ τοὺς ἐργαζόμενους, δούλεψε καὶ πολέμησε μαζί τους...

Κι ὁ καινούριος Μεσσίας αὐτοπροτείνεται ὁ ἴδιος σὰν ἕνας τίμιος «μεσολαθητής» ἀνάμεσα σιὰ Κεφάλαιο καὶ τὴν Ἔργασία:

— Πιστεύω, βεβαιώνω, ὅτι ἡ μοῖρα μέ προόρισε γι' αὐτὸ τὸ ρόλο. Εἶμαι προσωπικά ἀνιδιοτελής. Δέν ἐξαρτῶμαι οὔτε ἀπ' τὸ Κράτος, οὔτε ἀπὸ δημόσιο λειτουργημα, οὔτε ἀπ' τὴν οἰκονομία, οὔτε ἀπ' τὴν βιομηχανία, οὔτε ἀπὸ κανένα συνδικάτο. Εἶμαι ἕνας ἀνεξάρτητος ἄνθρωπος... Ἡ μεγαλύτερή μου περηφάνεια θὰ εἶναι νά μπορέσω νά πῶ σιὰ τέλος τῆς ζωῆς μου: ἔφερα τοὺς γερμανοὺς ἐργάτες πίσω σιὰ Γερμανικὸ Ράιχ!

Στις 16 Μάη, ὁ Δρ Λένυ «ἐν ὀνόματι τῆς ἐργασίας», ὑπόγραφε μιὰ ἀνακωχὴ μέ τὸ συνταίρο του Βάγκενερ, «ἐν ὀνόματι τοῦ Κεφαλαίου». Τέθηκε σὲ ἰσχὺ μιὰ οἰκονομικὴ ἀνακωχὴ δυὸ μηνῶν, πού σιὰ διάρκειά της οἱ μισθοὶ θὰ δια-

τηρηθούν στο ίδιο επίπεδο κ' οι άπεργίες θ' απαγορευτούν αυστηρά. Και καθώς ο «τίμιος μεσολαβητής» δεν μπορεί να βρισκείται παντού, άλλοι «υποκομισσάριοι της εργασίας» θα τον αντιπροσωπεύουν σε κάθε μεγάλη περιοχή, θ' αποφασίζουν ανέκκλητα για τις μεγάλες κοινωνικές αντιδικίες, θα καγονίζουν τα μεροκάματα και θα καθορίζουν τις συμβάσεις.

— Θα σου δώσουμε καλούς μισθούς, στο βαθμό που η τωρινή καταστροφική κατάσταση της γερμανικής οικονομίας θα το επιτρέπει... όμολογεί τελικά η *Arbeiterzeitung*.

Κι αν ο εργαζόμενος δεν κατάλαβε καλά:

— Ο Χίτλερ απαιτεί ύπακοή...

Στις γραμμές όμως των φαιοχιτώνων επικρατεί άνυπομονησία: οι παίχτες παρασύρθηκαν απ' το ίδιο τους το παιχνίδι. Για να φανούν το ίδιο «έπικραστές» με τους κομμουνιστές, έφτιαξαν, στους τόπους δουλειάς, «έθνικοσοσιαλιστικούς εργοστασιακούς πυρήνες» (N.S.B.O.), αναγνώρισαν πανηγυρικά το δικαίωμα της άπεργίας, σκόρπισαν σωρούς δημαγωγικές μπροσούρες ενάντια στην «έγκριστική» μεγαλοεργοδοσία. Και μιά και τώρα ο λαός νίκησε, οι άγαθοί προλετάριοι των πυρήνων θάβηλαν να βούν την «Έπανάσταση» να φτάνει μέχρι την καρδιά της φάμπρικας.

Έπειτα, τον πρώτο καιρό, ύπηρξαν διακυμάνσεις: δεν ήξερε ακόμα ο κόσμος τί θα γίνει με τα συνδικάτα και πολλοί έβλεπαν στους N.S.B.O. έναν καινούριο σωματειακό σχηματισμό. Έτσι, πολλοί σοσιαλιστές και κομμουνιστές εργαζόμενοι μπήκαν, με τη δία ή κι από μόνοι τους, στους πυρήνες. Όλος αυτός ο κόσμος σήμερα αναβράζει. Κ' έτσι γίνονται συνέχεια επεισόδια. Άλλοι οι αντιπρόσωποι του πυρήνα χτυπάνε γραβιές στο γραφείο του άφεντικου και ζητάνε τον έλεγχο της έπιχείρησης: άλλοι απαιτούν μείωση των παχυλών κερδών και περιορισμό του άνώτερου προσω-

πικου. "Άλλοι φωνάζουν πώς ο Γκαίμπελς υποσχέθηκε ότι, με την κατάληψη της εξουσίας, θ' άκυρώσει τὰ νομοδιατάγματα του Μπρούνινγκ που καθήλωναν τὰ μεροκάματα... Οί άνταρσείς αυτές όμως καταπνίγονται άνελήνια, οί «ταραχοποιοί» διώχονται κλωτηθέν άπ' τὰ εργοστάσια και στη θέση τους μπαίνουν άνθρωποι σίγουροι. Σε λίγο, λένε οί Ν.Σ.Β.Ο. θ' άπαλλαγούν άπό καμιά εκατοστή χιλιάδες άνεπιθύμητους και θά ξαναπάρουν τόν πολιτικο-κομματικό τους χαρακτήρα.

Τό ρεθμα όμως είναι τόσο όρμητικό ώστε πρέπει νά βρουν ένα άντέρεισμα. Κ' έτσι, άπό καιρό σέ καιρό, «κακοί» εργοδότες, που άπολύουν τὸ προσωπικό ή που δὲ δίνουν τὰ καθορισμένα μεροκάματα, συλλαμβάνονται για «οίκονομικό σαρμποτάζ» και μέσα σέ είκοσιτέσσερις ώρες στέλνονται σέ στρατόπεδα συγκέντρωσης. Ή άναταραχή στο εργοστάσιο κοπάζει για λίγο καιρό.

Όμως, πόσο εύκολο είναι νά ταραξείς τή συνείδηση ενός νεαρού ναζί εργαζόμενου! Άκούστε, για νά τελειώσουμε, τούτη τή μικρή συζήτηση:

— Τὸ δικαίωμα τῆς άπεργίας δὲν εἶταν εφεύρημα τῶν πολιτικῶν, αλλά τὸ μόνο σας όπλο. Πῶς θά υπερασπίσεις τὸ μισθό σου σήμερα;

Ὁ συνομιλητής μου στὴν άρχή είναι άπόλυτα σίγουρος:

— Τὸ Κράτος θά τὸν υπερασπίσει...

— Ναι, αλλά οί μεγάλοι έχουν και πὸ «μεγάλα δόντια» πάντα θάχουν πάνω στο Κράτος μεγαλύτερη έπιρροή άπό σένα.

Τὸ επιχείρημα τὸν άγγίζει. Αίφνιδιάστηκε, άνησυχεί. Γαντζώνεται άπεγνωσμένα άπ' τὴ σανίδα σωτηρίας:

— Έχω έμπιστοσύνη στο Χίτλερ...

— Κανείς δὲ ζει αιώνια. Κι όταν ο Χίτλερ πεθάνει;

Μὲ κοιτάζει ήλίθια· ξαφνικά βρέθηκε πρόσωπο με πρόσωπο με τὸ κενό.

Ἡ ἄλλη Γερμανία

Ἴσως ἀργήσαμε λιγάκι νὰ ἐπισκεφθοῦμε τοὺς φίλους μας, νὰ ζήσουμε τὴ ζωὴ τῆς ἄλλης Γερμανίας. Κι αὐτὸ γιὰτι μιά ἀβυσσὸς τὴ χωρίζει ἀπ' τὴν πρώτη, μεγαλύτερη κι ἀπὸ σύνορα καὶ βαθύτερη ἀπ' τὸν ὠκεανό. Ἐνοποίηση τοῦ λαοῦ! κραυγάζει ὁ φασισμός. Στὴν πραγματικότητα, ποτὲ ἡ χώρα δὲν εἶχε χωρισταί σὲ δύο τόσο ἀσυμφιλίωτα στρατόπεδα.

Νάτην, ἡ ἄλλη αὐτὴ Γερμανία, πάνω στὸ μεγάλο δρόμο, ἀνάμεσα Κολωνία καὶ Ντύσσελτορφ, μιά συννεφιασμένη σκοτεινὴ μέρα. Φανταστατεῖτε δύο μικροὺς ἀνεργούς νὰ βαδίζουν πλάι-πλάι, μὲ γυμνὰ πόδια καὶ ξεπατωμένα παπούτσια, τὰ μαλλιά νὰ σκεπάζουν τοὺς ὄμους καί, δὴ καὶ κεῖ, μαῦρα μπαλῶματα στὸ σακκάκι.

— Ἄ! Εἶσαι Γάλλος... δὲν εἶναι δυνατό!

Τὰ μάτια τους λάμπουν. Νά λοιπόν κ' ἕνας ποὺ μπορεῖς νὰ τοῦ μιλήσεις χωρὶς τὸ φόβο μὴν εἶναι χαφιές... Κι δταν μαθαίνουν τίς πεποιθήσεις μου, ἐγάζουν μὲ χαρά, ἀπὸ κάποια τσέπη, τὸ σῆμα τοῦ σοσιαλιστικοῦ κόμματος.

— Προσιωρινά, νικηθήκαμε... Ὁ ἐρόμος θάνατι δύσκολος, στὸ τέλος ὁμοῦ ἀναμφίβολα ἡ νίκη εἶναι δική μας.

Μὲ μιά ἀπότομη κίνηση τοποθέτησαν τὸ γυλιὸ στὴ ράχη τους' κ' ὕστερα μ' ἕνα τόνο ἀγρίας θέλησης:

— Σέρεις, μὲ τὰ καταναγκαστικὰ τους ἔργα, δὲ θά μᾶς λυγίσουνε!

Τοὺς κοιτάζω νὰ παίρνουν πάλι τὸ δρόμο χωρὶς τελειω-
μό, φτωχὰ συντρίμια. Φαισχίτωνες μοιτσοκλετιστές, ἀγριοί
καὶ προκλητικοί, διασταυρῶνονται μαζί τους πάνω στὸ δρό-
μο. Τοῦτοι οἱ μικροὶ δὲ φορᾶνε ὠραῖες στολές ὅπως οἱ νικη-
τὲς τῆς ἡμέρας. Ἐλναι κουρεληδες, ἀλλὰ παραμένουν ἀντί-
θετοι.

Λίγο πὶδ πέρα, στὸ Ρούρ, μιά ἄλλη ἐροχερὴ καὶ θλι-
βερὴ μέρα. Οἱ καμινάδες ποὺ δὲν καπνίζουν, τὰ σκοτεινὰ
σδησμένα καμίνια καὶ τὸ γκριζο χρῶμα τῶν πεζοδρομίων,
δίνουν ὅλα μαζί ἕναν τόνο θλίψης, μιὰ αἰσθησὴ κενοῦ. Μπαί-
νω σ' ἕνα «μπιστρό» χωριάτικο, νὰ φάω τίποτα.

Μιὰ παρέα νεαροὶ ἐργάτες, μὲ μπλε κασκέτα κατσού-
φηδες καὶ σκυφτοί, σιγοκουβεντιάξουν χαμηλόφωνα μεταξύ
τους. Ἐνας τους ἔρχεται καὶ κάθεται στὸ τραπέζι μου. Ἄφου
δηλώνω τὴν ἐθνικότητά μου τὸν ρωτᾶω, ἔτσι γιὰ νὰ πῶ
κάτι, ἂν ὑπάρχει ἀκόμα μεγάλη ἀνεργία:

— Ἀλίμονο! στενάζει.

Καί, σκύβοντας στ' αὐτί μου:

— Καὶ δὲν πρόκειται νὰ καλύτερέψουν τὰ πράγματα
μὲ τὴν καινούρια κυβέρνησιν!

Ἄρκει: συνεννοηθήκαμε.

Ὁ ξένος μπορεῖ νὰ κάνει γ' ἀνοιξοὺν πολλὰς καρδιὰς
στὴν τρομοκρατημένη τούτη Γερμανία. Μόλις μαθαίνουν
ποῖς εἶμαι, ἀρχίζουν τίς ἐκμυστηρεύσεις. Ἐνας ὑπάλληλος
βιβλιοπωλείου, μετὰ ἀπὸ δυὸ δευτερόλεπτα συζήτησης, μοῦ
λέει: μὲ πάθος τὰ μίσση καὶ τίς ἐλπίδες του. Ἐνα γκαρσόνι
ἐστιατορίου μοῦ λέει, σχεδὸν φιθυριστά, μόλις δρισκόμαστε
μόνοι στὴν πίσω αἴθουσα:

— Ἐστε γάλλος; Ἐγώ, κύριε, εἶμαι κομμουνιστής!

Καί σ' ἕνα ξενώγα νεότητος, ὅπου νεαροὶ ναζὶ μοῦ παι-
νεύουν κυνικὰ τὸ μαστίγιον σὰ μέσο προσηλυτισμοῦ, ἕνα φηλὸ

παληκάρι μὲ παίρνει παράμερα σὰ νὰ θέλει νὰ μὲ παρηγορήσει:

— Μὴ χάνεις τὴν ἐμπιστοσύνη σου... τὴν παγκόσμια Γερμανία, τὴ Γερμανία τοῦ Γκαίττε, θὰ τὴν ξαναδοῦμε!

Νὰ θυμῶς κ' ἡ πιὸ ἀγνή ἀπ' ὅλες αὐτὰς τίς εἰκόνες· κ' ἡ πιὸ θολή κ' εὐθραυστη ἴσως.

*Ὅλοι οἱ νεαροὶ *Wanderwoegel* (πλάνητες τῶν δρόμων), πρὸ ἀπόψε συναντήθησαν στὸν κοιτώνα, ἀνήκουν στὴν ἄλλη Γερμανία. *Ὅλοι τοὺς ἀνεργοὶ καὶ πλανόδιοι μουσικοί. Ἄπ' τίς κιθάρες τοὺς κρέμονται πολύχρωμες κορδέλλες. Καμιὰ λουρίδα δὲ σφίγγει τὰ ἀνοιχτὰ γαλάζια σακκάκια τοὺς.

Κι ἀφοῦ θεβαιώθησαν πρὸς πόρτες καὶ παράθυρα εἶναι κλειστά καὶ κανεὶς ἀδιάκριτος δὲν ἀκούει, τραγουδᾶνε, μὲ τὴ συνοδεία τῆς κιθάρας, τίς παλιὲς προλεταριακὲς μελωδίες: *Ἀδέλφια στὸν ἥλιο, ὁ λεύτερος δρόμος!* μὲ τὰ παλιὰ λόγια, πρὸ τροποποιήθησαν ἢ ἀπαγορεύτηκαν μετὰ.

Εὐγενικοὶ μπόεμ, πρὸ τίποτα δὲν ἀγαπᾶτε ἔσο τὴ λευτεριά, δὲ κίθεται πιὰ στὸ σπίτι σας ἐδῶ, στὴ χώρα σας. *Ὅπως μοῦ λέτε κ' ἐσεῖς οἱ ἴδιοι:

— Θὰ κωνηγήσουν ἀλύπητα τοὺς μουσικοὺς καὶ τοὺς ζητιάνους. Θὰ μᾶς κλείσουν στὰ στρατόπεδα ἐργασίας τοὺς, θὰ μᾶς ὑποδουλώσουν στὴν πειθαρχία τοὺς, θὰ προσπαθήσουν νὰ μᾶς ἀλλάξουν μὲ τὸ κνούτο τοὺς...

Κιόλας, στὸν κοιτώνα, μπήκε ὁ ἐχθρὸς, μὲ τὸ ἀπαίσιο τρίξιμο τῆς μπόττας του. Ἀμέσως, κόψατε τὸ τραγούδι. Σιγοκουβεντιάζετε τώρα χαμηλόφωνα. Καὶ στὸ σκοτάδι, ἀνασχημαμένοι πάνω στὸ κρεβάτι τοὺς, οἱ φαιοὶ παληκαράδες σὰς παρακολουθοῦν.

"Ας χτυπήσουμε μιὰ φιλική πόρτα. Σιωπή στην αρχή, ύστερα πνιχτά θήματα. Πίσω απ' τὸ γυάλινο μάτι τῆς πόρτας, μὰς κοιτάζει ἕνα ἄλλο ἀνήσυχο μάτι. Πρέπει νὰ προλάβουν, ἂν εἶναι ὁ ἐχθρός, ν' ἀνάψουν τὸ γκάζι, νὰ κάψουν παράνομα χαρτιά καὶ ἔντυπα.

Μὰς δέχονται στὸ ὄμορφο σπίτι τους — πού πολλοὶ γάλλοι ἐργάτες θὰ τὸ ζήλευαν.

Ὁ καθηγητὴς αὐτός, πού τὸν ἐδιωξαν γιατί εἶταν σοσιαλιστής, μὰς ἐμπιστεύεται ἀπ' τὸ κατώφλι κιόλας:

— Ναί! Ἔχουμε καλὸ σπίτι!... Παίρνουμε τρακόσια δώδεκα φράγκα ἐπίδομα ἀνεργίας τὸ μῆνα, σὺν 60 φράγκα ἐξοδα κατοικίας... Καὶ τὸ νοίκι εἶναι 360 φράγκα! Μὰς μένουν δώδεκα φράγκα γιὰ τὰ δύο μας παιδιὰ καὶ γιὰ μὰς... Κ' εἶναι ἀδύνατο σήμερα νὰ βρεῖς φτηνότερο σπίτι!

Γιὰ νὰ μὴ κώθουν τὸ γουργουρητὸ τοῦ στομαχιοῦ τους, ἔχουν μειώσει στὸ ἐλάχιστο τὴν ἔνταση τῆς ζωῆς τους: μάκραιμα τοῦ ὕπνου τὸ πρωί, πολύωρος μεσημεριανὸς ὕπνος μέχρι ἀργὰ τὸ ἀπόγευμα· κ' ὕστερα διάβασμα γιὰ πολλή ὥρα τῆς ἐφημερίδας, τῆς ἡλίθιας, κενῆς καὶ γεμάτης ψέματα ἐφημερίδας.

Μὲ τί χαρὰ ὁμοῦς ζωηρεῖουν, ὅταν ἔρχεται ἕνας ξένος σύντροφος, μὲ φρέσκα νέα ἀπ' ἐξῶ, ἀπ' τὸν ἐλεύθερο κόσμο! Καὶ θγαίζουν γι' αὐτὸν ἀπὸ κάποια τρύπα, ἀπ' τὰ τρισβάθα τοῦ ὑπόγειου, πολύτιμα θυμητάρια: σοσιαλιστικὲς καὶ κομμουνιστικὲς μπροσούρες, κόκκινες σημαιοῦλες, περιβραχιόνια, ὀλίκο τῶν Φίλων τῶν Παιδιῶν τῶν Ἐργατῶν. Κάθε τί πού γιὰ χάρη του ἐζήσαν.

Στὸ ἀντικρυνὸ σπίτι, οἱ ναζὶ ἐγκατέστησαν ἕνα δυνατὸ μεγάφωνο, γιὰ νὰ προσηλυτίσουν τοὺς «μαρξιστὲς» γείτονες του μὲ λόγους τοῦ Γκαίμπελς καὶ μὲ τὸν Χόρστ Βέσσελ. Δὲν τὰ χάνουν ὁμοῦς οἱ φίλοι μας: ἀρκεῖ λίγο μπαμπάκι στ' αὐτιά.

Ὅποτε καὶ τὸ χιούμορ χάνει τὰ δικαιώματά του: γύρω ἀπὸ μικρὲς φετούλες φωμὶ, πασαλειμμένες μὲ μαργαρίνη, ὁ παππούς, δημοτικὸς υπάλληλος, διηγεῖται, μὲ γέλια, πῶς

τόν υποχρέωσαν, αὐτόν καί τοὺς συναδέλφους του, νὰ μποῦν στοὺς N.S.B.O.: κάθε δεκαπενθήμερο, τὰ γερόντια αὐτὰ εἶναι υποχρεωμένα νὰ μαζεύονται καὶ νὰ κανοναρχᾶνε, ὅλα μαζί σὰ μικρὰ παιδιὰ, τοὺς φασιστικοὺς θινεους.

Σαφνικά, ἔνα ἀπ' τὰ πιτσιρίκια, ἀληθινὸ ζιζάνιο, φωνάζει:

— Μαμά, ξέρεις ποῖος πυρπόλησε τὸ Ράιχσταγκ;

Ἡ μητέρα, προσεχτική, τοῦ κάνει νόημα νὰ μιλάει πῶς σιγὰ καὶ κλείνει τὸ παράθυρο.

— Οἱ ἀδελφοὶ SASS!

Οἱ Σάς, περιδότητοι διαρρήκτες τραπεζῶν, εἶναι τόσο διάσημοι στὴ Γερμανία ὅσο σὲ μᾶς ἡ συμμορία τοῦ Μπονό. Ἄλλὰ οἱ «ἀδελφοὶ» πῶς ἐννοεῖ τὸ μικρὸ, εἶναι στὴν πραγματικότητα... οἱ S.A. καὶ οἱ S.S.

Εἶναι δέκα ἡ ὥρα τὸ βράδυ. Γιὰ νὰ γιορτάσουν τὸν ἐρχομὸ μου, κάλεσαν ὅλους τοὺς σίγουρους φίλους τῆς γειτονιας... Σαφνικά, ἡ ζωηρὴ συζήτηση χαμηλώνει. Ὁ πατέρας κάνει νεῦμα ὅτι ἡ στιγμή πλησιάζει, ἐνῶ, γυρίζοντας πυρετικά τὸ κουμπὶ, ὁ γιὸς φάχνει τὸ ραδιόφωνο.

Δὲν ἀκούγεται μῦγα... Σαφνικά τὸ ἀπαγορευμένο τραγούδι ἀντηχεῖ. Ὅποιος τὸ ἄκουσε αὐτὸ μιὰ φορά, δὲν μπορεῖ νὰ χάσει τὴν ἐλπίδα του. Ποιὸς ξέρει ἂν αὔριο δὲ θάρθει ἡ φυλακὴ, τὸ ξύλο, ὁ θάνατος; Αὐτὴ τὴ βραδιά ὅμως, κάθε βραδιά, στὰ εἶδη ἀναρίθμητων σπιτιῶν, τὰ χεῖλη παίρνουν καὶ αὐτὰ τὸ σκοπὸ, μὲ φωνὴ χαμηλὴ:

— Εἶν' ἡ μάχη ἡ τελικὴ...

Οἱ φυλακές τους

Μεθ' εἶχαν δώσει στὸ Παρίσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ τοῦ σοσιαλιστῆ, ἐνὸς σταλέχους περιωπῆς.

Φτάνοντας ἐκεῖ, ρωτάω:

— Μπορῶ νὰ τὸν δῶ χωρὶς νὰ τὸν θάλω σὲ κίνδυνο; Εἶναι ἐλεύθερος;

Μιὰ γενοναία γυναίκα ἐτοιμάζει τὸ ποδήλατό της γιὰ νὰ μὲ συνοδέψει. Μόλις ἄνωξ φτάνουμε στὸ σπίτι τοῦ φίλου μας, μαντεύουμε ἀμέσως ὅτι κάτι κακὸ συνέβηκε. Τὰ μωρὰ, μόνον τους, γυρίζουν στὸν κῆπο κλαίγοντας. Τελικὰ μοῦ ἀνοίγει ἡ μάνα, μὲ κατακόκκινα μάτια.

— Ἦρθαν αὐτοὶ καὶ τὸν πήραν χτές...

Πλάι της μιὰ γειτόνισσα ποὺ ἔχει κι αὐτὴ τὸν ἄντρα της πιασμένο.

Ψωμί δὲν ὑπάρχει στὸ σπίτι. Ὁ φυλακισμένος δὲ δικαιούται ἐπίδομα ἀνεργίας· εἴταν θὰ θγεῖ, τὸ Κράτος θὰ δικαιούται ἀπ' αὐτὸν δώδεκα φράγκα τὴν ἡμέρα γιὰ τὰ ἐξοδα τῆς κράτησῆς του, ποὺ θὰ τὰ παίρνει ἀπ' τὰ μεροκάματα ποὺ θὰ κάνει.

Ἡ θαρραλέα γυναίκα ἄνωξ δὲ θέλει νὰ μιλάει γιὰ τὴ φτώχεια της· σκέφτεται τὸ σύντροφό της ποὺ ἴσως τώρα νὰ δασκνίζεται, νὰ φτύνει αἷμα.

— Βλέπετε, σήμερα στὴ Γερμανία εἶναι σὰν περίοδος πολέμου. Ποτὲ δὲν εἶσαι σίγουρος γιὰ τὸ τί ξημερώνει. Ζεῖς

ήσυχια στο σπίτι σου, άπορείς μάλιστα πού δε σ' έχουν ενοχλήσει και, την άλλη στιγμή, έρχονται και σε παίρνουν... Για μιά μέρα; για ένα μήνα; για ένα χρόνο; για πάντα;

Με κόπο συγκρατεί το κλάμα της:

— Κανείς δέν ξέρει. "Αν έχεις τύχη, μπορεί νά τή γλυτώσεις... "Αν πέσεις σέ σαδιστές, μπορεί νά θγείς άκρωτηριασμένος, τρελλός ή νεκρός.

Η γειτόνισσα, πού τήν άκουγε κλαίγοντας, τή διακόπτει:

— Κι όταν γυρίζουν, δέν μπορούν νά πουν τίποτα... Τούς έχουν θάλει νά υπογράψουν ένα χαρτί ότι έτυχαν καλής μεταχείρισης... Τόν άντρα μου τόν ρωτούσα μερόνυχτα όλόκληρα, δε θγάζει λέξη... Δέ θά μάθω ποτέ.

"Η άπαντιάνε όπως κάποιος νέος πού είδαμε:

— «Ποτέ πιά δε θά ξανανακατευτώ με τήν πολιτική, ποτέ πιά...». Είναι τό μόνο πού μπορείς νά τούς θγάλεις.

"Ένας σύντροφος, πού πέρασε άπ' αυτή τήν κόλαση, υποσχέθηκε νά με συναντήσει, νά μιλήσει. Τήν τελευταία στιγμή όμως, νιώθοντας τόν τρομερό κίνδυνο πού τόν άπειλούσε, κλονίστηκε και μου μήνυσε ότι μετάνιωσε. "Άλλοι όμως, πολλοί άλλοι, μιλάνε. Και, στά βλέμματά τους, ξαναβλέπω τόν τρελλό πανικό των πρώτων μηνών.

Μέσα στο Βερολίνο, στην κορφή ενός φροντισμένου λόφου, ύψώνεται κάτι σαν πύργος από κοκκινόπετρα. Πάνω κυματίζει ό άγκυλωτός.

— Έδώ, μου λέει ένας φίλος, άκούγονται κραυγές, τόσες πολλές πού γιά νά τις σκεπάσουν, έγκατάστησαν όρχήστρα. Και σήμερα ακόμα πρέπει νά υπάρχουν δικοί μας εκεί μέσα: κανείς όμως δέν ξέρει τίποτα.

"Ένας άλλος, ένα παιδί άπ' τό Βέντινγκ, με τρεμάμενη φωνή μου διηγήθηκε:

— Φαντάσου... Μιά μέρα, άκούω φαοκρία στο δρόμο, βλέπω κόσμο μαζεμένο... Πάω κοντά... Ρωτάω τί γίνεται. Έκαναν έρευνα στο σπίτι κάποιων φίλων. Αναστατώνουν τά πάντα μέσα στο σπίτι και χτυπούν θάνασσα τήν οικογένεια. Σαφηνικά, βλέπω ένα τύπο ματωμένο πού, μήν άντέχοντας άλλο, καθαλάει τό περβάζι τοῦ μπαλκονιοῦ και πέφτει στοῦ πλακόστρωτο, μπροστά μου, μένοντας στόν τόπο μέ σπασμένα πόδια.

Υπάρχουν άνθρωποι πού έμειναν μέρες δλόκληρες σ' ένα ύπόγειο μέ τό νερό μέχρι τήν κοιλιά· άλλοι πού τοῦς έβαλαν νά γονατίσουν πεντακόσιες φορές, άλλοι πού πάνω στοῦ κρανίου τους χάραξαν τόν άγκυλωτό σταυρό. Σήμερα όμως, προτιμᾶνε λιγότερο χτυπητά βασανιστήρια: όπως, γιά παράδειγμα, νά σᾶς μαστιγώνουν στοῦ πίσω μέρος τῶν ποδιῶν και νά σᾶς θάζουν μετά νά τρέχετε· ἤ νά σᾶς θάζουν νά στεκόσαστε μιᾶ ὥρα μέ τά χέρια τεντωμένα και νά σᾶς ρίχνουν πιστολιές κάτω άπ' τίς μασχάλες.

— Γιά νά πάρεις μιᾶ ιδέα τῶν έκλεπτυσμένων μεθόδων τους, μοῦ λέει κάποιος φίλος, άκου αὐτή τήν ιστορία. Σ' ένα θάλαμο φυλακῆς, θάζουν ανάμεσα στοῦς κρατούμενους έναν προδοκᾶτορα. Αὐτός κόβει τά σίδερα τοῦ παράθυρου και προτείνει στοῦς άλλους νά δραπετεύσουν. Κάτω, όμως, στήν αὐλή, οἱ S.A. παραμονεύουν μέ τό τουφέκι στό χέρι. Οἱ δικοί μας δυσπιστοῦν, άρνιοῦνται. Τότε, οἱ S.A. κάνουν έφοδο και, γιά τά κοιμένα σίδερα, τοῦς μαστιγώνουν άγρια.

Κάπου άλλου, συμβαίνει άτύχημα στοῦ ηλεκτρικό και κόβεται τό φῶς:

— Ποιός έκοψε τό καλώδιο; σὺρλιάζουν οἱ ναζί.

Κανείς δέν εἶναι ένοχος, κανείς δέν άπαντάει.

— Έρατα, τότε κ' εἰμεῖς θά ρίξουμε στοῦ σωρό...

Ένας δάσκαλος προσφέρεται δλοκαύτωμα:

— Εγώ τό έκοφα.

Κ' έκτελέστηκε.

Κάποιος ήρθε νά με δει.

Ένας σοσιαλιστής. Υπόφερε διπλά, σά σοσιαλιστής και σάν έβρατος. Μετά τήν άπελευθέρωσή του, σώπασε, προσπάθησε νά διώξει άπ' τή μνήμη του τίς φριχτές αύτες εικόνες. Άπόψε όμως, με μεγάλη προσπάθεια και με τό κεφάλι στά χέρια του, σιγά, σά σέ όνειρο, μου διηγείται:

— Μ' ανέβασαν σέ μιá σκάλα, σά σκόλο τοῦ τσίρκου... Τό κοινό τό άποτελούσαν οί κρατούμενοι. Μ' άνάγκασαν νά φωνάξω δυνατά: «Είμαι ό Χ... τό μεγαλύτερο έβραιογούρουνο τής πόλης...». Ύστερα, για πολλή ώρα, μ' άνάγκασαν νά περπατάω με τά τέσσερα κάτω άπ' τό τραπέζι. Ένας νεαρός άρχηγός S.A., ένα βουτυρόπαιδο, με τό μαστίγιο στό χέρι, μπήκε στή σάλα και φώναξε: «Στάσου! Νάτο τό κάθαρμα πού άπό καιρό ήθελα νά σφάξω με τά χέρια μου!».

— Κ' οί κρατούμενοι πώς αντιδρούσαν;

— Άλλοι είχαν ξεραθει στό γέλια... άλλοι όμως ντρέπονταν κι άργότερα ήρθαν και μου είπαν άπ' τά βάθη τής καρδιάς τους: «Χ... είμαστε μαζί σου».

Σταματάει, σφίγγει τά χέρια, ύστερα ξαναβρίσκει τήν αυτοκυριαρχία του και συνεχίζει:

— Κατόπι με κατέβασαν σ' ένα ύπόγειο, όπου υπήρχε ένα τεράστιο καλοριφέρ... Μ' έβαλαν νά χώσω στό άνοιγμα πάκα όλόκληρα άπό εργατικές έφημερίδες και μαρξιστικά βιβλία. Καθώς είμαι αδύνατος και ήλικιωμένος, είταν μαρτύριο. Καρτιά καμμένα ξανάπεφταν στό χώμα. Τότε, κάτω άπ' τήν άπειλή τοῦ ρεβόλβερ, με υποχρέωναν νά κάθομαι στίς φλόγες.

Σταματάει. Οί λέξεις στέκονται στό λαρύγγι του.

Τόν ρωτάω:

— Αὐτοί οί S.A. είταν μικροί, μεγάλοι; Είχαν πιει;

— Νεαρότατοι... Καθόλου πιωμένοι... αλλά με παραγμένη ψυχρόνθεση... άπ' τίς στερήσεις αναμφίβολα, άπό μιá άνώμαλη έφηβεία. Και νά στάλεγα δια!

Υπάρχουν και πράγματα που δεν μπορούν να ειπωθούν:
το ανθρώπινο κτήνος είναι ικανό για όλες τις ερωσιές.

Στή Γενεύη, μᾶς λέει ὁ τύπος, ὁ Δρας Λέυ, ἀπαντών-
τας στὸ δικό μας τὸ Λεὸν Ζουώ, γραμματέα τῆς Γ.Σ.Ε. Γαλ-
λίας, τοῦ πρότεινε νὰ τοῦ κάνει τὰ ξεῖδα ἐπίσκεψης στὰ στρα-
τόπεδα συγκέντρωσης τῆς Γερμανίας. Ἐδράχνω τὴν εὐκαι-
ρία: Τρέχω στὴν ἀστυνομία καὶ δείχνω τὴν ταυτότητά μου:
μέλος τῆς C.G.T., ἀπεσταλμένος τῆς *Populaire*. Προσφέ-
ραμαι, γιὰ τὴν ἐξακρίβωση τῆς ἀλήθειας, νὰ ἐπισκεφτῶ ἓνα
στρατόπεδο, πού καθορίζω ὀνομαστικά. Βάζω μονάχα αὐτὸν
τὸ στοιχειώδη ὄρο: ἡ ἀπάντηση, ἀρνητικὴ ἢ θετικὴ, νὰ μοῦ
δοθεῖ χωρὶς ἀναβολή, γιὰ νὰ μὴ μπορέσουν νὰ «προετοιμά-
σουν» τὴν ἐπίσκεψή μου.

Γιὰ τρεῖς μέρες συνέχεια, παίζου καὶ μαζί μου. Ὁ διευ-
θυντὴς τῆς ἀστυνομίας τῆ μιὰ ἀπουσιάζει, τὴν ἄλλη εἶναι
ἀναρμόδιος. Ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ἄφαντος. Ἀπελ-
πισμένος, παράτησα τίς προσπάθειές μου.

Παρόλα αὐτά, μπόρεσα νὰ δῶ χωρὶς ἄδεια ἀνθρώπου
στὴ φυλακή.

Στὸ Ὁράνιενμπουργκ, ἓνας μακρὸς γκριζὸς τοῖχος.
Μετὰ μιὰ βαριὰ σιδερένια πόρτα. Ἀνεβαίνω στὴ σέλα τοῦ
ποδηλάτου μου, κρεμιέμαι στὰ κάγκελα. Τί παράδοξο θέαμα!
Ἀνθρώπινα ὄντα, ἄγρια καὶ μὲ γένεια, ντυμένα μὲ γκριζα
ροῦχα, εἰσκονταί μέσα, σὲ μιὰ ἀλλή, κάτω ἀπ' τὴ φρού-
ρηση ὀπλισμένων νεκρῶν. Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς, ἀναμφίβολα κά-
ποιος βαθμοφόρος, δίνει παραγγέλματα: Ἐγερθεῖτε! Πρη-
νηδόν! Καὶ πέφτουν στὴ γλυστερὴ λάσπη, λαχανιασμένοι καὶ
ἀποκτηνωμένοι...

Μόλις τελειώσει ἡ ἀσκηση, θὰ πρέπει νὰ τραγουδήσουν
τὸ Χέρστ Βέσσαλ κ' ἓνας ἀπ' αὐτοὺς θὰ κρατᾷ τὸ μέτρο.
Θὰ πρέπει νὰ κραυγάζουν ἐπὶ ὄρες, δυνατὰ, Χάλι Χίτλερ!
καὶ ν' ἀκούσουν τίς ὀμιλίς «ἐθνικῆς διαπαιδαγώγησης» ὅ-

στερα νά φτιάξουν άγκυλωτούς σταυρούς και μόνο άφου τελειώσουν όλ' αυτά νά χωθοῦν μέ άδειο στομάχι στά μικρά κελάνια.

Κ' είναι εκατοντάδες χιλιάδες τέτοιοι σ' όλη τή Γερμανία.

Μπροστά στά άστυνομικά τμήματα, οι «κλωθδες» περιμένουν. Ξαφνικά σηκώνεται τό σκέπασμα. Ένα ανθρώπινο φορτίο — νεαροί προλετάριοι μέ σηκωμένα μανίκια μαζί μέ τά ποδήλατά τους και τίς μοτοσυκλέτες τους — θ' άποροφηθεί άπ' τή φυλακή. Κάθε μέρα, πιάνουν έτσι χιλιάδες: άλλους φυλακίζουν, άλλους άφήνουν, εφαρμόζουν ένα όλόκληρο δικαστηριακό σύστημα.

Ένας «χαλυβδόκρανος», μέ πρόσωπο πού θυμίζει χερουβείμ, φυλάει τήν είσοδο. Ό φίλος πού μέ συνοδεύει ζητάει νά μιλήσει σ' ένα κρατούμενο.

— Ναι, μέ μονάχα ένα λεπτό... μουγκρίζει ο νεαρός.

Μόλις φωνάζει τόν ενδιαφερόμενο, εκατοντάδες πρόσωπα θγαίνουν στά παράθυρα και κοιτάζουν.

Νά κι ο φίλος μας προλαβαίνω νά τοῦ σφυρίξω:

— Έρχομαι άπ' τή Γαλλία... Τροφή; ύπνος; ήθικό;

— Τροφή: άηδιαστική ύπνος: χειρότερος ακόμα... Ηθικό: έξαιρετο.

Έξαφανίστηκε κιόλας μέσω. Στά παράθυρα μάς κάνουν άντίο μέ τό χέρι. Τά παιδιά, βουδά, μάς φωνάζουν τήν πίστη τους μέ τό βλέμμα. Καταλάβαμε: *Freiheit! Rot Front!*

Καινούριο ξεκίνημα

Ἡ σοσιαλδημοκρατία ζεῖ ἀκόμα; Πρὶν ἀπαντήσουμε σ' αὐτὴ τὴν ἐρώτηση, εἶναι ἀπαραίτητη μιὰ σύντομη προεισαγωγή: Τὸ σημερινὸ ἐργατικὸ κίνημα δὲ μοιάζει σὲ τίποτα μ' ἐκεῖνον ἐξῆς καὶ λίγους μῆνες. Κάτω ἀπ' αὐτὸς τίς συνθήκες, μπορούμε νὰ μιλάμε γιὰ «κόμματα»; Μπορούμε νὰ ὀνομάσουμε ἔτσι τίς μικρὲς ομάδες ἀγωνιστῶν ποὺ ξεπήδησαν ἀπ' τὰ ἐρείπια καὶ θροῦν, συχνὰ μὲ ἀραιὲς ἐπαφὲς μεταξύ τους, στὴν παρανομία;

Ὅταν λέω σήμερα, ἐννοῶ φυσικὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ ταξιδιοῦ μου, δηλαδὴ τὸ Μάη καὶ ἀρχὲς τοῦ Ἰουνίου 1933. Ἡ μαρτυρία μου δὲν ἔχει παρὰ τὴν ἀξία τοῦ στιγμιότυπου: δὲν προσδιορίζει παρὰ μιὰ στιγμὴ ἀπ' τὴ ρέουσα πραγματικότητα.

Ἐφαξα, στὴν ἀρχὴ φηλαφητά. Ὑστερα, μὲ βοήθησε κ' ἡ τύχη. Καθὼς περιπλανιόμουν στὸ δρόμο μιὰς μεγάλης πόλης, εἰλέπω ξαφνικά, στὴν προθήκη ἑνὸς βιβλιοπωλείου — χαμένην νησίδα — ἕνα βιβλίο τοῦ Ρομαίν Ρολάν.

Μπαίνω στὸ μαγαζὶ. Πάνω στὰ τραπέζια, σοσιαλιστι-

κτς προσοῦρες· στὰ ράφια βιβλία τοῦ Μάρξ καὶ τοῦ Ἐνγκελς. Μὰ ναί!

Ἕνας ὑπάλληλος μὲ πλησιάζει, δῶσιςτος καὶ σκοτεινός. Μόλις μαθαίνει ἕμως ὅτι ἔχει νὰ κάνει μ' ἕνα γάλλο σύντροφο:

— Βλέπεις, ἂν ἐρχόσουν αἰριο δὲ θάδρισκες τίποτα. Θάρθουν νὰ κλείσουν τὸ βιβλιοπωλεῖο μας, ὅπως στὸ ἀπάνω πάτωμα, ἀπαγόρευαν τὴν ἐφημερίδα. Ὅλα τὰ μαρξιστικὰ βιβλία θὰ μαζευτοῦν καὶ θὰ καοῦν...

Κοιτάζω γιὰ τελευταία φορὰ αὐτὲς τὶς ἁμορφες ἐκδόσεις, καμὰρι τοῦ βιβλιοπωλεῖου καὶ τοῦ γερμανικοῦ σοσιαλισμοῦ: πῶς θάθελα νὰ τὰ πάρω ὅλα, νὰ τὰ γλυτώσω ἀπ' τὴ λύσσα τῶν δῆμιων.

Νὰ ἕμως κ' ἕνας γεροῦπάλληλος ποὺ ξεπροβάλλει ἀπὸ μέσα καὶ μὲ φοβισμένο ὄμμα ἔρχεται κοντὰ μας καὶ ψιθυρίζει, ἐνῶ τὰ χέρια του τρέμουν:

— Ἐίμαι σαράντα χρόνια στὸ κίνημα... Ἐχῶ εἴκοσι χρόνια ἐδῶ μέσῃ... Ἐπρεπε νὰ ἐνωθοῦμε ἐναντία σ' αὐτούς...

Ὁ νεαρός μου σφίγγει τὸ χέρι μὲ θέρμη:

— Ἀνέβα καὶ στὰ γραφεῖα τοῦ Κόμμιατος. Μπορεῖ νὰ βρεῖς κανέναν ἐκεῖ ἀκόμα...

Καὶ πραγματικὰ βρίσκω, μέσῃ σ' ἕνα ἀδειανὸ γραφεῖο, ἕνα γραμματεῖα μονάχο, ἀπελπισμένο, τρομοκρατημένο:

— Ἦρθανε σήμερα καὶ πήρανε ὅ,τι εἶχε καὶ δὲν εἶχε ἐδῶ μέσῃ. Περιμένω ἀπὸ στιγμή σὲ στιγμή τὴ σύλληψή μου... Χρειακοπήσαμε... Ἐπρεπε, ἀμέσως, ἀπὸ μόνοι μας, νὰ διαλύσουμε ἐπίσημα τὸ κόμμα καὶ νὰ ξαναρχίσουμε δουλειὰ πάνω σὲ ὁλοκληρωτικὰ καινούριες θάσεις, μὲ ἄλλους ἀνθρώπους...

Ναί, ἀλλὰ ἡ γνώμη του δὲν ὑπερίσχυσε — πιάστηκε τὴν ἄλλη μέρα. Ἡ κεντρικὴ καθοδήγηση ἀμφιταλαντεύθηκε· ἀντὶ νὰ ριχτεῖ θαρραλέα στὴν παράνομη πάλη ζήτησε νὰ διαπραγματευτεῖ μὲ τὸν ἀντίπαλο. Καί, γιὰ πολλὰς βδομάδες, τὰ στελέχη περίμεναν ἀποθαρρυσμένα, ἀδρανῆ κι ἀγανακτισμένα:

— Η ψήφος της κοινοβουλευτικής ομάδας, στις 17 του Μάη, πού επικύρωσε τὸ νέο καθεστῶς, εἶσαν ἡ χαριστική βολή, μοῦ ὁμολογεῖ ἕνα ἀγόρι μὲ ἐνεργητικά χαρακτηριστικά, παλιὸς ἀρχηγὸς τμήματος τῆς *Reichsbanner*, τώρα, ἀνάμεσα σὲ μᾶς καὶ σ' αὐτοὺς ὅλα τελείωσαν γιὰ πάντα...

Τὸ λέει μὲ σπασμένη φωνὴ σὺν κάποιος πού, γιὰ πολὺ καιρὸ, παρόλα ὅσα γίνονταν, προσπάθησε νὰ ἔχει ἐμπιστοσύνη κ' ἐλπίδα καὶ νὰ κάνει ὑπομονή:

— Ἦπιαμε τὸ ποτήρι μέχρι πάτο. Νάξερεις! Δὲ θὰ ξεχάσω ποτὲ αὐτὴ τὴ νύχτα τῆς 5 μὲ 6 τοῦ Μάρτη, πού πήγαμε μὲ μοτοσυκλέτες στὸ Βερολίνο ἀπ' ὅλες τὶς μεγάλες πόλεις τῆς Γερμανίας, νὰ μᾶς δώσουν γραμμὴ πάλης...

— Καὶ τί σὰς εἶπαν;

— Ἡραμία! Προπαντὸς ὄχι αἱματοχυσία!

Γιὰ νὰ μπορέσει, μέσα σὲ μιὰ χώρα πειθαρχημένη καὶ ἱεραρχημένη ὅπως ἡ Γερμανία, ν' ἀποκληθεῖ κόμμα ἕνα σύνολο ἀνθρώπων, θὰ πρέπει τουλάχιστο νὰ πληρώνουν τὰ μέλη του τὶς συνδρομὲς τους, νὰ συγκεντρώνονται, μυστικά ἢ φανερά, καὶ νὰ δέχονται τὶς ντιρεχτίδες τῶν ἀρχηγῶν τους.

— Δὲν πληρώνει κανεὶς... Δὲ συγκεντρώνονται... Οἱ ἀρχηγοὶ τους μένουν στὰ σπίτια τους, προσπαθώντας νὰ γλυτώσουν, ἢ εἶναι φυλακὴ ἢ τόχουν σκάσει... μοῦ ἐξηγεῖ ἕνας σοσιαλιστὴς ἐπιστάτης σὲ ξενώνα καὶ προσθέτει:

— Ἄλλωστε, εἶναι καλύτερα νὰ φεύγουν ἀπ' τὸ προσκήνιο οἱ «καλοῖ»: δὲν ἐμπνέουν πιά ἐμπιστοσύνη... Μοναχὰ οἱ νέοι θὰ μπορούσαν νὰ κάνουν κάτι...

— Κ' ἐσύ;

Στενάζει:

— Ἐγὼ δύο παιδιὰ νὰ ταῖσω. Οἱ ναζιστὲς μοῦ εἶπανε: «Ἄν θέλεις νὰ μείνεις σὺν ξενώνα, μπερὶ στὸ κῆμμα μας». Τοὺς εἶπα ὅτι ἡ ψυχὴ ἑνὸς σοσιαλιστῆ δὲν ἀλλάζει ἔτσι

εύκολα... Ἡ γυναίκα μου ἕως ἐπέμεινε — πρέπει νὰ παλέψουμε κ' ἐνάντια στὶς γυναῖκες μας βλέψεις — καὶ στὸ τέλος δέχτηκα...

Στὸ Λούμπεκ, ἕνας σοσιαλιστὴς μοῦ λέει κι αὐτὸς μὲ ἀπόγνωση:

— Σὲ δεβαιώνω, δὲν ξέρω ποῦ βρίσκομαι... Οἱ ἀρχηγοὶ μας μᾶς παράτησαν... χωρὶς ἐφημερίδες... χωρὶς γραμμὴ... Καὶ τὸ ἄκρο ἄστο εἶναι ὅτι καλοὶ σύντροφοι — ἰδιαίτερα πολλὰ μέλη τῆς *Reichsbanner* (δημοκρατικὴ ὀργάνωση αὐτοάμυνας «Σημαία τοῦ Ράιχ»), ποῦ θὰ μπορούσαν νὰ βάλουν κάποια τάξη στὰ πράματα, θεώρησαν καλὸ νὰ μπουν, κατὰ ἑκατοντάδες, στοὺς «χαλυβδόκρανους»... μὲ τὸ πρόσχημα ὅτι πρέπει νὰ δξύνουν τὴ διαμάχη ἀνάμεσα στοὺς ναζιστὲς καὶ στοὺς ἀντιδραστικοὺς, νὰ βροῦν βπλα... Ἴσως νάταν σωστὴ ἐνέργεια... ἀν καὶ πιστεῦω ὅτι αὐτὸ δξυνε τὴ σύγχυση! Κανεὶς δὲν ξέρεῖ σήμερα ποῦ βρίσκονται οἱ ἐχθροὶ καὶ ποῦ οἱ φίλοι...

Στὸ τραπέζι βλέπω, ὄχι χωρὶς ἐκπληξη, ἕνα φύλλο τῆς *Volksbote*, τῆς παλιᾶς σοσιαλιστικῆς ἐφημερίδας τῆς πόλης.

— Μὰ πῶς, ξαναβγαίνει;

— Naί, μὰ κάτω ἀπὸ ναζιστικὸ ἔλεγχο! Καὶ μὲ ἀρχισυντάκτη... ἕνα γνωστὸ σοσιαλιστὴ τοῦ Λούμπεκ! Βλέπεις τὴν παγίδα! Οἱ ἐργάτες ἔτσι μπορεῖ νὰ νομίζουν ὅτι διαβάξουν ἀκόμα τὴν παλιὰ ἐφημερίδα τους...

Καὶ μοῦ δείχνει τὴν ἐφημερίδα. Διαβάζω μὲ φρίκη:

«...Ἡ μεγάλη πλειοψηφία τῶν παλιῶν σοσιαλιστῶν βρῖσκεται, βέβαια, σήμερα σὲ μιὰ κατάσταση ἀναμονῆς, ἀλλὰ καθόλου ἐχθρότητας ἀπέναντι στὸ νέο καθεστῶς. Οἱ σύντροφοι σκέφτονται: "Ἄν οἱ καινούριοι κύριοι τὰ καταφέρουν καλύτερα ἀπὸ τοὺς παλιούς, τότε θὰ τοὺς δεχτοῦμε. Τὸ μόνο ποῦ θέλουμε εἶναι νὰ μᾶς ξαλαφρώσουν ἀπ' τὶς κακονχίες. "Ἄν οἱ ναζὶ κάνουν κάτι γιὰ τοὺς ἐργαζόμενους, τότε θὰ συνεργαστοῦμε μαζί τους, παρ' ὅλα

τὰ μίση καὶ τὶς ἀντιδικίες τοῦ παρελθόντος... Ὁ σκοπὸς τοῦ *Lübecker Volksbote*, εἶναι νὰ πραγματώσει αὐτὴ τὴ συμμαχία κυβέρνησης καὶ λαοῦ...». Ὑπογραφή: Μὰξ Ἀρενχολντ, ἀρχισυντάκτης.

— Αὐτὸς ὁ «ἀγωνιστὴς» εἶναι ἀπλοῦστατα ἓνας προδότης!

— Ἄλλοι τὸν λένε ἔτσι... ἄλλοι δὲ χρειάζεται νὰ διατηρήσουμε δικούς μας ἀνθρώπους στὴν παλιά μας ἐφημερίδα... Ποῦ εἶσθε ἢ ἀλήθεια; Δὲν ξέρει κανεὶς ἂν πρέπει νὰ δώσει τὸ χέρι του στοὺς ἀδελφούς του τῶν χτεσινῶν ἀγώνων!

Καὶ σηκώνει, ἀποθαρρυσμένος, τὰ χέρια στὸν οὐρανό.

Ὅπως συμβαίνει πολλές φορές στὴ ζωὴ, τὸ καλύτερο διαγκωνίζεται μὲ τὸ χειρότερο: ἀπ' τὴ μιά μεριά ἡ διάλυση, ἡ πανωλεθρία, ἡ δειλία, ἡ λιποταξία, οἱ αὐτοκτονίες... Κι ἀπ' τὴν ἄλλη ἡ ἀτσαλένια πίστη, τὰ νιάτα, ἡ προσήλωση. Ἄς πᾶμε νὰ βροῦμε αὐτοὺς ποὺ φέρνουν μαζί τους τὸ μέλλον.

Γνώρισα στὸ Ντραβέλ, τὸν Αὐγούστο τοῦ 1932, στὸ γαλλο-γερμανικὸ σταθμὸ παιδιῶν τῶν ἐργατῶν, τὸ νεαρό αὐτὸ «βοηθὸ» τῶν Φίλων τῶν Παιδιῶν τῶν Ἐργατῶν. Τὸ ταμεῖο ἀνεργίας τοῦκοφε κάθε ἐπίδομα καὶ τὸν ἔστειλε νὰ δουλέψει μὲ χαμηλὸ μεροκάματο σὺν καλλιεργητῆς σὲ ἀγρόκτημα: κοντὰ σὲ σπαγγοραμμένους καὶ ἄξεστους χωριάτες, χιτλερικούς μέχρι ὕστερία ποὺ τὸν ὑποπτεύονται καὶ τὸν ἐπιτηροῦνε.

Τὸν εἶδον στὸ κρεβάτι, στὸ ταπεινὸ του καμαράκι: τραυματίστηκε δουλεύοντας κ' ἔχει πυρετό. Ἄνοιξα ἀπότομα τὴν πόρτα καὶ τρίβει τὰ μάτια του γιὰ νὰ δεδαιωθεῖ δτι δὲν ὄνειρεύεται.

— Ἐπὶ!

Κι άμέσως μου λέει:

— Νά με έδω για ένα χρόνο! Μου είπανε: "Η φυλακή ή δουλειά. Δέχτηκα... είμαι έλομόναχος, χωρίς ένα φίλο, χωρίς ένα διδύλο. Μου πήραν τίς μπροσούρες μου... Γύρω μου, άνθρωποι κουτοπόνηροι και στενοκέφαλοι..."

Με κοιτάζει στά μάτια:

—'Αλλά ξμεινα αυτός πού ήξερες.

Μου μιλάει για τό γαλλικό κίνημα σάν κάτι δικό του και τή στιγμή πού αναγκάζεται να εγκαταλείψει τόν πρώτο φίλο πού είδε σέ διάστημα δώδεκα μηνών, ψιθυρίζει:

— Δέν παραπονιέμαι... Είμαι δεκαοχτώ χρονών κ' έχω τή ζωή μπροστά μου. Θα δω τό θρίαμβο του σοσιαλισμού.

Κ' ένας άλλος, άσπρομάλλης γέρος, παλιός αγωνιστής τής ελεύτερης προλεταριακής σκέψης, έχει ακόμα, στή δύση τής ζωής του, τήν ίδια σιγουριά:

—'Εγώ, μου λέει, δέ θα τό δω έσως. 'Αλλά έσείς οί άλλοι... 'Η γενιά μας δέ στάθηκε στό ύψος τής... Πιστεύω στήν άποκρυστάλλωση ενός απόλυτα καινούριου κινήματος, πού θα βγει μέσ' άπ' τά βάθη τής εργατικής μας τάξης... "Ένα καινούριο ξεκίτημα..."

'Ανακατεύει τόν καφέ του και μέ κοιτάζει μέ τά καθαρογάλανα μάτια του:

— ... Γιατί, μέσα σ' αυτή τή μάζα, μέσα σ' αυτή τή νεολαία πού δέν είχε ακόμα τή λέξη τής, υπάρχουν θαυμάσιες έφεδρείες, παρθένα χώματα!

Και πραγματικά, παντού, στό Βερολίνο, στή Λευφία, σ' άλλες πόλεις, σχηματίζονται ομάδες νέων, «κάτω άπ' τά τριάντα» σέ απόλυτη ρήξη μέ τήν παλιά ιδεολογία και τούς παλιούς ήγέτες. 'Ο μοχλός είναι ή S.A.J. (Σοσιαλιστική 'Εργατική Νεολαία). Οί ομάδες αυτές συγκεντρώνουν σιγά-σιγά τούς νέους πού φλογίζονται για δράση, διανέμουν παράνομες εφημερίδες, ζητάνε επαφή μ' άλλους επαναστατικούς πυρήνες, χωρίς διάκριση πολιτικής απόχρωσης.

Γύρω άπ' τό τραπέζι, στό φως μιας λάμπας, μία δεκάδα νεαρά πρόσωπα. Βρίσκονται έδω άγόρια πού γνώρισαν

τὴν περασμένη χρονιά φοβισμένα κ' ὑπάκουα. Δηλώνουν μὲ χαρὰ ὅτι σήμερα μεταμορφώθηκαν.

Βέβαια, ὑπάρχουν ἀνάμεσά τους καὶ μερικοὶ ποὺ ἔχουν κάποιους δισταγμούς: Ἔχουν ἀκόμα πολλὰ νὰ μάθουν γιὰ τὴν παράνομη πάλῃ· μερικοὶ νιώθουν ἀκόμα μὲ κάποια δυσπιστία γιὰ τοὺς κομμουνιστῆς. Ἄλλοι ὑποστηρίζουν πὼς πρὶν ἀπ' τὴν ὕρδση, χρειάζεται μιὰ ἐπιστροφή, ἓνα ἀναβάπτισμα στὶς θεωρητικὲς πηγὲς τοῦ μαρξισμού...

Ὅλοι ὅμως θέλουν νὰ παλαίψουν κὶ ὅλοι συμφωνοῦν ὅτι:

— Δύσκαμε πάρα πολλὴ πίστη στὶς ἀρετὲς τῆς δημοκρατίας. Στὶς 17 τοῦ Μάη οἱ αὐταπάτες μᾶς διαλύθηκαν ὀριστικὰ. Δὲν ξέρουμε πιά ἄλλα συνθήματα ἀπ' αὐτὰ τοῦ Μάρξ καὶ τοῦ Λένιν.

Στήν παρανομία

— Θέλεις νά δεις μέ τά μάτια σου τὸ ἐπαναστατικὸ προλεταριάτο; μοῦ προτείνει, σὲ τὸ Ἀμβούργο, ἓνας φίλος.

Εἶναι πάντε τὸ ἀπόγεμα. Τραβάμε γιὰ τὸ λιμάνι πρὸς παρ' ἑλῆ τὴν καταστροφὴ τῆς κρίσης, ἔχει ἀκόμα μεγάλη κίνηση. Σαφνικὰ ὁ φίλος μου μοῦ λέει νά κατεβοῦμε μιά τεράστια σκάλα.

— Θά πάρουμε ὑπόγειο σιδηρόδρομο;

— Ὅχι... Ἀπλὰ καὶ μόνο θά ἐπισκεφτοῦμε τὸ τούνελ κάτω ἀπ' τὸν Ἑλδα.

Ὅταν φτάνουμε κάτω εἶναι ἀδύνατο πιά νά προχωρήσουμε. Ἐνα μαῦρο κύμα ξεχύνεται ἀπ' τὸ σκοτεινὸ θόλο. Σαφνικὰ, ἔχουμε μπροστά μας ἓνα θέαμα ἀντάξιο τοῦ φίλμ Μητρόπολη: πάντε τεράστιοι ἀνελκυστήρες ἀνεβάζουν ὅλον αὐτὸ τὸν κόσμον πρὸς τὸ φῶς. Ἐνας ἀστυφύλακας μόνος του ἀρκεῖ νά τὸν κατευθύνει στὸν ἓνα ἢ στὸν ἄλλο ἀνελκυστήρα. Οἱ ἀνθρώποι στοιδιάζονται μέσα. Μιά αὐτόματη πόρτα κλείνει πίσω τους, σὰ γκιλοτίνα. Ἀπὸ μακριὰ φαίνονται σὰν πρόβατα σὲ σφαγεῖο.

— Εἶναι οἱ φίλοι ἀπ' τὰ ναυπηγεῖα πρὸς γυρίζουν ἀπ' τῆ δουλειά.

Τοὺς κοιτάζω. Διάολο! Δὲ μοιάζουν μέ πρόβατα. Πρόσωπα ὅλο νειάτα κ' ἐνεργητικότητα. Στὰ σακκάκια καὶ στὰ κασκέτα, οὔτε ἓνας ἀγκυλωτὸς σταυρός. Κάτι μωρὰ μέ χιτῶ-

νια και λουρίδες τους ένοχλους για κάποιο «έθνικò» έργο, ζητώντας εισφορά. Κανένας δὲ γυρίζει τὸ κεφάλι. Μιά κοπέλα κατάφερε όμως νὰ βάλει στὸ χέρι ενός ἀπ' αὐτοὺς μιὰ μικρὴ χάρτινη σημαϊούλα. "Ήρεμα — μὲ μιὰ κίνηση συγκρατημένης ὀργῆς — ἀρνιέται τὸ ἔμβλημα.

Συνοδέψτε με μέσα στὶς παλιὲς γειτονιὲς τοῦ "Αμβούργου καὶ τῆς "Αλτόνα, στὰ ἀθλία καὶ σκρακοφαγωμένα ξύλινα σπιτάκια. Νομίζεις πὼς βρίσκεσαι στὴν καρδιά τοῦ μεσαίωνα. Σαφνικὰ όμως, πάνω στὸ πεζοδρόμιο, βλέπεις φρεσκογραφημένο, μὲ μεγάλα ἄσπρα γράμματα, τὸ σύνθημα:
ὁ κομμουνισμὸς ζεῖ!

Κι ἂν μπεῖτε βαθύτερα στὰ στενὰ καὶ στὰ ἀδιέξοδα, κάτω ἀπ' τοὺς σκοτεινοὺς θόλους, θὰ δεῖτε γραμμμένα στους τοίχους: *Νὰ φοφήσει ὁ Χίτλερ! Ζήτω ἡ "Επανάσταση!*

Στὶς αὐλὲς τῶν σπιτιῶν, γλωμοὶ ἀνεργοὶ σταματᾶνε τὸ κάπνισμα τῆς πίπας τους γιὰ νὰ σὰς ρίξουν ἕνα βλέμμα ἄγριο:

— "Ακόμα καὶ σήμερα, μοὺ ἐξηγεῖ ὁ ὀδηγὸς μου, ἡ ἀστυνομία δὲν παρακολλάει σ' αὐτοὺς τοὺς μαχαιροδγάλτες. Ξέρει δὲ: ἔδῳ εἶναι ἀντίθετος... καὶ ὅτι ξέρουν νὰ ὑπερασπίζονται τὸν ἑαυτὸ τους.¹²

"Ἡ φαιόχρωμη τρομοκρατία δὲν μπόρεσε νὰ σκοτώσει τὴν ἐπαναστατικὴν ἰδέαν. Μποροῦμε όμως νὰ ποῦμε ὅτι σήμερα στὴ Γερμανία ὑπάρχει ἕνα «κόμμα» ἐπαναστατικὸ, ὀργανωμένο ἀπὸ τὰ κάτω πρὸς τὰ πάνω καὶ συγκεντρωτικὸ: Νὰ τί προσπάθησα, πέντε εβδομάδες συνέχεια, νὰ μάθω:

— Στὴν ἀρχὴ περάσαμε μιὰ τρομερὴ περίοδο καθίζησης: ἡγέτες καὶ πολλὰ στελέχη εἶχαν φυλακιστεῖ καὶ βασανιστεῖ... πολλὰς διανομὲς δπλων καὶ προκηρῦξεις ἀνακαλύφθηκαν ἔστερα ἀπὸ χαφιεδισμοὺς...

— Καί, δυστυχώς, πολλά περάσματα στο άλλο στρατόπεδο...

— Ο σύντροφος στενάζει:

— Ναι, όλα αυτά τα «ριζοσπαστικοποιημένα», αλλά χωρίς ταξική συνείδηση στοιχεία, έλε αυτό το λαϊμπεν-προλεταριάτο που σέρναμε πίσω μας: κατακάθια των «μαχητών του κόκκινου μέτωπου», τύποι που τους άρεσε ή στολή κι ο καυγάς και που δεν είχαν παρά μονάχα ένα ιδανικό: να κυριαρχούνε στη «γωνιά» τους, στο πεζοδρόμιο. Αυτοί οι ψευτο-νταήδες, στην κρίσιμη στιγμή, πέρασαν στον αντίπαλο. Για να τους πάρουν με καλό μάτι ή για να καθησυχάσουν τις τύψεις τους έγιναν οι πιο σκληροί εκεί... Καταδύσανε τα μέλη του πυρήνα τους, ρίχτηκαν λυσσαλέα πάνω στους παλιούς συντρόφους τους...

— Μά δεν υπάρχουν μέσα στους S.A. κι αρκετοί κομμουνιστές που έμειναν πιστοί;

— Φυσικά... Υπάρχουν πολλοί που είδαν τα τάγματα έφρόδου σαν το μόνο καταφύγιο, για να γλυτώσουν τα βασανιστήρια και το θάνατο. Ύστερα είναι κι όσοι υποχρεώθηκαν απ' τους ναζί, που καμάρωναν έτσι για τον προσηλυτισμό τους, να φορέσουν το φαιδ χιτώνα. Κι ακόμα είναι κ' έθελοντές που τους στείλαμε εμείς... που κινδυνεύουν πάντοτε ν' αρπάξουν μια σφαίρα στο στήθος, αλλά κάνουν από μέσα μια θαυμάσια δουλειά!

Κι άλλοι μου επιβεβαίωσαν τα λόγια του. Γενικά, η τρομοκρατία έφερε μια σωτήρια κάθαρση: Τα άμφιβολα στοιχεία λιποτάχτησαν· οι δειλοί κ' οι σκάρτοι εξαφανίστηκαν· μέιναν οι καλύτεροι. Πρέπει να δει κανείς με τα μάτια του με τί ήρεμο θάρρος, με τί ψυχραιμία κ' εμπιστοσύνη στο μέλλον, οι σκληροτράχηλοι αυτοί άνθρωποι συνεχίζουν την πάλη.

Στή γωνιά ενός δρόμου, δυο φίλοι μ' αφήνουν με θσυχο χαμόγελο· μοιάζουν με νεαρούς, μελετηρούς και φιλόσυχους φοιτητές. Ο πατέρας τους είναι «χαλυβδόκρानος» ή πάστορας· αυτοί θέλουν να δώσουν το αίμα τους για μια προλεταριακή Γερμανία.

— Αἴριο πάλι!

Τὴν ἄλλη μέρα, μάταια περιμένω. Τοὺς συλλάβανε σὲ μιὰ νυχτερινὴ συγκέντρωση. Θὰ τοὺς ξαναδῶ ἄραγε ποτέ; Στὴ θέση τους ἕμος ἔχουν μπερὶ κιόλας ἄλλοι.

Σιγά-σιγά, ὕστερ' ἀπ' τὸ τρομερὸ χτύπημα, τὸ κίνημα ξαναγεννιέται.

Τὰ πάντα πρέπει νὰ γίνουν ἀπ' τὴν ἀρχή: πρῶτα-πρῶτα, ψηλαφητὴ προσπάθεια νὰ ξαναβρεῖς αὐτοὺς ποὺ διασώθηκαν ἀπ' τὸν πυρῆνα σου, ὕστερα νὰ ζητήσεις ἐπαφὴ μ' ἄλλους πυρῆνες... Ἐπαφὴ! Εἶναι ἓνα ζήτημα ζωῆς καὶ θανάτου κ' ἡ λέξη βρίσκεται σήμερα σ' ὅλα τὰ στόματα. Σὲ μερικὲς πόλεις καὶ περιοχὲς, σὲ λίγες μόλις ἑβδομάδες ἡ ζωὴ ξαναφάνηκε μέσα ἀπ' τὰ ἐρείπια. Ἄλλοῦ, ἀντίθετα, εἶταν τέτοια ἢ καταστροφὴ, ποὺ ἀκόμα βρίσκοντα: στὰ πρῶτα ἀναψηλαφήματα. Μερικὲς φορές ἡ πρόδος εἶταν ταχύτατη, ἀλλὰ ἓνα ἀπρόσμενο χτύπημα — καινούριες συλλήψεις — στοιχίζει ὑπομονετικὲς προσπάθειες ἑβδομάδων.

Ἄφημένες στὴν τύχη τους, χωρὶς ἀρχηγούς ἢ μὲ πολὺ ἀραιὲς ἐπαφὲς μαζί τους — οἱ μικροσμάδες ὑποχρεώθηκαν νὰ δράσουν μὲ δική τους πειροβουλία καὶ νὰ αὐτοσχεδιάσουν. Γιὰ τοὺς προλετάριους τούτους μὲ τὸ ρωμαλεὸ αἰσθητήριό, ποὺ κάποτε εἶταν στρατωνισμένοι καὶ μηχανοποιημένοι, αὐτὸ στάθηκε μιὰ γόνιμη ἐμπειρία.

Νὰ μιὰ μητέρα, μὲ πέντε μικρὰ παιδιὰ στὴν πλάτη της. Εἶναι μιὰ ἀπ' τίς λίγες ποὺ ἐπέζησαν, ὁ πόλος συνάθροισης τοῦ πυρῆνα της. Ἐνας φίλος τῆς φέρνει κάθε ἑβδομάδα ἓνα πακέτο μὲ παράνομα ἔντυπα. Δίνει μερικὰ ἀπ' αὐτὰ στοὺς λίγους ποὺ ἔχουν ἐπαφὴ μαζί της.

— Καὶ τὰ ὑπόλοιπα;

— Τὰ ὑπόλοιπα; Τὰ μοιράζω... στὰ γραμματοκιθώτια:

Διαλέγοντας, φυσικά, αυτούς που θα μπορούσαν να ωφεληθούν απ' την ανάγνωσή τους...

Κ' ενώ μου έξηγγει με απλότητα και μετριοφροσύνη, την επικίνδυνη δουλειά της, το μικρό, στο παράθυρο, φωνάζει ανέμελα — γιατί τ' άκουει από τότε που γεννήθηκε:

— *Rot Front!*

Τί μεγάλη εφευρετικότητα που πρέπει ν' αναπτύξουν αυτοί οι άρχαριοί! Τα παράνομα έντυπα κυκλοφορούν άφθονα, πολυγραφημένα σε ύπόγεια: *'Η' Αλήθεια... 'Η' Φωνή των 'Εργαζομένων... 'Η' Ευσότητα...* κλπ. Όσοι δέν έχουν πολύγραφο, στέλνουν τή γυναίκα τους ν' αγοράσει στο κατάστημα παιδικών παιχνιδιών, μιá παιδική τυπογραφική συσκευή. Και με κινητά κκουτσουκένια στοιχειά, φτιάχνουν μικρές προκηρύξεις.

— Πώς κινόμαστε; μου έξηγγει κάποιος που έγινε αληθινός σπασιαλιστάς στο θέμα... Κοίτα, για παράδειγμα, τυπώνουμε ένα προσπέκτους πολυσέλιδο με έναν ανώδυνο τίτλο για κάλυμμα, ως ποίμα του στρατού της σωτηρίας. Το μοιράζουμε στις πόρτες των εργοστασίων ή ακόμα και στους στρατώνες της Ράιχσπερ... Τ' ανοίγεις και βρίσκεις το ύλικό μας. Από μπάρ που βρίσκονται στο άπανεο πάτωμα των μεγάλων καταστημάτων, ρίχνουμε βροχή χαρτιά στο δρόμο. Αν γίνεται με επιδεξιότητα, είναι αδύνατο να πιαστείς. Στα καφενεία, ζητάμε τήν έφημερίδα κι ανάμεσα σε δυό στήλες, με μελάνι και ταμπόν, γράφουμε μιá γνωστική κρίση...

Βγάζει απ' το πορτοφόλι του μερικά ορθογώνια χαρτάκια. Διαβάζω: *Οί παρελάσεις με λάβαρα δέ δίνουν φωμί. Τα λέγαμε... ή: Πρώτη ενέργεια του Χίτλερ: τα προδώσει το πρόγραμμά του και να μην άκυρώσει κανένα νομοδιάταγμα με τον Πάπεν, έστειλε περίτατο και το σοσιαλισμό. Τα λέγαμε...*

— Τα κολλάμε στις προθήκες, στο μετρό... Παίρνουμε ακόμα τίς εικόνες των πακέτων με τσιγάρα από πίσω, τυπώνουμε μιá φράση και στους δρόμους τά μικρά μας μοι-

ράζουν τις εικόνες στα άλλα μικρά. Πολλοί μπαμπάδες τελικά μας διαβάζουν... Και δε σε μιλάω γι' αυτούς που γλυστράνε μια *Rote Fahne* μέσα στα φύλλα της *Völkischer Beobachter*!

"Ολ' αυτά βέβαια τ' ανακαλύπτουν γρήγορα οι αρχές, αλλά αυτοί βρίσκουν άλλα. 'Ο σύντροφος με πιάνει απ' τὸ χέρι και με χαρὰ παιδιοῦ μου λέει:

— Άκου και τούτο: Τὸ ἄκρο ἄκρο τῆς ἐκλεπτυσμένης πάλης, εἶναι νὰ μοιάξεις στοὺς S.A.... προκηρύξεις συνταγμένες σὲ σὺν φασιστικὸ! Και μὲ διαβάζουν κι αὐτοί! Οἱ παλιές μαρξιστικές μας κουβέντες σήμερα δὲν περνᾶνε πιά, ἀλλὰ ὑπάρχουν χίλιοι τρόποι, ἀπὸ μέσα, νὰ σπεύρουμε ζιζάνια, νὰ τοὺς ἀναστατώσουμε.

Και νὰ ὁ καρπός:

— Ἐξῶ και λίγο καιρό, οἱ προκηρύξεις μας εἶχαν τέτοιο ἀποτέλεσμα πὸ προκλήθηκε μιὰ φοβερὴ συμπλοκὴ — οἱ μισοὶ κατηγοροῦσαν τοὺς ἄλλους μισοὺς ὅτι τὴν σύνταξαν και τὴν μοίρασαν!

Πρὸς τὴν ἐνότητα δράσης;

Ἐνα ἡμιόροιο μαγιάτικο Σάββατο, παρέες ἀπὸ νεαροῦς βεριλονέζους, ἐλαφρά ντυμένους, μὲ μπράτσα καὶ πόδια μαυρισμένα ἀπ' τὸν ἥλιο, φεύγουν μὲ τὰ ποδήλατα, ξέχωρα ἢ καθεμιά τους. Πῆς στοὺς ἀσήκωτους γυλιούς τους ἔχουν ἕνα τέλειο ἐξοπλισμὸ κατασκλήνωσης. Τόπος συνάντησης: Ἐνα μοναχικὸ πεῦκο στὴν ἄκρη μιᾶς λίμνης. Ὁ σκοπὸς τῆς ἐκδρομῆς ὅμως δὲν εἶναι μονάχα ἡ χαρὰ τοῦ ἡλίου, ἡ ζεστὴ ἀμμος καὶ τὸ κολύμπι. Καθεμιά ἀπ' αὐτὰς τίς ὀμάδες ἐκπροσωπεῖ κ' ἕνα τομέα τῆς «Κομμουνιστικῆς Νεολαίας» τῆς μεγάλης πόλης. Καὶ μακριὰ ἀπ' τὰ ἀδιάκριτα βλέμματα — ἐκτὸς ἀν ἔρθει ἡ ἀστυνομία καὶ μαζέψει ποδήλατα καὶ ποδηλάτες — θὰ κάνουν κάτι σὰ συνδιάσκεψη.

Ὅπως στοὺς σοσιαλιστὲς ἔτσι καὶ στοὺς «κόκκινους», οἱ νέοι εἶναι πιὸ δραστήριοι: λιγότερο γνωστοὶ στὸν ἐχθρὸ ἀπ' τοὺς μεγάλους, λιγότερο ἐντοπισμένοι ἀπ' τοὺς χαφιέδες, ἀντιστάθηκαν καλύτερα στὴ θύελλα. Ἐραγε ἡ καταστροφὴ τοὺς ἄνοιξε τὰ μάτια; Ἀπαλλάχτηκαν, ὅπως οἱ νέοι σοσιαλιστὲς, ἀπ' τίς ἀντιλήψεις ποὺ ἐδῆγγισαν στὴν ἡττα;

Ὅπως δὲποτε, ὑπάρχουν ἀνανήψεις. Αὐτὰ ὅμως τὰ δύο ἀδελφία, τόσο φανατικὰ καὶ τόσο εὐγενικὰ ταυτόχρονα, μοῦ ξαναλένε σ' ἕνα ν ἡσυχο τόνο, σὰν παιδιὰ ποὺ λένε τὸ μάθημα τῆς κατήχησης:

— Ἡ γραμμὴ μας εἶταν ἀπόλυτα σωστὴ...

Ἄδύνατο νὰ τοὺς ἐγάλει ἄλλο τίποτα.

Ἡ γραμμὴ μας εἶταν ἀπόλυτα σωστή... Αὐτὸ εἶταν τὸν Ἀπρίλη τὸ ζουμὲ τῆς ἐκθεσης τοῦ Χέγκερ στὴν Ἐκτελεστικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Κομμουνιστικῆς Διεθνoῦς· αὐτὸ λέει ἀκόμα ὁ κομματικὸς μηχανισμὸς. Γιατὶ ὑπάρχει ἕνας παράνομος μηχανισμὸς τοῦ Κόμματος. Καθὼς οἱ ἐπαφές του εἶναι πολὺ πιὸ ἐγκάρδιες μὲ τὴ Μόσχα παρά μὲ τίς διασκορπισμένες ομάδες τῆς βίας, εἰσέρχεται σχεδὸν στὴν κατάστασιν ἑνὸς κουφoῦ. Διατάζει, χωρὶς ν' ἀκούει τὴν ἠχὴ τῶν διαταγῶν του. Δὲ διστάζει νὰ ἐξαπολύσει τὴ διαβεβαίωση, ἀληθινὴ ἕως σὰ μακρόχρονη προοπτικὴ ἀλλὰ καταστροφικὴ κάτω ἀπ' τίς τωρινές συνθήκες, ὅτι ἡ φασιστικὴ δικτατορία ἀνοίγει τὸ δρόμο στὴν προλεταριακὴ ἐπανάστασιν· προαναγγέλλει δημόσιες ἢ ἐνοπλίες ἐκδηλώσεις μέσα στοὺς δρόμους καὶ στὰ ἐργοστάσια. Συνεχίζει νὰ στέλνει στὸν τύπο τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ στὴ Διεθνή τραθηγιμένες καὶ φουσκωμένες πληροφορίες: τὴ στιγμὴ ποὺ ἕνας γνήσιος ἐπαναστάτης θάπρεπε νὰ κάνει μιὰ ἀκριβῆ ἐκτίμησιν τοῦ συσχετισμοῦ τῶν δυνάμεων.

Οἱ ἀπλοὶ ἀγωνιστὲς ἔμωσαν ποὺ μοναχοὶ τοὺς, ψηλαφητὰ, κατάφεραν ν' ἀνασυστήσουν τοὺς πυρῆνες τοὺς, τί λένε; Τί σκέφτονται;

Βέβαια, ὑπάρχουν ἀκόμα τυφλοὶ, ὅπως τοῦτος ἐδῶ ποὺ εὐχαριστεῖ, ἀπ' τὸ θάθος τῆς καρδιάς του, τὸ φασισμό γιὰτὶ ἔδωκε τὴ χαριστικὴ βολὴ στὴ σοσιαλδημοκρατία ἢ ὁ ἄλλος ποὺ μοῦ ἐμολογεῖ τελικὰ μ' ἀφοπλιστικὴ εἰλικρίνεια:

— Μ' ἀρέσει ἕκατὸ φορές περισσότερο ὁ Χίτλερ ἀπ' τὸν Σέδερινγκ (παλιὸς σοσιαλδημοκράτης ὑπουργὸς τῆς Πρωσίας).

Στοὺς περισσότερους ἔμωσαν, ἔχει συντελεστῆ μιὰ βαθιὰ ἀλλαγὴ.

Ὁ φίλος μου αὐτός τοῦ Βέντινγκ, εἶχε περίσου μιὰ πίστη καλογερινή. Τὸν ξαναβλέπω ἀδυνατισμένο, χλωμό, μ' ἄγριο βλέμμα:

— Βγάλαμε μοναχοὶ μας τὰ μάτια μας! Ἄχ! Κι ὅσο σκέφτομαι ὅτι παραδώσαμε ἐκείνη τὴ γωνιά χωρὶς μάχη!

Γι' αὐτόν, ἡ *Koesliperstrasse*, ὁ περιβόητος «κόκκινος δρόμος» τῆς κόκκινης Βέντινγκ, ἔμεινε τὸ κάστρο τοῦ προλαταριάτου, τὸ κέντρο τῆς γῆς: τοῦ σχίζεται ἡ καρδιά νὰ βλέπει τὴ σημαία μὲ τὸν ἀγκυλωτὸ σταυρὸ νὰ κυματίζει ἐκεῖ.

— Καὶ μ' αὐτὴ τὴν ἐκλογικὴ κάλπη, πάλι, τί αὐταπάτες δὲν εἶχαμε!... Τώρα, λέω: ἐργάτη, κινήσου μόνος σου μὴ ζητῆς διαταγὴς ἀπὸ ἡγέτες· τέλειωσε πιά! Δὲ θὰ μᾶς τουμπάρουν πάλι.

Μάταια τοῦ παρατηρῶ πῶς ἂν ἡ ἐμπιστοσύνη στοὺς ἀρχηγούς εἶταν ὑπερβολικὴ ἢ ὑπερβολὴ στὴν ἀντίθεση θάταν ἐπικίνδυνη. Δὲν ἀκοῦει τίποτα:

— Στὸ δειλόλο οἱ διανοούμενοι! Νὰ μᾶς ἀφήσουν νὰ κάνουμε ὅ,τι καταλαβαίνουμε! Στὸ κάτω-κάτω, ἐμεῖς τρῶμε τὸ ξόλο, ἐμεῖς ματώνουμε.

Ἕνας ἄλλος μοῦ μιλάει μὲ πιὸ βίαιη γλώσσα: εἶναι καλλιτέχνης, παλιὸς μπολσεβίκος· τὸν γιόρτασαν στὴν Ε.Σ.Σ.Δ.: σήμερα, ὅταν μιλάει, τὰ χέρια του τρέμουν ἀπὸ ὀργὴ καὶ πόνο:

— Ἀπασχολοῦνται πολὺ μὲ τὸ πεντάχρονο σχέδιό τους, βέβαια! Ὅμως, γιὰ τ' ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ἄς πάψουν ν' ἀνακατεύονται μὲ τὸ πῶς θὰ πολεμήσουμε... Ἐμεῖς, μ' ἀκοῦς, ἐμεῖς μοναχοὶ μας θὰ παλαίψουμε μὲ τὸ Χίτλερ: εἴμαστε μέσα στὴ μάχη. Ξέρουμε καλύτερ' ἀπ' αὐτούς, πὸς δρίσκονται χιλιόμετρα μακριά, τί νὰ κάνουμε. Τὰ βλέπουμε τὰ πράγματα ὅπως εἶναι, ἐμεῖς!

Δὲν μπορῶ νὰ πιστέψω τ' αὐτιά μου. Κατάγραφα στὴ μνήμη μου τὴν παρακάτω πληροφορία, χωρὶς νὰ μπορῶ νὰ ἐλέγξω τὴν ἀλήθεια της:

— ... Νάξερης τί ἔγινε! Στ' ἀλήθεια, οἱ σύντροφοί μας τῆς Ε.Σ.Σ.Δ. εἶναι ἀπογοητευτικοί! Ἕνας δραπέτης κοιμιου-

νιστής καταφεύγει, σ' ένα λιμάνι της Βόρειας Γερμανίας, σ' ένα σοβιετικό καράβι: αλύπητα, τόν διώχουν: σήμερα βρίσκεται — αν ζει ακόμα — στα χέρια των ναζιστών... "Ένας άλλος, ένας ούγγρος, απελάθηκε απ' τη Γερμανία μέσα σε είκοσιτέσσερις ώρες: ίκετεύει τη ρωσική πρεσβεία να του δώσει διαβατήριο: του αρνούνται.

Και κατόπιν, ενώ όλόκληρος ο κόσμος μπουκοτάρει το Χίτλερ, αναγενώνουν το σύμφωνο του Βερολίνου! Κ' έτοιμάζονται, ενώ το Γενάρη τα 60% των γερμανικών εξαγωγών κατευθύνονται προς τη Ρωσία, να δώσουν καινούριες παραγγελίες!

"Άλλοι αγωνιστές όμως δεν φοβούνται πιά να εκφράσουν ανοιχτά αυτό που είχαν κιάλας μέσα τους απ' την περασμένη χρονιά: γιατί αυτή ή περίεργη πολιτική του «έγκαιου μετώπου»; Γιατί να κάνουμε μόλις το Μάρτη — πολύ άργα πιά — τη συμφωνία με τους σοσιαλιστές που την είχαμε αρνηθεί τον Ιούλιο του 1932; και γιατί αυτή ή ήλιθια συνδικαλιστική ταχτική που μ'αs άφαιρесе κάθε επίδραση πάνω στους απασχολούμενους εργάτες; Και γιατί αυτό το άνόητο αντιμαρξιστικό σύνθημα της εθνικής απελευθέρωσης που έπαιξε το παιχνίδι του φασισμού;

"Ένας σύντροφος επιμένει πάνω στο τελευταίο αυτό σημείο, το θεωρεί ούσιαστικό:

— Για να καταλάβεις το θρίαμβο του Χίτλερ, πρέπει να μην ξεχνάς ποτέ τούτο: Ένας μαρξιστής ξέρει πώς ο σπουδαιότερος έχθρός του βρίσκεται μέσα στην ίδια τη χώρα του και πώς πρέπει να ξεμπερδέψει πρώτα με το δικό του καπιταλισμό. Έμεις οι γερμανοί — μαζί και οι κομμουνιστές — ρίξαμε όλη τη δυστυχία μας στις πλάτες του *Diktat*. Και θεωρήσαμε σαν σπουδαιότερο έχθρό μας... τόν ξένο καπιταλισμό.

Καθώς κουβεντιάσουμε χαμηλόφωνα στο δρόμο ή όταν χωνόμαστε, σε συνομιλίες, στην πίσω αίθουσα ενός καφενείου, προσπαθώ να έντοπίζω την κατάσταση. Θαυμάζω την ειλικρίνεια και το θάρρος αυτών των ανθρώπων που φλογισμένοι απ' τη λαχτάρα να διορθωθούν, να τελειοποιηθούν, κάνουν σήμερα την αυτοκριτική τους.

Ναί, αλλά ο «μηχανισμός» νιώθει κι αυτός τους ίδιους κλυδωνισμούς; Οι φίλοι μου μου δίνουν την εντύπωση ενός νεαρού ταξιδιώτη που, για πρώτη φορά, αφήνει το πατρικό του σπίτι και θγαίνει να γνωρίσει τον κόσμο. Όταν γυρίζει στην πατρική έστια, βλέπει μ' έκπληξη πως αυτός κ' οι δικοί του δε μιλάνε πια την ίδια γλώσσα.

Από τώρα κιόλας, μέσα απ' τα σπλάχνα του κόμμα-τος ξεπηδάνε μικρές αντιπολιτευτικές ομάδες, τυπώνουν τα φύλλα τους και προσπαθούν χωρίς άσκοπη πολεμική, να κάνουν να επικρατήσουν οι απόψεις τους.

Ένας φίλος, που ανήκει σε μια απ' αυτές τις ομάδες, μου εμπιστεύεται με πίκρα:

— Όταν διαβάζω την εισήγηση του Χέκερτ ή την τυπωμένη *Rote Fahne* (γιατί κυκλοφορούν και πολυγραφημένες *Rote Fahne* που δεν προέρχονται, αυτές, απ' το μηχανισμό), δεν μπορείς να φανταστείς τί εντύπωση μου κάνει... Πάντα οι ίδιες στερεότυπες κουδέντες που δεν έχουν καμιά πρακτική αξία.

— Όταν όμως θ' αποκατασταθούν καλύτερες επαφές, θα μπορούσατε να επιβάλετε την άποψή σας στο μηχανισμό; Ποιός θάνακ πιό δυνατός, έσείς ή αυτός;

Κουνάει το κεφάλι αδέξια:

— Αυτό είναι το πρόβλημα!

Χρησίμεφε τουλάχιστον ή καταστροφή στο σίμωμα της ώρας για την ένοποίηση των εργατικών δυνάμεων;

Τὸ ρεύμα πρὸς τὴν κοινὴν δράσιν, πού, ἔξω καὶ πέρα ἀπ' τοὺς ἀρχηγούς, δὲν ἔπαψε νὰ προοδεύει καὶ στὰ δύο κόμματα ἀπ' τὸ παρασιμένο καλοκαίρι, θὰ θριαμβέψει τελικὰ;

Ποτισμένοι ἀπὸ μιὰ εἰλικρινὰ ἐνοποιητικὴ νοσοτροπία, πολλοὶ κομμουνιστὲς πολλαπλασιάζουν τὴν ἐπαφὴν τοὺς μὲ τοὺς σοσιαλιστὲς ἐργάτες: γίνονται μικρὲς νυχτερινὲς συγκεντρώσεις στὸ ἓνα ἢ τὸ ἄλλο σπίτι, ὅπου, χωρὶς στείρα παλινοῦσα γιὰ τὰ παρασιμένα σφάλματα, ἀντιμετωπίζουν τὸ μέλλον.

Ἀνάμεσα στοὺς σοσιαλιστὲς καὶ στοὺς κομμουνιστὲς, ἄλλες ἐμάδες συνεχίζουν τὴν προσπάθειά τους: στελέχη τοῦ «S.A.P.» (Ἐργατικὸ Σοσιαλιστικὸ Κόμμα), μπραντλερικὸ (κομμουνιστικὴ ἀντιπολίτευση), τέλος, μπολσεβίκοι — λεβινιστὲς ἢ «τροτσκιστὲς» οἱ μυστικὲς τοὺς ἐφημερίδες, καλογραμμένης καὶ πλούσιες σὲ πληροφορίες, εἶναι ἀπ' τὴν καλύτερες. "Ἄν κ' οἱ ὄπαδοί του δὲν ἀποσελοῦν παρὰ ἓνα μικρὸ πυρήνα, φαίνεται ὅμως πῶς ἡ προσωπικὴ ἐπιρροή τοῦ Τρότσκι μεγαλώνει... Ὁ μόνος ποὺ εἶδε καθαρά, ἀρχίζον νὰ λέγει ἀνθρώποι ποὺ μέχρι χιτὲς τὸν χαρακτήριζαν ἀποστάτη.

Ὁ καταταμαχισμὸς ὅμως αὐτὸς τῶν καλοπροαίρετων ἀνθρώπων σ' ἓνα σωρὸ μικρὲς σέκτες δὲν εἶναι ἐπικίνδυνος; Καθεμιὰ τους δὲν ἔχει τὴν τάση ν' ἀγνοεῖ τὴν ἄλλαν καὶ νὰ πιστεύει πῶς κρατᾷ τὴν ἀπόλυτη ἀλήθεια;

— Ἀναμφίβολα ναί, ἀλλὰ στὸ βάθος, μοῦ λέει ἓνας φανατικὸς ἐνωτικὸς, ὅλος ὁ κόσμος εἶναι σύμφωνα, ὅλος ὁ κόσμος θέλει, γιὰ νὰ νικήσει τὸ φασισμὸ, τὴν ἐνοποίηση τῶν ἐργατικῶν δυνάμεων σ' ἓνα καὶ μόνον ἐπαναστατικὸ κόμμα... Γιὰ νὰ φτάσουμε ἐκεῖ, δὲν ὑπάρχουν παρὰ δύο δρόμοι: ἄλλοι πιστεύουν ὅτι τὸ κομμουνιστικὸ κόμμα μπορεῖ ν' ἀνορθωθεῖ ξανά καὶ νὰ γίνῃ ὁ πῦλος ἐλέγχῃ τοῦ γερμανικοῦ προλεταριάτου. Ἄλλοι, ἀποθαρρυσμένοι — ὄχι ἀπ' τὸν ἥρακισμό τῶν στελεχῶν του, ἀλλὰ ἀπ' τὴν ρωσικὴ τακτικὴ — θέλουν νὰ ἰδρῶσουν καινούριον ἐπαναστατικὸ κόμμα...

- Και τὰ προγνωστικά σας;
 Διστάζει, ἀμφιβάλλει;
 — Τὰ πάντα κρέμονται ἀπ' τῆ Μόσχα!

Στις 11 τοῦ Μάη, ἐλόκληρη ἡ ἐργατικὴ τάξη τοῦ Μπρεσλάου, σοσιαλιστές, κομμουνιστές καὶ S.A.P. ἐνώθηγε γύρω ἀπ' τὴ σιωρὸ τοῦ σύντροφου Ἐκστάιν, θύματος τῶν δῆμιων. Τὸ πλῆθος τῶν ἐργαζομένων, μὲ διηγείται ἕνας μάρτυρας, εἶταν τόσο πυκνὸ κ' ἡ ὄργῃ τόσο μεγάλη ὥστε οἱ φαιοχίτωνες τὰ χρειάστηκαν κ' ἐξαφανίστηκαν ἀπὸ ἐκεῖ. Μέσα στὸ νεκροταφεῖο ἀκούστηκαν *Roie Front!* Κ' ἔπειτα, στὸν ταπεινὸ τάφο, ἔγινε προσκόννημα ἀπ' τοὺς συγκεντρωμένους.

Ἴσως, γιὰ νὰ σφυρηλατηθεῖ τελικὰ ἡ ἐνότητα, χρειάζονται καὶ θὰ χρειαστοῦν ἀκόμα μάρτυρες...

Και τώρα;

"Αν έχετε διαβάσει 'Αλφόνς Ντιωντέ, θα ξέρετε ότι συχνά δύο άνθρωποι συνυπάρχουν σ' έναν και μόνο. Όταν ο φτωχός Ταρταρίνος δεν κατάφερε να συμφιλιώσει τα αντίθετά του, άφησε το Δόν Κιχώτη και το Σάντσο Πάντσα να συζητήσουν ελεύθερα μέσα του. Κάτι τέτοιο μου τυχαίνει και μένα τώρα. Για τον έλεγκτή που, στο τραίνο της επιστροφής, κόβει το εισιτήριό μου, δεν υπάρχει παρά ένας ταξιδιώτης. Στην πραγματικότητα όμως, είμαστε δύο.

Ο αισιόδοξος: — Αγαπητέ μου άπαισιόδοξε, έλάτε λοιπόν να καπνίσετε ένα τσιγάρο στο διάδρομο... για να εκθέσουμε ο καθένας τα επιχειρήματά του. Σας βλέπω, φίλε μου, κάπως θλιμμένο. Να σας έμολογήσω ότι γυρίζει απ' την καταραμένη αυτή χώρα πολύ πιο χαρούμενος;

Ο άπαισιόδοξος: — Προσπαθείστε τουλάχιστον να δικαιολογήσετε τη χαρά σας...

Ο αισιόδοξος: — Μά, άκριδώς αυτή την πρόθεση έχω... Πρώτα-πρώτα έχω την εντύπωση ότι οι κύριοι αυτοί είναι λιγότερο δυνατοί απ' όσο φαίνονται. Νίκησαν πολύ γρήγορα, εύκολα. Βέβαια, διάλυσαν όλα τα κόμματα. Μένει όμως ένα, που δε μιλάνε ποτέ γι' αυτό κ' εκεί και στο εξωτερικό και που μολοντούτο είναι τρομερά σημαντικό: ο στρατός! Πιστεύετε ότι ή φασιστική γάγγραινα έχει ολοκληρωτικά εξοπλωθεί μέσα σ' αυτό το «Κράτος εν Κράτει»; Παρα-

τηρήσατε πώς φροντίζουν οι άρχηγοί του να το κρατήσουν στο περιθώριο, μακριά απ' τον καυγά; Έγώ μπόρεσα να συζητήσω με μερικούς απ' τους νεαρούς αυτούς στρατιώτες κάπως θλιμμένο. Να σας δηλολογήσω ότι γυρίζω απ' την επιδημία... Μέχρι τότε και μέχρι ποιό σημείο θ' αφήσουν το Χίτλερ να κάνει, τι θέλει; Κι αυτή ή γριά άλεπού, ο Σλάιχερ, δεν πιστεύετε ότι περιμένει την ώρα του, στην αναγκαστική του απομόνωση στο Πότσνταμ;

Σηκώνετε τους ώμους. Μά πέστε μου, αυτό το τεράστιο κέρμα-σταύλος, με τα εκατομμύρια των νέων μελών που προσχώρησαν, σας έμπνέει εμπιστοσύνη;

Βέβαια, τελικά κοσκίνησαν τους υποψήφους, με την έπιβολή δοκιμασίας... 'Αλλά, απ' το Μάρτη, πόσους και πόσους δε δέχτηκαν και στρατολόγησαν!... Βέβαια, λένε ότι θα προσηλυτίσουν, ότι θα «διαπαιδαγωγήσουν» όλον αυτό τον κόσμο. Μπορεί όμως να συμβεί και το αντίθετο. Τα περίφημα αυτά προπόργια του καθεστώτος, οι S.A. και οι S.S., είναι ίσως άρκετά διαδρωμένα. Έκει μέσα βρίσκεις απ' όλα! 'Αντιδραστικούς, μαρξιστές, άλγτες και «έθνικομπολσεβίκους» με άφραία σαλάτα! Βέβαια, γίνονται έκκαθαρίσεις, στέλνουν στα στρατόπεδα συγκέντρωσης· αλλά αυτό είναι, νομίζω δείγμα διάλυσης! Μήν ξεχνάτε ότι ο έχθρος ξέφυγε, δε στάθηκε να δώσει μάχη. Αυτό είναι ή άδυναμία του· ίσως σήμερα αυτό είναι ή δύναμή του. 'Ο «μαρξισμός» ξαναγεννιέται, σαν τή χιλοκέφαλη υδρα, μέσα στα σπλάγχνα των ίδιων των «φαιοχιτώνων». Μάχεται καλυμμένος κι αυτό είναι γι' αυτόν τεράστιο πλεονέκτημα. Αυτόσε τους πεινασμένους νεανίες, πόσο καιρό ακόμα θα μπορούν να τους κρατήσουν, να τους τρέφουν; Να κάτι ακόμα άγνωστο!

Βλέπετε, οι μεγάλοι ναζιστές άρχηγοί κινδυνεύουν να υπερφαλαγγιστούν. Οι μάζες γίνονται όλοένα πιο άπαιτητικές. Έπάρχουν φήμες για ταραχές· κι ο ίδιος ο Χίτλερ άναγκάστηκε να όργιστεί, να ξεμασκαρευτεί: δέν θα γίνει άλλη επανάσταση! Έτσι όμως δέν καθησυχάζει τα μπουλούκια του!

Ἐγὼ μιὰ φορά, δὲν θὰ ἐκπλαγῶ ἂν ἐπιταχυνθεῖ τὸ ρεῦμα: ἴσως τότε ἄλλοι, ὅπως ἄς ποῦμε ὁ Γκρέγκορ Στράσσερ, νὰ ἔρθουν στὴν ἐπιφάνεια... Καί τότε, λίγο νὰ βρεθοῦν στὸ ὕψος τοῦ οἱ σύντροφοί μας, θὰ δοῦμε ἀνθρώπους ν' ἀλλάζουν τὸ φαιῶ σὲ κόκκινο, πολὺ πρὶν γρήγορα ἀπ' ὅσο χρειάστηκε γιὰ ν' ἀφήσουν τὸ κόκκινο γιὰ χάρη τοῦ φαιῶ!

Κ' ἔπειτα ὁ φασισμὸς μπλέχτηκε μέσα σὲ ἄλυτες ἀντιφάσεις: Τοῦ εἶναι ἀδύνατο νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ ἀντικαπιταλιστικὸ του πρόγραμμα... οὔτε κἀν τὸ ἀντισημιτικὸ του. Κοιτάξτε πῶς συμπεριφέρεται μὲ τὸ γάντι ἀπέναντι στοὺς μεγαλοκαταστηματάρχες, στοὺς ἑβραίους μεγαλοεπιχειρηματίες! Ἀπόφυγε νὰ θίξῃ τὸ μεγάλο ἐμπορικὸ καὶ βιομηχανικὸ κεφάλαιο. Ὁ διορισμὸς τοῦ διαδόχου τοῦ Χούγκενμπεργκ στὸ ὑπουργεῖο τῶν οἰκονομικῶν δὲν εἶναι ἀρκετὰ συμβολικὸς; Αὐτὸς ὁ κύριος Κούρτ Σμίντ εἶναι ὁ ἀνθρώπος τῶν μεγάλων ἀσφαλιστικῶν ἐταιριῶν!

Πιστεύετε ὅτι οἱ μικροαστοὶ θὰ ὑποστηρίξουν τὸ Χίτλερ μέχρι τέλους; Ναι, ἀλλὰ μόνο ἂν χτυπήσῃ τοὺς μεγάλους, τοὺς ἀνταγωνιστὰς τους, ἂν ὑποτάξῃ τοὺς χρηματιστὰς... Καί, τέλος, ἂν ξαναρχίσουν οἱ δουλειές. Νὰ λοιπὸν ὄροι ποὺ πρέπει νὰ ἐκπληρωθοῦν!

Ἐπάρχει βέβαια αὐτὴ ἡ περίφημη «ἐσωτερικὴ ἀποικιοποίηση». Ἀντικατάστησαν τὸ Χούγκενμπεργκ στὸ ὑπουργεῖο Γεωργίας μὲ κάποιον φανατικὸ ὀπαδὸ τοῦ τριμαχισμοῦ τῆς γῆς. Ἐπειτα, γιὰ λόγους ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, θέλουν νὰ δυναμώσουν τὸν πληθυσμὸ τῶν συνοριακῶν περιοχῶν... Θὰ κάνουν κάτι, βέβαια. Θὰ τολμήσουν νὰ θυσιάσουν ὅμως ἀρκετοὺς μεγαλοφειδάρχες γιὰ νὰ ἱκανοποιήσουν τὴν ἀγροτικὴ μάζα τῆς Ἀνατολῆς; Ἀμφιβάλλω!

Παρὰ τίς ψεύτικες στατιστικὲς τοῦς, ἡ ἀνεργία δὲν μειώθηκε οὔτε κατὰ ἓνα τοῖς ἑκατὸ. Ἐδῶσαν δουλειὰ στοὺς μὲν παίρνοντάς τιν ἀπ' τοὺς δέ. Πῶς θὰ τηρήσουν αὐτὰ ποὺ ὑποσχέθηκαν; Πῶς θὰ μπορέσουν ν' ἀπορροφήσουν, μέσα σὲ τέσσερα χρόνια, ὄχι τὸ ἑκατομμύριον ἀνεργούς; Πῶς θ' ἀποφύγουν τὸν πληθωρισμὸ;

Παίρνοντας εδάφη απ' την 'Ανατολή, απ' την Ε.Σ.Σ.Δ.; Είναι ή παλιά άποψη του "Άλφρεντ Ρόζενμπεργκ και άλλων «λευκορώσων» που, απ' την αρχή, κράτησαν τον εθνικοσοσιαλισμό στην κολυμπήθρα. Θεωρητικά, είναι μεγάλος πειρασμός. Στην πράξη όμως, είναι άλλη υπόθεση! Έν τώ μεταξύ, οι οικονομικές σχέσεις με τὰ Σοβιέτ, παραμένουν εξαίρετες...

Ο άπαισιόδοξος: — Σας άκουσα, φίλε μου, χωρίς να σας διακόψω. Θα πρέπει όμως να παρατηρήσατε στή χειλή μου, περισσότερο από μιὰ φορά, ένα χαμόγελο. "Όχι ότι όλα τὰ επιχειρήματά σας είναι παράλογα. Δέν υπάρχει άμφιβολία ότι τὸ Τρίτο Ράιχ έχει τεράστιες δυσκολίες ν' άντιμετωπίσει. Άλλά μήπως κ' ή 'Ιταλία κ' ή Ε.Σ.Σ.Δ. δὲ γνώρισαν τέτοιες οικονομικές άντιξοότητες ἐξω και δέκα χρόνια; Και τὰ δυὸ καθεστῶτα στέκουν πάντοτε ὀρθια. Μή ξεχνάτε ότι ὁ εθνικοσοσιαλισμός είναι ή σύνθεση, ή ὀλοκλήρωση, ὁ καρπὸς τῶν δυὸ αὐτῶν ἔμπειριῶν. Ὁ Χίτλερ, που δέν είναι ἡλίθιος, ἔμαθε απ' τὸ Στάλιν και τὸ Μουσσολίνι τὴν τέχνη του νὰ κυβερνάει. Προετοιμαζόταν γι' αὐτὸ από πολὺ καιρό. Ἐξω και πολλὰ χρόνια τὸ κόμμα του εἶταν ένα Ράιχ μέσα στὸ Ράιχ, με τὰ ὑπουργεία του και τὶς ὑπηρεσίες του. Παρατηρήσατε με τί μεθοδικότητα, απ' τὸ τέλος τοῦ Γενάρη μέχρι τέλος τοῦ Φλεβάρη, ἐγκαταστάθηκε στην ἐξουσία; Τίποτα δέν ἀφέθηκε στην τύχη: πῶς ὀργανωμένο σχέδιο δέν ἔχει ξαναγίνει· οἱ σύντροφοί μας αἰφνιδιασθηκαν μ' ὄλη τὴ σημασία τῆς λέξης.

Κ' ὕστερα, μή ξεχνᾶς ποτὲ ότι ή Γερμανία είναι μιὰ χώρα οὐσιαστικά γραφειοκρατική. Μιὰ φορά νὰ κυριαρχήσει κάποιος πάνω σ' αὐτὴ τὴν ἀπέραντη μάζα τῶν ὑπαλλήλων, τῶν ἀστυνομικῶν και τῶν στρατιωτικῶν, τὴν ἔχει καθυλλάξει γιὰ πάντα. Βέβαια, ὑπάρχουν κ' ένα σωρὸ ὀπαδοὶ που πρέπει νὰ βολευθοῦν· θὰ τοὺς βολέψουν. Κι αὐτοὶ που θ' ἀπολυθοῦν θὰ μείνουν στὰ νόχια τους: στὰ στρατόπεδα ἐργασίας, στὰ κρατικά ναυπηγεῖα. Φτιάχνουν μιὰ τρομερὴ μυστικὴ ἀστυνομία. Ὅλοένα και πῶς πολὺ, ή παράνομη δράση θὰ γί-

νεται άτελέσφορη και έπιζήμια. Συλλαμβάνοντας, αφήνον-
τας, τρομοκρατώντας, τελικά θά καταφέρουν νά εξουδετερώ-
σουν πολλούς άγωνιστές...

Λέτε ότι ή μάζα θέλει τό σοσιαλισμό; "Όχι τόν ίδιο σο-
σιαλισμό όμως: αυτόν πού θέλει ό μικροαστός δέν είναι ό ζ-
διος μ' αυτόν πού θέλει ό άγρότης ή ό έργάτης. Θά παίξουν
μ' αυτές τίς διαφορές και τελικά θά δώσουν σ' όλους από
ένα κόκκαλο νά ροκανίσουν. Για τούς μικροϊδιοκτήτες άγρό-
τες ό Χίτλερ είναι ένας νέος Ναπολέων... "Αν τά έπαισό-
δια συνεχιστούν, θά φανούν άμείλικτοι. "Αν χρειαστεί νά ξα-
ναβάλουν κάτω άπ' τόν άπόλυτο έλεγχο τους τά πλήθη τους
ή ν' άποκαταστήσουν μιá διασαλευμένη τάξη, δέν θά ύπο-
χωρήσουν μπροστά σέ τίποτα.

"Ο μαρξισμός, ύδρα χιλιοκέφαλη; Πηγαίνετε λοιπόν νά
δειτε τά μωρά τών κόκκινων προλετάριων στην 'Αλτόνα,
πώς τραγουδάνε τό Χόρστ Βίσσελ, θγαίνοντας άπ' τό σχο-
λείο τους! Θά πάρουν τά παιδιά άπ' την κούνια, θά διαμορ-
φώσουν καινούριες γενιές!

"Ο πληθωρισμός; Η άπορρόφηση τών προϊόντων; Μπο-
ρούν νά τά καταφέρουν μέ την αυτάρκειά τους, τό μονοπώ-
λιο τών ανταλλαγών, τό είκονικό τους νόμισμα. Είδετε μέ
πόση άνεση άρνήθηκαν νά πληρώσουν τή μισή έξωτερική
τους όφειλή! "Αν χρειαστούν λεφτά, θά πάρουν άπ' τά τα-
μεία τών τραπεζών, όπως ό Μουσσολίνι. "Ένας φιλελεύθε-
ρος οικονομολόγος μπορεί νά φωνάζει άχ και όχ! "Αλλά
πιστέψτε με, δέν εξάντλησαν ακόμα τίς πηγές τους. Κ' ύ-
στερα, άποφύγατε νά μιλήσετε για τό ούσιαστικό πρόβλημα:
τήν άνάρρωση της έπιχειρηματικής δραστηριότητας. Μήπως
άγνοείτε ότι στην 'Αμερική ή οικονομία άναστηλώνεται;
Βέβαια, ό καπιταλισμός δε μπορεί νά επιδώσει παρά μέ τό
άπαίσιο καρκίνωμα της άνεργίας. "Αν όμως ό Χίτλερ κατα-
φέρει ν' άπασχολήσει δυό-τρία έκατομμύρια άπ' τούς άνερ-
γους, τότε, ποιός στή χάρη του!

Τελειώνοντας την έρευνά μου και τὸ ταξίδι μου, θὰ πῶ μόνο αὐτὸ γιὰ τὸ ὅποιο εἶμαι δέξαιος.

Εἶδα τὴ φακὰ πανούκλα νὰ περνᾷ ἀπὸ καὶ. Εἶδα πῶς ἔκανε μιὰ πολιτισμένη χώρα. Ἡ μαρτυρία μου εἶναι ἀπαλλαγμένη ἀπὸ κάθε σιδηρισμὸ. Δὲν μ' ἀκούσατε νὰ πῶ καὶ ἐγὼ αὐτὸ πὸ μωρμουρίζεται ἀκόμα καὶ στὴς δικές μας σοσιαλιστικὲς γραμμές, ἐδῶ στὴ Γαλλία: «ὄλ' αὐτὰ γίνανε... γιατί εἶναι Μπόρ».

Οὔτε καὶ πρόκειται πολὺ περισσότερο νὰ πῶ μαζὶ μὲ τὸ σοσιαλδημοκράτη ἡγέτη Βέλς ὅτι ἡ γερμανικὴ ἐργατικὴ τάξη δὲ στάθηκε στὸ ἕφος τῶν περιστάσεων... Ἄν τὴν πρόδωσαν οἱ ἀρχηγοὶ τῆς αὐτῆς δὲ σημαίνει ὅτι τῆς ἔλειψε καὶ τῆς λείπει ἡ διάθεση γιὰ πάλι.

Εἶδα μὲ τὰ μάτια μου τὸ φασισμὸ. Ξέρω τώρα τί εἶναι. Καὶ πιστεύω ὅτι, πρὶν εἶναι ἀργά, πρέπει νὰ κάνουμε μιὰ ἐξέταση τῆς συνείδησής μας. Ἐδῶ καὶ δέκα χρόνια, δὲν ἐννοοῦμε νὰ δώσουμε ἀρκετὴ προσοχὴ στὸ φαινόμενο. Ἀποκριατικὸς καίσαρας, εἰρωνεύσαν ὁ Πῶλ Μπονκόρ. Ὅχι, ὁ φασισμὸς δὲν εἶναι μασκαράτα. Ὁ φασισμὸς εἶναι ἓνα σύστημα, μιὰ ἰδεολογία, μιὰ διέξοδος. Δὲ λύνει δέδαια τίποτα, ἀλλὰ διαρκεῖ. Εἶναι ἡ ἀπάντηση τῆς ἀστυκῆς τάξης στὴν ἐργατικὴ ὀλιγωρία, μιὰ προσπάθεια νὰ βγεῖ ἀπ' τὸ χάος γιὰ νὰ πραγματοποιήσῃ, χωρὶς νὰ θέσει σὲ κίνδυνο τὰ πρόνοια τῶν ἀστών, καινούρια διαχείριση τῆς οἰκονομίας, ἓνα ἐρζάτερ σοσιαλισμοῦ.

Ἐκεῖνο πὸ ἔμαθα στὴ Γερμανία εἶναι ὅτι γιὰ νὰ νικήσουμε τὸ φασισμὸ, πρέπει νὰ τοῦ ἀντιτάξουμε ἓνα ζωντανὸ παράδειγμα, ἓνα ἰδανικὸ μὲ σάρκα... Ἄχ! Νὰ μπορούσε ἡ Ε.Σ.Σ.Δ. νὰ ξαναγίνει, ὅπως μετὰ τὸ 1917, πῶλος ἀνατανικητῆς ἔλξης, μὲ τὸ ξαναγέννημα τῆς δημοκρατίας τῶν Σοβιέτ!

Ἐμαθα ἀκόμα ὅτι, ἂν ἡ ἐργατικὴ ὀλιγωρία παραταθεῖ, ὁ φασισμὸς θὰ ξαπλωθεῖ σ' ὅλο τὸν κόσμο. Θὰ δοῦμε κ' ἐδῶ τὰ ρόπαλά τους; Ὁ φασισμὸς εἶναι οὐσιαστικὰ ἐπιθετικὸς: ἂν τὸν ἀφήσουμε νὰ ἀνδρωθεῖ, ἂν μείνουμε στὴν ἄμυνα, θὰ

μας εξουσιάζει. Χρησιμοποιεί καινούρια, δημαγωγική κ' επαναστατική γλώσσα: αν συνεχίσουμε να παπαγαλίζουμε, χωρίς να τὰ αναλωθούμε στην πράξη, τὰ χιλιεπισημεία καλὰ κλισιέ, αν δὲν εἰσχωρήσουμε μέχρι τὸ δάθος τῶν ἀπαίσεων θεωριῶν του, αν δὲ μάθουμε νὰ τοῦ ἀπαντᾶμε, θὰ ὑποστοῦμε τὴ μοῖρα τῶν Ἰταλῶν καὶ τῶν Γερμανῶν. Τέλος, ὁ φασισμὸς εἶναι οὐσιαστικὰ ἓνα κίνημα νεολαίας. "Αν δὲν τραβήξουμε μαζί μας τὴ νεολαία, αν δὲν ἱκανοποιήσουμε τὴν ἐπιθυμία της γιὰ δράση καὶ ἰδανικὰ, ὑπάρχει κίνδυνος ὄχι μόνο νὰ ξεφύγει ἀπ' τὰ χέρια μας ἀλλὰ νὰ στραφῆ ἐγάντια μας. "Αν δὲν ξεκαθαρίσουμε τὴ δράση μας ἀπὸ κάθε ἔχνος ἐθνικισμοῦ, στρώνουμε κ' ἐμεῖς χωρὶς νὰ τὸ θέλουμε, τὸ στρώμα γιὰ ἓνα ἐθνικοσοσιαλισμὸ. Ποιὸς ξέρει, ἴσως αὐτὸ τὸ στρώμα νὰ ἔχει κιόλας στρωθεῖ...

Στὸ νεκροταφεῖο τοῦ Φρίντριχσφελντ, στὸ Βερολίνο, ἕνας ταπεινὸς πλῆθινος τοῖχος. Τριγυρισμένοι ἀπὸ ἐπαναστάτες καὶ ναῦτες τοῦ 1919, ὁ Κάρλ Λήμπνεχτ κ' ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ κοιμῶνται τὸν τελευταῖο τους ὕπνο. Τὴν εἴσοδο τοῦ ταπεινοῦ χώρου τὴ φράζει ἓνα ψηλὸ διάζωμα μὲ τὴν ἐπιγραφή: *Ἀπαγορεύεται ἡ εἴσοδος!*

Ἡ μοναδικὴ γωνιὰ τῆς Γερμανίας ποὺ μᾶς ἀνήκει ἀκόμα. Στραμμένα ἄνθη. Μιὰ γυναίκα μὲ κοιτάζει μὲ κακόβουλη περιέργεια. Πιὸ μακριὰ οἱ φαιοχίτωνες κάνουν ἀσκήσεις καὶ κραυγάζουν τίς τρεῖς τελετουργικὰς κραυγὰς:

— *Χάιλ! Χάιλ! Χάιλ!*

*Ὅλα φωτίζονται τώρα. Οἱ δολοφόνου τοῦ Κάρλ καὶ τῆς Ρόζας, οἱ ἐμπρηστὰς τοῦ Ράιχσταγκ εἶναι ἡ ὀρδὴ ποὺ πάνω της γαντζώθηκε ὁ ἐτοιμοθάνατος ἀστισμὸς γιὰ νὰ μπορέσει νὰ διατηρήσει τὴν κυριαρχία της. *Ὅχι μονάχα ὁ γερμανικὸς ἀλλὰ ὀλόκληρος ὁ ἀστισμὸς. Δὲν εἶναι τυχαῖο ὅτι ἡ

ἀφρόκρεμα τῶν «διανοουμένων» μας στὴ Γαλλία κάνει τεμενάδες σήμερα μπροστὰ στὸν «ισχυρὸ ἄνδρα» τῆς ἄλλης ὀχθῆς τοῦ Ρήνου.

Κι ἀπαντᾷμε, ἐμεῖς, στὸ τριπλὸ μουγκανητό τους:
— Ἐλεύθεροι ἄνθρωποι ὅλων τῶν χωρῶν, ἐνωθεῖτε!

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

ΟΤΑΝ ΜΑΣ ΥΠΟΣΚΕΛΙΖΕ Ο ΦΑΣΙΣΜΟΣ (εισαγωγικό σημείωμα).

α. Ντ. Γκ., *"Όταν μᾶς ὑποσκέλιζε ὁ φασισμός"*, 1955. *"Όταν μᾶς ὑποσκέλιζαν ὁ φασισμός κι ὁ πόλεμος"*, 1960.

Η ΦΑΙΑ ΠΑΝΟΥΚΛΑ

I. Πρὶν ἀπ' τὴν καταστροφή (εἰσαγωγικό σημείωμα).

β. Ντ. Γκ., «Στοὺς δρόμους μὲ τὴ γερμανικὴ νολαία», *Fig* 7 Δεκέμβρη 1932. Ἐπιστροφή στὸ βουβαρισμό, στὸ ἴδιο, 8 Μάρτη 1933. «Εὐχόμενος ἀπ' τὴ Γερμανία», I καὶ II. «Δυὸ σχολὴς τῆς Γερμανίας», I καὶ II, *Monde*, Ὀκτώβρης, Νοέμβρης 1932. «Τὸ γράμμα αὐτὸ ἴσως εἶναι τὸ τελευταῖο» (ἐπιστολὴ ἀπ' τὴ Γερμανία, 28 Φλεβάρη 1932), στὸ ἴδιο, 11 Μάρτη 1933, «Σλλάχερ; Χίτλερ; ἡ ἐπανάσταση;». «Ἡ προλεταριακὴ ἐπανάσταση», 10 Ὀκτώβρη 1932. «Νικηφόρα ἀντίσταση τοῦ γερμανικοῦ προλεταριάτου», στὸ ἴδιο, 10 Νοέμβρη 1932. «Στὸ Kuhle Wampe μὲ τοὺς ἐπαναστάτες ἀνεργούς», *Ματιέ*, Δεκέμβρης 1932.

II. Μετὰ τὴν καταστροφή (εἰσαγωγικό σημείωμα).

γ. Ντ. Γκ., *Le Populaire* ἀπὸ 25 Ἰουνίου μέχρι 13 Ἰουλίου 1933.

δ. Βλ. Ντ. Γκ., *Front Populaire, révolution manquée*, 1963, σελ. 36 - 39.

1. Μερικοί πιστεύουν ότι, απ' αυτή την εποχή ακόμα, ή Ε.Σ.Σ.Δ., δυσπιστώντας πρωταρχικά στις δικτικές μηδημοκρατίες, έχτιζε τα πρώτα σκαλοπάτια που έμελλαν να οδηγήσουν στο γερμανοσοβιετικό σύμφωνο του 1939.

2. Βλ. *Προβλήματα της Γερμανικής επανάστασης*, 1931. *Ο μόνος δρόμος*, 1932. *Και τώρα*; 1932, στα *Écrits*, τ. III, 1959.

3. Αυτή εΐταν ή κατηγορία που απέθλινε ενάντιά της και ιδιαίτερα ενάντια στον Πιέρ Μονάτ, ή Τρότσκι.

4. 'Αργότερα μόνο, στο τέλος του 1935, έσκυαν έκμεταλλεύση για μās την πείρα τους, όταν μās βοήθησαν να ιδρύσουμε την 'Εκπαιδευτική 'Αριστερά του Σοσιαλιστικού Κόμματος. Βλ. *D.G. Front populaire, La révolution manquée*, 1963.

5. 'Ελπίδες που ξεφρόστηκαν απ' τον Τρότσκι στο τέλος του 'Οκτώβρη του 1934, στο περίφημο άρθρο: «Πού βαδίζει ή Γαλλία;» (*Écrits*, τ. II, 1958).

6. Αυτό έγινε τελικά στα 1940, όταν ή μεσαία τάξη, ταλαιπωρημένη απ' τα οικονομικά και χρηματιστικά ήμέμετρα των λογομένων λαϊκομετωπιικών κυβερνήσεων, κατέρυγε στις άγκάλες του στρατάρχη Πεταίν.

7. Βλ. Henri Claude, *Από την οικονομική κρίση στον παγκόσμιο πόλεμο*.

8. Curzio Malaparte, *Technique du Coup d'Etat* ('Η τεχνική του πραξικοπήματος), 1931.

9. Θυμᾶμαι ένα κύριο άρθρο του Πιέρ Φώρ, στο *Populaire*, όπου αναπτυσσόταν με μεγάλη άριφεια δηλ ή άπίθανη έπιχειρηματολογία που συνοψίζεται παραπάνω.

10. Hermann Löhne.

11. *Populaire*, 9 Νοέμβρη 1932.

12. Μετά, τὸ χιτλερικό καθεστὸς έσποδίσωσε για λόγους άσφαλείας τις παλιές συνουκίες του 'Αμβούργου.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

	Σελ
ΕΙΣΑΓΩΓΗ: "Όταν μᾶς ὑποσκέλιζε ὁ φασισμός	5
Π ρ ῖ ν ἄ π' τ ῆ ν κ α τ α σ τ ρ ο φ ῆ (1932)	37
Μ ε τ ἄ τ ῆ ν κ α τ α σ τ ρ ο φ ῆ (1933)	79
Π ρ ὶ λ ο γ ο ς σ τ ῆ ν ἔ κ δ ο σ η τ ο ῦ 1945	81
1. Ἡ π λ η μ μ ο ρ ῖ δ α	85
2. Ν ε ο λ α ῖ α σ ῆ π α ρ α φ ρ ο σ ῶ ν η	90
3. Χ ι τ λ ε ρ ι κ ῆ ς Κ υ ρ ι α κ ῆ ς	95
4. Ἡ π ρ ο π α γ ἄ ν δ ρ α τ ο υ ς	100
5. Ὁ Χ ῆ ρ σ τ Β ῆ σ σ ε ῖ λ κ α ῖ ὁ κ ὄ σ μ ο ς	105
6. Θ ἄ ν α τ ο ς σ τ ὸ π ν ῆ μ α	110
7. Σ ῆ κ ο ι τ ὶ ζ ο υ ν Ἑ β ρ α ῖ ο ι	115
8. Π ὶ λ ῆ μ ο ς ἢ ε ἰ ρ ῆ ν η;	121
9. Π ρ ὸ ς τ ὸ ν ε ἑ θ ν ι κ ο μ ο λ ο γ ι κ ῖ σ μ ο ς	125
10. Ἄ γ ρ α ῖ ο ι τ ὸ ς σ τ α υ ρ ὸ ς σ τ ἄ σ υ ν δ ι κ ἄ τ α	131
11. Σ τ ῆ ν κ α τ ὶ κ τ ῆ σ η τ ο ῦ π ρ ο λ ε τ α ρ ῖ α τ ο υ	137
12. Ἡ ἄ λ λ η Γ ε ρ μ α ν ῖ α	142
13. Ο ἱ φ υ λ α κ ῆ ς τ ο υ ς	147
14. Κ α ι ν ο ῦ ρ γ ι ο ξ ε κ ῖ ν ῆ μ α	153
15. Σ τ ῆ ν π α ρ α ν ο μ ῖ α	160
16. Π ρ ὸ ς τ ῆ ν ἑ ν ὴ τ ῆ α δ ρ ᾶ σ η ς	166
17. Κ α ῖ τ ὶ ὄ ρ α;	173
Π α ρ ο ρ ο μ π ῆ ς.	

ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΤΗΘΗΚΕ ΣΤΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ
«ΠΡΟΜΗΘΕΥΣ» Ρήγα Παλαμήδη 5,
ΚΑΙ ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΣΤΟΥ Β. ΜΥΡΤΙΛΟΓΛΟΥ
Μολλέρον 5θ, σέ 3.000 ΑΝΤΙΤΥΠΑ
ΤΟΝ ΔΕΚΕΜΒΡΗ ΤΟΥ 1971.
ΕΞΩΦΥΛΛΟ ΓΙΑΝΝΗ ΒΑΛΑΒΑΝΙΑΗ
*Εκδόσεις "Κείμενα", Μαυρομαχάλη 8
*Αθήνα 143, τηλ. 603—454

